EX MUNIFICENTIA
FERDINANDI III. M. E. D.
DIE 9. IUNII 1791.

Digitized by Google

15. 8. 382

15 Q. 8

Digitized by Google

A. XXVII [illegible]

[illegible] Militz

[illegible] [illegible] 1747

Digitized by Google

Digitized by Google

DES. ERASMI
ROTERODAMI
ENCHIRIDION
MILITIS CHRISTIANI

SALVBERRIMIS PRAECEPTIS
REFERTVM

CVM

AVCTORIS COMMENTATIONE
IN PROVERBIVM

DVLCE BELLVM INEXPERTIS

RECENSVIT

F. A. H.

HALAE

IMPENSIS ORPHANODOCHII

ANNO MDCC XXIV.

Digitized by Google

REVERENDO IN CHRISTO PATRI AC DOMINO,

Dn. PAVLLO VOLZIO,

Religioſiſſimo Abbati monaſterii, quod vulgo dicitur Curia Hugonis,

DES. ERASM. ROTEROD.

S. D.

QVanquam libellus ille, cui titulum fecimus, Enchiridion militis Chriſtiani, quem olim vni mihi & amiculo cuidam prorſus ἀναλφαβήτῳ ſcripſeram, minus diſplicere coeperit, Pater integerrime, poſteaquam tibi tuique ſimilibus video probari, quibus vt eſtis ipſi pia doctrina & docta pietate praediti, ſcio nihil probari, quod non iuxta pium ſit atque eruditum, tamen propemodum etiam placere coepit, vbi video toties iam excuſum formulis, ſemper veluti nouum efflagitari, ſi modo mihi non blandiuntur typographi. Verum illud rurſus ſaepenumero male habet animum meum, quod olim amicus quidam eruditus falſiſſime dixit, ludens quidem ille, ſed vtinam non perinde vere ac ſalſe, in libello plus conſpici ſanctimoniae, quam in libelli auctore. *Idque eo grauius etiam fero, quod idem vſu venit in eo, cui mutando potiſſimum hoc laboris ſuſcipiebatur. Si quidem & is adeo ſe non reuulſit ab aula, vt multo altius indies immergatur, qua pietate neſcio, ſed omnino, quod ipſe fatetur, magna calamitate. Nec me tamen admodum miſeret amici, quo vel fortuna magiſtra*

Salſe dictum.

Aduerſa fortuna

quosdam corrigit. *reſipiſcat aliquando, qui noſtris monitis parere noluerit. Me vero licet ſemper huc enitentem, tot caſibus, tot tempeſtatibus meus exercuit genius, vt*

Polycrates Samiorum tyrannus perpetua proſperitate uſus. *Vlyſſes Homericus prae me Polycrates quiſpiam videri poſſit. Et tamen eius laboris me non omnino poenitet, ſi tam multos exſtimulat ad verae pietatis ſtudium. Nec ipſe tamen modis omnibus inſectandus, ſi monitis meis parum reſpondeo. Primum eſt aliqua pietatis pars, ex animo velle pium fieri, neque reiiciendum opinor pectus, talibus intentum cogitationibus, etiamſi conatum aliquando*

γνῶμαι. *deſtituat ſucceſſus. Semper hoc agendum in omni vita, & crebro retentatum, ſuccedet aliquando. Bonam autem itineris perplexi partem confecit, qui viam probe didicit. Nihil igitur me mouent quorundam ſcommata, qui libellum hunc ceu parum eruditum aſpernantur, & qui vel ab elementario quouis ſcribi poſſit, quod nihil tractet Scoticarum quaeſtionum, quaſi ſine his nihil omnino ſit eruditum. Sit ſane parum acutus, modo ſit pius. Non reddat inſtructos ad palaeſtram Sorbonicam, modo reddat inſtructos ad tranquil-*

Vita theologica. *litatem Chriſtianam. Non faciat ad diſputationem theologicam, modo faciat ad vitam theologicam. Quorſum autem attinet hoc tractare, quod nemo non tractat? Quis hodie non verſatur in quaeſtionibus theologicis, aut quid aliud agunt gymnaſiorum examina? Tot pene ſunt in ſententiarum libros commentarii, quot Theologorum no-*

Summularii pharmacopolarum ſimiles. *mina. Quis ſummulariorum modus aut numerus, aliud ex alio miſcentium ac remiſcentium, & pharmacopolarum ritu, ex nouis vetera, ex veteribus noua, e pluribus vnum, ex vno plura ſubinde fingentium ac refingentium? Qui fiet, vt huiusmodi voluminum moles, nos ad recte viuendum inſtituant, quae ne per omnem quidem vitam vacet e-*

Simile. *uoluere? Veluti ſi medicus morbo praeſentaneo labo-*

laboranti praeſcribat, vt Iacobi a partibus libros, ac reliquos his adſimiles omnes euoluat, illic reperturus, quo valetudinem ſarciat. At hunc interea mors occupabit, nec erit cui poſſit ſuccurri. In tanta aetatis fugacitate, parato promtoque remedio eſt opus. Quot voluminibus praecipiunt de reſtitutione, de confeſſione, de ſcandalis, deque aliis innumeris? Cumque minutatim excutiant ſingula, ſingula ſic definiant, quaſi ceterorum omnium ingeniis diffidant, immo quaſi Chriſti diffidant bonitati, dum ῥητῶς *praeſcribunt, quid ille cuique facto vel praemii debeat vel ſupplicii, tamen nec inter ſe conſentiunt, nec aliquoties rem liquido explicant, ſi propius conſulantur. Tanta eſt vel ingeniorum vel circumſtantiarum varietas. Porro vt omnia vere, vt omnia recte definierint, praeterquam quod ieiune frigideque tractantur iſta, quoto cuique vacat tantum voluminum euoluere? aut quis poſſit ſecum Aquinatis ſecundae ſecundam circumferre? Et tamen nullius non refert bene viuere, ad quod Chriſtus omnibus aditum facilem eſſe voluit, non inexplicabilibus diſputationum labyrinthis, ſed fide ſincera, caritate non ficta, quam comitatur ſpes, quae non pudeſit. Poſtremo verſentur in magnis illis voluminibus magni Rabini, qui pauci ſint oportet. At nihilo ſecius interim imperitae multitudini, pro qua mortuus eſt Chriſtus, conſulendum eſt. Praecipuam autem Chriſtianae pietatis portionem docuit, quisquis ad huius inflammauit amorem. Sapiens ille Rex filium inſtituens ad veram ſapientiam, non paullo plus operae ſumit in adhortando, quam in docendo, quaſi ſapientiam amaſſe, propemodum paraſſe ſit. Quod turpe eſt* iuriſperitis ac medicis, *quorum vtrique* de induſtria ſuam artem reddidere difficillimam, quo ſimul & quaeſtus ſit vberior & gloria maior apud imperitos, *id longe turpius fuerit feciſſe in*

Temeritas ſingula definiendi.

Diſſenſio.

Ingentia volumina.

Facilis ad bonam vitam aditus.

Theologia paucorum

Salus omnium.

Notati qui artem, quam profitentur, ſtudio reddunt difficilem.

 phi-

philoſophia Chriſti. Immo contra conniti par eſt, vt eam, quam fieri poteſt, reddamus facillimam, & omnibus expoſitam. Neque illud ſit nobis ſtudio, vt ipſi litterati videamur, ſed vt quamplurimos ad Chriſtianam vitam pelliciamus. Adornatur iam bellum in Turcas, quod quocunque conſilio inſtitutum, precandum eſt, non vt paucis quibusdam, ſed vt in commune bene vertat omnibus. Sed quid futurum arbitramur, ſi victis (neque enim vniuerſos opinor ferro trucidabimus) vt Chriſtum amplectantur, Occamos, aut Durandos, aut Scotos, aut Gabrieles, aut Aluaros propoſuerimus? Quid cogitabunt, aut quid ſentient (ſunt enim & illi, vt nihil aliud, certe homines) vbi audierint ſpinoſas illas & inextricabiles argutias de inſtantibus, de formalitatibus, de quidditatibus, de relationibus? praeſertim vbi viderint de iis adeo non conuenire inter magnos illos religionis profeſſores, vt frequenter vsque ad pallorem, vsque ad conuitia, vsque ad ſputa, nonnunquam & vsque ad pugnos inuicem digladientur. Vbi Praedicatores pro ſuo Thoma cominus atque eminus dimicantes; Minoritas contra ſubtiliſſimos ac ſeraphicos doctores iunctis vmbonibus tuentes; alios vt nominales, alios vt reales loqui. Si viderint rem vsque adeo difficilem eſſe, vt nunquam ſatis diſcuſſum ſit, quibus verbis de Chriſto ſit loquendum; perinde quaſi cum moroſo quopiam agas daemone, quem in tuam ipſius perniciem euocaris, ſi quid te fefellerit in verbis praeſcriptis, ac non potius cum clementiſſimo Seruatore, qui a nobis praeter puram ſimplicemque vitam nihil exigit. Obſecro te per Deum immortalem, quid iſtis agetur rebus, maxime ſi ſuperciliosae doctrinae mores & vita ſimilis reſpondeat? Si ex ſtrepitu noſtro plusquam tyrannico, perſpexerint ambitionem noſtram, ſi ex rapacitate auaritiam, ſi ex ſtupris libi-

Bellum in Turcas.

Diſcordia theologorum.

Chriſtus animum exigit, non verba.

libidinem, ſi ex oppreſſionibus ſaeuitiam, qua fronte ingerimus illis Chriſti doctrinam, ab hiſce rebus longe lateque diſcrepantem? Efficaciſſima Turcas expugnandi ratio fuerit, ſi conſpexerint in nobis elucere, quod docuit & expreſſit Chriſtus, ſi ſenſerint nos non ipſorum inhiare imperiis, non ſitire aurum, non ambire poſſeſſiones, ſed praeter eorum ſalutem & Chriſti gloriam nihil omnino quaerere. Haec eſt illa theologia vera, germana, efficax, quae olim & philoſophorum ſupercilia, & Principum inuicta ſceptra Chriſto ſubegit. Hoc, hoc agentibus nobis, aderit ipſe Chriſtus. Neque conuenit, vt hoc argumento nos valde Chriſtianos declaremus, ſi quamplurimos occiderimus, ſed ſi quamplurimos ſeruauerimus, non ſi multa impiorum millia ſacrificauerimus Orco, ſed ſi quamplurimos ex impiis reddiderimus pios, non ſi illos diris execrationibus deuoueamus, ſed ſi piis votis ſalutem illis ac meliorem mentem a ſuperis optemus. Quod ſi hic non adſit animus, citius futurum eſt, vt nos in Turcas degeneremus, quam vt Turcas in noſtras partes pertrahamus. Et vt feliciter cadat Martis ſemper ancipitis alea, fiet vt latius fortaſſe regnet Pontifex, aut huius Cardinales, non vt latius regnet Chriſtus, cuius regnum ita demum floret, ſi vigeat pietas, ſi caritas, ſi pax, ſi caſtitas, id quod optimi Leonis decimi ductu atque auſpiciis fore confidimus, ni quod optimum eſt conantem aliorſum rapiat rerum humanarum aeſtus. Ipſe Chriſtus ſeſe regni coelorum vindicem ac principem profitetur, quod non aliter ſplendidum eſt, quam ſi triumphent coeleſtia. Neque enim ideo mortuus eſt Chriſtus, vt opes, vt copiae, vt arma, reliquaque illa mundani regni tragoedia, quae quondam penes ethnicos, aut certe prophanos principes fuit, & ethnicis non ita mul-

Vita Chriſtiana.

Quibus rebus potiſſimum expugnandi Turcae.

Chriſtianum eſt ſeruare non perdere.

Belli exitus incertus.

Chriſti regnum.

tum abſimiles, nunc ſi penes ſacerdotes aliquot. Ac mea ſententia conſultum fuerit, multo ante, quam armis experiamur illorum animos epiſtolis ac libellis ſollicitare. Sed qualibus epiſtolis? Non minacibus, non tyrannicis, ſed quae ſpirent vere paternam caritatem, quae Petri Paullique pectus referant, quae non titulum modo praeferant apoſtolicum, ſed ἐνέϱγειαν reſipiant apoſtolicam. Non quod neſciam fontem omnem ac venam Chriſtianae philoſophiae reconditam eſſe in euangelicis & apoſtolicis litteris; ſed ſermo peregrinus ac ſaepenumero perturbatus, tum figurae tropique obliqui, tantum habent difficultatis, vt nobis etiam non raro ſudandum ſit, priusquam intelligamus. Commodiſſimum itaque mea ſententia fuerit, ſi muneris hoc viris aliquot iuxta piis ac doctis delegetur, vt ex puriſſimis fontibus Euangeliſtarum, & Apoſtolorum, ex probatiſſimis interpretibus vniuerſam Chriſti philoſophiam in compendium contrahant, ita ſimpliciter, vt tamen erudite, ita breuiter, vt tamen dilucide. Quae pertinent ad fidem, quam pauciſſimis articulis abſoluantur. Quae ad vitam, item paucis tradantur, & ſic tradantur, vt intelligant Chriſti iugum blandum & commodum eſſe, non aſperum, vt intelligant, ſeſe patres eſſe nactos non tyrannos, paſtores, non praedones, ad ſalutem vocari, non ad ſeruitutem pertrahi. Homines ſunt & illi, nec ferrum aut adamantem geſtant in pectore, poſſunt molleſcere, poſſunt officiis adiungi, quibus manſueſcunt & ferae. Et efficax in primis res eſt Chriſtiana veritas. Sed quibus Romanus Pontifex hoc negotii volet delegere, eadem opera mandabit, ne quid deflectant ab archetypo Chriſto, nec vsquam ad hominum affectus aut cupiditates reſpiciant. Tale quiddam vtcunque mihi tum parturiebat animus, cum hoc Enchiridii cuderem. Videbam Chriſtia-

Docendi & bortandi prius Turcae, quam oppugnandi.

Difficultas ſcripturae ſacrae.

Compendium doctrinae Chriſtianae.

Homines ſunt & Turcae.

tianorum vulgus non affectibus modo, verum etiam opinionibus eſſe corruptum. Perpendebam eos, qui paſtores ac doctores ſe profitentur, pleroſque ad ſuum compendium Chriſti titulis abuti, ne quid interim commemorem de his, quorum nutu ac renutu res humanae ſurſum deorſum ἄγοντας καὶ φέροντας, *ad quorum vitia quantumuis manifeſta vix licet ingemiſcere. Et in tanta rerum caligine, in tantis mundi tumultibus, in tanta humanarum opinionum varietate, quo potius confugiendum, quam ad vere ſacram ancoram euangelicae doctrinae? Quis vere pius non videt ac ſuſpirat hoc ſeculum longe corruptiſſimum? Quando vnquam tyrannis, quando auaritia regnauit aut latius aut impunitius? Quando vnquam plus tributum ceremoniis? Quando licentius exundauit iniquitas? Quando ſic refrixit caritas? Quid affertur, quid legitur, quid auditur, quid decernitur, niſi quod ambitionem quaeſtumque ſapiat. O infelices nos niſi Chriſtus nobis aliquot ſuae doctrinae ſcintillulas, ſuaeque mentis ceu viuas & aeternas venulas reliquiſſet. In hoc igitur enitendum, vt omiſſis hominum prunis, has ſcintillas* ἀναζωπυρῶμεν. *Nam Paullino verbo libenter vtimur, has venas ſcrutemur, donec reperiamus aquam viuam ſalientem in vitam aeternam. Hanc noſtram terram altiſſime ſcrutamur, vt vitiorum eruamus alimenta, & Chriſti ditiſſimam terram non rimamur, vt eliciamus ſalutem animarum? Nunquam vlla vitiorum hyems ſic extinguit caritatis ardorem, quin ex hoc ſilice poſſit reſtitui. Petra Chriſtus, ſed haec petra ſeminarium habet ignis coeleſtis, venas habet aquae viuae. Fodit olim puteos Abraham in omni terra, vbique ſcrutans venas aquae viuae. Sed eosdem a Philiſtinis terra oppletos refodit Iſaac cum pueris ſuis, nec contentus inſtauraſſe priſtinos, fodit &*

Corruptela ſeculi.

ἱερὰ ἄγκυρα.

Rebus confuſis, ad euangelia recurrendum.

1. *Cor.* 10, 10.

Gen. 21. *Item* 26.

Philiſtaei noſtrorum temporum

nouos. At rurſum mouent iurgium & rixas Philiſtaei, neque tamen ille deſinit fodere. Nec his temporibus omnino deſunt Philiſtaei, quibus terra gratior eſt vitalibus fontium ſcatebris, quippe ii, qui terrena ſapiunt, & ad terrenos affectus detorquent doctrinam euangelicam, quam cogunt humanae ſeruire ambitioni, cogunt lucris turpibus & tyranni ſuae obſecundare. Quod ſi quis Iſaac aut ſi quis ex huius familia foderit, repereritque venam aliquam puram, protinus obſtrepunt ac reclamant, intelligentes eam venam, offecturam lucris, offecturam ambitioni, etiamſi pro Chriſti gloria faciat. Mox terram iniiciunt, & corrupta interpretatione venam obturant, foſſorem depellunt aut ita certe luto ſordibusque conſpurcant aquam, vt qui inde biberit, plus hauriat limi ſordiumque, quam liquoris. Nolunt ſitientes iuſtitiam, de puro latice bibere, ſed adducunt ad ſuas ciſternas contritas, quae rudera habent, aquam non habent. Sed tamen non oportet germanos pueros Iſaac, hoc eſt, veros Chriſti cultores ab hoc labore defatigari. Nam inter hos quoque nolunt haberi, qui terram ingerunt Euangelicis fontibus, adeo vt inter Chriſtianos iam minime tutum ſit, Chriſtum pure docere. Tantum inualuerunt Philiſtaei, pro terra belligerantes, pro coeleſtibus terrena, pro diuinis humana praedicantes, hoc eſt, non ea, quae faciunt ad Chriſti gloriam, ſed quae ad illorum quaeſtum, qui condonationes, qui compoſitiones, ſimileſque cauponationes redimunt. Idque faciunt hoc periculoſius, quod ſuis cupiditatibus, magnorum Principum, ſummi Pontificis, atque ipſius etiam Chriſti titulos praetexunt. Atqui nemo verius ſummi Pontificis agit negotium, quam qui coeleſtem Chriſti philoſophiam pure tradit, cuius ille primus eſt doctor. Nemo de principibus melius meretur, quam

Ier. c. 2.

Redemtores veniarum.

quam qui dat operam, vt populi res quam maxime floreant, & quam minima tyrannide premantur. Sed reclamabit hic aliquis e ſcholarum agminibus: Facile eſt cuiuis in genere praecipere quid ſequendum, quid fugiendum. Ad quid interim reſpondebitur iis, qui de tot euentis, tot caſibus conſulunt? Primum plures ſunt rerum humanarum ſpecies, quam vt ad ſingulas poſſint haberi certa reſponſa. Deinde tanta eſt circumſtantiarum varietas, vt niſi his cognitis ne poſſit quidem certum reſponderi. Poſtremo haud ſcio, an iſti certum habeant, quod reſpondeant, praeſertim cum de plerisque inter ſe diſſentiant. Et qui in hoc genere cordatiores ſunt, non ita reſpondere ſolent: Hoc facies, hoc fugies, ſed, hoc tutius eſt mea ſententia, hoc arbitror tolerabile. Quod ſi nobis adſit ſimplex ac lucidus ille oculus ex euangelio, ſi domus animi purae fidei lucernam habeat candelabro impoſitam, facile minuta iſta ceu nebulae diſcutientur. Si adſit Chriſtianae caritatis regula, ad hanc omnia facile exaequabuntur. At quid facias, cum haec regula pugnabit cum his, quae ſunt publico ſeculorum vſu recepta, quaeque Principum legibus ſancita: Nam & hoc non raro vſu venit. Ne damnaris, quod pro ſuo officio gerunt Principes. At rurſum: Noli contaminare coeleſtem illam philoſophiam Chriſti humanis decretis. Maneat Chriſtus id, quod eſt, centrum ambientibus circulis aliquot: Noli ſcopum ſuo mouere loco. Qui proximi Chriſto ſunt, Sacerdotes, Epiſcopi, Cardinales, Pontifices, & quorum eſt ſequi agnum quocunque ierit, puriſſimam illam partem amplectantur, & quoad licet, in proximos transfundant. Secundus circulus habeat Principes prophanos, quorum arma leges, quae ſuo quodam modo

γνῶμαι, Animus ante omnia inflammandus.

Non poteſt certo reſponderi ad ſingula.

Lumen fidei.

Obiectio.

Secundus Principum.

modo Chriſto ſeruiunt, ſiue dum iuſtis bellis profligant hoſtem, publicamque tuentur tranquillitatem, ſiue dum legitimis ſuppliciis coërcent facinoroſos! Et tamen quoniam neceſſario verſantur in his rebus, quae cum infima faece terrae, quaeque cum mundi negotiis coniuncta ſunt, periculum eſt, ne prolabantur longius; Ne bellum pro Rep. ſed pro ſua libidine gerant; Ne iuſtitiae praetextu ſaeuiant, & in eos, quos clementia ſanare poterant: Ne titulo dominii populum expilent, quorum res tueri debuerant. Porro vt Chriſtus, velut ignis aeterni fons, Sacerdotum ordinem proxime ad ſe trahit, ac velut igneos reddit, puros ab omni terrenae faecis contagio: ita ſacerdotum eſt & praeſertim ſummorum, principes, quoad licet, ad ſeſe vocare. Sicubi bellum ingruerit, adnitantur Pontifices, vt aut componantur res citra ſanguinem, aut ſi id non poteſt, vt ſunt rerum humanarum procellae, certe id agant, vt minus cruente geratur bellum, neue in longum propagetur. Olim & in iuſtis ſuppliciis intercedebat Epiſcoporum auctoritas, & ſubinde nocentem e iudicum manibus extorquebat, vt palam in epiſtolis ſuis teſtatur Auguſtinus. Sunt enim quaedam ita neceſſaria ad ordinem Reip. vt ea tamen Chriſtus partim diſſimularit, partim a ſe reiecerit, partim nec improbans nec adprobans velut ad ea conniueat. Non agnoſcit nummum Caeſaris, nec inſcriptionem. Cenſum ita dari iubet, ſi debeatur, quaſi ad ſe non multum pertineat, modo detur Deo, quod illi debetur. Adulteram nec damnat, nec palam abſoluit, tantum iubet, ne repetat admiſſum. De damnatis a Pilato, quorum ſanguinem miſcuerat cum illorum ſacrificiis, non pronuntiat recte, an ſecus hoc paſſi ſint, tantum ſimile exitium comminatur omnibus, niſi reſipiſcant. Porro vocatus arbiter diuidendae hæreditatis palam

Sacerdotum officium.

Quae & quatenus ad Eccleſiae proceres pertinent.

lam reiicit, velut indignum ſe de rebus tam craſſis pronuntiare, qui coeleſtia doceret. Contra ſunt, quae palam deteſtatur. In Phariſaeos auaros, in hypocritas, in diuites elatos vae intonat. Apoſtolos nunquam acrius redarguit, quam vbi vindictae cupiditate aut ambitionis affectu tanguntur. Rogantibus an iuſſuri eſſent ignem e coelo deſcendere, qui exureret ciuitatem, vnde excludebantur; neſcitis, inquit, cuius ſpiritus ſitis? Petrum a cruce ad mundum reuocare conantem, Satanam appellat. De primatu diſputantes, quot modis & quoties reuocat ad diuerſum affectum? Sunt item quae palam docet ac praecipit: Non reſiſtere malo, bene mereri de inimicis, animi manſuetudinem, aliaque conſimilia. Diſtinguenda ſunt haec, & in ſuum quaeque digerenda locum. Ne protinus igitur horum, quae geruntur a Principibus aut prophanis magiſtratibus, Chriſtum faciamus auctorem, aut vt nunc loquuntur, iuri diuino aſſeramus. Craſſa quaedam ab illis tractantnr, nec omnino Chriſtianae puritatis, ſed quae tamen ſectanda non ſint, vtpote neceſſaria ad rerum ordinem tuendum. Nec enim horum miniſterio fit, vt boni ſimus, ſed vt minus mali, vtque qui mali ſunt, minus noceant Reipub. Debetur igitur & his ſuus honos, quot vtcunque ſeruiant iuſtitiae diuinae, publicaeque tranquillitati, ſine qua turbantur aliquoties & ea, quae ſunt pietatis. Honorandi ſunt, vbi ſuo funguntur officio, tolerandi fortaſſis, vbi ſibi gerunt poteſtatem, ne quid deterius exoriatur. Sublucet enim in his quoque imago vel vmbra verius diuinae iuſtitiae, quam tamen oportet longe expreſſius, euidentius ac purius in Sacerdotum moribus ac legibus elucere. Aliter in ferro relucet imago, aliter in vitreo ſpeculo. In tertio circulo promiſcuum vulgus collocemus, veluti craſſiſſimam huius orbis partem, ſed ita craſſiſſimam,

Quae Chriſtus palam damnarit.

Quae palam doceat.

Principum leges mediae ſunt.

Mali Principes aliquando tolerandi.

Circulus tertius.

vt tamen ad Chriſti pertineant corpus. Neque enim oculi tantum corporis membra ſunt, verum etiam ſurae, pedes, ac pudenda. His ſic eſt indulgendum, vt ſemper, quoad fieri poterit, vocentur ad ea, quae Chriſto ſunt potiora. Nam in hoc corpore, qui modo pes erat, oculus fieri poteſt. Et tamen vt Principes ſi ſint impii, non ſunt exacerbandi conuitiis, ne prouocati grauiores excitent tragoedias, iuxta ſententiam Auguſtini. Ita populus imbecillus exemplo Chriſti, qui tanta lenitate tulit ac fouit ſuos diſcipulos, ferendus erit, ac paterna fouendus indulgentia, donec paullatim grandeſcat in Chriſto. Habet enim & pietas ſuam, infantiam, habet aetatis acceſſus, habet perfectum & vegetum robur. Omnibus tamen pro ſua cuique portione ad Chriſtum eſt enitendum. Elementorum ſuus cuique locus eſt. Sed ignis, qui ſummam tenet ſedem, omnia paullatim ad ſe rapit, & quoad licet in ſuam transformat naturam. Aquam eliquatam vertit in aërem, aërem extenuatum in ſe transformat. Multa Paullus indulget Corinthiis, diſtinguens interim, quae Domini nomine proponeret perfectis, & quae ſuo nomine indulgeret infirmis, hac ſpe tamen, vt proficerent. Galatas iterum parturit, donec in eis formetur Chriſtus. Iam qui putabit hunc circulum Principibus magis tribuendum, cum hoc non fuerit magna contentio. Quicquid autem extra tertium circulum erit, id ſemper & in omnibus deteſtandum, quod genus ſunt ambitio, ſtudium pecuniae, libido, ira, vindicta, inuidia, obtrectatio, reliquaeque peſtes: ſed quae tum demum fiunt immedicabiles, cum pietatis & officii perſona commendatae, in ſuperiores circulos irrepunt, hoc eſt, cum iuſtitiae iuriſque praetextu, noſtram exercemus tyrannidem, cum per re-

Tolerandi infirmi donec proficiant.

Transformatio elementorum

religionis occaſionem conſulimus quaeſtui cum eccleſiae defendendae titulo, mundanum venamur imperium, cum praecipiuntur velut ad Chriſti rem facientia, quae longiſſime abſunt a Chriſti doctrina. Proinde ſcopus omnibus eſt ingerendus, ad quem enitantur. Scopus autem vnicus eſt, videlicet Chriſtus, & huius doctrina puriſſima. Quod ſi pro coeleſti ſcopo, terrenum proponas, non erit, ad quod recte enitatur, qui contendit proficere. Quod ſummum eſt, id omnibus eſt deſtinandum, vt ſaltem aſſequamur mediocria. Nec eſt quod vllum vitae genus ab hoc ſcopo ſubmoueamus. In affectibus eſt Chriſti perfectio, non in vitae genere. In animis eſt, non in palliis aut cibis. Sunt inter monachos, quos vix recipit extremus circulus, tamen de bonis loquor, ſed infirmis. Sunt inter digamos, quos Chriſtus primo dignatur circulo. Neque vero ſit interim vlli vitae profeſſioni iniuria, ſi, quod eſt optimum ac perfectiſſimum, omnibus proponitur. Niſi forte Plato contumelioſus fuiſſe putatur in omnes ciuitates, quoniam in politia ſua eiusmodi Reipub. propoſuit exemplar, quale hactenus videre non licuit. Aut Quintilianus vniuerſum oratorum ordinem laeſit, qui tale finxerit oratoris exemplar, qualis adhuc nullus exſtitit. Procul abes ab archetypo? Non reiiceris, ſed exſtimularis, vt proficias. Non multum abes? Admoneris, vt accedas propius. Neque enim quisquam vsque adeo proceſſit, vt non habeat, quo proficiat. Habet autem vnumquodque vitae genus, cognata quaedam degenerandi pericula. Ea qui commonſtrat, non derogat ordini, ſed rem ordinis agit. Veluti Principum felicitas obnoxia eſt tyrannidi, obnoxia eſt ſtultitiae, obnoxia adulationi. Haec qui commonſtrat vitanda, bene

Scopus non eſt mutandus.

Omnibus ad perfectionem eſt enitendum.

Principum vitia communia.

bene meretur de Principum ordine. Nec derogat illorum maieſtati, qua gloriantur, qui demonſtrat, quibus in rebus ſita ſit vera Principum maieſtas, qui illos admonet, qui iurarint in ſuſcipiendo principatu, quid debeant populo ſuo, quid magiſtratibus. Eccleſiaſtici praecones fere affines ſunt duabus potiſſimum peſtibus, auaritiae & ambitioni. Quod ceu praeſentiens primus ille ſecundum Chriſtum paſtor, admonet Epiſcopos, vt paſcant gregem ſuum, non autem expilent aut deglubant. Nec paſcant turpis lucri gratia, ſed ex animi pronta voluntate. Nec dominentur in ſuos, ſed exemplo vitae prouocent ad pietatem potius, quam minis aut imperio. An igitur derogare videbitur ordini ſacerdotali, qui commoneat, quibus rationibus Epiſcopi vere magni ſint, vere potentes, vere diuites? Porro monachorum genus fere comitatur praeter alios morbos, ſuperſtitio, ſupercilium, hypocriſis, obtrectatio. Non damnat igitur protinus horum inſtitutum, qui monet, quibus in rebus ſita ſit vera religio, & quantum abſit a ſupercilio vere Chriſtiana pietas, quantum abſit a fuco germana caritas, quam pugnet cum ſincera religione linguae virulentia, praeſertim ſi tali moderamine commonſtret, quid ſit vitandum, vt nec hominem vllum notet, nec ordinem attingat. Quid autem eſt in rebus humanis tam felix, cui non ſuae peſtes ſint additae? Sicut igitur adiuuat, non laedit ſanitatem corporis, quiſquis indicat, quae res vitient, aut tueantur veram ſanitatem; Ita non auocat a religione, ſed adhortatur potius, qui demonſtrat verae religionis corruptelas ac remedia. Nam audio quoſdam ſic interpretari, quaſi praeceptiones huius libelli, quoniam minus tribuunt ceremoniis, quam vellent quidam, qui plus nimio tribuunt, nec ita multum humanis conſtitutionibus, hominum animos alienent a vita monaſtica.

Epiſcopi &c.

1. Petr. 5.

Monachorum vulgus quibus obnoxium vitiis.

γνώμη.

Querela quorundam.

Vſque

Vſque adeo nihil tam circumſpecte dici poteſt, quod non rapiatur ab improbis vel in aliquam calumniam, vel in anſam peccandi, vt iam vix tutum ſit quicquam recte monere. Si quis a bellis, quae iam ſeculis aliquot, ob res nihili, plusquam ethnice gerimus, deterreat, notatur a ſycophantis, quaſi ſentiat cum iis, qui negant vllum bellum gerendum Chriſtianis. Nam haereticos fecimus auctores huius ſententiae, quod pontifex neſcio quis, bellum approbare videatur. Neque tamen notatur, qui contra CHRISTI & apoſtolorum doctrinam ad bellum quibuslibet de cauſis ſuſcipiendum, claſſicum canit. Si quis admoneat, vere apoſtolicum eſſe, Turcas CHRISTI praeſidiis ad religionem pertrahere potius, quam armis, continuo vocatur in ſuſpicionem, quaſi doceat, Turcas, ſi impetant Chriſtianos, nullo modo coërcendos. Si quis praedicet apoſtolorum frugalitatem, & in horum temporum luxum dicat aliquid, non deſunt, a quibus notetur velut Ebionitis fauens. Si quis impenſius adhortetur, vt qui coniugio copulati ſunt, magis pietate & animorum conſenſu, quam corporum complexu cohaereant, & ita pure colant matrimonium, vt virginitati, quoad poteſt, ſimillimum ſit, in ſuſpicionem vocatur, quaſi cum Marcionitis omnem coitum ſpurcum ducat. Si quis admoneat in diatribis, praecipue theologicis, abſit ambitioſa vincendi ſuaque tuendi pertinacia, abſit theatrica illa oſtentandarum virium ambitio, non recte defertur, quaſi ſcholas in totum damnet. Neque enim diuus Auguſtinus admonens dialecticis cauendam eſſe rixandi libidinem, damnat dialecticam, ſed peſtem illius oſtendit, vt vitetur. Item ſi quis praepoſterum vulgi iudicium taxet, inter virtutes primas tribuentis iis, quae ſunt extremae claſſis, & contra: Item inter vitia,

Nihil non obnoxium calumniae malorum.

Bellum.

Bellum in Turcas.

Paupertas

Praepoſterum iudicium de virtutibus ac vitiis.

vitia, vehementiſſime deteſtantis, quae leuiſſima ſunt mala, cum ſint atrociſſima, ac retorſum, protinus in ius vocatur, quaſi vitiis faueat, quibus grauius vitium anteponit, aut quaſi damnet beneſacta, quibus alia praefert vt ſanctiora. Veluti ſiquis admoneat, tutius eſſe benefactis fidere, quam Pontificis condonationibus, non vtique damnat illius condonationes, ſed praefert id, quod ex CHRISTI *doctrina certius eſt. Itidem ſi quis admonet, rectius facere eos, qui domi liberis & vxori moderandae dent operam, quam ſi viſendi gratia Romam, Hieroſolymam aut Compoſtellam adeant, eamque pecuniam, quam inſumunt in longam ac periculoſam profectionem, ſanctius in bonos ac veros pauperes erogari, non damnat pium iſtorum affectum, ſed antefert id, quod propius eſt verae pietati. Iam vero non noſtrorum modo temporum eſt, quaedam vitia ſic deteſtari, quaſi ſola ſint: cum ceteris ita blandiamur, quaſi vitia non ſint, cum ſint illis, quae ſic execramur, atrociora. Queritur in epiſtolis ſuis Auguſtinus, vnum libidinis crimen apud Afros imputari Sacerdotibus, ceterum auaritiae, temulentiaeque vitium pene laudi verti. Vnum illud tragicis modis exaggeramus, terque quaterque horrendum facinus, iisdem manibus tractare corpus* CHRISTI, *quibus attrectaris corpus meretricis. Nec deſunt, qui nimium tragice auſint publicitus aſſeuerare, leuiorem eſſe culpam, ſi mulier habeat rem cum bruta pecude, quam cum ſacerdote. Horum impudentiam qui refellit, non continuo fauet impudicis ſacerdotibus, ſed admonet ea negligi, quae magis erant exaggeranda. Eſt ſacerdos aleator, eſt bellator aut gladiator, eſt totus indoctus, totus prophanis rebus immerſus, malorum Principum malis obſequiis deditus, in hunc*

Condonationes.

Qui petunt Hieroſolymam nihil ſanctius magni facere.

Solam libidinem execramur in ſacerdotibus

Sacerdos aleator aut percuſſor.

hunc non itidem vociferantur, qui totus propha-nus tractet ſacroſancta myſteria. Eſt ſacerdos ſycophanta, qui lingua virulenta, mendaciisque confictis lacerat famam hominis nihil commeriti, immo bene meriti, cur hic non vociferamur? O ſcelus horrendum! Tune lingua tartareo veneno tincta? Tune ore, quo iugulas innocentem, & conficis & ſumis corpus illius, qui pro impiis etiam mortuus eſt? At hoc mali ſic negligimus, vt hinc pene laudem ferant, qui religionem religioſiſſimam profitentur. Reprehendi merentur, qui pernicioſo populi exemplo palam concubinas domi alunt. Quis neget? Sed hic morbus non paullo eſt inuiſior CHRISTO. Non damnat igitur butyrum, qui illi praefert mel, nec probat febrim, qui monet phreneſim eſſe magis vitandam. Neque facile dictu ſit, quanta morum lues ex huiusmodi praepoſteris iudiciis naſcatur. Iam quaedam ita recepta ſunt in ordinem virtutum, vt perſonam pietatis habeant verius quam vim pietatis, adeo vt niſi circumſpecte agas, pietatem veram prorſus extinguant. Si mediocris religionis peſtis latuiſſet in ceremoniis, Paullus non tam acriter in omnibus ſuis epiſtolis in eas deſtomacharetur. Neque tamen vsquam damnamus moderatas ceremonias, at non ferimus in his puppim ac proram (quod dici ſolet) ſanctimoniae conſtitui. Diuus Auguſtinus vetuit etiam, ne clerici, quos domi alebat, notabili veſtitu vterentur, ſed ſi commendari vellent populo, moribus commendarentur, non veſtibus. Nunc quam noui, quam prodigioſi cultus? Neque tamen hoc inſector. Illud demiror, plus ſatis his tribui, quae fortaſſis iure reprehendi poterant, rurſus tam parum tribui iis, quae ſola conueniebat ſpectari. Non inſector conuitiis, quod Franciſcani ſuam, Benedictini ſuam amplectantur

Sacerdos ſycophanta.

Quaedam ſpeciem tantum habent pietatis.

Ceremoniae in rebus mediis

Auguſtinus in regula.

Regulae hominum. *tur regulam, ſed quod quidam illorum plus illis tribuant, quam Euangelio. Quod vtinam non in pleroſque iſtorum competat. Non inſector, quod* *Victus.* *alii piſcibus victitant, alii leguminibus aut herbis, alii ouis, ſed admoneo vehementer, errare eos, qui Iudaico animo ex his iuſtitiae perſuaſionem induunt, ex huiuſmodi nugis ab homuncionibus repertis ſe ceteris anteponunt, cum iisdem pro nullo vitio habeatur famam alienam mendaciis inceſſere. De ciborum delectu nihil vſquam praecipit CHRISTVS, nihil apoſtoli, Paullus ſaepe dehortatur: Virulentam obtrectationem execratur CHRISTVS, deteſtantur apoſtolicae litterae, & tamen illic volumus religioſuli videri, hic fortes ſumus & intrepidi. Haec qui admonet, cum in genere, tum amanter, quaeſo num is religionem videtur laedere? Quis autem tam demens ſit, vt proferendis in lucem monachorum vitiis velit ha-* *Obiectio.* *beri diſertus? At metuunt iſti, ne ſuos habeant minus dicto audientes, tum ne pauciores ambiant in illorum cooptari gregem. Immo nemo magis* *γνώμη* *obedit atque, vt verbo vtar Paullino, πειθαρχεῖ,* *Paullus.* *quam qui hauſto CHRISTI ſpiritu liber eſſe coeperit. Vera caritas omnia boni conſulit, omnia ſuffert, nihil detrectat, obedit praepoſitis, non ſolum benignis, verum etiam aſperis ac difficilibus. Sed tamen hoc interim cauendum praepoſitis, ne alienam obedientiam in ſuam vertant tyranni-* *Non abutendum aliena obedientia.* *dem, & ideo malint eos ſuperſtitioſos quam pios, quo magis ad omnem nutum obediant. Patres appellari gaudent. Atqui quis eſt patrum carnalium, qui ſuos liberos optet ſemper infantes eſſe, quo magis regnum in illos exerceat pro ſua libidine? Rurſus qui proficiunt ad CHRISTI libertatem, hoc imprimis cauere debent, ne, quod admonet Paullus, libertatem faciant praetextum*

carni,

carni, aut ne iuxta Petri doctrinam, libertatem faciant velamen malitiae. Quod ſi vnus aut alter hac libertate ſit abuſus, non continuo par eſt ob id omnes in perpetuo Iudaiſmo continere. Comperiet, quisquis obſeruarit, nullum inter iſtos arctius aſtringere laqueos ceremoniarum, quam qui ſub hoc praetextu regnant, & ventri ſuo viuunt, non CHRISTO. Iam vero non eſt quod metuant, ne non propagetur Eſſenorum genus, in tanta ingeniorum & animorum varietate, qua fit, vt nihil etiam ſit vsquam tam abſurdum, quod non expetatur a multis. Quanquam magis optandum iſtis, vt ingenuos ac veros habeant religionis profeſſores quam vt multos. Atque vtinam id lege cautum eſſet, ne quis ante trigeſimum annum, eiusmodi laqueis implicaretur, antequam ipſe ſibi notus ſit, aut cognita verae religionis vis. Ceterum iis, qui Phariſaeorum exemplo ſuum agunt negotium, obeuntes terras ac maria, quo faciant vnum proſelytum, nusquam deerunt adoleſcentes rerum imperiti, quos in naſſam illectent, & quos captent. Ingens vbique ſtultorum ac ſimplicium eſt numerus. Ego certe ſic optarim, nec dubito, quin idem optent omnes vere pii, Euangelicam religionem ſic omnibus eſſe penitus cordi, vt hac contenti, Benedictinam aut Franciſcanam nullus ambiat, nec dubito, quin idem optet ipſe Benedictus ac Franciſcus. Applaudit Moſes CHRISTI gloria obſcuratus. Applauderent & ii, ſi nobis amore legis Euangelicae, ſorderent humanae conſtitutiones. Vellem vniuerſos Chriſtianos ita viuere, vt qui nunc ſoli religioſi vocantur, parum religioſi viderentur. Quod & hodie in non paucis verum eſt, cur enim manifeſta diſſimulemus? Et tamen olim prima monaſticae vitae origo ſeceſſus erat ab idololatrarum ſaeuitia. Mox, hos ſe-

Quo quis eſt religioſior, hoc minus tribuit ceremoniis.

Matth. 23.

Omnia cedunt Chriſti gloriae.

Veterum monachorum origo.

ſequentium monachorum inſtituta, nihil aliud erant quam reuocamenta ad CHRISTVM. Principum aulae titulo magis quam vita quondam erant Chriſtianae. Epiſcopos mox ambitionis & auaritiae morbus corripuit. Vulgus item a primitiua illa caritate refrixit. Hinc ſeceſſum captauit Benedictus, & poſt hunc Bernhardus, deinde alii atque alii. Conſpiratum eſt a paucis non in aliud, quam in purum ac ſimplicem Chriſtianiſmum. Deinde temporis progreſſu paullatim cum opibus accreuerunt ceremoniae, refrixit Germana pietas ac ſimplicitas. Et cum videamus paſſim monaſteria ad mores plusquam prophanos degeneraſſe, tamen nouis inſtitutionibus oneratur mundus, quaſi non & ii paullo poſt eodem ſint prolapſuri. Olim, vt dixi, ſeceſſus erat monachorum vita. Nunc ii vocantur monachi, qui toti in meditullio negotiorum mundanorum verſantur, plane tyrannidem quandam in rebus humanis exercentes. Et tamen ii ob cultum, ob titulum, neſcio quem, tantum arrogant ſibi ſanctimoniae, vt ceteros prae ſe non habeant pro Chriſtianis. Cur ſic arctamus CHRISTI profeſſionem, quam ille latiſſime voluit patere? Si magnificis vocabulis commouemur, quaeſo te, quid aliud eſt ciuitas, quam magnum monaſterium? Monachi Abbati ſuo parent, aut praepoſitis, ciues Epiſcopo ac paſtoribus ſuis obſequuntur, quos ipſe CHRISTVS praefecit, non hominum auctoritas. Illi viuunt in otio, & aliena liberalitate ſaginantur, in commune poſſidentes, quod citra ſudorem illis obuenit (nihil enim interim dicam de vitioſis) iſti, quod ſua pepererunt induſtria, pro ſuis quisque facultatibus impertiunt egentibus. Iam vero quod ad caſtitatis votum attinet, non auſim explicare, quantum interſit inter coelibatum & caſtum matri-

Vnde ceremoniae.

Monachi mundaniſſimi.

Ciuitas magnum eſt monaſterium.

Paupertas, Obedientia.

Caſtitas.

trimonium. Poſtremo non admodum in eo deſiderabimus tria illa vota ab hominibus reperta, qui primum illud & vnicum votum, quod in baptiſmo, non homini ſed CHRISTO nuncupauimus, ſinceriter pureque ſeruauerit. Iam ſi ex vtroque genere malos cum malis conferas, extra controuerſiam potiores ſunt hi. Sin bonos cum bonis, minimum eſt diſcrimen, ſi tamen eſt vllum, niſi quod religioſiores videntur, qui minus coacti praeſtant religionem. Supereſt igitur, vt nemo vel ſibi ſtulte placeat, ob vitae genus ab aliis diuerſum, vel alienum inſtitutum deſpiciat damnetue. Verum in omni vitae genere ſit hoc omnium commune ſtudium, vt pro ſua quisque virili, ad CHRISTI ſcopum omnibus praefixum enitamur, & ad id inuicem nos cohortemur atque etiam adiutemus, nec inuidentes iis, qui nos in hoc ſtadio praecurrunt, nec faſtidientes imbecilles, qui nos aſſequi nondum poſſunt. Denique cum quisque quod potuit praeſtitit, ne fiat ſimilis Euangelico illi Phariſaeo, qui ſua benefacta iactat apud Deum: Ieiuno bis in ſabbatho &c. ſed iuxta CHRISTI conſilium dicat, & dicat ex animo, dicat ſibi non aliis modo: Seruus inutilis ſum, quod debui facere, feci. Nemo verius fidit, quam qui ſic diffidit. Nemo longius abeſt a vera religione, quam qui ſibi valde videtur religioſus. Nec vnquam peius agitur cum pietate Chriſtiana, quam cum quod eſt mundi, ad CHRISTVM detorquetur, cumque hominum auctoritas diuinae praefertur. In vnum illud caput conſpiremus oportet, ſi vere Chriſtiani eſſe volumus. Porro qui ad CHRISTVM vocanti homini paret, CHRISTO paret non homini. Et qui fucatos homines, ſaeuos & imperioſos, non docentes ea, quae faciant ad religionem, ſed ſuam tyrannidem, tolerat,

Nullum vitae genus reprehendendum.

Perniciosiſſima fiducia ſui.

γνῶμαι ex contrariis.

Quatenus parendum malis praelatis.

rat, is Chriſtianam praeſtat patientiam, modo quae praecipiunt, calamitoſum faciant tantum, non etiam impium. Alioqui conueniet apoſtolicum illud reſponſum habere in promptu: Deo obedire oportet potius, quam hominibus. Sed iamdudum epiſtolarem modum exceſſimus, adeo nos fallit tempus cum amico ſuauiſſimo iucundiſſime confabulantes. Liber Frobenianis formulis veluti renatus, multoque quam antea nitidior & emendatior in tuum ſinum aduolat. Adiecta ſunt fragmenta quaedam veterum ſtudiorum noſtrorum. Viſum eſt autem tibi potiſſimum hoc quidquid eſt editionis adiungere, vt qui ex ERASMO recte viuendi praeceptiones ſumſerit, a Volzio protinus ad manum habeat exemplum. Bene vale, Pater optime, ac verae religionis eximium decus. Admone Sapidum meis verbis, vt ſibi vere ſapiat, hoc eſt, ſui ſimilis eſſe pergat. Wimphelingum, vt adornet τὴν πανοπλίαν *mox cum Turcis conflicturus, quandoquidem iam ſatis diu bellum gerit cum concubinariis. Spes eſt fore, vt illum aliquando videamus Epiſcopum, mitra bicorni pedoque conſpicuum ſublimem mula vehi, ſed extra iocum, & hos, & Ruſcrum ceterosque amicos meo nomine multum ſaluere iubebis. ERASMI tui ſalutem interdum puris votis piisque precibus CHRISTO O. M. commendato. Baſileae pridie virginis matris aſſumtae.*

Anno M. D. XVIII.

τέλος.

ENCHI-

ENCHIRIDION
MILITIS CHRISTIANI.

ERASMVS ROTERODAMVS AMICO IOHANNI GERMANO AVLICO

S. D. P.

EFflagitaſti non mediocri ſtudio, frater in Domino dilectiſſime, vt tibi compendiariam quamdam viuendi rationem praeſcriberem, qua inſtructus, poſſes ad mentem CHRISTO dignam peruenire. Ais enim te iam pridem aulicae vitae pertaeſum hoc tecum agitare, quo pacto queas Aegyptum vna cum ſuis & vitiis & delitiis effugere, ac Moſe duce, ad virtutum iter feliciter accingi. Quo mihi carior es, hoc impenſius gratulor tuo tam ſalutari propoſito, quod ſpero, vel citra noſtram operam, fortunabit prouehetque ipſe, qui dignatus eſt excitare. Ego tamen nimis quam libens parui, vel homini tam amico, vel tam pia poſtulanti. Tu modo annitere, ne vel ipſe noſtrum officium ſine cauſſa videare flagitaſſe, vel ego ſine fructu tuae morem geſſiſſe voluntati. Immo votis communibus benignum illum IE-

Aegytus vita vitioſa. *Terra promiſſionis vita pura.*

SV ſpiritum imploremus, vt & mihi ſcribenti ſuggerat ſalutaria, & tibi ea reddat efficacia.

CAP. I.
VIGILANDVM ESSE IN VITA.

PRincipio etiam atque etiam memineris oportet, nil aliud eſſe vitam mortalium, niſi perpetuam quamdam militiam, teſte Iob, milite longe tum exercitatiſſimo, tum inuictiſſimo, nimisque falli vulgus hominum, quorum animos mundus hic praeſtigiator, blandiſſimis ludibriis tenet occupatos, qui perinde ac ſi iam debellatum ſit, intempeſtiuas agunt ferias, neque prorſus aliter, quam in certiſſima pace, mirum quanta viuant ſecuritate, quamque otioſi in vtramque dormiant aurem, cum ſine fine tot ferratis vitiorum copiis oppugnemur, tot captemur artibus, tot appetamur inſidiis.

Iob. 7. *Praeſtigia mundi.* *Pax, pax, & non eſt pax.*

§. 2. Ecce tibi ſuperne in tuum exitium peruigiles excubant, nequiſſimi daemones, mille dolis, mille nocendi artibus in nos armati, qui mentes noſtras telis igniferis, letalique tinctis veneno, moliuntur e ſublimi configere, quibus quidem, neque Herculi, neque Cephalo fuit vllum iaculum certius, niſi impenetrabili fidei ſcuto excipiantur. Tum rurſus a dextra laeuaque, a fronte pariter atque a tergo, mundus hic nos oppugnat, qui iuxta Iohannis vocem, totus in vitiis eſt conſtitutus, eoque CHRISTO tum infeſtus, tum etiam inuiſus.

Hoſtes varii e ſublimi. *Vicini.*

§. 3. Neque vero ſimplex oppugnandi ratio. Interim enim rebus aduerſis, velut aperto Marte ſaeuiens, animi moenia graui quatit ariete, interim

Varia oppugnandi via.

terim ingentibus quidem, ſed vaniſſimis promiſſis, ad proditionem ſollicitat, interim actis oblique cuniculis, inexſpectatus adrepit, vt inter oſcitantes ac ſecuros opprimat. Poſtremo inferne quoque lubricus ille anguis, primus pacis noſtrae proditor, nunc in virenti gramine concolor abditus, nunc in cauernis illis ſuis deliteſcens, centenis contortus voluminibus, non deſinit, mulieris noſtrae, ſemel corruptae, calcaneis inſidiari. Mulierem autem carnalem hominis partem intellige. Haec eſt enim Eua noſtra, per quam verſutiſſimus ſerpens ad mortiferas voluptates mentem noſtram illectat. *Hoſtes inferi.* *Mulier affectus.*

§. 4. Porro autem quaſi parum ſit, ſic vndique tantum hoſtium imminere, intus denique in ipſis animi penetralibus, hoſtem ferimus plusquam familiarem, plusquam domeſticum, quo vt nihil interitus, ita nihil poteſt eſſe periculoſius. Hic eſt vetus ille & terrenus Adam, conſuetudine plusquam ciuis, ſtudio plusquam hoſtis, quem neque arcere vallo licet, neque caſtris exigere fas eſt. Hic nobis centenis eſt obſeruandus oculis, ne forte Dei praeſidium aperiat daemonibus. *Hoſtis domeſticus.*

§. 5. Ergo cum tam formidabili, tamq. difficili bello diſtringamur omnes, cumque nobis res ſit cum hoſtibus tam multis, tam in noſtram perniciem iuratis atq. deuotis, tam vigilantibus, tam armatis, tam perfidis, tam exercitatis; nos maleſani contra non arma capimus? non excubias agimus? non omnia ſuſpecta habemus? ſed perinde, vt in rebus bene pacatis, ſupini ſtertimus, ceſſamus, voluptamur, atque cuticulam, vt aiunt, curamus otioſi. Neque omnino ſecus, quam ſi vita noſtra graeca ſit compotatio, non bellum, ita pro caſtris & pellibus, in cubilibus voluta-

Contraria. mur, pro duris armis, roſis & Adonidis delitiis redimimur, pro militaribus ſtudiis luxu & otio indulgemus, pro Martiis telis citharam imbellem tractamus. Quaſi vero non iſta pax bellum ſit omnium teterrimum.

Non eſt pax impiis. §. 6. Etenim qui cum vitiis pacem iniit, cum Deo in baptiſmate percuſſum foedus violauit. Et tu veſane clamas, pax, pax, cum Deum habeas inimicum, qui ſolus & pax eſt, & pacis auctor. Clareque reclamat ipſe per os prophetae, non eſt, inquiens, pax impiis. Neque enim prorſus alia eſt cum illo pacis conditio, niſi dum in hoc praeſidio corporis militamus, odio capitali ſummaque vi, cum vitiis belligeremur. Alioqui ſi cum iis nobis conueniet, eum, qui ſolus poteſt amicos beare, inimicos perdere, bis hoſtem ſumus habituri, ſimul quod ab illis ſtamus, cum quibus ſolis nihil conuenit Deo; (quid enim conueniat luci cum tenebris?) ſimul quod ingratiſſimi, pactam illi fidem non praeſtamus, & ſanctiſſimis ceremoniis ictum foedus nefarie ſoluimus.

In verba Chriſti iuratur in baptiſmo. §. 7. An neſcis, o Chriſtiane miles, iam tum, cum viuifici lauacri myſteriis initiabaris, nomen dediſſe te duci CHRISTO, cui bis vitam debebas, pariter & donatam, & reſtitutam, cui plus quam teipſum debebas? Non ſuccurrit te verbis conceptis, in tam benigni imperatoris iuraſſe ſententiam, eius ſacramentis, veluti donariis auctoratum, tuumque ipſius diris deuouiſſe caput, ſi minus pacto ſtares? Quorſum attinebat

Symbola baptiſmi. crucis characterem imprimi fronti tuae, niſi vt quoad viueres, ſub illius ſigno militares? Quorſum pertinebat ſacro illius perungi ceromate, niſi vt cum vitiis aeternum luctamen ingrediereris? Quantus pudor, quanta pene publica humani

ni generis execratio, cum a duce principe deficit homo? Tu cur ludibrio habes CHRISTVM, ducem tuum, neque metu illius coërcitus, cum ſit Deus, neque amore prohibitus, cum tua cauſſa ſit homo? Cuius etiam vocabulum prae te ferens, admoneri debebas, quid illi promiſeris. *Exemplum.*

§. 8. Cur ad hoſtem, vnde te ſemel pretio ſanguinis ſui redemit, perfidus deſciſcis? Cur bis transfuga in hoſtilibus caſtris meres? Qua fronte audes contra tuum regem ſigna infeſta tollere, qui pro te vitam impendit? Nam qui pro illo non ſtat, vt dixit ipſe, contra illum ſtat, & qui cum illo non colligit, diſpergit. Meres autem non ſolum foedo titulo, ſed etiam infeliciſſimo ſtipendio. Vis audire ſtipendium tuum, tu quisquis mundo militas? En tibi Paullus Chriſtianae militiae ſignifer reſpondet, ſtipendium, inquiens, peccati mors. Quis vel ſpecioſam militiam ſuſcipiat, ſi mors propoſita ſit corporis? Tu vero tam foedam toleras animae mortem, mercedis loco reportaturus? *Chriſtiani titulus.* *Lucae* II. *Stipendium peccati.*

§. 9. In bellis iſtis inſanis, quae cum hominibus homines, vel ferina rabie, vel certe miſera neceſſitate gerunt, nonne vides, ſi quando militum animos, vel praedae promiſſae magnitudo, vel formidata victoris crudelitas, vel opprobratae pudor ignauiae, vel laudum denique cupido ſtimulauit, quam alacribus ſtudiis, quidquid eſt laboris, exhauriant, quam vilem habeant vitam, quanto ardore certatim in hoſtem aduerſum rapiantur? Et quantula, quaeſo, te merces, miſeris tanto diſcrimine, tantoque ſtudio petitur? Nempe vt ab homunculo imperatore collaudati militari fremitu, caſtrenſique atque incondita cantiuncula celebrentur, *Collatio mortis.* *Collatio praemiorum.*

vt corolla graminea, aut quernis frondibus cingant, vt peculii pluſculum domum referant. Nos contra neque pudore, neque praemio accendimur, cum eundem habeamus noſtri certaminis ſpectatorem, quem habituri ſumus & remuneratorem.

Praemia etiam in hac vita.

§. 10. Quae vero victori praemia propoſuit noſter Agonothetes? profecto non tripodas, aut mulos, qualia apud Homerum Achilles, apud Maronem Aeneas, ſed quae neque oculus vidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis aſcenderunt, & haec quidem interim veluti laborum ſolatia impertit adhuc dimicantibus. Quid deinde? felicem immortalitatem. Sed in ludicris illis certaminibus, in quibus potiſſima praemii pars gloria eſt, & victi ſua munera ſortiuntur. Nobis ſummo atque ancipiti periculo res geritur, neque de laude, ſed de capite certatur. Et vt ſumma merces propoſita gnauiter operam nauanti; ita ſumma decreta poena deſertori. Coelum promittitur ſtrenue pugnanti & non incaleſcit generoſae mentis vivida virtus, tam felicis praemii ſpe? Praeſertim promiſſi auctore illo, qui tam fallere non poteſt, quam non eſſe nequit. Geruntur omnia ſub oculis cuncta contuentis Dei, habemus vniuerſum coeli coetum noſtri conflictus ſpectatorem, & non vel pudore accendimur? Collaudabit ille virtutem noſtram, a quo probari ſuprema felicitas eſt. Quin hanc gloriam, vel vitae diſpendio petimus? Ignauum pectus eſt, quod nullis praemiis excitatur.

Collatio conditionis. Tractat omnes partes ſuaſorias & exhortatorias. A promiſſore.

Tractum Hectoris cadauer.

§. 11. At ſolent & ignauiſſimi malorum metu expergefieri. At illic quidem hoſtis, vt ſit violentiſſimus, in fortunas atque in corpus ſaeuit. Quid autem amplius in Hectorem potuit crudelis-

liſſimus victor Achilles? At hic ſaeuitur in immortalem tui partem. Neque cadauer tuum circum ſepulcrum trahitur, ſed corpus pariter atque anima ad inferos demergitur. Illic extrema calamitas, vt animam a corpore victor gladius auferat, hic ipſi animae ſua vita eripitur, Deus. Naturae eſt interire corpus, quod etiamſi nullus occidat, tamen non emori non poteſt. At animam mori infelicitatis extremae eſt. Corpuſculi vulnera quanta cautela depellimus, quanta ſollicitudine medemur? & animae vulnera negligimus? Corporis interitum, immane, quantum horremus, propterea quod oculis videatur corporeis. Animam vero morientem, quoniam nemo videt, pauci credunt, pauciſſimi formidant, cum ſit haec mors, illa morte tanto atrocior, quanto corpore praeſtat anima, quanto anima Deus.

§. 12. Vis tibi coniecturas quasdam commonſtrem, quibus animae deprehendas vel morbum vel interitum? male concoquit ſtomachus, cibum non continet. Corporis morbum intelligis. Non tam panis cibus eſt corporis, quam animae cibus verbum Dei. Id ſi tibi amarum eſt, ſi nauſeam ſapit, quid adhuc dubitas, quin animae tuae palatum morbo ſit infectum? Si non continet, ſi non concoctum in viſcera traiicit, euidens habes argumentum valetudinariam eſſe animam. Cum genua labant, & membra vix aegra trahuntur, corpus male habere cognoſcis, & non colligis animi morbum, cum ad omnia pietatis officia languet, nauſeatque, cum ne leui quidem contumeliae ferendae robur ſuppetit, cum paullulo pecuniolae diſpendio frangitur? *Argumenta animae mortuae aut aegrotae.* *Languor animae.*

§. 13. Poſteaquam oculos deſtituit viſus, vbi *Mors quid agat.*

 deſi-

deſierunt audire aures, poſteaquam conſtupuit omne corpus, nemo dubitat, quin emigrarit anima. Tu cum habeas cordis oculos obſcuratos, vt euidentiſſimum lumen, quod eſt veritas, non videas, cum vocem diuinam internis auribus non percipias, cum omni prorſus ſenſu careas, viuere credis animam? Vides fratrem indigna patientem, nihil commouetur animus, modo tua res ſit incolumis. Cur nihil hic ſentit anima? Nempe quia mortua. Quare mortua? Quia non adeſt illius vita, Deus. Siquidem vbi Deus, ibi caritas. Deus enim caritas eſt. Alioqui ſi viuum es membrum, cur vlla pars corporis dolet, te non modo non dolente, verum ne ſentiente quidem.

Vita animae Deus.

Senſus vitae ſignum.

§. 14. Accipe ſignum non paullo etiam certius. Defraudaſti amicum, commiſiſti adulterium, capitale vulnus accepit anima, & tamen adeo tibi non dolet, vt etiam quaſi de lucro gaudeas, iactesque, quod turpiter admiſiſti. Certum habe mortuam iacere animam. Non viuit corpus, ſi punctionem aciculae non ſentiat, & viuet anima, quae tanti vulneris ſenſu vacat? Audis quempiam ſermones impios, tumidos, maledicos, impudicos, obſcoenos proferentem, verbis rabioſis in proximum debacchantem, caue putes iſti homini viuam eſſe animam. Iacet in ſepulcro pectoris putre cadauer, vnde eiusmodi foetores exhalantur, & proximum quemque inficiunt.

Cadauer animae.

§. 15. CHRISTVS Phariſaeos ſepulcra dealbata vocat. Quid ita? nempe quia mortuam animam ſecum circumferebant. Et regius ille Propheta; Sepulcrum, inquit, patens guttur eorum, linguis ſuis doloſe agebant. Piorum corpora templa ſunt Spiritus Sancti. Impiorum ſe-

ſepulcra cadauerum, vt potiſſimum in eos quadret illa Grammaticorum etymologia, σῶμα quaſi σῆμα. Sepulcrum pectus, guttur & os hiatus ſepulcri. Neque vllum corpus tam mortuum eſt deſtitutum anima, quam mortua eſt anima relicta a Deo. Neque vllum corporeum cadauer ſic obolet naribus hominum, vt foetor animae ſepultae, iam quatriduum, offendit nares diuinas omniumque coelitum. Ergo cum verba mortua proficiſcuntur e pectore, cadauer intus cubet neceſſe eſt. Nam cum iuxta vocem euangelicam, ex abundantia cordis os loquatur; nimirum viua verba Dei loqueretur, ſi illic adesſet vita, Deus. Contra in euangelicis literis CHRISTO dicunt diſcipuli, Domine, quo ibimus? Verba vitae habes. Cur ita tandem verba vitae? Nempe quod ab ea manarent anima, a qua nunquam vel momento diſceſſerat diuinitas, quae & nos vitae reſtituit immortali. *σῶμα, σῶμα corpus. σῆμα, ſepulcrum* *Verba vitae.*

§. 16. Sed aegrotanti corpori paullo ſuccurrit medicus. Corpus exanime non raro reuocarunt ad vitam & homines pii. Animam vero mortuam non niſi ſingulari gratuitaque virtute reſuſcitat Deus, ac ne reſuſcitat quidem, ſi mortua corpus reliquerit. Tum corporeae mortis aut nullus, aut certe breuiſſimus eſt ſenſus, animae ſempiternus. Et cum alioqui plusquam mortua ſit, tamen ad mortis ſenſum quodammodo eſt immortalis. Proinde cum tam nouo periculo nobis ſit dimicandum, quis ille ſtupor, quae ſecuritas, quae ſupinitas animi noſtri, quem tanti mali metus non acuit? At e diuerſo, nihil eſt, quod vel periculi magnitudo, vel hoſtium copiae, vires, artes conſternent animo. Succurrit, quam grauem habeas aduerſarium, ſuccurrat e re- *Remedia.* *Fiducia a ſpe victoriae.*

regione, quam praeſentem habeas opitulatorem. Innumerabiles aduerſum te, ſed qui pro
Rom. 8. te ſtat, vnus plus poteſt omnibus. Si Deus pro nobis, quis contra nos? Si ille ſuſtinet, quis deiiciet? Tu modo victoriae votum toto pectore
Hoſtis olim victus. concipe. In mentem veniat, non tibi cum integro hoſte rem eſſe, ſed cum eo, qui iam olim fractus, fuſus, exutus atque adeo triumphatus ſit a nobis, ſed in CHRISTO, capite noſtro, a quo procul dubio viciſſim vincetur & in nobis.

§. 17. Tu modo cura, vt ſis in corpore, & omnia poteris in capite. In teipſo quidem nimis es imbecillis, in illo nihil non vales. Proinde ne anceps quidem eſt noſtri Martis exitus, propterea quod neutiquam a fortuna pendeat victoria, ſed ea omnis in manu ſita ſit Dei, ac per eum noſtris quoque in manibus. Nemo hic non vicit, niſi qui vincere noluit. Auxiliatoris benignitas nulli defuit vnquam, ſi caueris, ne benignitati illius deſis ipſe, viciſti. Pro te pugnabit, & liberalitatem ſuam tibi pro merito imputabit. Victoriam omnem illi feras acceptam oportet, qui primus & ſolus a peccato immunis, peccati tyrannidem oppreſſit, verum ea tibi non ſine tua continget induſtria. Nam qui dixit; confidite,
Ioh. 16. quia ego vici mundum, magno te vult animo eſſe, non ſecuro. Ita demum per illum vincemus, ſi illius exemplo pugnabimus. Quare ſic inter Scyllam Charybdimque medius quidam curſus eſt obtinendus, vt neque diuina gratia fretus ſecurius agas, atque ſolutius, neque belli difficultatibus exanimatus, animum ſimul cum armis abiicias.

CAP. II.
DE ARMIS MILITIAE CHRISTIANAE.

ATque illud inprimis arbitror ad huius militiae diſciplinam pertinere, vt quam maxime cognitum, meditatumque habeas, quo potiſſimum armorum genere, quibus cum hoſtibus oporteat congredi. Tum vt ea ſemper in expedito habeas, ne quando poſſit inſidiator ille verſutiſſimus inermem opprimere, atque inopinantem.

Nunquam ceſſandum Chriſtiano.

§. 2. In veſtris bellis non raro licet interquieſcere, vel cum hibernat hoſtis, vel cum intercedunt induciae. Nobis donec in hoc corpore militamus, ne digitum quidem, vt aiunt, transuerſum licet ab armis diſcedere. Nunquam non ſtandum pro caſtris, nunquam non excubandum, quia nunquam ceſſat hoſtis noſter. Immo tum tranquillus eſt, cum fugam aut inducias ſimulat, tum vel maxime molitur inſidias, neque vnquam cautius excubias oportet agere, quam cum pacis ſpeciem exhibet, nunquam minus trepidandum, quam cum aperto Marte nos adoritur. Ergo prima cura ſit, ne inermis ſit animus. Armamus corpuſculum, hoc, ne timeamus ſicam latronis, non armabimus mentem, vt in tuto ſit? Armati ſunt hoſtes, vt perdant, nos piget arma capere, ne pereamus? Vigilant illi, vt perimant, nos non vigilamus, quo ſimus incolumes? Sed de armatura Chriſtiana ſpeciatim ſuo loco dicetur.

§. 3. Interim, vt ſummatim dicam, duo praecipue paranda ſunt arma ei, cui ſit cum ſeptem illis gentibus, Chananaeo, Cetheo, Amorreo,

Allegoria ſeptem vitiorum capitalium. reo, Pherezeo, Gergezeo, Eueo, Iebuſeo, hoc eſt, cum vniuerſa vitiorum cohorte pugnandum, quorum ſeptem capitalia potiſſimum numerantur, precatio & ſcientia. Semper armatos eſſe vult Paullus, qui ſine intermiſſione iubet *Precatio.* orare. Precatio pura in coelum ſubducit affectum, arcem videlicet hoſtibus inacceſſam. *Scientia.* Scientia ſalutaribus opinionibus communit intellectum, ita vt neutram alteri deeſſe oporteat. Alterius ſic altera poſcit opem res, & coniurat *Horatius.* amice. Illa quidem exorat, ſed haec ſuggerit, quid ſit orandum, vt ardenter ores, iuxta Iaco- *Iacob. 1.* bum nihil haeſitans, fides ſpesque praeſtant, vt in nomine IESV, id eſt, ſalutaria petas, ſcientia commonſtrat. Audierunt & filii Zebedaei a CHRISTO, neſcitis, quid petatis. Sed precatio quidem potior, vt quae cum Deo ſermones miſceat, at ſcientia non minus neceſſaria tamen. Aegypto profugus, neſcio, an ſatis tuto te tam *Aaron precatio.* longo, tamque difficili itineri commiſſurus ſis, niſi duobus his ducibus, Moſe & Aaron. Aaron *Moſes ſcientia.* ſacris praefectus, orationis gerit typum. Moſes legis cognitionem ſignificat.

§. 4. Sed vt ſcientiam oportet non eſſe mancam, ita orationem non conuenit eſſe ignauam. Orationis armis pugnat cum hoſtibus Moſes, ſed manibus in altum ſublatis, quas ſimul atque de- *A precibus abſit multiloquium.* miſerat, fit inferior Iſraël. Tu fortaſſe cum oras, hoc modo ſpectas, quantum pſalmorum permurmuraris, & multiloquium orandi virtutem arbitraris? Quod vitium potiſſimum eſt eorum, qui adhuc in littera ſunt infantes, neque ad ſpiritus maturitatem adoleuerunt. Sed audi, *Matth. 6.* quid apud Matthaeum nos doceat CHRISTVS; Orantes autem, inquiens, nolite multum loqui, ſicut ethnici faciunt, putant enim, quod in multilo-

tiloquio ſuo exaudiantur. Nolite ergo aſſimilari eis. Scit enim Pater veſter, quid opus ſit vobis, antequam petatis eum. Et Paullus decem millia verborum in ſpiritu, hoc eſt, oretenus pronuntianda contemnit, prae quinque in ſenſu proferendis. Moſes nullam edebat vocem, & tamen audiebat, quid clamas ad me? Non ſtrepitus ille labiorum, ſed ardens animi votum, tanquam intentiſſima quaepiam vox, ferit aures diuinas.

βαττολογία, *1. Cor. 14.* *Allegoria Moſis.*

§. 5. Tum igitur hoc tibi familiare facias, ſimul atque ingruerit hoſtis, vbi te relicta vitia ſollicitant, vt ſtatim mentem cum certa fiducia ad coelum erigas, vnde veniet auxilium tibi, ſed eodem tollantur & manus. Tutiſſimum eſt pietatis officiis occupari, vt opera tua non ad terrena ſtudia, ſed ad CHRISTVM referantur.

§. 6. Sed ne ſcientiae ſubſidia contemnas, illud conſidera. Antea ſatis erat Iſraël hoſtem effugere, at non prius ſibi fidit, vt Amalechiten prouocet, vt cominus experiatur, quam eſſet Manna coeleſti & aqua de petra ſcatente refectus. His epulis confirmatus egregius ille bellator Dauid, vniuerſam hoſtium cohortem contemnit. Paraſti, inquiens, in conſpectu meo menſam aduerſus omnes, qui tribulant nos. Crede mihi, frater animo meo cariſſime, nulla tam vehemens hoſtium impreſſio, id eſt, nulla tam valida tentatio, quam ardens ſacrarum litterarum ſtudium non facile retundat, nulla tam triſtis aduerſitas, quam non reddat tolerabilem.

Scientia.

§. 7. Atqui ne videar audaculus interpres, quanquam poſſem me magnis auctoribus tueri, quid aptius arcanae legis ſcientiam adumbrare queat, quam Manna? Principio enim, quod non e terra prouenit, ſed coelitus depluit, diſcrimen

Allegoria de Manna.

vides inter humanas & diuinas litteras, omnis enim ſcriptura ſancta diuinitus eſt inſpirata, atque a Deo auctore profecta. Quod minutum, ſermonis eſt humilitas, ſub verbis pene ſordidis, ingentia myſteria claudentis. Quod candidum, nulla mortalium doctrina eſt, quae non ſit aliquo nigrore erroris vitiata, ſola CHRISTI doctrina tota niuea, tota candida, tota ſincera eſt. Quod rigidulum eſt atque ſubaſperum, myſterium littera obtectum exprimit. Superficiem & quaſi ſiliquam ſi quis attrectet, quid durius atque inſuauius? Non niſi tunicam Manna guſtauerant, qui dicebant, durus eſt hic ſermo, & quis poteſt eum audire? Erue ſenſum ſpiritalem, iam nihil ſuauius, nihil ſucculentius. Denique Manna Hebraeis ſonat, quid eſt hoc, quod & ipſum pulcre quadrat in diuinam ſcripturam, quae nihil habet otioſum, immo ne apicem quidem: non dignum veſtigatione, non dignum admiratione, non dignum hac voce, quid eſt hoc?

Ioh. 6.

Allegoria de aquis.

§. 8. Aquarum vero nomine, ſcientiam diuinae legis ſignificare familiare eſt Spiritui ſancto. Legis aquas refectionis, ſuper quas ſe gloriatur educatum Dauid, legis aquas, quas ſapientia deriuat in capita viarum omnium, legis flumen illud myſticum, in quod ingreſſus Ezechiel, vado tranſire non poterat, legis puteos, quos foderat Abraam, quos terra oppletos a Philiſtaeis denuo reſtituit Iſaac. Legis fontes duodecim, ad quos peragratis quadraginta manſionibus, iam fatiſcentes reſpirant Iſraëlitae. Legis & in Euangelio puteum, ſuper quem itinere feſſus aſſedit IESVS. Legis aquas Siloë, ad quas idem mittit coecum, vt viſum recipiat. Legis aquam in peluim miſſam, abluendis Apoſtolorum pedibus. Et ne ſingula recenſeam, hoc ſignificatu, frequens men-

Ezechiel. 47. Geneſ. 26. Exod. 15. Ioh. 4. Ioh. 9.

mentio eſt in arcanis litteris, puteorum, fontium, fluminum, qua nobis nihil aliud, quam myſticae ſcripturae diligens veſtigatio commendatur.

§. 9. Quid enim aqua in terrae venis abdita, niſi myſterium obductum littera? Quid eadem ad ſcatebram effcita, niſi myſterium erutum atque explanatum? Quod vbi ad auditorum aedificationem, longe lateque propagatur, quid iam prohibet flumen appellare? Ergo ſi te totum ſtudio ſcripturarum dedicabis, ſi in lege Domini meditaberis die ac nocte, non timebis a timore nocturno ſiue diurno, ſed ad omnem hoſtium inſultum munitus atque exercitatus eris. *Accommodat allegoriam.*

§. 10. Neque equidem vsque quaque improbauerim ad hanc militiam, velut tyrocinio quodam praeludere in litteris Poëtarum & Philoſophorum gentilium, modo modice, ac per aetatem quis eas attingat, & quaſi in tranſcurſu arripiat, non autem immoretur, & veluti ad ſcopulos Sirenaeos conſeneſcat. Nam ad haec quoque ſtudia vocat diuus Baſilius adoleſcentulos, quos ad Chriſtianos mores inſtituit, & ad Muſas reuocat Licentium ſuum noſter Auguſtinus. Neque poenitet adamatae captiuae Hieronymum. Laudatur Cyprianus, quod Aegyptiis ſpoliis templum Domini locupletarit. *Studia prima.* *Baſilius.*

§. 11. Verum nolim te cum gentilium litteris & mores haurire. Alioqui permulta reperies, & illic ad recte viuendum conducibilia, neque aſpernandum, quod etiam ethnicus auctor bene monet, quandoquidem nec Moſes Iethro ſoceri conſilium eſt aſpernatus. Fingunt illae litterae, vegetantque puerile ingenium, atque ad diuinarum ſcripturarum cognitionem mire praeparant, ad quas ilico pedibus manibusque illotis irrum- *Ad oratorem magnum.* *Exod. 18.*

rumpere, pene ſacrilegii genus eſt. Hieronymus eorum impudentiam taxat, qui modo a ſecularibus ſtudiis profecti, audent diuinas tractare ſcripturas. At quanto faciunt impudentius, qui ne guſtatis quidem illis, iſtud ipſum audent. Sed vti diuina ſcriptura non multum habet fructus, ſi in littera perſiſtas haereasque; ita non parum vtilis eſt Homerica Virgilianaque poëſis, ſi memineris eam totam eſſe allegoricam. Id quod nemo negabit, qui modo veterum eruditionem vel ſummis labiis deguſtarit.

Poëtae quomodo legendi.

§. 12. Obſcoenos autem Poëtas ſuaſerim omnino non attingere, aut certe non introſpicere penitius, niſi forte noueris deſcripta magis horrere vitia, & contentione turpium vehementius amare honeſta. E Philoſophis autem Platonicos te ſequi malim, propterea, quod cum plerisque ſententiis, tum ipſo dicendi charactere, quam proxime ad Propheticam Euangelicamque figuram accedunt. Breuiter omnem ethnicam litteraturam delibare profuerit, ſi quidem id fiat, vt dixi, & annis idoneis, & modice, tum cautim & cum delectu, deinde curſim, & peregrinantis non habitantis more, poſtremo, quod eſt praecipuum, ſi omnia ad CHRISTVM referantur. Sic enim mundis omnia munda ſunt, cum immundis contra nihil ſit mundum.

Philoſophia.

Tit. 1.

§. 13. Neque vitio tibi vertetur, ſi Salomonis exemplo, ſexaginta reginas, octoginta concubinas, & innumerabiles ſecularis ſapientiae puellas domi alas, modo diuina ſapientia, praeter ceteras, ſit vnica tua, formoſa tua, columba tua. Et Iſraëlites amat alienigenam barbaramque, forma captus, ſed capillis deraſis, vnguibus praeſectis, ex Allophyla facit Iſraëlitidem. Et Hoſeae fornicariam ducit, verum ex ea liberos tollit, non ſibi ſed Do-

Cantic. 6.

Deut. 21.

Hoſ. 1.

Domino Sabaoth, ſanctumque Prophetae ſtuprum dominicam auget familiam. Hebraei, poſteaquam Aegyptum reliquerant, aliquandiu conſperſo viuebant, ſed hic cibus temporarius erat, neque ad tantam profectionem poterat ſuppetere. Ergo eo mox faſtidito, ad Manna quantum poteſt properandum, coeleſtis ſapientiae, quae te affatim alet animabitque, donec propoſiti victor peruenias ad palmas illas praemii nunquam defituri.

Conſperſum.

Manna.

§. 14. Sed interim etiam atque etiam memineris, non oportere niſi lotis manibus, hoc eſt, ſumma animi puritate tractari diuinas litteras, ne tibi antidotus, tuo vitio, vertatur in venenum, & Manna tibi putreſcat, niſi in viſcera affectus traieceris, eueniat autem, quod illi Oze, qui non ſui veritus eſt, arcae nutanti prophanas admoliri manus, & improbum officium ſubita morte luit. *1. Paral. 13.*

§. 15. Primum eſt, vt de eis litteris digna ſentias, oracula mera, vt ſunt, eſſe puta, de diuinae mentis adyto profecta. Afflari te numine, affici, rapi, transfigurari ineffabili modo ſenties, ſi religioſe, ſi cum veneratione, ſi humiliter adieris. Videbis ſponſi beati delitias, videbis opes ditiſſimi Solomonis, videbis abditos theſauros aeternae ſapientiae. Sed caue, improbe, irrumpas in conclaue, humile eſt oſtium; vide, ne capite impingas ac reſilias.

Fides ſcripturae diuinae.

§. 16. Sic porro exiſtima, nihil tam verum eſſe eorum, quae vides oculis, quae manibus contrectas, quam quae ibi legis. Vt coelum, vt terra intereant, certe de verbis diuinis, ne vnum quidem Iota aut apiculus interiturus eſt, quin omnia fiant. Vt mentiantur, vt errent homines, veritas Dei neque fallit, neque fallitur.

B §. 17.

Theologi interpretes. §. 17. Ex interpretibus diuinae ſcripturae eos potiſſimum delige, qui a littera quam maxime recedunt. Cuiuſmodi ſunt imprimis poſt Paullum Origenes, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus. Video enim neotericos Theologos litterae nimium libenter inhaerere, & captioſis quibusdam argutiis magis, quam eruendis myſteriis operam dare, quaſi vero non vere dixerit Paullus, legem noſtram ſpiritualem eſſe. Audiui ego nonnullos, qui ſibi vsque adeo humanis illis commentatiunculis placebant, *Scotiſtae.* vt veterum interpretamenta pene pro ſomniis contemnerent, tantumque illis fiduciae Scotus faciebat, vt ne lectis quidem vnquam ſacris litteris, ſe tamen abſolutos Theologos putarent. Qui etiamſi argutiſſima dicant, an Spiritu Sancto digna dixerint, aliorum eſto iudicium.

§. 18. Tu ſi mauis ſpiritu eſſe vegetior, quam ad contentionem inſtructior, ſi ſaginam animae quaeris magis, quam ingenii pruritum, veteres potiſſimum euolue, quorum & pietas ſpectatior, & eruditio vberior antiquiorque, & oratio neque ieiuna, neque ſordida, & interpretatio ſacris myſteriis accommodatior. Neque vero hoc dixerim, quod neotericos contemnam, ſed quod vtiliora praeferam, tuoque propoſito conducibiliora.

§. 19. Habet autem Spiritus ille diuinus ſuam quandam linguam, ſuasque figuras, quae tibi ſunt imprimis diligenti obſeruatione cognoſcendae. *Sermo Scripturae Sacrae.* Balbutit nobis diuina ſapientia, & veluti mater quaepiam officioſa, ad noſtram infantiam voces accommodat. Lac porrigit infantulis in CHRISTO, hoc eſt infirmis. Tu vero feſtina adoleſcere, & ad ſolidum propera cibum. Demittit illa ſeſe ad tuam humilitatem, at tu contra

ad

ad illius ſublimitatem aſſurge. Monſtri ſimile eſt, ſemper infantem eſſe, nimis ignauum, non deſinere eſſe infirmum. Magis ſapiet, magis paſcet vnius verſiculi meditatio, ſi rupta ſiliqua medullam erueris, quam vniuerſum pſalterium ad litteram tantum decantatum. *Lectio ſine intellectu.*

§. 20. Quod quidem ego hoc diligentius admoneo, quod re ipſa cognitum habeam, errorem hunc non vulgi modo animos paſſim occupaſſe, ſed & eorum, qui veſtitu & nomine perfectam religionem profitentur, vt putent ſummam pietatem hac vna in re ſitam, ſi quamplurimum pſalmorum vix etiam ad litteram intellectorum quotidie percenſeant. Neque aliud in cauſſa eſſe iudico, (quod videmus) monaſticam pietatem ſic vbique frigere, languere, euaneſcere, quam quod in littera conſeneſcunt, neque ad ſpiritualem ſcripturarum cognitionem elaborant. Neque audiunt CHRISTVM in euangelio clamantem; caro non prodeſt quidquam, Spiritus eſt, qui viuificat; Non Paullum magiſtro aſtruentem; littera occidit; Spiritus eſt, qui viuificat. Et ſcimus, quoniam lex ſpiritualis eſt, non carnalis. Et ſpiritualibus ſpiritualia comparanda. Olim in monte, nunc in Spiritu vult adorari Pater ſpirituum. *Ioh. 6.* *2. Cor. 3, 6.* *Ioh. 4.*

§. 21. Quanquam haud aſpernor eorum imbecillitatem, qui mentis inopia, quod vnum poſſunt, faciunt, myſticos pſalmos ſimplici puraque fide pronuntiantes. Immo quemadmodum in precaminibus magicis voces quaedam ne ab iis quidem, qui eas pronuntiant, intellectae, efficaces tamen eſſe creduntur; ita diuina verba, quanquam parum cognita, tamen prodeſſe credendum eſt iis, a quibus ſincera fide, puroque affectu vel dicuntur, vel audiuntur, angeloſque, qui ad- *Similitudo origenica.*

ſunt atque intelligunt, ad opem ferendam inui-
1. Cor. 12. tari. Neque vero Paullus contemnit eos, qui ſpiritu pſallunt, vel qui linguis loquuntur, ſed ad ſectanda cariſmata meliora hortatur. Ad quae ſi cui non contigit eniti vitio, non animi, ſed naturae, certe non obſtrepat iis, qui potiora co-
Rom. 14. nantur. Et iuxta Paulli vocem, qui manducat, non manducantem non ſpernat, & qui non manducat, manducantem non iudicet.

§. 22. Te vero, qui ingenio tam felici praeditus es, omnino nolim in ſterili littera lentum eſſe, ſed ad reconditiora myſteria feſtinare, & improbum conatum induſtriae crebris precibus adiuuare, donec aperiat tibi librum ſeptem ſig-
In Apocal. cap. 5. naculis obſignatum is, qui habet clauem Dauid, qui claudit, & nemo aperit arcana patris, quae nemo nouit niſi filius, & cui voluerit filius reue-
Ioh. 1. lare. Sed quonam noſtra delabitur oratio? Propoſitum erat, vt tibi vitae, non ſtudii formam
Simile. praeſcriberemus. Verum huc deflexinus, dum tibi conamur officinam idoneam commonſtrare, vnde debeas nouae militiae tuae noua arma petere.

§. 23. Ergo vt ad inſtitutum reuertamur, ſi ex libris gentilium optima quaeque decerpſeris, atque apiculae exemplo, per omnes veterum hortulos circumuolitans, praeteritis venenis ſuccum modo ſalutarem, ac generoſum exſuxeris, animum tuum ad communem quidem vitam, quam ethicam vocant, reddideris non paullo ar-
Ethica. matiorem. Sunt enim profecto & illorum Palladi ſua quaedam arma, neutiquam contemnen-
Arma Vulcania apud Homerum. da. CHRISTI autem eſſe puta, quidquid vsquam veri offenderis. Verum diuina illa, &, vt Poëtae loquuntur, Vulcania panoplia, nullo telo violabilis, non niſi ex arcanarum litterarum ar-

ma-

armamentario depromitur. In quo Dauid noſter imperator vniuerſum belli apparatum ſuis militibus repoſuit, quibus cominus, eminusque pugnent, cum praeputiatis Philiſtaeis. His armis neque Achilles Homericus tectus erat, etſi fingitur, neque Aeneas Virgilianus, quorum alter ira, alter amore, tam turpiter vincebatur. Neque abſurde dictum, quod ea non in humanis officinis excuduntur, ſed in ea, quae Vulcano eſt cum Minerua communis. Nam Mineruam artibus atque ingeniis, Vulcanum igni praeficiunt deorum figuli, Poëtae. Id quod ego tum demum vere fieri exiſtimo, cum videlicet honeſtis artibus excultum ingenium ſic diuini amoris ignis communit, vt, etiamſi fractus illabatur orbis, impauidum feriant ruinae. *Poëtae figuli Deorum.*

§. 24. Sed ante ſuperbi Saulis arma reiicias oportet, quae magis oneri ſunt quam vſui, & cum Goliad congreſſurum Dauid grauant, non iuuant. Deinde de ripa torrentis myſticae ſcripturae, quinque colligas lapillulos, (quae forte quinque ſunt verba Paulli, quae loquitur in ſenſu) poſtremo fundibula dextram armes. His demum armis proſternitur vnicus ille noſter hoſtis, ſuperbiae pater, ſatanas, quem & caput noſtrum, CHRISTVS IESVS, quomodo tandem deuicit? Nonne cum tentanti diuinae ſcripturae verbis reſpondet, quaſi petitis de torrente lapillis frontem inimici percuſſit? *Allegoria Dauid.*

§. 25. Vis autem audire Chriſtianae Palladis arma? Et accipiet, inquit, armaturam zelus illius, & armabit creaturam ad vltionem inimicorum. Induet pro thorace iuſtitiam, & accipiet pro galea iudicium certum. Sumet ſcutum inexpugnabile, aequitatem, acuet autem diram iram in lanceam. Legis & apud Eſaiam: indutus eſt *Sapient. 5.* *Eſaiae 59.*

 iuſti-

iuſtitia vt lorica, & galea ſalutis in capite eius, indutus eſt veſtimentis vltionis & opertus eſt quaſi pallio zeli.

2. Cor. 10. §. 26. Iam ſi libet Paulli non inſtrenui ducis adire promtuarium, nimirum inuenies & illic arma noſtrae militiae non carnalia, ſed potentia Deo, ad deſtructionem munitionum, cogitationes deſtruentes, & omnem altitudinem

Epheſ. 6. extollentem ſe aduerſus ſcientiam Dei. Inuenies armaturam Dei, qua poſſis reſiſtere in die malo. Inuenies arma iuſtitiae a dextris & a ſiniſtris. Inuenies laterum munimentum, veritatem, & loricam iuſtitiae, ſcutum fidei, in quo poſſis vniuerſa maligni tela ignea extinguere. Inuenies & galeam ſalutis & gladium Spiritus,

Rom. 8. quod eſt verbum Dei. Quibus omnibus ſi quis erit diligenter tectus atque munitus, is denique poterit animoſam illam Paulli vocem intrepidus emittere, quis ergo nos ſeparabit a caritate CHRISTI? tribulatio, an anguſtia, an fames, an nuditas, an periculum, an perſecutio, an gladius? Vide, quantos hoſtes, quam omnibus formidatos, ipſe pro nihilo ducat. Sed audi quiddam etiam fortius: nam ſequitur: Sed in his omnibus ſuperamus, propter eum, qui dilexit nos. Certus ſum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos ſeparare a caritate Dei, quae eſt in CHRISTO IESV. O felicem fiduciam, quam praeſtant Paullo, id eſt, puſillo homini, arma lucis, qui ſe etiam proiectamentum huius mundi appellat. Talis igitur armaturae vim, ſacrae litterae tibi ſuppeditabunt, ſi toto pectore in

Alluſio ad nomen. Paullus enim latine puſillum ſonat.

in eis verſaberis, ita vt noſtris monitis nihil ſit opus futurum. *1. Cor. 4.*

Enchiridion, pugiunculus militaris.

§. 27. Sed quoniam tu ita vis, ne tibi non morigeri fuiſſe videamur, enchiridion, hoc eſt, pugiunculum modo quendam excudimus, quem nunquam de manu deponas, ne in conuiuio quidem aut in cubiculo, vt etiam ſi quando cogeris in huius mundi negotiis peregrinari iuſtamque iſtam armaturam grauaberis circumferre, non committas tamen, vt nullo momento inſidiator ille opprimat te prorſus exarmatum, ſaltemque non pigeat hunc gladiolum tecum habere, qui neque oneroſus erit geſtatu, neque inutilis ad tutelam. Eſt enim perpuſillus, quo tamen, ſi adhibita fidei parmula ſcite vteris, facile ſuſtinebis tumultuarium hoſtis aſſultum, ne quod letale vulnus accipias. Sed iam tempus eſt, vt vtendi rationem quandam experiamur tradere, quam ſi tu diligenter ad exercitationem accommodabis, fore confido, vt te victorem imperator noſter CHRISTVS, ex hoc praeſidio, in ſuam ciuitatem Hieruſalem transferat ouantem, vbi nullus omnino belli tumultus, ſed pax immortalis ac perfecta tranquillitas, cum interim omnis ſpes ſalutis in ferro ſita ſit. *Ratio vtendi armatura ſpirituali.* *Tranſitio.*

CAP. III.

CAPVT ESSE SAPIENTIAE, VT TEMETIPSVM NORIS, DEQVE DVPLICI SAPIENTIA, FALSA ET VERA.

PAx igitur ſummum illud eſt bonum, ad quam omnia ſua ſtudia mundi quoque amatores referunt, ſed falſam, vt dictum eſt. Eandem & Philoſophi ſuorum dogmatum ſectatoribus falſo pollicebantur. CHRISTVS *Pax, ſcopus ſtudii Chriſtiani.*

Iob. 14. enim vnus eam donat, quam mundus non poteſt dare. Ad hanc perueniendi vna ratio eſt, ſi cum nobis ipſis bellum geramus, ſi cum vitiis noſtris acriter depugnemus. Cum his enim hoſtibus implacabili odio diſſidet Deus, pax noſtra, cum natura ſit virtus ipſa, virtutumque omnium parens & auctor. Atque ex omnium vitiorum genere contracta colluuies a Stoicis, fortiſſimis aſſertoribus virtutis, ſtultitia vocatur, in noſtris litteris malitia dicitur. Itidem vt omnibus ſuis numeris abſoluta probitas vtrisque ſapientia nominatur. Malitiam autem nonne (iuxta ſapientis oraculum) vincit ſapientia? Malitiae pater atque princeps eſt rector ille tenebrarum Belial, cuius ductum quisquis ſequitur, in nocte ambulans, ad noctem properat aeternam.

Pax, nobis ſummum bonum. Stultitia ſummum malum Philoſophis. Sapientia ſummum bonum.

§. 2. Contra ſapientiae auctor, atque ipſa adeo ſapientia, CHRISTVS IESVS, qui verum eſt lumen, ſtultitiae mundanae noctem ſolus diſcutiens, ſplendor paternae gloriae, qui nobis in ſe renatis vti factus eſt redemtio atque iuſtifi-
1. Cor. 1. catio, teſte Paullo, ita factus eſt & ſapientia. Nos, inquit, praedicamus CHRISTVM crucifixum, Iudaeis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam, ipſis autem vocatis Iudaeis atque Graecis CHRISTVM Dei virtutem, ac Dei ſapientiam, per quam ipſius exemplo nos quoque de hoſtis malitia triumphum referre queamus, ſi modo in eo ſapuerimus, in quo & vincemus.

§. 3. Hanc tu, contemta ſeculi ſapientia, amplectere, quae mendaciſſimo titulo ſeſe venditat ſtultis, cum iuxta Paullum, nulla verior ſit ſtultitia apud Deum, quam terrena ſapientia, dediſcenda ei, qui vere cupiat ſapere. Si quis videtur, inquiens, inter vos ſapiens eſſe in hoc ſeculo, ſtultus fiat, vt ſit ſapiens. Sapientia enim hu-

huius mundi ſtultitia eſt apud Deum. Et paulo ſuperius, ſcriptum eſt enim: Perdam ſapientiam ſapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Vbi ſapiens? vbi ſcriba? vbi inquiſitor huius ſeculi? Nonne ſtultam fecit Deus ſapientiam huius mundi? *Terrena ſapientia diabolica.* *1. Cor. 1.*

§. 4. Nec dubito, quin iam nunc odioſe tibi obſtrepant ſtulti iſti ſapientes, & coeci coecorum duces, delirare te, deſipere, inſanire, clamitantes quod ad CHRISTVM pares deſciſcere: Hi ſunt nomine duntaxat Chriſtiani, ceterum doctrinae CHRISTI tum irriſores, tum oppugnatores. Vide, ne quid iſtorum blateramenta te permoueant, quorum miſeranda coecitas, deploranda potius quam imitanda. Quod eſt enim iſtud praepoſterum ſapientiae genus, in rebus nugatoriis nihilique, immo ad turpitudinem tantum eſſe cautum & callidum, in iis vero, quae ſola ad ſalutem noſtram pertinent, non ita multo plus pecude ſapere? Paullus vult nos eſſe ſapientes, ſed in bono, ſimplices autem in malo. Sapiunt iſti, vt inique agant, bene autem facere neſciunt. Et cum facundus ille Poëta Graecus, ad nihil vtilem hominem cenſeat, qui neque ipſe per ſe ſapiat, neque bene monenti obtemperet, qua tandem in claſſe ponentur iſti, qui, cum turpiſſime deſipiant, tamen non deſinunt obturbare, ridere, deterrere eos, qui iam reſipuerunt? *Nomine Chriſtiani, re hoſtes.* *Rom. 16.* *Heſiodus.*

§. 5. Verum irriſor nonne irridebitur? Qui habitat in coelis viciſſim irridebit eos, & Dominus ſubſannabit eos. Legis in libro ſapientiae: Videbunt enim & contemnent eum, illos autem Deus irridebit. Ab improbis rideri, pene laudari eſt, certe glorioſum, capitis noſtri & apoſtolorum aemulos fieri. At horrendum profecto, a *Pſal. 2.*

Prov. 1. Deo irrideri. Ego quoque, inquit Sapientia, in interitu veſtro ridebo, & ſubſannabo, cum vobis id, quod timebatis, aduenerit, videlicet cum ſero *Sap.* 5. iam experrecti, dicent: Hi ſunt, quos aliquando habuimus in deriſum, & in ſimilitudinem improperii. Nos inſenſati vitam illorum aeſtimabamus inſaniam, & finem ſine honore.

§. 6. Animalis iſta, &, vt Iacobus ait, diabo- *Iac.* 3. lica eſt ſapientia, ac Deo inimica, cuius finis interitus, quippe quam ſemper affectatur pediſſequa peſtilens arrogantia, arrogantiam animi coecitas, coecitatem affectuum tyrannis, affectuum tyrannidem vniuerſa vitiorum ſeges & licentia quiduis peccandi. Licentiam iſtam ſequitur conſuetudo, conſuetudinem infeliciſſimus animi ſtupor, quo fit, vt & mali ſenſu careant. Stupentes mors occupat corporis, quam mors excipit ſecunda. Vides, vt ſummi mali mater eſt mundi ſapientia.

Pediſſequa mundanae ſapientiae arrogantia. Gradatio.

§. 7. De CHRISTI vero ſapientia, quam *Sap.* 7. mundus ſtultitiam putat, ita legis: Venerunt autem mihi pariter omnia bona cum illa, & innumerabilis honeſtas per manus illius, & laetatus ſum in omnibus, quoniam antecedebat me iſta ſapientia, & ignorabam, quoniam bonorum omnium mater eſt. Haec enim modeſtiam & manſuetudinem comitem ducit. Manſuetudo nos diuini Spiritus reddit capaces. Su- *Eſa.* 11. per humilem enim & manſuetum gaudet requieſcere, qui ſimul atque ſepteno illo cariſmate mentem noſtram imbuerit, tum demum pullulaſcit felix illa ſeges virtutum omnium, cum fructibus illis beatis, quorum praecipuus, gaudium internum, gaudium arcanum, gaudium ſolis iis cognitum, quibus contigit, quod denique cum mundi gaudiis nec euaneſcit, nec auffertur, ſed cumulatur in gaudium aeternum.

Chriſtiana ſapientia habet alias pediſſequas.

Dona ſpiritus.

§. 8.

§. 8. Eam, mi frater, & iuxta Iacobi monita, ardentiſſimis votis oportet a Deo poſtulare, & iuxta ſapientem quendam, e diuinae ſcripturae venis veluti theſauros effodere. Caput autem huius ſapientiae eſſe puta, vt temetipſum noris, quod verbi e coelo profectum credidit antiquitas, & magnis auctoribus vsque adeo placuit, vt in eo omnem ſapientiae vim ſummatim contineri iudicauerint. Sed leue pondus huius dogmatis apud nos ſit, niſi congruit cum litteris noſtris. Minatur ſponſae ſuae myſticus ille amator in canticis, ac foras abire iubet, niſi ſemet cognorit. Si ignoras te, o pulcra inter mulieres, egredere, & abi poſt veſtigia gregum tuorum. Proinde ne quiuis ſibi temere rem tantam arroget, vt ipſi ſibi ſatis ſit cognitus. Corpus ſuum haud ſcio, an quiſquam ad plenum norit, & mentis habitum cognoſcet quilibet? Paullus, cui contigerat vel tertii coeli myſteria diſcere, ſemetipſum tamen non audet iudicare, auſurus vtique, ſi ſibi ſat eſſet notus. Si homo tam ſpirituális, qui omnia diiudicat, iudicandus a nemine, ſibi adhuc parum perſpicuus erat, nos carnales quid confidimus?

Jac. 1. *Prov.* 2. *Noſce te ipſum.* *Cant.* 1. *Sed neque me ipſum iudicio.* 2. *Cor.* 12.

§. 9. Porro miles nimis inutilis videatur, cui neque ſuae copiae, neque hoſtium cohortes ſatis habeantur cognitae. At homini non cum homine, verum ſecum ipſi bellum eſt, atque adeo ex ipſis viſceribus hoſtilis acies nobis ultro ſuppullulat, quemadmodum de terrigenis fratribus Poëtae fabulantur. Vsque adeo autem tenui diſcrimine ab hoſte diſtat amicus, vt ingens periculum ſit, ne paurum cauti, vel inimicum pro amico tueamur, vel amicum pro hoſte laedamus. Haeret etiam in angelo lucis dux ille egre-

Gigantes e terra nati. *Joſuae* 5.

egregius: Noſter es, inquiens, an aduerſariorum? Ergo quoniam tecum ipſe bellum ſuſcepiſti, & in hoc prima victoriae ſpes ſita eſt, ſi tute tibi ſis quam maxime cognitus, ſimulacrum quoddam tui tibi velut in tabula proponam, vt quid intus, quid in cute ſis, plane pernoſcas.

Cap. IIII.

DE HOMINE EXTERIORE ET INFERIORE.

Homo ex diuerſiſſimis compactus.

EST igitur homo prodigioſum quoddam animal, ex duabus tribusue partibus multo diuerſiſſimis compactum, ex anima veluti numine quodam, & corpore tanquam muta pecude. Siquidem corpore vsque adeo reliquo brutorum generi non praeſtamus, vt omnibus eius dotibus inueniamur inferiores. Secundum animam vero, adeo diuinitatis ſumus capaces, vt ipſas etiam angelicas mentes liceat praeteruolare, & vnum cum Deo fieri. Si tibi corpus additum non fuiſſet, numen eras, ſi mens iſta non fuiſſet indita, pecus eras.

Deus auctor pacis.

§. 2. Has duas naturas tam inter ſe diuerſas, ſummus ille opifex felici concordia colligarat, at ſerpens, pacis inimicus, infelici rurſus diſcordia diſſecuit, vt iam neque dirimi queant ſine maximo cruciatu, neque coniunctim viuere ſine aſſiduo bello. Planeque, quod dici ſolet, vtrumque in altero auribus lupum tenet, poſſetque mutuo competere verſiculus ille lepidiſſimus, nec tecum poſſum viuere, nec ſine te. Adeo perplexa ſeditione inter ſeſe tumultuantur veluti diuerſa, quae vnum ſunt.

Serpens diſſidii.

Catullus.

Cor-

Corpus enim, vt eſt ipſum viſibile, rebus viſibilibus delectatur. Vt eſt mortale, temporalia ſequitur. Vt eſt graue, deorſum ſidit. Contra anima generis aetherei memor ſumma vi ſurſum nititur, & cum terreſtri mole luctatur, contemnit ea, quae videntur, ſcit enim eſſe caduca, quaerit, quae vere, quae ſemper ſunt. Immortalis amat immortalia, coeleſtis coeleſtia. Similis ſimilibus capitur, niſi penitus fuerit corporis immerſa ſordibus, atque a natiua generoſitate eius contagio degenerarit. *Simile ſimili delectatur.* *Animus in corpus degenerans.*

§. 3. Neque vero hanc diſcordiam vel fabuloſus ille Prometheus inſeuit, admixta menti noſtrae de quoque animante particula, neque primitiua conditio indidit, ſed peccatum, quod bene conditum erat, male deprauauit, inter bene concordes diſſenſionis virus ſerens. Antea enim & mens corpori ſine negotio imperabat, & corpus animo lubens volensque parebat, nunc contra perturbato rerum ordine, affectus corporis rationi praeire certant, cogiturque illa in corporis ſententiam pedibus diſcedere. *Vnde propenſio ad vitia.*

§. 4. Quare non abſurde pectus hominis cum ſeditioſa quapiam republ. componas licebit, quam, quoniam ex variis hominum generibus conſtat, propter diſſenſionem ſtudiorum, oportet crebris motibus & factionibus collidi, ni penes vnum ſit imperii ſumma. Isque ſit eiusmodi, vt nihil imperet, niſi reipubl. ſalutaria. Quare neceſſe eſt, vt plus in ea valeat, qui plus ſapit, pareat, qui minus. Nihil eſt autem infima plebe vecordius, eoque magiſtratibus obtemperare debet, nullum ipſa gerere magiſtratum. Qui vero optimates ſunt, aut natu maiores, audiendi ſunt illi quidem in conſultationibus, *Monarchia in homine.* *Monarchiae ratio.*

nibus, at ita, ſi ſtatuendi arbitrium penes vnum maneat regem, quem admoneri quidem oportet nonnunquam, cogi vero aut praeiri non conuenit. Porro rex ipſe nulli paret niſi legi, lex reſpondet honeſtatis ideae. Quod ſi praepoſteris vicibus vulgus indomitum, & fex illa ciuitatis tumultuoſa natu maioribus praeire contendit, aut ſi primates regis imperium negligunt, cooritur in republ. noſtra periculoſa ſeditio, & niſi diuina dictatura ſuccurritur, ad extremam perniciem res omnis ſpectat.

Rex vni legi paret.

Dictator Deus.

§. 5. In homine vero ratio regis vice fungitur. Optimates accipias licet, affectus quosdam, corporeos quidem illos, ſed tamen non perinde brutos. Quod genus ſunt genuina pietas erga parentes, caritas in fratres, beneuolentia in amicos, miſericordia in afflictos, metus infamiae, cupido honeſtae opinionis, & ſi qua ſunt conſimilia. Eos porro motus animorum, qui a rationis decretis quam maxime diſſident, ſuntque infimae ad pecorum humilitatem abiecti, plebis quaſi vltimam fecem eſſe puta, cuiusmodi ſunt libido, luxus, inuidentia, hisque conſimiles animi morbi, qui ad vnum omnes, veluti ſerui ſordidi & improbi, ergaſtulis ſunt coërcendi, vt, ſi queant, penſum operamque a domino praeſcriptam praeſtent. Sin minus, nihil certi damni dent.

Optimates qui.

Plebs quae

§. 6. Quae omnia Plato diuinitus intelligens, ſcripſit in Timaeo, filios Deorum, ad ſui ſimilitudinem, duplex animae genus in homine fabricatos fuiſſe, alterum diuinum & immortale, alterum quaſi mortale & variis perturbationibus obnoxium, quarum prima ſit voluptas, eſca malorum, vt ait, proxima dolor, fuga, impedimentumque bonorum, deinde metus

Plato diuidit hominem in tres partes, in rationem, in vim iraſcibilem,

metus; atque audacia, conſultores amentes. Quibus accedit & implacabilis iracundia. Praeter ea ſpes blanda, cum irrationabili ſenſu, amoreque omnium inuaſore. Haec enim ferme verba Platonis. Nec ignorauit in huiusmodi perturbationibus coërcendis vitae beatitudinem conſiſtere. Scribit enim eodem in opere, eos, qui iſta ſuperaſſent, iuſte victuros, iniuste autem, qui ab his victi fuiſſent.

& concupiscibilem.

Quatuor affectus animi, voluptas, dolor, ſpes & metus.

§. 7. Et diuinae quidem animae, hoc eſt, rationi, tanquam regi in cerebro, velut in arce ciuitatis noſtrae ſedem ſtatuit, corporis videlicet parte editiſſima, coeloque proxima, tum minime bruta, quippe quae & oſſe ſit pertenui, neque neruis, neque carne onerata, ſed ſenſibus intus foriſque, longe munitiſſima, vt illis quaſi renuntiantibus, nihil tumultus in republica cooriretur, quod non protinus ille perſentiſceret. At mortalis animae partes, hoc eſt, affectus, vt quaeque rationi vel morigera eſt, vel obſtrepera, ita ab ea ſemouit. Nam inter ceruicem & diaphragma partem animae conſtituit, fortitudinis atque irae participem, affectum videlicet, ſeditioſum quidem illum & cohibendum, at non perinde brutum. Eoque mediocri interuallo, a ſummis imisque ſemouit, ne vel nimia vicinitate regis otium perturbet, vel infimae plebis contagio corrupta, ſimul in eum coniuret.

Ratio in cerebro tanquam in arce.

Vis iraſcibilis vbi locatur.

§. 8. Vim porro concupiſcibilem, quae esculenta & poculenta appetit, quaque in Venerem impellimur, porro infra praecordia procul a regia, in iecur & aluum relegauit, vt quaſi ferum quoddam & indomitum animal illic ad praeſepe habitaret, propterea quod ea violentiſſimos excitare motus conſueuit, minimeque

Vis concupiſcibilis vbi.

prae-

praeſidis imperiis, audiens eſſe. Huius infima pars, quam pecunia ſit, quamque rebellis, vel illa pudenda corporis portio, in qua potiſſimum, tyrannidem obtinet, documento poteſt eſſe, quae membris ex omnibus vna, fruſtra reclamante rege, obſcoenis motibus ſubinde rebellionem parat.

Ratio tanquam rex. Sceptro cur aquila addita.

§. 9. Vides nimirum, vt hac ſerpente diuinum animal, homo, plane in pecudem deſinat. At conſultor ille diuinus, ſublimi in arce praeſidens, memor originis ſuae, nihil ſordidum, nihil humile cogitat. Sceptro autem inſignis eburno propterea, quod nihil non rectum imperet, in cuius faſtigio aquilam inſidere ſcripſit Homerus, quod ad coeleſtia ſubuolans, quae humi ſunt, aquilinis oculis deſpicit. Poſtremo aurea redimitus corona. Aurum enim in myſticis litteris ſapientiam fere ſignificat, circulus autem perfectam, & omnibus numeris abſolutam. Hae ſunt enim propriae regum dotes. Primum, vt quam plurimum ſapiant, ne quid peccent per errorem, tum vti, quae recta ſunt, ea modo velint, ne quid contra animi iudicium perperam corrupteque faciant. Quarum altera qui careat, eum non regem, ſed latronem exiſtimato.

Regum dotes.

CAP. V.

DE VARIETATE AFFECTVVM.

Ratio ſemper reclamans.

NOſter autem rex propter aeternam legem, ſibi diuinitus inſculptam, opprimi quidem poteſt, corrumpi non poteſt, quin reclamet, quin reuocet. Cui ſi reliqua plebs parebit,

bit,nihil ille vnquam neq.poenitendum,neq.pernitioſum committet, ſed ſumma moderatione, ſummaque tranquillitate gerentur vniuerſa.

§. 2. Ac de affectibus quidem Stoici, Peripateticique non nihil diuerſa ſentiunt: quanquam illud conuenit inter omnes, ratione viuendum, non affectu. Sed illis placet, vbi affectibus, qui a ſenſibus proxime excitantur,tanquam paedagogis vſus, ad iudicium verumque diſcrimen expetendorum & fugiendorum perueneris, tum eos prorſus eſſe relinquendos. Iam enim non ſolum vtiles non eſſe ad ſapientiam, verum etiam pernitioſos. Atque ob id perfectum illum ſapientem ſuum omnibus eiusmodi motibus, tanquam morbis animi, vacare volunt, vixque humaniores quidam primos illos impetus, rationem praeuertentes, ſapienti concedunt, quas illi phantaſias appellant. *Ratione viuendum, non affectu.*

§. 3. At Peripatetici non exſtirpandos affectus, ſed coërcendos docent. Eſſe enim nonnullum eorum vſum propterea, quod hos a natura additos opinentur, vti quaedam ad virtutem incitabula atque exhortamenta, ſicuti fortitudinis iram, induſtriae inuidiam, & item de reliquis. Socrates autem in Phedone Platonis, cum nihil aliud putat eſſe philoſophiam, quam mortis meditationem, hoc eſt, vt animus, quantum poteſt, abducat ſeſe a rebus corporeis & ſenſibilibus,transferatque ad ea, quae ratione, non ſenſibus percipiantur, cum Stoicis nimirum ſentire videtur. *Affectus putantur virtutis incitabula.* *Animus ſic ducendus a ſenſibus ad rationem.*

§. 4. Oportet igitur primum omnes animi cognitos habere motus, deinde ſcire, nullos eſſe tam violentos, quin a ratione vel compeſci, vel ad virtutem deflecti queant. Audio enim vulgo hanc peſtiferam opinionem, vt ſe dicant

ad vitia cogi. Alii contra imperiti ſui, motus huiuſmodi pro rationis dictamine ſequuntur, atque adeo, quod ſuaſit ira aut inuidia, id zelum Dei vocant.

§. 5. Atque vt eſt alia respubl. alia factioſior: ita alius alio ad virtutem propenſior. Quae differentia non ex animorum diſcrimine, ſed vel ex influxu coeleſtium corporum vel progenitoribus, vel ex educatione, vel ex ipſo corporis habitu proficiſcitur. Non anilis eſt illa Socratis fabula, de aurigis & equis bonis ac malis. Videas enim nonnullos ita moderato ingenio natos,, ita tractabiles ac faciles, vt ſine vllo negotio ad virtutem inſtituantur, ac ſine calcaribus vltro praecurrant: aliis contra corpus rebelle, tanquam equum indomitum, & calcitroſum contigiſſe, vt multum ſudans domitor ille, vix tamen aſperrimo freno, vix fuſte, calcaribusque ſubigat ferocientem.

Alius alio ad virtutem pronior.

§. 6. Qualis ſi tibi forte obtigit, ne protinus abiicias animum, immo tanto acrius enitere, ſic exiſtimans, non tibi interclusam ad virtutem viam, ſed vberiorem virtutis materiam oblatam eſſe. Quod ſi bonam mentem nactus es, non hoc protinus alio melior es, ſed felicior: at rurſum ita felicior, vt obligatior. Quanquam quis eſt ingenio vsque adeo felici, vt non abunde multa ſint, in quibus luctari oporteat? Ergo qua maxime turbari ſentiet, hac quam maxime aduigilet rex oportet.

Rebellio naturae nemini imputanda.

§. 7. Sunt vitia quaedam pene gentilitia, quemadmodum gentibus nonnullis perfidiam aiunt eſſe familiarem, aliis luxum, aliis libidinem. Quaedam corporis habitum comitantur, ſicut ſanguineos mulieroſitas & voluptatum amor: cholericum ira, ferocitas, maledicentia: phleg-

Quaedam vitia gentilitia, quaedam naturalia ſunt.

phlegmaticum inertia, ſomnolentia : melancholicum inuidia, triſtitia, amaritudo. Nonnulla cum aetate aut remittuntur, aut inualeſcunt, quemadmodum libido in iuuenta, item profuſio, temeritas; in ſenecta tenacitas, moroſitas, auaritia. Sunt &, quae ſexui videantur adnata, vt in viro ferocitas, in muliere vanitas & vindictae cupido. *Vitia ſexui & aetati propria.*

§. 8. Fit interim, vt natura veluti paria faciens, morbum animi dote quapiam diuerſa compenſet. Eſt hic quidem propenſior ad voluptatem, ſed neutiquam iracundus, neutiquam inuidus. Eſt alius incorrupta pudicitia, ſed elatior, ſed iracundior, ſed attentior ad rem. Neque deſunt, qui prodigioſis quibusdam ac fatalibus vitiis ſollicitentur, furto, ſacrilegio, homicidio, quibus quidem omni conatu obuiam eſt eundum, contraque eorum inſultum certi propoſiti murus quidam aheneus obiiciendus. E diuerſo ſunt nonnulli affectus ita vicini virtutibus, vt periculum ſit, ne ambiguo diſcrimine fallamur. Erunt hi corrigendi, & ad proximam virtutem commode deflectendi. *Morbus animi dote penſatur.* *Vitia, quae vicina ſunt, virtute corrigantur.*

§. 9. Eſt exempli gratia quispiam excandeſcentior, iniiciat animo frenum, & erit alacrior, erit erectus, minimeque languidus, erit liber ac ſimplex. Eſt alius paullo tenacior, adhibeat rationem, & fuerit frugalis. Qui blandior eſt, fiet comis & commodus. Qui praefractus, conſtans. Qui triſtior, ſeuerus. Qui ineptior, morigerus, atque ad eundem modum de reliquis animi leuioribus morbis. Hoc modo cauendum, ne naturae vitium virtutis nomine palliemus, triſtitiam grauitatem, aſperitatem ſeueritatem, inuidiam zelum, ſordes fru- *Ne vitio virtutis nomen ponas.*

 gali-

galitatem, aſſentationem comitatem, ſcurrilitatem vrbanitatem appellantes.

Pro iudicio rationis agas.

§. 10. Haec igitur eſt vnica ad beatitudinem via. Primum, vt te noris, deinde, vt ne quid pro affectibus, ſed omnia pro iudicio rationis agas. Sana ſit autem & ſapiat ratio, hoc eſt, tantum honeſta ſpectet.

Pulcra ſunt difficilia.

§. 11. At difficile eſt, inquies, quod praecipis. Quis negat? Atqui verum eſt illud apud Platonem adagium, *quae pulcra ſunt, eadem eſſe difficilia*. Nihil fortius, quam vt quis ſe ipſum vincat, ſed nullum maius praemium, quam beatitudo. Praeclare illud Hieronymus, vt cetera omnia. Nihil Chriſtiano felicius, cui promittitur regnum coelorum. Nihil laborioſius, qui quotidie de vita periclitatur. Nihil fortius, qui vincit diabolum. Nihil imbecillius, qui à carne ſuperatur. Si tuas perpenderis vires, nihil difficilius, quam carnem ſubigere ſpiritui: ſi Deum auxiliatorem reſpexeris, nihil facilius. Tu modo ingenti animo perfectae vitae propoſitum concipe, conceptum vrge. Nihil vnquam vehementer imperauit ſibi humanus animus, quod non effecerit.

Velle fieri Chriſtianum pars eſt Chriſtianiſmi.

Via virtutis ſucceſſu molleſcit.

§. 12. Magna pars Chriſtianiſmi eſt, toto pectore velle fieri Chriſtianum. Quod aditu videbitur inexpugnabile, id fiet ſucceſſu mollius, vſu facile, conſuetudine demum etiam iucundum. Scitum eſt illud Heſiodium, ***arduam initio eſſe virtutis viam. Verum vbi ad cacumen erepſeris, tutiſſimum otium te manet.*** Nullum animal tam ferum, quod non manſueſcat humana cura, & animi domitoris omnium nulla erit domandi ratio? Vt corpore valeas, potes in annos aliquot imperare tibi, vt abſtemius ſis, vt a Venere temperes, quae praeſcripſit homo

mo medicus, & vt omnem vitam tranquille tranſigas, non potes vel menſes pauculos imperare affectibus, quod conditor praecipit Deus? Vt corpus morbo ſubducas, omnia facis. Vt corpus & animam ab aeterna morte ſubtrahas, non illa facias, quae fecerunt & ethnici?

CAP. VI.

DE HOMINE INTERIORE ET EXTERIORE, ET DE DVABVS PARTIBVS HOMINIS EX LITTERIS SACRIS.

PVdet me profecto Chriſtianorum nomine, quorum maxima pars veluti muta pecora ſeruit affectibus ſuis, adeoque in hac dimicatione non ſunt exercitati, vt ne norint quidem rationis atque perturbationum diſcrimen. Hoc tantum hominem eſſe putant, quod vident, quod ſentiunt. Immo nihil eſſe putant, niſi quod ſub ſenſum cadat, cum nihil ſit minus. Quicquid impenſe cupiunt, id rectum exiſtimant. Pacem appellant certam comploratamque ſeruitutem, dum obruta ratio, quocunque vocat affectus, nihil renitens, ſequitur. Haec pax eſt illa miſera, quam CHRISTVS, verae pacis auctor, qui fecit vtraque vnum, venit dirimere, bellum ſalutare excitaturus inter patrem & filium, inter maritum & vxorem, inter ea, quae turpis concordia male conciliauit. *De rebus veris male iudicatur.* *Matth. 10.*

§. 2. Iam vero Philoſophorum leuis ſit auctoritas, niſi eadem omnia, tametſi verbis non iisdem, ſacris in litteris praecipiuntur. Quod Philo- *Rationem & affectum ſic no-*

minat Paullus. Philoſophi rationem, id Paullus modo Spiritum, modo interiorem hominem, modo legem mentis vocat. Quod illi affectum, hic interim carnem, interim corpus, interim exteriorem hominem, interim legem membrorum appellat. *Galat. 5.* *Spiritu*, inquit, *ambulate, & deſideria carnis non perficietis. Caro enim concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſum carnem, vt non, quaecunque vultis, illa faciatis.* *Rom. 8.* Et alibi: *Quod ſi ſecundum carnem vixeritis, moriemini. Si Spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.* Noua profecto rerum commutatio, vt in bello pax quaeratur, in pace bellum, in morte vita, in vita mors, in ſeruitute libertas, in libertate ſeruitus. Scribit enim alibi *1. Cor. 9.* *Paullus, caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo.* *Galat. 5.* Libertatem audi. *Quod ſi Spiritu ducimini, non eſtis ſub lege.* Et, *non iterum concepimus ſpiritum ſeruitutis in timore, ſed Spiritum adoptionis filiorum Dei.* *Rom. 8.* Idem alibi: *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae, & captiuantem me in lege peccati, quae eſt in membris meis.* *Rom. 7.*

§. 3. Legis apud eundem de exteriore homine, qui corrumpitur, & interiore, qui renouatur de die in diem. *Duplex. Homo.* Plato duas vno in homine animas conſtituit. Paullus eodem in homine duos homines facit, adeo conglutinatos, vt neuter ſine altero, neque in gloria, neque in gehenna ſit futurus, adeo rurſum disiunctos, vt vnius mors vita ſit alterius. Eodem, opinor, pertinent, quae ſcribit Corinthiis: *1. Cor. 15.* *Factus eſt primus homo in animam viuentem, nouiſſimus Adam in animam viuificantem. Sed non prius, quod ſpiritale eſt, ſed quod animale, deinde quod ſpiritale. Primus homo de terra terrenus. Secundus homo de*

coelo

coelo coeleſtis. Atque vt euidentius eſſet, iſta non ſolum ad CHRISTVM & Adam, ſed ad nos omnes pertinere ſubiecit. *Qualis terrenus, tales & terreni, & qualis coeleſtis, tales & coeleſtes. Igitur ſi portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem coeleſtis. Hoc autem dico, fratres, quia caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt, neque corruptio incorruptelam poſſidebit.* Vides liquere, quod alibi carnem & exteriorem, qui corrumpitur, hominem dixit, hic terrenum Adam nominaſſe. Hoc ipſum nimirum eſt, & corpus illud mortis, quo grauatus exclamabat Paullus, *infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius.* ***Fructus carnis & ſpiritus differunt.***

§. 4. Porro fructum longe diuerſiſſimum carnis & Spiritus aperiens, alibi ſcribit: *Qui ſeminat*, inquit, *in carne ſua, de carne & metet corruptionem, qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam aeternam.* Hoc igitur illud eſt vetus diſſidium geminorum, Iacob & Eſau, qui & antequam in lucem ederentur, iam intra materni ventris clauſtra luctabantur. At Eſau quidem praeoccupauit exortum, ſed Iacob praeripuit benedictionem. Prius enim carnale, ſed quod ſpiritale potius eſt. Alter erat rufus & pilis oblitus, alter lenis. Alter inquietus & venator, alter domeſtico gaudens otio. Et ille quidem famelicus, ius vendidit primogenitorum, dum vili voluptatis autoramento illectus, a natiua libertate excidit in ſeruitutem peccatorum, hic, quod iure non debebatur, arte gratiae ſibi vendicat. Inter hos fratres quanquam vterinos, quanquam gemellos, nunquam perfecta coit concordia. Odit enim Eſau Iacob. Iacob contra, etſi non reſpondet odio mutuo, ***Gal. 6. Gen. 25. Iacob & Eſau ſunt figura ſpiritus & carnis.***

fugit tamen ſuſpectumque ſemper habet Eſau, neque ſeſe illi credit. Tibi quoque quidquid ſuaſerit affectus, ſuſpectum ſit propter dubiam auctoris fidem. Iacob ſolus vidit Dominum, E-
Gen. 25, 23. ſau vt ſanguinarius, gladio viuit. Poſtremo Dominus a matre conſultus reſpondit, maior ſer-
Gen. 27, 40. uiet minori. Pater vero adiecit: *Fratri tuo ſeruies. Tempusque veniet, cum excutias & ſoluas iugum eius de ceruicibus tuis.* Dominus de piis vaticinatur, pater de reprobis. Ille, quid ab omnibus oporteat fieri, commonſtrat, hic, quid plerique facturi ſint, praedicit.

Mulier affectus. §. 5. Paullus vult *mulierem ſubditam eſſe viro ſuo.* Melior enim eſt iniquitas viri, quam mulier benefaciens. Eua noſtra carnalis eſt affectus; cuius oculus callidus ille coluber quotidie ſollicitat, ea corrupta, pergit & virum ad communionem mali ſollicitare. Sed quid legis de muliere noua, id eſt, ea, quae viro ſuo morigera eſt?
Gen. 3. *Inimicitias ponam inter te* (nempe ſerpentem & mulierem) *& ſemen tuum, & ſemen illius, hoc conteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo illius.* Deiectus eſt coluber in pectus, impetum eius fregit mors CHRISTI, tantum calcaneo inſidiatur clancularius. Ceterum gratia fidei, tanquam in viraginem verſa mulier venenatum
Gen. 18, 12. caput animoſa conterit. Aucta eſt gratia, imminuta carnis tyrannis.

Praemortuis animi morbis naſcitur tranquillitas. §. 6. Sara imminuta, auctore Deo, creuit Abraam, iamque illa non maritum, ſed Dominum vocat. Neque prius tamen illa partum meretur, quam illi deſiiſſent muliebria. Quid vero tandem peperit Domino ſuo Abraae, iam anus, iam effoeta? nempe Iſaac, hoc eſt, gaudium. Simul atque in homine conſenuerunt affectus, tum demum exoritur felix illa tranquillitas innocen-

tis

tis animi, & mentis ſecuritas quaſi iuge conuiuium. Et vt pater ipſe non indulſit vxori; ita in liberis ſuſpectam habet colluſionem, *Iſaac cum Hiſmaële.* In ea aetate non vult conuenire filio ancillae cum filio liberae. Dum adhuc feruet adoleſcentia, procul ab oculis ablegetur Hismaël, ne ſub blandimenti ſpecie, puerum adhuc Iſaac ad ſuos mores pelliciat. Iam ſenuerat Abraam, iam anus erat Sara, iam ediderat Iſaac, adhuc diffidit, niſi vxoris conſilium diuinum oraculum comprobaſſet. Non eſt ſecurus de muliere, donec audit a Domino, *omnia, quae dixerit tibi Sara, audi vocem eius.* O felicem ſenectam eorum, in quibus ſic praemortuus eſt ille terrenus homo, vt nullum negotium exhibeat ſpiritui!

Gen. 21. *Adoleſcentia fugiat occaſionem mali.* *Gen. 21, 12.*

§. 7. Qui conſenſus, an per omnia perfectus, homini contingat in hac vita, haud equidem affirmauerim. Fortaſſe ne expediat quidem. Nam & *Paullo datus eſt ſtimulus carnis, angelus ſatanae, qui illum colaphizaret, ac iam tertium Dominum rogans, vt a ſe tolleretur, hoc tantum audiuit: Paulle, ſufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur.* Nouum profecto remedii genus. Paullus ne ſuperbiret, tentatur a ſuperbia, vt ſolidus ſit in CHRISTO, in ſe cogitur eſſe infirmus. Portabat enim theſaurum reuelationum coeleſtium in vaſe fictili, vt ſublimitas eſſet virtutis Dei, & non ex ipſo.

Stimulus carnis prodeſt. *2. Cor. 12.* *2. Cor. 4, 7.*

§. 8. Quod vnum exemplum apoſtoli multorum pariter nos admonet. Primum cum a vitiis ſollicitamur, mox iteratis precibus implorandum eſſe auxilium diuinum. Deinde tentationes viris perfectis interdum non ſolum periculoſas non eſſe, verum etiam ad cuſtodiam virtutis neceſſarias. Poſtremo reliquis omnibus

Tentatus oret.

Inanis gloria ſubiit in mediis virtutibus. perdomitis, ſolum inanis gloriae vitium, in mediis etiam virtutibus inſidiari, & hanc eſſe velut Hydram illam Herculanam, monſtrum viuax, & ſuis vulneribus foecundum, quod omnibus exantlatis laboribus, ſupremo fine vix demum queat confici.

§. 9. Verum labor omnia vincit improbus. Interim dum vehementibus perturbationibus aeſtuat animus, tu modis omnibus preme, vrge, immine, ac Proteum iſtum tuum vinclis ſtringe tenacibus, dum omnia transformat ſeſe in miracula rerum ignemque, horribilemque feram, fluuiumque liquentem, donec in natiuam ſpeciem redeat. Quid autem tam Proteus, quam affectus & cupiditates ſtultorum, quae cum eos nunc in belluinam libidinem, nunc in iram ferinam, nunc in venenatam inuidiam, nunc in alia atque alia vitiorum portenta trahunt. Nonne pulcre quadrat, quod eruditiſſimus Poëta dixit, *Proteus, hoc eſt, affectus ſtringendus.*

Tum variae illudent ſpecies, atque ora ferarum.
Fiet enim ſubito ſus horridus, atraque Tigris,
Squamoſusque Draco, & fulua ceruice Leaena.
Aut acrem flammae ſonitum dabit.

Hic vero memento, quod ſequitur.

Sed quanto ille magis formas ſe vertit in omnes.
Tanto, nate, magis contende tenacia vincla.

Conſtanter ſicut Iacob reluctèris. Praemium victoriae. §. 10. Immo ne rurſum ad fabulas reuoluamur Poëtarum, exemplo ſancti Patriarchae Iacob luctamen nocturnum conſtanter vrge, donec illuceſcat aurora opis diuinae, dicitoque: *non dimittam te, niſi benedixeris mihi.* Quod autem virtutis ſuae praemium tulerit fortiſſimus ille palaeſtrites, operae pretium eſt audire. Primum

mum benedixit ei in eodem loco. Semper enim poſt ſuperatam tentationem, praecipuum quoddam auctarium diuinae gratiae adiicitur homini, qua ſit ad futurum hoſtis aſſultum, multo, quam fuerat, munitior.

§. 11. Deinde tacto femore emarcuit neruus victoris, & coepit altero claudicare pede. *Execratur per os Prophetae Deus eos, qui vtroque claudicant pede*, iſt eſt, qui ſimul & in carne eſſe, & Deo volunt placere, & dum vtrumque male conantur, in vtroque claudicant. Felices autem illi, in quibus ſic affectus carnis emortuus eſt, contingente Deo, vt dextro pedi potiſſimum, hoc eſt, ſpiritui innitantur. *1. Reg. 18, 21.*

§. 12. Poſtremo nomen illi commutatum. *Gen. 23, 28.* Ex Iacob enim fit Iſraël. Ex luctatore quietus. Vbi caſtigaris carnem tuam & eam crucifixeris, *Galat. 5, 24.* cum vitiis & concupiſcentiis, iam nullo obſtrepente, continget tibi tranquillitas & otium, vt vaces & videas Dominum, vt *guſtes & videas, quoniam ſuauis eſt Dominus*. Hoc enim ſonat *Pſal. 34, 9.* Iſraël. Videtur autem non in igne, non in turbine, ac tumultu tentationum, verum tempeſtatem diaboli, ſi modo perſeueraueris, conſequitur ſibilus aurae tenuis, conſolationis ſpiritualis. *Poſt turbinem videtur Deus. 1. Reg. 19, 11. 12.* Ea ſimul atque leniter aſpirauerit, tum intende acriter internos oculos, & eris Iſraël, dicesque cum eodem: *Vidi Dominum & ſalua facta eſt anima mea.* Videbis eum, qui dixit: *Non videbit me omnis caro.* Excute teipſum. Si caro es, non videbis Dominum; Si non videris, non ſaluabitur anima tua. Cura igitur, vt ſis ſpiritus.

CAP.

CAP. VII.
DE TRIBVS HOMINIS PARTIBVS, SPIRITV, ET ANIMA, ET CARNE.

Origines libro primo ſuper epiſtolam ad Romanos.

ERant haec vel nimio plus ſatis, verum vt fias tibi paullo etiam perſpectior atque excusſior, libet & origenicam hominis ſectionem breuiter referre. Is enim Paullum ſecutus tres partes facit, Spiritum, animam & carnem, quas omnes coniunxit apoſtolus ſcribens Theſ-
1. Theſſ. 5, 23. ſalonicenſibus, *vt integer* (inquit) *corpus veſtrum & anima, & ſpiritus, in die Domini noſtri IESV CHRISTI ſeruetur.* Eſaias autem, omiſſa par-
Eſa. 26, 9. te infima, duarum meminit: *Anima,* inquit, *mea deſiderabit te in nocte, ſed & ſpiritu meo in*
Cant. 3. vir. *praecordiis meis, de mane vigilabo ad te.* Daniel item, *laudate,* inquit, *ſpiritus & animae iuſtorum Dominum.*

§. 2. Quibus ex locis non abſurde colligit triplicem hominis portionem. Corpus ſiue carnem, infimam noſtri partem, cui per genitalem
Caro. culpam, legem inſcripſit peccati ſerpens ille veterator, quaque ad turpia prouocamur ac victi
Spiritus. diabolo connectimur. Spiritum vero, qua diuinae naturae ſimilitudinem exprimimus, in qua conditor optimus, de ſuae mentis archetypo, aeternam illam honeſti legem inſculpſit digito, hoc eſt, Spiritu ſuo. Hac Deo conglutinamur,
Anima. vnumque cum eo reddimur. Porro tertiam & inter iſta mediam, animam conſtituit, quae ſenſum ac motuum naturalium ſit capax.

§. 3. Ea velut in factioſa repub. non poteſt non alterutri partium accedere. Hinc atque hinc ſollicitatur, liberum habet, vtro velit inclinare.

nare. Si carni renuntians ad ſpiritus partes ſeſe traduxerit, fiet & ipſa ſpiritalis. Sin ad carnis cupiditates ſemet abiecerit, degenerabit & ipſa in corpus. Hoc enim eſt, quod ſenſit Paullus ſcribens Corinthiis, *an neſcitis, quoniam, qui adhaeret meretrici, vnum corpus efficitur? Qui autem adhaeret Domino, vnus ſpiritus eſt.* Meretricem lubricam hominis partem appellat. Haec eſt illa illex & blanda mulier, de qua legis Prouerb. c. II. *Vt eruaris a muliere aliena & ab extranea, quae mollit ſermones ſuos, & relinquit ducem pubertatis ſuae, & pacta Dei ſui oblita eſt. Inclinata eſt enim ad mortem domus eius, & ad inferos ſemitae ipſius. Omnes, qui ingredientur ad eam, non reuertentur, nec apprehendent ſemitas vitae.* Et capite ſexto: *Vt cuſtodiant te a muliere mala, & a blanda lingua extraneae, non concupiſcat pulcritudinem eius cor tuum, ne capiaris nutibus illius. Pretium enim ſcorti vix vnius eſt panis, mulier autem viri pretioſam animam rapit.*

1. Cor. 6, 16.
Caro meretrix eſt animam ſeducens.
Prou. 2, 16. ſqq.
v. 24. ſqq.

§. 4. Nonne cum de ſcorto, corde, & anima meminit, nominatim tres hominis partes expreſſit? Rurſum capite nono: *Mulier ſtulta & clamoſa, plenaque illecebris, & nihil omnino ſciens, ſedet in foribus domus ſuae ſuper ſellam, in excelſo vrbis loco, vt vocaret tranſeuntes per viam, & gentes in itinere ſuo. Quis eſt paruulus? Declinet ad me.* Et vecordi locuta eſt, *aquae furtiuae dulciores ſunt, & panis abſconditus ſuauior. Et ignorauit, quod ibi ſint gigantes, & in profundis inferni conuiuae eius.* Qui enim applicabitur illi, deſcendet ad inferos. Nam qui abſceſſerit ab ea, ſaluabitur. Quaeſo te, quibus coloribus magis graphice depingi fucariue poterant, vel venenatae carnis illecebrae ad turpitudinem

v. 13. ſqq.
Cuiusque partis officia.

dinem ſollicitantis animam, vel improbitas ſpiritui reclamantis, vel exitus infelix ſuperantis? Ergo ſpiritus deos nos reddit, caro pecora, anima conſtituit homines. Spiritus pios, caro impios, anima neutros. Spiritus quaerit coeleſtia, caro dulcia, anima neceſſaria. Spiritus euehit in coelum, caro deprimit ad inferos, animae nihil imputatur. Quidquid carnale, turpe eſt. Quidquid ſpiritale, perfectum. Quidquid animale, medium & indifferens.

§. 5. Viſne pinguiore, quod aiunt, Minerua, tanquam digito tibi demonſtrari partium iſtarum diſcrimen? Equidem experiar. Vereris parentes, amas fratrem, amas liberos, diligis amicum. Non tam virtutis eſt iſta facere, quam ſceleratum, non facere. Cur enim non facias Christianus, quod naturae inſtinctu faciunt & gentes, immo quod faciunt & pecora? Quod naturae eſt, non imputatur ad meritum. Sed incidiſti in eum locum, vt aut patris contemnenda pietas, vincenda caritas laborum, beneuolentia negligenda amici, aut offendendus Deus. Quid facis? In biuio ſtat anima? Sollicitat hinc caro, illinc ſpiritus. Dicit ſpiritus, potior eſt parente Deus. Illi corpus modo debes, huic omnia. Suggerit caro, niſi pares, exhaeredat te pater, vulgo diceris impius. Conſule rei, conſule famae. Deus aut non videt, aut conniuet, aut certe facile placabitur. Iam haeret, iam nutat anima. Vtrocunque ſe flexerit, hoc erit, quod eſt id, cui acceſſerit. Si contemto ſpiritu meretricem carnem audierit, vnum corpus eſt. Sin ſpreta carne ad ſpiritum erigatur, transfiguratur in ſpiritum.

Amor parentum naturalis.

In dubio ſpiritus conſultat.

Affectus virtutum laruis perſonati.

§. 6. Ad hunc modum conſueſce temetipſum ſolerter excutere. Ingens enim hominum error, qui non raro abſolutam pietatem putant,

quod

quod eſt naturae. Imponunt incautis affectus quidam, in ſpeciem honeſtiores, & quaſi virtutum laruis perſonati. Saeuit iudex in ſontem, ſeuerus & incorruptus ſibi videtur. Vis & hunc diſcuti? Si animo indulget ſuo, ſeruitque rigori cuidam genuino, nullo animi dolore, nonnulla fortaſſis cum voluptate, nihil tamen a iudicis officio diuaricans, ne ſibi protinus placeat. Medium eſt, quod facit. Quod ſi lege, vel ad odium priuatum, vel ad cupiditatem abutitur, iam carnale eſt, quod gerit, & homicidium committit; ſin ingentem animo percipit dolorem, quod eum cogitur perdere, quem mallet emendatum & incolumem, & poenam commeritam irrogat eo pectoris ſenſu, quo pater filium cariſſimum ſecari vrique iubet, ita demum ſpiritale erit, quod agit. *Exemplum vide in iudice incorrupto.*

§. 7. Plerique propenſione naturae atque ingenii proprietate, rebus nonnullis vel gaudent vel abhorrent. Sunt, quos nihil titillet venerea voluptas. Ne protinus ſibi ad virtutem arrogent, quod eſt indifferens. Non carere libidine, ſed vincere libidinem, virtutis eſt. Alius gaudet ieiunare, gaudet adeſſe ſacris, gaudet frequens eſſe in templis, gaudet quamplurimum pſalmorum dicere, ſed in ſpiritu. Exige ad hanc regulam, quod facit. Si ad famam, ſi ad emolumentum ſpectat, carnem ſapit, non ſpiritum. Si tantum ingenio indulget ſuo, facit enim, quod animo lubet, non habet, cur ſibi magnopere placeat, immo quod timeat, habet. En tibi periculum. *Ingenii proprietate gaudent aliqui rebus bonis. Regula verae pietatis.*

§. 8. Oras, & non orantem iudicas. Ieiunas, & fratrem manducantem condemnas. Quisquis non facit, quod tu, eo te meliorem iudicas? Vide, ne ad carnem pertineat ieiunium tuum. Eget *Perpendat haec Chriſtianus.*

frater

frater ope tua, tu interim preculis tuis Deo obmurmuras, fratris egeſtatem diſſimulans, auerſabitur iſtas preces Deus. Quomodo enim te orantem audiet Deus, cum tu non audias homo hominem? Accipe & illud; amas vxorem, hoc tantum nomine, quod vxor eſt. Nihil magni facis. Nam iſtud quidem eſt tibi cum ethnicis commune. At amas, non ob aliud, niſi quia tibi voluptati eſt. Ad carnem tendit amor tuus. Sed amas ob hoc potiſſimum, quod in ea perſpexeris imaginem CHRISTI, puta pietatem, modeſtiam, ſobrietatem, pudicitiam, iamque non illam in ipſa, ſed in CHRISTO, immo in ea CHRISTVM amas, ita demum ſpiritaliter amas. Verum his de rebus plura, ſed ſuo loco.

Amor vxoris caſtus.

CAP. VIII.

REGVLAE QVAEDAM GENERALES VERI CHRISTIANISMI.

NVnc quoniam ad id, quod propoſitum eſt, vtcunque viam aperuiſſe, & quaſi ſiluam quandam comparaſſe videmur, ad reliqua properandum, ne non enchiridion, ſed ingens fiat volumen. Conabimur autem breuiter regulas quaſdam, quaſi nexus quoſdam palaeſtricos tradere, quarum ductu, tanquam fili Daedalaei, facile queas e mundi huius erroribus, velut e labyrintho quodam inextricabili emergere, atque ad puram lucem vitae ſpiritalis pertingere. Nulli diſciplinae ſui canones deſunt, & ſola beate viuendi ratio nullis praeceptis adiuuabitur? Eſt autem omnino virtutis ars quaedam & diſciplina, in qua qui ſe gnauiter exercent, iis denique aſpirat ille ſanctorum conatuum pro-

Artem virtutis diſce.

proue(c)tor ſpiritus. Qui vero dicunt, *recede a nobis, ſcientiam viarum tuarum nolumus*, hos reiiciet miſericordia diuina, propterea quod ipſi reiecerunt ſcientiam. *Iob. 21, 14.*

§. 2. Sumentur autem hi canones partim a perſona Dei, diaboli & noſtra; partim a rebus, id eſt, virtutibus ac vitiis, & quae ſunt his coniuncta: partim a materia virtutum & vitiorum. Conducent potiſſimum aduerſus tria mala, reliquias culpae genitalis. Nam etſi labem abſterſit baptiſmus, tamen haeret adhuc quiddam veteris morbi, relictum in nobis, tum ad cuſtodiam humilitatis, tum ad materiam ſegetemque virtutis. Ea ſunt coecitas, caro, & infirmitas. *Reliquiae peccati originalis. Coecitas.*

§. 3. Coecitas, ignorantiae nebula, rationis obſcurat iudicium. Lumen enim illud puriſſimum diuini vultus, quod conditor infuderat ſuper nos, cum nonnihil obfuſcauit culpa primorum parentum, tum corrupta educatio, improbus conuictus, peruerſi affectus, vitiorum tenebrae, conſuetudo peccandi, tanta obduxit rubigine, vt diuinitus inſculptae legis vix veſtigia quaedam appareant.

§. 4. Ergo (vt coeperam) coecitas facit, vt in delectu rerum fere coecutiamus, pro optimis peſſima ſequentes, potiora minus vtilibus poſthabentes. Caro ſollicitat affectum, vt, etiamſi, quid ſit optimum, intelligamus, diuerſa tamen amemus. Infirmitas facit, vt virtutem ſemel arreptam, vel taedio, vel tentatione victi, deſeramus. Coecitas officit iudicio. Caro deprauat voluntatem. Infirmitas frangit conſtantiam. *Caro. Infirmitas.*

§. 5. Primum igitur eſt, vt fugienda dignoſcas ab expetendis, atque ideo tollenda coecitas, ne in rerum delectu hallucinemur. Proximum vt malum cognitum oderis, bonum ames, & in hoc *Malum cognoſcendum probe, & odio habendum.*

Perſeuerandum in bono. hoc vincenda caro, ne contra mentis iudicium dulcia pro ſalutaribus amemus. Tertium vt in bene coeptis perſeueres, atque idcirco fulcienda infirmitas, ne turpius virtutis viam deſeramus, quam fueramus non ingreſſuri.

§. 6. Ignorantiae medendum, vt videas, qua ſit eundum. Caro domanda, ne a cognita via ſeducat in deuia. Infirmitas animanda, ne viam arctam ingreſſus, vel vacilles, vel reſiſtas, vel de-
Luc. 9, 62. flectas, *neue ſemel aratro manum admolitus, re-*
Pſal. 19, 6. *ſpicias*, ſed *exultes vt gigas ad currendam viam*,
Phil. 3, 13. ſemper in ea, *quae ſunt ante temet, extendens, eorum, quae retro ſunt, oblitus*, donec apprehendas brauium, & coronam promiſſam perſeuerantibus. Ad haec itaque tria canones quosdam pro noſtra virili accommodabimus.

CAP. IX.

CONTRA MALVM IGNORANTIAE CANON PRIMVS.

QVoniam vero fides vnica eſt ad CHRISTVM ianua, primam oportebit eſſe regulam, vt de ipſo atque illius ſpiritu traditis ſcripturis, quam optime ſentias, credasque, non oretenus, non frigide, non oſcitanter, non haeſitanter, quemadmodum vulgus facit Chriſtianorum, ſed toto pectore, penitus infixum, immotumque ſedeat, ne vnum quidem in eis Iota contineri, quod non magnopere ad ſalutem tuam pertineat.

Bene ſentiendum de ſcriptura.

Malos ne imiteris. §. 2. Nihil quidquam te moueat, quod bonam hominum partem ſic vides viuere, quaſi coelum & in-

& inferi fabulae quaepiam eſſent aniles, terricula, aut illectamenta puerorum. Tu vero credens ne feſtinaueris. Et ſi ad vnum vniuerſus inſaniat mundus; vertantur elementa; deſciſcant angeli: non poteſt mentiri veritas; non poteſt non euenire, quod Deus euenturum eſſe praedixit. Si Deum eſſe credis, veracem credas oportet.

§. 3. Sic prorſus habeto, nihil tam verum eſſe, nihil tam certum atque indubitatum eorum, quae auribus hauris, oculis coram intueris, manibus tenes, quam quae legis in his litteris, quas coeleſte numen, hoc eſt, veritas inſpirauit, ſancti prophetae prodiderunt, tot martyrum ſanguis comprobauit, quibus tot iam ſeculis, piorum hominum conſenſus ſubſcripſit, quas CHRISTVS ipſe in carne, & ſermone tradidit, & moribus expreſſit, teſtantur miracula, confitentur & *daemones*, adeoque *credunt, vt contremiſcant*. Denique quae ſic conſentaneae ſunt aequitati naturae, quae ſic inter ſe conſtant, ſic rapiunt attentos, ſic mouent atque transformant. *Probamenta fidei Chriſtianae.* *Iac. 2, 19.*

§. 4. Si haec tanta argumenta in eas ſolas competunt, quae, malum! veſania eſt, in fide haeſitare? Vel ex praeteritis futurorum coniecturam facito. Quanta, quam incredibilia dictu de CHRISTO praedixerant prophetae. Quid horum non euenit? Qui in illis non fefellit, in aliis fallet? Poſtremo non mentiti ſunt prophetae, & mentietur CHRISTVS, prophetarum Dominus?

§. 5. His atque huiusmodi cogitationibus ſi ſubinde flammam excitaris fidei, tum ardenter rogaueris Deum, vt adaugeat tibi fidem, mirabor, ſi diu malus eſſe poteris. Quis enim vsque adeo ſceleſtus eſt, vt non reſiliat a vitiis, ſi modo

penitus credat, momentaneis his voluptatibus, praeter infelicem illum conſciae mentis cruciatum, aeternos quoque emi cruciatus? Piis contra, pro temporaria ac leui vexatiuncula, centuplum gaudium purae conſcientiae, ac vitam denique reddi immortalem.

CAP. X.

CANON SECVNDVS.

Alacriter ineunda via ſalutis.

PRimum igitur eſto, nihil haeſitare de promiſſis diuinis. Proximum autem, vt viam ſalutis, non cunctanter, non timide, ſed certo propoſito, toto pectore, animo fidenti, atque (vt ita dixerim) gladiatorio capeſſas, paratus vel rei, vel vitae diſpendium pro CHRISTO ſubire. Piger vult, & non vult. Non oſcitantibus contingit *regnum coelorum*, ſed plane *vim pati gaudet, & violenti rapiunt illud.*

Matth. 11, 12.

§. 2. Huc feſtinantem, non te carorum affectus retardet, non reuocent illecebrae mundi, non remorentur curae domeſticae. Incidenda eſt ſecularium negotiorum catena, quandoquidem explicari non poteſt. Sic deſerenda eſt Aegyptus, ne quando redeas animo ad ollas carnium. Raptim ac ſemel tota deſerenda Zodoma, non eſt fas reſpicere. Reſpexit mulier, & verſa eſt in ſimulacrum ſaxeum. Viro non vacat vlla vsquam in regione morari, ſed iubetur properare in montem, niſi malit perire. Clamat propheta, vt fugiamus de medio Babylonis. Exitus ab Aegypto fuga vocatur. E Babylone fugere iubemur, non ſenſim atque cunctanter emigrare.

Non reſpiciendum.
Gen. 19, 17. 25.

§. 3. Videas pleroſque comperendinantes, & con-

conſiliis nimium lentis molientes fugam vitiorum. Vbi his me curis, inquiunt, extricauero, vbi illud atque illud negotii confecero. *Stulte, quid ſi hodie a te repetant animam tuam?* An neſcis negotium e negotio ſeri? Vitium vitio inuitari? Quin hodie potius facis, quod quo maturius féceris, hoc factu fuerit facilius? Alibi diligens eſto, hic vtiliſſima praecipitatio. Ne reputa, ne penſiculare, quantum relinquas, certus CHRISTVM vnum tibi ſatis futurum pro omnibus. Aude tibi diffidere: aude modo te illi toto pectore credere; aude omnem tui curam in illum transferre. Deſine inniti tibi, & plena fiducia abiice te in eum, & excipiet te. *Iacta cogitatum tuum in Dominum, & ipſe te enutriet*, vt canas illud eiusdem prophetae, *Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco paſcuae, ibi me collocauit. Super aquam refectionis educauit me, animam meam conuertit.*

Nihil comperendinandum in fuga vitiorum. *Luc.* 12, 20. *Fides Deo.* *Pſal.* 55, 23. *Pſal.* 23, 1 *Totus vni Chriſto ſeruias.*

§. 4. Ne velis temetipſum partiri duobus, mundo & CHRISTO. Non potes duobus dominis ſeruire. *Nulla ſocietas Deo cum Belial. Non fert eos, qui vtroque genu claudicant. Euomit eos, qui neque frigidi ſunt neque calidi, ſed tepidi.* Nimis quam zelotypus animarum amator Deus eſt, ſolus ac totum poſſidere vult, quod ſanguine ſuo redemit. Non patitur conſortium diaboli, quem ſemel morte ſua deuicit. Duae tantum viae ſunt. Altera, quae per obſequium affectuum ducit in exitium. Altera, quae per mortificationem carnis ducit ad vitam. Quid tecum haeres? Tertia nulla eſt. Harum alteram velis nolis adeas oportet.

Matth. 6, 24. 2. *Cor.* 6, 15. 1. *Reg.* 18, 21. *Apoc.* 3, 15. 16.

§. 5. Quisquis es, haec *arcta* tibi *ineunda ſemita eſt, per quam pauci mortalium ambulant.* Sed hanc ipſe calcauit CHRISTVS, calcarunt *Matth.* 7, 14.

ab orbe condito, quicunque Deo placuerunt. Haec eſt profecto Adraſtei numinis ineuitabilis neceſſitas. Cum CHRISTO mundo crucifigaris neceſſe eſt, ſi voles cum CHRISTO viuere. Quid inepti nobis ipſi blandimur? Quid tanta in re nobis ipſis imponimus? Hic dicit, non ſum clericus, mundanus ſum, non poſſum non vti mundo. Alius cogitat, etſi ſacerdos ſum, monachus non ſum, viderit ille. Inuenit & monachus, quo ſibi palpetur. Non tam, inquit, monachus ſum, quam illi aut illi. Alius dicit, adoleſcens ſum, generoſus, diues, aulicus, denique princeps. Ad me nihil attinent, quae dicta ſunt apoſtolis. Miſer, ergo ad te nihil attinet, vt viuas in CHRISTO?

§. 6. Si in mundo es, in CHRISTO non es. Si mundum appellas, coelum, terram, mare & hunc communem aërem, nemo non eſt in mundo: ſin ambitionem, delitias, cupiditatem, libidinem, mundum dicis, profecto, ſi mundanus es, Chriſtianus non es. Omnibus dixit CHRISTVS, *qui crucem ſuam non tolleret ac ſua veſtigia ſequeretur, non eſſe ſe dignum.* Mori carni cum CHRISTO, nihil ad te, ſi viuere illius ſpiritu nihil ad te pertinet. Crucifigi mundo, nihil ad te, ſi viuere Deo, nihil ad te. Conſepeliri cum CHRISTO, nihil ad te, ſi reſurgere in gloriam, nihil ad te. CHRISTI humilitas, paupertas, tribulatio, contemtus, labores, agones, dolores, nihil ad te, ſi regnum illius nihil ad te.

Matth. 10, 38.

Laboranti praemium datur.

§. 7. Quid autem improbius, quam praemium tibi cum aliis commune ducere; at labores, quibus paratur praemium, in paucos quosdam reiicere? Quid autem delicatius, quam cum capite conregnare velle, cum nolis compati?

Noli

Noli igitur, mi frater, circumſpicere, quid alii faciant, & eorum collatione tibi blandiri.

§. 8. Ardua quaedam & pauciſſimis, etiam monachis, cognita res eſt, *mori peccato, mori deſideriis carnalibus, mori mundo.* Et haec eſt communis omnium Chriſtianorum profeſſio. Hoc iam olim in baptiſmo deieraſti. Quo voto quid poſſit accedere ſanctius, aut religioſius? Aut pereundum, aut ſine exceptione, hac via graſſandum ad ſalutem, ſiue reges, ſiue inopes erimus coloni. Quod ſi non omnibus contingit ad perfectam imitationem capitis pertingere, omnibus tamen huc manibus pedibusque eſt enitendum. Bonam Chriſtianiſmi partem habet, qui certo animo decreuit fieri Chriſtianus. *Mori mundo paucis cognitum.*

Cap. XI.
CANON TERTIVS.

Verum ne te illud a virtutis via deterreat, quod aſpera videatur ac triſtis, tum quod commoditatibus mundi ſit renuntiandum, tum quod iugiter confligere oporteat cum tribus improbiſſimis hoſtibus, carne, diabolo, & mundo, hanc tertiam regulam tibi proponito. Vniuerſa terricula & phantaſmata, quae tibi ſtatim velut in ipſis auerni faucibus occurrunt, pro nihilo ducenda eſſe, exemplo Aeneae Virgiliani.

§. 2. Quod ſi ludibriis inanibus contemtis, rem ipſam preſſius fixiusque inſpexeris, profecto videbis, Chriſti via, praeterquam quod ſola ducit ad felicitatem, etiam omiſſo praemii reſpectu, nullam tamen aliam eſſe commodiorem. Quod enim, quaeſo te, vitae genus iuxta mun- *Phantaſmata, quae occurrunt, pro nihilo ducas.* *Mundi vi-*

ta etiam aſpera. dum tibi deliges, in quo non ſint abunde multa triſtia atque aſpera ſubeunda, tolerandaque? Aulicam vitam quis neſcit eſſe aerumnarum plenam, niſi vel inexpertus, vel certe ſtultiſſimus? Deum immortalem, quae illic, quam diutina, quam indigna ſeruitus perferenda, quanta ſollicitudine ambienda principis gratia. Eblandiendus fauor eorum, qui vel nocere poſſunt, vel prodeſſe. Fingendi vultus ſubinde noui. Muſſitanda iniuria potentiorum.

Aulicorum miſeriae.

§. 3. Porro autem, quod tandem mali genus, quo non ſit referta militia? Vtriusque rei tu teſtis eſſe optimus potes, qui vtrumque tuo periculo didiciſti. Iam vero quid vel non facit, vel patitur mercator?

Mercatorum moleſtiae.

Per mare pauperiem fugiens, per ſaxa, per ignes?

Coniugii miſeriae. In coniugio quanta moles curarum familiarum, quam non ibi miſeriam vident, qui experiuntur? In publicis obeundis muneribus, quantum ſollicitudinis, quantum laboris, quantum periculi? Quoquouerſum flexeris oculos, ingens turba incommodorum occurret. Ipſa per ſe vita mortalium mille aerumnis obnoxia eſt, quae ſunt improbis cum probis communes. Eae omnes tibi ceſſerint in cumulum meritorum, ſi te deprehenderint in via CHRISTI. Sin minus, cum maiore moleſtia, tum nullo fructu ferendae tamen.

Vita noſtra aerumnoſa.

Chriſtianus in omnibus meretur.

§. 4. Qui mundo militant, primum quam multos annos anhelant, ſudant, tumultuantur? Deinde pro quam caducis, nihilique rebus? Poſtremo quam ancipiti ſpe? Adde, quod illic adeo nullus eſt miſeriarum finis, vt quo laboratum eſt diutius, hoc laboretur moleſtius. Finis denique tam anxiae, tamque laborioſae vitae qui tandem?

dem? Nempe cruciatus aeternus. I nunc, & cum hac vita compone viam virtutis, quae ſtatim deſinit eſſe aſpera, fit progreſſu mollior, fit iucunda, per quam certiſſima ſpe itur ad ſummum bonum. Nonne extremae dementiae ſit, malle pari labore parare mortem aeternam, quam vitam immortalem? *Militiae mundanae a ſpirituali diſcrimen.*

§. 5. At iſti faciunt, vel hoc inſanius, qui praeeligunt ſummis laboribus ire ad labores perennes, quam mediocribus ad otium immortale? Ad haec ſi maxime laborioſior eſſet pietatis via quam mundi, tamen hic laboris aſperitas, praemii ſpe lenitur, nec deeſt vnctio diuina, quae facit, vt omne fel in mel vertatur. Illic cura curam trahit, dolor ex dolore naſcitur. Nec mora, nec requies. Foris labor & afflictio, intus grauior aegritudo, ipſa lenimenta exaſperant. Haec ita habere, ne gentiles quidem poëtas fugit, qui per Titii, Ixionis, Tantali, Siſyphi, Pentheique ſupplicium improborum hominum aerumnoſam vitam adumbrant. Quorum eſt & illa fera in libro ſapientiae confeſſio, *laſſati ſumus in via iniquitatis & perditionis, ambulauimus vias difficiles*, viam autem Domini ignorauimus. *Pietatis via multo leuior.* *Improborum aerumnoſa vita.* *Sap. 6,7.*

§. 6. Quid aegyptia ſeruitute vel foedius vel laborioſius? Quid babylonica captiuitate triſtius? Quid iugo Pharaonis & Nabuchodonoſor intolerabilius? CHRISTVS autem quid dicit? Tollite iugum meum ſuper vos, & inuenietis requiem animabus veſtris. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue. In ſumma, nulla deeſt voluptas, vbi adeſt tranquilla conſcientia, nulla non adeſt miſeria, vbi cruciat infelix conſcientia. Haec iam plus quam certa eſſe oportet. Quod ſi etiam dubitas, conſule *Chriſtianorum ſuauis vita.* *Matth. 11, 29.30.*

eos, qui aliquando de medio Babylonis conuerſi ſunt ad Dominum, & vel illorum experimento crede, nihil eſſe vitiis turbulentius triſtiusque, nihil virtute expeditius atque hilarius.

Cum Chriſto affligi optabilius quam delitiari cum diabolo.

Diaboli fallacia promiſſa.

§. 7. Verum age, fingito paria ſtipendia, pares labores, at quanto tamen optabilius militare ſub ſignis CHRISTI, quam ſub vexillis diaboli? Immo quanto optabilius affligi cum CHRISTO, quam deliciis affluere cum diabolo? Iam vero non erit velis & equis fugiendus Dominus: non tantum turpiſſimus, verum etiam duriſſimus & fallaciſſimus, qui tam iniquum penſum exigit, qui tam futilia promittit, quibus ipſis non raro fruſtratur miſeros? Aut ſi praeſtat, rurſus, vbi lubitum eſt, tollit, vt maiore aegritudine amittant parta, quam labore pepererint.

Tutum lucrum Chriſtiani.

§. 8. Mercator, poſteaquam fasque, nefasque, cumulandae rei ſtudio, miſcuit, famam, vitam, animam mille periculis obiecit, ſiquidem bene ceciderit fortunae alea, quid tandem aliud ſibi parauit, quam miſerae ſollicitudinis materiam, vt ſeruet cruciatum, ſi perdat? Sin male, quid reliquum eſt, niſi vt bis fiat miſer, & quod re ſperata fruſtratus eſt, & quod tantum irriti laboris exhauſtum, non ſine dolore meminit? Nemo ad bonam mentem certo animo contendit, qui non peruenerit. CHRISTVS vt non irridetur, ita nec irridet.

Commutantur commoda mundi cum potioribus.

§. 9. Cogita & illud, cum a mundo fugis ad CHRISTVM, non te relinquere, ſi qua commoda mundus habet, ſed leuiora cum potioribus commutare. Quis non oppido lubens argentum auro, ſilicem gemma commutanerit? Offendantur amici, quid tum? Inuenies iu-

iucundiores. Carebis voluptatibus, ſed frueris internis, quae ſunt vel ſuauiores, vel ſinceriores, vel certiores? Minuenda res. *At creſcunt opes illae, quas neque tineae demoliuntur, neque tollunt fures.* Matth. 6, 20. Definis eſſe in pretio apud mundum; at probaris auctore CHRISTO. Places paucioribus, ſed melioribus. Macreſcit corpus, ſed ſaginatur animus. Macreſcit nitor cutis, ſed eniteſcit decus animi. At ſi per cetera eodem modo cucurreris, intelliges, nihil vel falſi boni relinqui mundo, quod non longe praeſtantiore compendio compenſetur.

§. 10. Quod ſi qua ſunt, quae, quanquam non poſſunt non vitioſe deſiderari, ſine vitio tamen poſſideri poſſunt, quod genus, opinio popularis, fauor vulgi, gratia, auctoritas, amici, honos, virtutis habitus, fere ſit, *vt primum quaerentibus regnum Dei, vltro haec omnia adiiciantur,* id quod & promiſit CHRISTVS, & Deus praeſtitit Solomoni. Fortuna plerumque ſequitur fugientes, fugit ſequentes. *Certe quidquid acciderit diligentibus, nihil non eſſe proſperum poteſt,* quibus diſpendia in compendium, flagella in ſolatium, opprobria in gloriam, cruciatus in voluptatem, triſtia in dulcia, mala vertuntur in bona. Hanc igitur viam dubitas capeſſere, & illam relinquere, cum tam iniqua ſit collatio, immo tam nulla, Dei ad diabolum, ſpei ad ſpem, praemii ad praemium, laboris ad laborem, ſolatii ad ſolatium?

Vitioſe deſiderata, quae non vitioſe poſſidentur, ut fauor populi.

Matth. 6, 33.

Omnia bonis proſpera.

Rom. 8, 28.

CAP.

CAP. XII.
CANON QVARTVS.

Chriſtus ſit ſcopus vitae.

SEd vt certiore curſu queas ad felicitatem contendere, haec tibi quarta ſit regula, *vt totius vitae tuae Chriſtum velut vnicum ſcopum praefigas, ad quem vnum omnia ſtudia, omnes conatus, omne otium, ac negotium conferas.* CHRISTVM vero eſſe puta, non vocem inanem, ſed nihil aliud, quam caritatem, ſimplicitatem, patientiam, puritatem, breuiter, quicquid ille docuit. Diabolum nihil aliud intellige, quam quicquid ab illis auocat. Ad CHRISTVM tendit, qui ad ſolam virtutem fertur. Diabolo ſe mancipat, qui ſeruit vitiis. *Simplex* ergo *ſit oculus tuus, & totum corpus tuum lucidum erit.*

Chriſtus quid.

Diabolus quid.

Matth. 6, 22.

Piis omnia in cumulum praemii cedunt.

§. 2. Ad ſolum CHRISTVM, tanquam ad vnicum, & ſummum bonum ſpectet, vt nihil ames, nihil mireris, nihil expetas, niſi aut CHRISTVM, aut propter CHRISTVM. Nihil oderis, nihil horreas, nihil fugias, praeter vnam turpitudinem, aut propter turpitudinem. Ita fiet, vt, quidquid egeris, ſiue dormias, ſiue vigiles, ſiue edas, aut bibas, ipſi denique luſus tui & otia, dicam audacius, immo & vitia quaedam leuiora, in quae nonnumquam ad virtutem properantes incidimus, omnia tibi cedant in cumulum praemii.

Matth. 6, 23.

§. 3. Quod *ſi nequam erit oculus tuus*, & alio quam ad CHRISTVM ſpectaris, etiam ſi qua recta feceris, *infrugifera fuerint, aut etiam pernicioſa.* Vitium enim eſt, rem bonam non bene agere. Tum ad ſummi boni metam recta

ta feſtinanti, quaecunque obiter occurrunt, eatenus ſunt, aut reiicienda, aut aſſumenda, quatenus curſum tuum, aut adiuuant, aut impediunt. Earum rerum ferme triplex eſt ordo. Quaedam enim ita ſunt turpia, vt honeſta eſſe non poſſint, velut vlciſci iniuriam, male velle homini. Haec ſemper aſpernanda, quantouis etiam emolumento propoſito, aut cruciatu. Nihil enim eſt, quod bonum virum queat laedere, praeter vnam turpitudinem. Quaedam e regione ita ſunt honeſta, vt turpia eſſe non poſſint. Quod genus ſunt, bene velle omnibus, iuuare honeſtis rationibus amicos, odiſſe vitia, gaudere piis ſermonibus. Quaedam vero media, veluti valetudo, forma, vires, facundia, eruditio, & his ſimilia.

Triplex ordo rerum. *Turpes.* *Honeſtae.* *Mediae.*

§. 4. Ex hoc igitur poſtremo genere rerum nihil propter ſe expetendum, neque magis, minusne adhibendae ſunt, niſi quatenus conducunt ad ſummam metam. Sunt enim & Philoſophis quidam fines imperfecti, ac medii, in quibus non oporteat conſiſtere, quibusque conueniat vti, non frui. Verum quae media ſunt, non eodem modo omnia aut conferunt, aut officiunt ad CHRISTVM euntibus. Proinde pro momento quod habent, ſunt aſſumenda, aut repudianda.

§. 5. Scientia plus adfert adiumenti ad pietatem, quam forma, aut vires corporis, aut opes. Et quanquam omnis eruditio poteſt ad CHRISTVM referri, alia tamen alia propiore via conducit. Ab hoc fine mediorum omnium vtilitatem, aut inutilitatem metire. Litteras amas, recte, ſi propter CHRISTVM. Sin ideo tantum amas, vt ſcias, ibi conſiſtis, vnde gradum facere oportebat. Quod ſi litteras

ex-

Litterae propter Chriſtum amandae. expetis,vt illis adiutus, CHRISTVM in arcanis litteris latentem clarius perſpicias, perſpectum ames,cognitum atque amatum communices,aut fruaris, accinge te ad ſtudia litterarum. Verum non vltra, quam ad bonam mentem arbitrere profuturas. Si tibi confidis, & ingens in CHRISTO lucrum ſperas, perge tanquam audax mercator, longius etiam in gentilium litteris peregrinari, atque aegyptias opes ad dominici templi honeſtamentum conuertere. Sin metuis plus diſpendii, quam ſperas compendii, ad primam illam regulam redi, *noſce te ipſum*, & tuo te modulo metire.

Quatenus gentilium litterae legendae.

§. 6. Satius eſt minus ſapere, & amare magis, quam magis ſapere, & non amare. Ergo ſcientia in mediis principatum obtinet, deinde ſunt valetudo, dotes ingenii, facundia, forma, vires, dignitas, gratia, auctoritas, proſperitas, fama, genus, amici, res familiaris. Horum vnumquodque vt proximo curſu ad virtutem conducet, ita maxime erit adhibendum, ſed ſiquidem currentibus nobis offerantur; ſin minus, non erit tamen horum gratia a propoſito curſu deflectendum.

§. 7. Obuenit pecunia, ſi nihil obſtat ad bonam mentem, adminiſtra, *para tibi amicos de mammona iniquitatis.* Sin bonae mentis times diſpendium, contemne damnoſum lucrum, & vel Cratem illum Thebanum imitare, moleſtam ſarcinam in mare potius praecipita, quam te retardet a CHRISTO. Id erit tibi facilius procliuius, ſi, quemadmodum diximus, aſſueueris nihil mirari eorum, quae ſunt extra te, id eſt, quae non pertinent ad hominem interiorem. Ita enim fiet, vt neque inſoleſcas, ſi haec contigerint, neque diſcru-

Pecuniae ſi amandae. *Luc. 16, 9.*

crucieris animo, ſi vel negata fuerint, vel erepta, quippe qui felicitatem tuam vno CHRISTO metiris. Quod ſi citra tuum ſtudium contingunt, ſollicitior eſto, non ſecurior, id cogitans, datam tibi diuinitus virtutis exercendae materiam, ſed periculoſam. Quod ſi ſuſpectam habes fortunae benignitatem, Promethéum imitare. Ne receperis doloſam pyxidem, & expeditus ac nudus ad vnicum illud bonum contende.

Fortunae benignitas, ſi ſuſpecta, declinetur.

§. 8. Qui vero pecuniam, vt rem magnam ingenti ſollicitudine expetunt, & in ea ſtatuunt praecipuum vitae praeſidium, qui ſe beatos putant, ea incolumi, qui miſeros clamitant, cum periit, ii nimirum plures Deos ſibi finxere. Aequaſti CHRISTO pecuniam, ſi ea te poteſt felicem aut infelicem reddere. Quod dixi de pecunia, idem de honoribus, voluptatibus, valetudine, immo & de ipſa vita corporis accipe.

Non vacet de rebus mediis magnopere curam agere.

§. 9. Tanto ardore ad vnum Chriſtum, ſcopum noſtrum, oportet eniti, vt horum nihil vacet magnopere curare, ſiue cum dantur, ſiue cum tolluntur. *Tempus enim breue eſt, vt ait apoſtolus. Reliquum eſt, vt, qui vtuntur hoc mundo, ſint tanquam non vtentes.* Hanc mentem (ſcio) mundus vt ſtultam ac male ſanam ridet, verum per *hanc vnam ſtultitiam placuit Deo, ſaluos facere credentes. Et quod ſtultum eſt Deo, ſapientius eſt hominibus.* Ad hanc itaque regulam, quicquid & agis, exiges. Exerces artem recte, ſi ſine fraude.

1. Cor. 7, 29.31.

1. Cor. 1, 21.25.

§. 10. Verum quo ſpectas? Vt alas familiam. At quorſum tibi familiam? Vt eam CHRISTO lucrifacias? Bene curris. Ieiunas, pium quidem opus in ſpeciem. Sed quo refers

Labor quando vtilis.

tuum

tuum ieiunium? Vt parcas penui, aut vt religioſior habearis? Nequam eſt oculus tuus. At ieiunas, ne in morbum incurras. Cur morbum metuis? Ne te priuet vſu voluptatum? Vitioſus eſt oculus tuus. Sed valere vis, vt ſtudio ſufficias. Studium vero, quo refers? Vt ſacerdotium aliquod tibi pares. Sacerdotium quo animo ambis? Nempe vt tibi viuas, non CHRISTO. Aberraſti a ſigno, quod Chriſtianum oportet vbique praefixum habere. Sumis cibum, vt valeas corpore. Sed ideo valere vis corpore, vt ſanctis ſtudiis, ſanctis vigiliis ſufficias. Scopum attigiſti. Curas autem valetudinem, ne fias deformior, ne libidini non ſufficias, a Chriſto excidiſti, alium Deum tibi faciens.

Quod ieiunium ſit ſuperſtitioſum.

Sumere cibum cum merito.

Superſtitioſi cultus diuorum Chriſtophori, Rochi, Barbarae & Georgii, Apoloniae, Iob.

§. II. Sunt, qui certos diuos certis quibusdam colunt ceremoniis. Alius Chriſtophorum ſingulis ſalutat diebus, ſed non niſi conſpecta eius imagine: quo tandem ſpectans? Nempe huc, quod ſibi perſuaſerit, ſeſe eo die a mala morte tutum fore. Alius Rochum quendam adorat, ſed cur? Quod illum credat peſtem a corpore depellere. Alius Barbarae aut Georgio certas preculas admurmurat, ne in manus hoſtium veniat. Hic ieiunat Apoloniae, ne doleant dentes. Ille viſit diui Iob ſimulacra, vt ſcabie careat. Nonnulli de lucro certam portionem pauperibus nuncupant, ne merces naufragio intercidant. Hieroni cereolus accenditur, vt res, quae periit, recipiatur. In ſumma, ad hunc modum, quot res ſunt, quas vel timemus, vel cupimus, totidem iis diuos praefecimus. Qui & ipſi diuerſis nationibus diuerſi ſunt, vt id apud Gallos valeat Paullus, quod apud noſtrates Hieron, neque paſſim id valet

Diuerſis nationibus diuer-

valet Iacobus, aut Iohannes, quod illo atque illo loco. Quae quidem pietas, niſi a reſpectu commodorum atque incommodorum corporalium ad CHRISTVM referatur, adeo Chriſtiana non eſt, vt non ita multum abſit a ſuperſtitione eorum, qui quondam Herculi decimam bonorum partem vouebant, vt diteſcerent, aut Aeſculapio gallum, vt a morbo reualeſcerent, aut qui Neptuno taurum caedebant, vt feliciter nauigarent. Nomina quidem commutata ſunt, ſed finis vtrisque communis.

ſi ſunt dii auxiliares & tutelares.

Proprie conferuntur noſtratia ad gentium ſuperſtitionem.

§. 12. Oras Deum, ne tibi mors accidat praematura, & non oras potius, vt tibi mentem meliorem largiatur, vt quocunque loco te mors oppreſſerit, non offendat imparatum. Tu non cogitas de mutanda vita, & Deum rogas, ne moriaris. Quid igitur oras? Nimirum, vt quam diutiſſime pecces: oras diuitias & neſcis vti diuitiis. Nonne tuam ipſius perniciem oras? Oras bonam valetudinem, & abuteris ſanitate, nonne pietas tua impia eſt? Reclamabitur hoc loco protinus a quibusdam religioſulis, *qui qaeſtum exiſtimant pietatem*, &, vt idem ait, *per dulces quasdam benedictiones, ſeducunt corda innocentium, ventri ſuo ſeruientes, non IESV CHRISTO.* Ergone, inquient, tu vetas cultum ſanctorum, in quibus Deus honoratur?

1. Tim. 6, 5.

Rom. 16, 18.

Pro ſumma pietate cultum ſanctorum offerunt.

§. 13. Ego vero non tam damno eos, qui haec ſimplici quadam ſuperſtitione faciunt, quam qui emolumentum ſuum ſecuti, ea, quae tolerabilia *fortaſſe* ſunt, pro ſumma & abſoluta pietate efferunt, & ſuo commodo fouent imperitiam plebis, quam ne ego quidem omnino contemno, verum non feram, vt media pro ſummis, minima pro maximis habeant.

Pietas abſolutior quam vota plebeia capiunt. Laudabo, quod a Rocho ſuo petant incolumem vitam, ſi eam vitam conſecrent CHRISTO. Magis autem laudabo, ſi nihil aliud orent, quam vt cum odio vitiorum augeatur amor virtutum. Se moriendo ac viuendo Deo in manum dent, dicantque cum Paullo, *ſiue viuimus, ſiue morimur, Domino viuimus, ac morimur.* Perfectum erit; *ſi diſſolui cupiant, & eſſe cum CHRISTO*, ſi in morbis, damnis, reliquisque fortunae incommodis, gloriam & gaudium ſuum conſtituant, quod digni habeantur, qui vel hoc modo capiti ſuo conformentur.

Rom. 14, 8. *Phil.* 1, 23.

§. 14. Ergo non tam reprehendendum iſtiusmodi facere, quam pernitioſum in eis conſiſtere, atque inniti. Tolero infirmitatatem, ſed cum Paullo *viam demonſtro excellentiorem.* Ad hanc regulam, ſi ſtudia & actus omnes tuos excuſſeris, neque vsquam conſtiteris in mediis, donec perueneris vsque ad CHRISTVM, nec aberrabis vnquam a via, neque rem vllam in vita, aut facies, aut patieris, quae tibi non vertatur in materiam pietatis.

1. *Cor.* 12, 13.

CAP. XIII.
CANON QVINTVS.

Perfecta pietas. ADdamus & quintam regulam huic quaſi ſubſidiariam, vt in hoc vno conſtituas *perfectam pietatem, ſi coneris ſemper a rebus viſibilibus*, quae vero vel imperfectae, vel mediae ſunt, *ad inuiſibilia proficere*, iuxta ſuperiorem hominis diuiſionem. Hoc praeceptum adeo ad rem pertinet, vt eius ſiue neglectu, ſiue inſcitia, plerique Chriſtiani pro piis ſint ſuperſtitioſi, & praeter

ter cognomen CHRISTI, non admodum abſint a ſuperſtitione gentilium.

§. 2. Duos igitur quosdam mundos imaginemur, alterum intelligibilem tantum, alterum viſibilem. Intelligibilem, quem & angelicum licebit appellare, in quo Deus cum beatis mentibus: Viſibilem, coeleſtes ſphaeras, & quod in his includitur. Tum hominem veluti tertium quendam mundum vtriusque participem, viſibilis ſecundum corpus, inuiſibilis ſecundum animam. In mundo viſibili, quoniam peregrini ſumus, nunquam oportet conquieſcere, ſed quidquid occurrit ſenſibus, id apta quadam collatione, vel ad mundum angelicum, vel, quod eſt vtilius, ad mores, & ad illi reſpondentem hominis partem, referre. Quod ſol hic viſibilis in mundo viſibili, id diuina mens in mundo intelligibili, & in ei cognata tui parte, puta ſpiritu. Quod illic luna, hoc in illo coetus angelorum & animarum piarum, quam vocant eccleſiam triumphantem, hoc & in te ſpiritus.

A rebus viſibilibus ad intelligibiles eſt aſſurgendum.

Sol mens diuina.

§. 3. Quidquid agit mundus ſuperior in ſibi ſubiectam terram, hoc agit Deus in tuam animam. Occidit ſol, oritur, aeſtuat, temperatur, viuificat, producit, maturat, attrahit, extenuat, purgat, durat, emollit, illuſtrat, ſerenat, exhilarat. Ergo quidquid in eo vides, immo quidquid in hoc craſſiore mundo, qui conſtat ex elementis, quem nonnulli a reliquis diſtinxere, denique quidquid in craſſiore tui parte, id aſſueſcas ad Deum atque inuiſibilem tui portionem referre. Ita fiet, vt quidquid vsquam ſeſe ſenſibus obiecerit, id tibi fiat occaſio pietatis.

§. 4. Cum delectat oculos corporeos, quoties ſol hic viſibilis nouo lumine ſeſe terris infundit, tu protinus cogita, quae ſit illa volup-

Occaſio pietatis tibi fiat ex

rebus ſenſibilibus. tas coelitum, quibus aeternus ille ſol ſemper oritur, nec vnquam occidit, quantum illud gaudium purae mentis, cui diuinum lumen irradiat. Atqe admonente creatura viſibili, ora verbis Paullinis, *vt qui dixit de tenebris lucem ſplendeſcere, ipſe illuceſcat in corde tuo ad illuminationem ſcientiae claritatis Dei, in facie CHRISTI IESV.* Repete ſenſibiles locos e ſacris libris, in quibus paſſim gratia ſpiritus diuini lumini comparatur. Triſtis tibi nox ac tetra videtur; animam cogita diuino lumine deſtitutam ac vitiis caligantem. Et ſi quid noctis intra te deprehenderis, ora, vt exoriatur ſol iuſtitiae.

1. Cor. 4,6

Lumen gratia Dei dicitur.

Noctis myſtica perpenſio.

§. 4. Sic autem exiſtima, adeo non eſſe nullas res inuiſibiles, vt eae, quae videntur, prae illis vix vmbrae quaedam ſint, tenuem modo quandam imaginem illarum oculis repraeſentantes. Proinde quidquid in corporeis rebus ſenſus aut appetunt, aut horrent, idem conueniet in internis ſpiritum longe magis amare, aut odiſſe. Arridet oculis decora ſpecies corporis: cogita, quam honeſta res ſit ſpecies animae. Inſuaue quiddam videtur, deformis vultus; memento, quam odioſa res ſit, mens vitiis deturpata. Atque idem de reliquis facito.

Quidquid ſentitur in corpore, id intelligitur in anima.

Natura turpis voluptatis.

Anima ſi

§. 5. Eſt enim animae vt ſua quaedam venuſtas, aut deformitas, qua viciſſim Deo placet ac diabolo, ſimilis ſimili: ita eſt illi, & ſua quaedam iuuenta, ſenecta, morbus, ſanitas, mors, vita, paupertas, opulentia, voluptas, dolor, bellum, pax, frigus, calor, ſitis, potus, fames, cibus. Breuiter, quidquid ſentitur in corpore, id intelligendum eſt in anima. Ergo in hoc eſt iter ad vitam ſpiritalem ac perfectam, ſi ſenſim aſſueſcamus abduci ab iis, quae vere non ſunt, ſed partim apparent eſſe, quod non ſunt, vt voluptas

tas turpis, honor mundi, partim fluunt atque in nihilum redire feſtinant, rapiamurque ad illa, quae vere ſunt aeterna, incommutabilia, ſincera.

fuerit mortem diligenter meditata, feliciter emigrat.

§. 6. Id quod vidit & Socrates, vir non tam lingua, quam vita Philoſophus. Ait enim, ita demum animam feliciter emigrare e corpore, ſi prius per Philoſophiam mortem fuerit diligenter meditata, & multo ante per rerum corporalium contemtum, ad ſpiritalium amorem, ac contemplationem aſſueuerit tanquam a corpore abeſſe.

Crux quid. Quid mors.

§. 7. Neque aliud eſt crux illa, ad quam nos vocauit CHRISTVS, neque aliud mors, qua *nos capiti commori vult* Paullus, quemadmodum dicit & Propheta, *quoniam propter te mortificamur, tota die, aeſtimati ſumus ſicut oues occiſionis.* Eſt, quod aliis verbis ſcribit apoſtolus, *quae ſurſum ſunt, quaerite, non quae ſuper terram, quae ſurſum ſunt, ſapite*, quam vt ad res corporeas obſtupeſcamus, & tanquam inſenſibiles reddamur, vt tanto magis ſapiamus in his, quae ſunt ſpriritus, quanto magis in illis deſipuerimus. Tanto verius intus incipiamus viuere, *quanto minus vixerimus foris.*

2. Tim. 2, 11. Pſ. 44,23. Coloſſ. 3,2.

In rebus temporariis non ſiſtas, & mala feres aequanimior.

§. 8. Denique vt dicam planius, eo minus nos moueant res caducae, quo magis cognitae fuerint aeternae, hoc minus miremur vmbraticas, quo magis ſuſcipere coeperimus veras. Ergo haec regula ſemper ad manum habenda, nec vbi in rebus temporariis reſtitemus, ſed inde veluti gradu facto, ad ſpiritalium amorem, adhibita collatione, aſſurgamus, aut prae his, quae ſunt inuiſibilia, id, quod eſt viſibile, contemnere incipiamus.

§. 9. Tolerabilior erit morbus corporis,

ſi cogitaris, eum remedium eſſe animae. Minus eris ſollicitus de valetudine corporis, ſi totam curam ad tuendam animi valetudinem conuerteris. Terret te mors corporis, multo magis formidanda mors animae. Horres venenum viſibile, quod perniciem adfert corpori, longe magis horrendum virus, quod interimit animam. Cicuta venenum corporis, at multo praeſentius venenum animae voluptas. Horreſcis, exalbeſcis, metuens, ne te feriat fulmen, quod e nubibus emicat, & quanto magis formidandum, ne veniat in te fulmen inuiſibi-
Matth. 25, 41. le irae diuinae, *ite, maledicti, in ignem aeternum?*

§. 10. Rapit te venuſtas corporis, cur non magis ardes eam ſpeciem, quae latet? In eam transfer amorem tuum, quae perpetua eſt, quae coeleſtis, quae incorrupta, & moderatius amabis formam caducam & fugacem corporis. Oras, vt compluatur ager, ne ſitiat, magis ora, vt Deus compluat mentem tuam, ne a virtutum fruge ſterileſcat. Magna cura reſarcis diſpendium rei pecuniariae, maxima cura reſarcienda iactura mentis. Proſpicis in ſenectam, ne quid deſit corpori, & non conſulendum, ne quid deſit animo? Atque hoc quidem faciendum in his rebus, quae quotidie ſunt obuiae ſenſibus noſtris, atque eos pro varietate ſpeciei, varie afficiunt, ſpe, metu amore, odio, dolore, voluptate.

Myſterium in litteris omnibus ſpectetur.

§. 11. Idem obſeruandum in omnibus litteris, quae ex ſimplici ſenſu & myſterio tanquam corpore atque animo conſtant, vt contemta littera, ad myſterium potiſſimum ſpectes. Cuiusmodi ſunt litterae Poëtarum omnium, & ex philoſophis Platonicorum. Maxime vero ſcripturae

rae diuinae, quae fere Silenis illis Alcibiadeis ſimiles, ſub tectorio ſordido ac pene ridiculo merum numen claudunt. Alioqui ſi ſine allegoria legeris, Adae ſimulacrum de argilla vda formatum, eique inſpiratam animam, Euam de coſta ſubductam, interdictum, ne de ligno ederent, ſerpentem ſuaſorem, Deum inambulantem ad auram, conſcios latitantes, angelum cum romphaea verſatili foribus paradiſi additum, ne *eiectis* pateret reditus, breuiter totam orbis conditi hiſtoriam, ſi nihil vltra ſuperficiem quaeſieris, non video, quid ita multo magis operae pretium ſis facturus, quam ſi cantaueris luteum ſimulacrum Promethei, ignem dolo ſubductum, eum ſimulacrum inditum, lutum animaſſe. Immo fortaſſe pluſculo fructu legetur fabula Poëtica cum allegoria, quam narratio ſacrorum librorum, ſi conſiſtas in cortice. *Scriptura ſacra Silenus eſt Alcibiadis.*

§. 12. Si te legentem admonet fabula gigantum, non eſſe pugnandum cum ſuperis, aut abſtinendum eſſe ab iis ſtudiis, a quibus natura abhorret, adiiciendum animum ad ea (modo honeſta ſint) ad quae natura propenſiores, vti ne coniugio te impedias, ſi tuis moribus coelibatus magis conuenit, rurſum, ne coelibatui te addicas, ſi coniugio videris vtilior, fere enim infeliciter euenire ſolent, quae tentes inuita Minerua; Si te Circes pocula docent, homines voluptibus tanquam veneficiis dementari, vertique prorſus ex hominibus in pecudes; Si tantalus ſitiens, miſerrimum eſſe, opibus congeſtis inhiantem, vti non audere; Si Siſyphi ſaxum, laborioſam & miſeram eſſe ambitionem; Si Herculis labores admonent, honeſtis ſtudiis, & induſtria infatigata parari coelum; nonne *Gigantum fabula.* *Pocula Circes.* *Tantalus ſitiens.* *Siſyphi ſaxum.* *Herculis labores.*

hoc diſcis in fabula, quod praecipiunt Philoſophi, & Theologi vitae magiſtri?

Citra allegoriam ſterilis eſt ſcriptura.

§. 13. At ſi citra allegoriam legeris, infantes in vtero colluctantes, vendita pulmento primogenita, benedictionem patris dolo praereptam, Goliad funda Dauid ictum, Samſoni deraſum capillum, non ita magni refert quam ſi poëticum legas figmentum. Quid intereſt, regum aut Iudicum libros legas, an Liuianam hiſtoriam, modo in neutra ſpectes allegoriam? Nam in illa multa inſunt, quae mores communes emendent, in hac nonnulla etiam abſurda in ſpeciem, & quae ſumma cure intellecta moribus officiant. Veluti latrocinium Dauid, adulterium homicidio emptum: Samſon perdite amans, furtiuus filiarum cum Loth concubitus, atque id genus alia mille.

In litteris ſacris nonnulla etiam abſurda in ſpeciem.

§. 14. Proinde vbique contemta carne ſcripturae, maxime veteris teſtamenti, ſpiritus myſticum rimari conueniet. Hoc tibi ſapiet manna, quod palato tecum attuleris, ſed in eruendis myſteriis, non oportet animi tui coniecturas ſequi, verum cognoſcenda ratio, & velut ars quaedam, quam tradit Dionyſius quidam in libro de diuinis nominibus, & diuus Auguſtinus in opere de doctrina chriſtiana. Paullus autem apoſtolus poſt Chriſtum fontes quosdam aperuit allegoriarum, quem ſecutus Origenes, in hac parte Theologiae facile principatum obtinet.

Arte myſteria tractanda.

§. 15. Eam vero noſtri Theologi aut aſpernantur fere, aut oppido quam frigide tractant, in acumine differendi veteribus vel pares vel ſuperiores, in huius muneris tractatione ne conferendi quidem cum iſtis. Idque duabus potiſſimum, vt coniicio, de cauſſis. Altera, quod non po-

Theologi aut negligunt allegorias, aut frigide tractant.

poteſt non frigere myſterium, quod non eloquentiae viribus, ac dicendi lepore quodam condiatur, qua in re praecelluerunt veteres, nos ne attingimus quidem. Altera, quod vno Ariſtotele contenti, Platonicos & Pythagoricos arcent a ludis. At hos poſteriores praefert Auguſtinus, non ſolum quod pleraſque ſententias habent ad modum conſentaneas noſtrae religioni, verum etiam quod ipſum dictionis genus figuratum, vt diximus, & allegoriis frequens, propius accedit ad ſermonem ſacrae ſcripturae. *Vno Ariſtotele contenti ſunt.*

§. 16. Non igitur mirum, ſi commodius tractauerunt allegorias theologicas, qui dicendi copia rem quamlibet, etiam ieiunam ac frigidam, locupletare & conueſtire poterant, tum qui omnis antiquitatis doctiſſimi, quod in myſteriis diuinis erat faciendum, id fuerant olim in poëtis & Platonicis libris meditati. Horum igitur commentationes te malo euoluere, vtpote qui non ad ſcholaſticam concertationem, ſed ad bonam mentem te inſtituam. Quod ſi non aſſequeris myſterium, memineris tamen ſubeſſe, quod quidem vel incognitum ſperare praeſtabilius eſt, quam in littera occidente conquieſcere. *Veteres ob eloquentiam commode tractarunt allegorias.*

§. 17. Neque id modo in veteri Teſtamento, verum etiam in nouo. Habet Euangelium carnem ſuam, habet & ſpiritum. Nam etiamſi detractum eſt velum a facie Moſis, tamen adhuc *Paullus videt per ſpeculum & in aenigmate.* Et vt apud Iohannem ipſe dixit CHRISTVS; *Caro non prodeſt quidquam, ſpiritus eſt, qui viuificat.* Mihi quidem religio fuiſſet dicere, non prodeſt quidquam, ſatis fuerat futurum, caro non nihil prodeſt, ſed multo amplius ſpiritus. Nunc ipſa dixit veritas, *non prodeſt quidquam*: Adeoque non prodeſt, vt iuxta Paullum *morti-* *Euangelium habet ſuam carnem & ſpiritum.* *1. Cor. 13, 12.* *Ioh. 6, 63.*

2.*Cor*.5,6. *fera ſit, niſi ad ſpiritum referatur.* Alioqui vel hoc vtilis eſt caro, quod infirmitatem, quaſi gradibus quibusdam,ducit ad ſpiritum. Corpus ſine ſpiritu non poteſt ſubſiſtere, ſpiritus corpore nihil eget.

§. 18. Quod ſi Chriſto auctore tanta res eſt ſpiritus, vt ſola viuificet, huc tendendum, vt in omnibus litteris, omnibus actibus, ſpiritum reſpiciamus,non carnem. Et ſi quis obſeruauerit, animaduertet,hoc vnum eſſe,quo nos vocant inter Prophetas, praecipuus Eſaias, inter Apoſtolos Paullus, qui in nulla pene epiſtola non hoc agit, non inculcat, nihil fidendum eſſe carni, in ſpiritu eſſe vitam, libertatem, lumen, adoptionem, & fructus illos optabiles, quos enumerat. Carnem vbique contemnit, damnat, diſſuadet.

Paullus a carne ad ſpiritum. Item & Chriſtus paſſim prouocat.

§. 19. Attende, & deprehendes paſſim, hoc idem agere Praeceptorem noſtrum, IESVM, dum in tollendo de puteo aſino, in illuminando caeco, in confricandis ariſtis, in non lotis manibus, in conuiuiis peccatorum, in parabola phariſaei & publicani, in ieiuniis, in fratribus ſecundum carnem, in gloria Iudaeorum, quod eſſent filii Abrahae, in muneribus offerendis, in orationibus, in phylacterjis dilatatis, multisque ſimilibus locis, contemnit carnem legis, & ſuperſtitionem eorum, qui malebant eſſe Iudaei in manifeſto, quam in occulto. Et cum dicit mulierculae Samaritanae, *mulier, crede mihi, quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Hieroſolymis adorabitis patrem. Sed venit hora & nunc eſt, cum veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & veritate. Nam & Pater tales quaerit, qui adorent eum. Spiritus eſt Deus, & eos, qui adorant eum, in ſpiritu & veritate oportet adorare.* Idem facto ſignificauit, cum in

Luc. 14.5. *Ioh.* 9, 39. *Matth.*21, 1. *c.*15,2. *Luc.* 18, 10. *Matth.* 6,16.17. *c.*12,48. *Ioh.* 8, 39 *Matth* 23, 13. 14. *Ioh.* 4,21.

Facto nos

in nuptiis aquam frigidae & inſipidae litterae vertit in vinum ſpiritus, ad vitae vsque contemtum, animas inebrians ſpiritales. *auocat Chriſtus a carne.*

§. 20. Et ne magnum putes, quod iſta contemſit Chriſtus, quae modo commemorauimus. Immo contemſit & *carnis ſuae manducationem, & ſanguinis potum,* niſi & ſpiritualiter edatur atque bibatur. Quibus enim putas iſta locutus eſt, *caro non prodeſt quidquam, Spiritus eſt, qui viuificat?* Nempe non iis, qui euangelio de collo ſuſpenſo, aut cruce aerea ſe tutos ab omni malo putant, idque perfectam religionem exiſtimant, ſed quibus ſummum myſterium de ſumendo corpore ſuo aperuerat. Si res tanta nihil eſt, immo ſi perniciosa, quid eſt, cur vllis aliis rebus carnalibus fidamus, niſi adſit Spiritus? Tu forte quotidie ſacrificas, & tibi viuis, neque ad te pertinent incommoda proximi tui. Adhuc in carne es ſacramenti. Verum ſi ſacrificans das operam id eſſe, quod illa ſumtio ſignificat, puta idem ſpiritus cum ſpiritu Chriſti, idem corpus cum corpore Chriſti, viuum membrum eccleſiae. *Iob. 2, 9. Iob. 6, 55. 56. 63. Euangelium collo ſuſpendere ſuperſtitioſum. Quid ſpiritualiter ſumere corpus Chriſti.*

§. 21. Si nihil amas niſi in Chriſto, ſi omnia tua bona putas omnibus eſſe communia, ſi omnium incommoda tibi perinde vt tua dolent, ita demum magno fructu ſacrificas, nempe quia ſpiritaliter. Si te ſentis in Chriſtum quodammodo transfigurari, & iam minus minusque in te ipſo viuere, ſpiritui gratias age, qui ſolus viuificat. *Numerant ſacra, quibus quoque die adfuerint.*

§. 22. Multi, quot quoque die ſacris adfuerint, numerare ſolent, atque hac re tanquam maxima freti, quaſi iam nihil praeterea debeant CHRISTO, ita templis egreſſi, ad priſtinos mores redeunt. Quod carnem pietatis amplectuntur, laudo, quod illic conſiſtunt, non laudo, peragatur

Peragatur in te, quod in ſacro repraeſentatur oculis. gatur in te, quod illic oculis repraeſentatur. Repraeſentatur mors capitis. Excute te intus in ſinu, quod aiunt, quam prope tu mortuus mundo. Quod ſi te totum adhuc poſſident ira, ambitio, cupiditas, voluptas, inuidia, etiamſi contingas altare, procul tamen abes a ſacro. Occiſus eſt pro te CHRISTVS, macta & tu pecudes iſtas. Sacrifica temetipſum illi, qui pro te ſemet immolauit Patri.

Qui ſint pingues & craſſi Chriſtiani. §. 23. Haec ſi ne cogitas quidem, & in illo confidis, odit Deus pinguem tuam & craſſam religionem. Baptizatus es, ne protinus te Chriſtianum putes; mens tota nihil niſi mundum ſapit: in manifeſto Chriſtianus es, in occulto gentili gentilior. Cur ita? Quia corpus ſacramenti tenes, ſpiritu vacas. Ablutum eſt corpus, quid refert, dum animus manet inquinatus? Sale contacta eſt caro, quid tum, ſi inſulſus manet animus? Vnctum eſt corpus, at inunctus animus. Sin conſepultus es CHRISTO intus, & iam cum eo in nouitate vitae meditaris ambulare, agnoſco Chriſtianum. *Aſperſio aquae conſecratae.* Aſpergeris aquula conſecrata, quorſum attinet, modo tu internas ſordes non abſtergas ab animo?

Contactus reliquiarum vtilis. §. 24. Veneraris diuos, gaudes eorum reliquias contingere. Sed contemnis, quod illi reliquerunt, optimum puta vitae purae exempla. Nullus cultus gratior Mariae, quam ſi Mariae humilitatem imiteris. Nulla religio ſanctis acceptior, magisque propria, quam ſi virtutem illorum exprimere labores. *Diuorum cultus verus.* Vis tibi demereri Petrum & Paullum? Alterius fidem, alterius imitare caritatem, & plus feceris, quam ſi decies Romam curſitaris. Vis ſummo honore Franciſcum afficere? Elatus es, admirator pecuniae es, contentioſus es. Largire hoc diuo. Compeſce

peſce animos, & exemplo Franciſci,eſto modeſtior, contemne ſordidum lucrum, & inhia bonis animi. Remitte contentionem & vince in bono malum. Iſtum honorem pluris faciet Diuus ille, quam ſi centum illi cereos accenderis. Magnum quiddam putas, ſi Franciſci cucullo obuolutus ſepulcro inferaris? Nihil proderit veſtis ſimilis mortuo tibi, ſi mores fuerunt diſſimiles viuo.

§. 25. Et quanquam vniuerſae pietatis exemplar a CHRISTO commodiſſime petitur, tamen ſi CHRISTI cultus in ſanctis eius te impendio delectat, CHRISTVM facito in ſanctis imiteris, & ad ſingulorum honorem, ſingula vitia mutare, aut ſingulas virtutes amplecti ſtude. Hoc ſi acceſſerit, iam & illa, quae foris fiunt, non improbabo. Summa veneratione complecteris cineres Paulli, non damno, ſi ſibi conſtat tua religio. Si veneraris cinerem mutum & mortuum, & viuam illius imaginem, adhuc loquentem ac tanquam ſpirantem, quae in illius litteris ſupereſt, negligis, nonne praepoſtera eſt tua religio? Adoras oſſa Paulli in loculis condita, non adoras mentem Paulli in ſcriptis latentem? Magni facis fragmentum corporis, per vitrum perſpicuum, & non miraris totum animum Paulli, per litteras pellucentem? Cineres colis, ad quos nonnunquam vitia tolluntur corporum, cur non litteras magis, quibus vitia ſanantur animarum? Signa iſta mirentur fideles, quibus data ſunt, tu fidelis libros illius amplectere, vt, qui non diffidis, Deum omnia poſſe, diſcas illum ſuper omnia diligere.

Imitemur in ſanctis Chriſtum. Viuam imaginem quam cineres Paulli potius veneremur.

§. 26. Honoras imaginem vultus Chriſti ſaxo lignoue deformatam, aut fucatam coloribus, multo religioſius honoranda mentis illius imago,

Expreſſiſſima Chriſti imago in Euangelio.

go, quae ſpiritus ſancti artificio expreſſa eſt litteris euangelicis. Nullus Apelles ſic effingit penicillo lineamenta figuramque corporis, vt in oratione cuiusque relucet imago mentis, praeſertim in Chriſto, qui, cum eſſet ſumma ſimplicitas veritasque, nihil omnino poterat eſſe diſſimilitudinis, inter archetypum diuini pectoris, & inde ductam imaginem ſermonis, vt nihil Patri ſimilius, quam filius, Patris verbum, ex intimo illius corde promanans, ita Chriſto nihil ſimilius, quam Chriſti verbum, de pectore illius ſanctiſſimi adytis redditum. Et hanc imaginem non miraris, non adoras, non oculis piis colluſtras, non animo amplecteris? Tam ſanctas, tam efficaces habes Domini tui reliquias, & his neglectis multo quaeris alieniora?

Adorat crucem, qui myſterium crucis in pectore geſtat.

§. 27. Attonitus ſpectas tunicam aut ſudarium, quod fertur Chriſti, & ſomniculoſus legis oracula Chriſti? Maximo maius eſſe credis, quod crucis portiunculam domi poſſides. Ad iſtud nihil eſt prae illo, ſi myſterium crucis in pectore conditum geſtes. Alioqui ſi iſta faciunt religioſum, quid religioſius Iudaeis, quorum impiiſſimi plerique, Ieſum tamen in carne viuentem, oculis viderunt, auribus audierunt, manibus contrectarunt. Quid Iuda felicius, qui ore os diuinum preſſit? Adeo ſine ſpiritu non prodeſt caro quidquam, vt ne virgini quidem matri profuturum fuerit, quod eum de ſua carne genuit, niſi & ſpiritu ſpiritum illius concepiſſet.

Apoſtoli Chriſto praeſente ſemper vacillabant fide.

§. 28. Maximum hoc, ſed audi maius, apoſtoli donec corporeo Chriſti contubernio fruerentur, nonne legis, quam fuerint imbecilles, quam pingue quiddam adhuc ſapuerint? Quis aliud ad abſolutam ſalutem deſideraret, quam tam diuturnum Dei atque hominis conuictum?

Et

Et tamen poſt edita miracula, poſt tot annis exhibitam diuini oris doctrinam, poſt tot argumenta reſuſcitati, nonne ſuprema hora, iam recipiendus in coelum, exprobrat eis incredulitatem illorum? Quid igitur in cauſſa? Nempe obſtabat caro Chriſti, atque inde eſt, quod ille dicit: *Niſi ego abiero, Paracletus non veniet. Expedit vobis, vt ego vadam.* *Marc.* 16, 14. *Ioh.* 16, 7. *In nulla re corporali perfecta pietas.*

§. 29. Chriſti corporea praeſentia inutilis ad ſalutem, & in vlla praeterea re corporali audebimus perfectam pietatem ſtatuere? Paullus viderat Chriſtum in carne. Quid hoc maius eſſe putas? At ille contemnit, dicens: Et ſi *Chriſtum, inquit, nouimus ſecundum carnem, ſed iam nunc non nouimus.* Quare non nouerat? Quia profecerat ad meliora cariſmata ſpiritus. 2. *Cor.* 5, 16.

§. 30. Verboſius forte haec diſputo, quam conueniat ei, qui regulas tradit. Verum ideo facio accuratius, neque ſine graui cauſſa, quod reipſa compertum habeam, hunc errorem communem eſſe peſtem totius chriſtianiſmi, quae vel hoc grauiorem perniciem adfert, quod ſpecie quidem pietati proxima eſt. Nulla enim periculoſiora vitia, quam quae virtutem imitantur. Nam praeterquam quod bonis etiam lubricus in ea lapſus eſt, nulla difficilius corriguntur, propterea quod vulgus imperitum religionem violari credit, dum iſtiusmodi reprehenduntur. *Sanctorum & imaginum inepta adoratio maxima peſtis Chriſtianiſmi.*

§. 31. Reclamet illico mundus, & oblatrent clamoſi quidam concionatores, qui iſta libenter intus canunt, videlicet non ad CHRISTVM, ſed ad ſuum compendium reſpicientes. Ob quorum vel imperitam ſuperſtitionem, vel fictam pietatem, ſaepius mihi teſtandum eſt, me nequaquam taxare corporales ceremonias Chriſtianorum, & ſtudia ſimplicium, praeſertim

ea,

Non taxat corporales ceremonias. ea, quae eccleſiaſtica comprobauit auctoritas. Sunt enim nonnunquam tum indicia, tum adminicula pietatis. Quae quoniam fere neceſſaria ſunt infantibus in Chriſto, donec grandeſcant & occurrant in virum perfectum, tamen ne a perfectis quidem conuenit faſtidiri, ne exemplo laedantur infirmi.

Perfecti non faſtidiant ceremonias. §. 32. Quod facis probo, ſi modo finis vitioſus non ſit, tum ſi ibi non figis metam, vnde gradum factum oportebat ad ſaluti propiora. Verum Chriſtum viſibilibus rebus, ob viſibilia colere, & in his faſtigium religionis ponere, hinc ſibi placere, hinc alios damnare, his inſtupeſcere, *Ne ſiſtas in ceremoniis, alioqui recidis in quendam Iudaiſmum.* atque adeo immori, &, vt ſemel dicam, his ipſis a Chriſto auocari, quae ad hoc tantum adhibentur, vt ad eum conducant, hoc eſt, nimirum a lege Euangelii, quae ſpiritalis eſt, deſciſcere, & in Iudaiſmum quendam recidere, neque minus forte periculoſum, quam ſine hac ſuperſtitione magnis & apertis animi vitiis laborare. Capitalior hic quidem morbus. Eſto, ſed ille inſanabilior.

§. 33. Quantum vbique ſudauit praecipuus ille ſpiritus aſſertor, Paullus, vt Iudaeos a fiducia operum abductos, ad ea, quae ſunt ſpiritalia, *Ad fiduciam operum reuoluti ſumus, etiam qui videri volumus ſpiritales.* promoueat. Atque huc denuo vulgus Chriſtianorum video reuolutum. Quid autem dixi vulgus? Ferendum hoc, niſi & ſacerdotum, & doctorum bonam partem, denique greges eorum, qui ſpiritalem vitam vocabulo & cultu profitentur, pene totos hic error occupaſſet. *Si ſal infatuatum eſt, vnde ſalientur ceteri?* *Matth. 5, 13.* Pudet me referre, quanta ſuperſtitione plerique iſtorum obſeruent ceremoniolas quaſdam, ab homunculis, *Ceremonioſi* non tamen hoc animo inſtitutas; quanto odio eaſdem ab aliis flagitent, quanta ſecuritate his fidant,

dant, quanta temeritate alios iudicent, quanta contentione tueantur. His factis ſuis coelum deberi putant, in quibus ſi quando occalluerint, iam Paulli atque Antonii ſibi videntur. *omnes diiudicant impudentius.*

§. 34. Incipiunt magno ſupercilio alienae vitae cenſuram exercere ad imperatorum, ut ait Comicus, regulam illam, *vt nihil, niſi quod faciunt ipſi, rectum putent.* Ceterum vbi in ſuo inſtituto conſenuerunt, videbis, eos nihil adhuc Chriſti ſapere, ſed animales ac triſtibus quibusdam vitiis madentes, in conuictu moroſos, ac vix etiam ſibi tolerabiles, caritate frigidos, ira feruidos, odio pertinaces, lingua virulentos, in exercendis ſimultatibus inuictos, pro re quauis nihili depugnare paratos, adeoque alienos a perfectione Chriſti, vt ne communibus quidem virtutibus ſint praediti, quas etiam ethnicis, vel ratio natura inſita, vel vſus vitae, vel philoſophorum praecepta parant: Indociles, intractabiles, rixoſos, voluptatum auidos, ad verba diuina nauſeabundos, nulli commodos, de aliis male ſuſpicaces, ſibi blandientes. Huccine tot annorum laboribus denique peruentum eſt, vt peſſimus ſis, & optimus tibi videare, vt pro Chriſtiano ſis Iudaeus, mutis tantum elementis ſeruiens, vt gloriam habeas non in occulto apud Deum, ſed in manifeſto apud homines? *At ipſi nihil Chriſti tenent. Vitia ceremonioſorum. Gal. 5, 16 22.*

§. 35. *Quod ſi in ſpiritu ambulaſti, non in carne, vbi fructus ſpiritus?* Vbi caritas, vbi gaudium illud animi? Vbi pax erga omnes? Vbi patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, manſuetudo, fides, modeſtia, continentia, caſtitas? Vbi Chriſti imago in tuis moribus? Non ſum, inquis, ſcortator, non fur, non ſacrilegus, & obſeruo, quae ſum profeſſus. At quid eſt hoc aliud, *Qui fructus ſpiritus non habet, in carne ambulat. Hypocriſis religioſorum. Luc. 18, 11.*

aliud, quam *non ſum, ſicut ceteri homines, raptores, adulteri, & ieiuno bis in ſabbato?* Malo, malo publicanum humilem & miſericordiam implorantem, quam iſtud iuſtorum genus, ſua bene facta commemorantium.

§. 36. Quid autem profeſſus es, an ne faceres, quod olim in baptiſmo iuraſti, te Chriſtianum, hoc eſt, ſpiritalem, non Iudaeum futurum? Quippe qui *propter traditiunculas hominum, transgrederis mandata Dei.* An non Chriſtianiſmus eſt vita ſpiritalis? Audi Paullum Romanis loquentem: *Nihil ergo damnationis eſt his, qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui non ſecundum carnem ambulant, ſed ſecundum ſpiritum. Lex enim ſpiritus vitae in Chriſto Ieſu liberauit me lege peccati & mortis. Nam quod impoſſibile erat legi, quae infirmabatur per carnem, Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis, qui non ſecundum carnem ambulamus, ſed ſecundum ſpiritum. Qui enim in carne ſunt, quae carnis ſunt, ſapiunt, qui vero in ſpiritu ſunt, quae ſpiritus ſunt, ſentiunt. Nam prudentia carnis mors eſt; prudentia autem ſpiritus vita & pax. Quoniam ſapientia carnis inimica eſt Deo, legi enim Dei non eſt ſubiecta, nec enim poteſt. Qui autem in carne ſunt, Deo placere non poſſunt.* Quid dici poterat plenius? Quid apertius?

Matth. 15, 3. Chriſtianiſmus eſt traditio ſpiritalis Rom. 8, 1.

§. 37. Verum haec nihil ad ſe pertinere putant homines, ad ſuis blandiendum vitiis arguti, ad aliena carpenda praecipites, &, quod Paullus dixit, de ſecundum carnem ambulando, in adulteros modo ſcortatores referunt, quod de ſapientia carnis, quae inimica eſt Deo, in eos detorquent, quae litteraturam ſecularem, quam vocant,

Nota peruerſam Theologorum expoſitionem, ſuper verbis Paulli.

cant,

cant, didicerunt. In vtroque ſibi plaudunt, quod neque adulteri ſunt, & omnium litterarum egregie indocti. Ceterum *in ſpiritu viuere*, nihil aliud eſſe ſomniant, quam facere ſcilicet, quod faciunt ipſi. Qui ſi linguam Paullinam tam diligenter obſeruaſſent, quam fortiter contemnunt Ciceronianam, intelligerent nimirum, Apoſtolum vocare carnem id, quod viſibile eſt, ſpiritum, quod inuiſibile. Docet autem vbique, viſibilia oportere ſeruire inuiſibilibus, non contra inuiſibilia viſibilibus. Tu praepoſtere ad iſta Chriſtum accommodas, quae conueniebat ad Chriſtum applicari. *Quid Paullo ſit caro & ſpiritus.*

§. 38. An teſtimonium flagitas, carnis vocabulum non tantum ad libidinem aut luxum pertinere? Accipe, quod idem Apoſtolus hoc ipſum (quod ſemper) agens, ſcribit Coloſſenſibus, *nemo vos ſeducat volens in humilitate & religione angelorum, quae non vidit, ambulans fruſtra, inflatus ſenſu carnis ſuae, & non tenens caput*, id eſt, *Chriſtum, ex quo totum corpus per nexus & coniunctiones ſubminiſtratum, & conſtructum, creſcit in augmentum Dei.* Et ne quid dubites, eum loqui de iis, qui ceremoniis quibusdam corporalibus freti, aliorum ſpiritalibus obſtrepunt ſtudiis, attende, quod ſequitur. *Si ergo mortui eſtis cum Chriſto ab elementis huius mundi, quid adhuc tanquam viuentes mundo decernitis?* Ab his igitur nos auocans paullo poſt, *igitur*, inquit, *ſi conſurrexiſtis cum Chriſto, quae ſurſum ſunt, quaerite, vbi Chriſtus eſt in dextra Dei ſedens, quae ſurſum ſunt, ſapite, non quae ſuper terram.* *Coloſſ. 2. 18. 19. Senſus carnis.*

§. 39. Deinde ſpiritalis vitae praecepta tradens, quid tandem monet? Num vt his aut his ceremoniis vtamur, num vt ſic aut ſic veſtiamur? Vt his aut his cibis victitemus? Vt tantum pſal- *Spiritalis vitae praecepta non in nouis*

hominum ſtatutis. morum exhauriamus? Nihil horum. Quid igitur? *Mortificate*, inquit, *membra veſtra, quae*
Col. 3, 5. *ſunt ſuper terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malam & auaritiam,*
v. 8. *quae eſt idolorum ſeruitus.* Ac paullo poſt, *nunc autem deponite & vos omnia, iram, indignatio-*
v. 9. *nem, malitiam.* Paulloque inferius, *expoliantes vos veterem hominem cum actibus ſuis, & induentes nouum, eum, qui renouatur in agnitionem Dei, ſecundum imaginem eius, qui creauit eum.*

Vetus homo. 1. Cor. 15, 47 Quis eſt autem vetus homo? Nempe *Adam ille de terra terrenus*, cuius conuerſatio eſt in terra, non in coelis. Terram intellige, quidquid viſibile, eoque temporarium. *Nouus homo.* Quis nouus homo? Nempe *de coelo coeleſtis.* Coelum accipe, quidquid inuiſibile, eoque aeternum.

§. 40. Poſtremo, ne Iudaico more certis quibusdam obſeruationibus, tanquam magicis ceremoniis Deum demereri velimus, docet eatenus opera noſtra grata eſſe Deo, quatenus ad caritatem referuntur, indidem profecta. Super omnia autem haec inquiens, *caritatem habete, quod eſt vinculum perfectionis. Et pax Dei exultet in cordibus veſtris, in qua & vocati eſtis in vno corpore.*

Caritas eſt ratio demerendi Deum, non ceremoniae tanquam magicae.

§. 41. Dabo argumentum euidentius. Ad Galatas ſcribens, ſaepe *carnem*, ſaepe *ſpiritum* nominat, quos non tantum a libidine vocat ad caſtimoniam, ſed a Iudaiſmo & operum fiducia, in quam erant a pſeudo-apoſtolis inducti, conatur retrahere. Hic igitur opera carnis recenſens, vide, quae vitia commemoret.
Gal 5, 19. ſqq. *Manifeſta ſunt autem opera carnis, quae ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum ſeruitus, veneficia, inimicitiae, contentiones, aemulationes, irae, rixae, diſſenſiones, ſectae, inuidiae,*

diae, homicidia, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia. Neque multo poſt, *ſi ſpiritu viuimus, ſpiritu ambulemus.* Deinde quaſi peſtem, ſpiritui infeſtam indicans, addit, *non efficiamur inanis gloriae cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes.* *Gal. 5, 15.* *Peſtis ſpiritui infeſta praeter corporalia vitia.*

§. 42. De fructibus arbor cognoſcitur. Quod vigilias, quod ieiunia, quod ſilentia, quod preculas, quod reliquas id genus obſeruationes non praeteris, nihil moror. In ſpiritu non credam eſſe, niſi videro fructus ſpiritus. In carne eſſe cur non affirmem, cum poſt ſecularem pene iſtarum rerum exercitationem adhuc in te deprehendam opera carnis? Inuidentiam plusquam muliebrem, iracundiam & ferocitatem militarem, rixandi nunquam ſatiatam libidinem, rabioſam maledicentiam, vipereum linguae obtrectatricis venenum, animum tumidum, ceruicem praefractam, lubricam fidem, vanitatem, fictionem, aſſentationem. *Poſt omnes obſeruationes ſtatutorum religionis ſine fructu ſpiritus in carne es.*

§. 43. *Tu fratrem in cibo aut potu, cultuue iudicas;* At Paullus te iudicat ex factis tuis. An hoc te a carnalibus mundanis ſeparat, quod tu leuioribus quidem in rebus, ſed iisdem tamen vitiis laboras? Num turpior eſt, qui ob haereditatem interceptam, ob vitiatam filiam, ob laeſum parentem, ob magiſtratum, ob principis gratiam, iras, inimicitias, aemulationes ſuſcipit, quam tu, qui, pudet dicere, quam de nihilo, multo haec omnia facis acerbius? Cauſſa peccandi leuior non eleuat crimen, ſed exaggerat. Neque refert, in quanto pecces, modo pari affectu. Immo refert adeo, hoc enim quisque ſceleratior eſt, quo minore momento ab honeſto abducitur. *Inimicitias de rebus leuiſſimis ſuſcipiunt.*

§. 44. Non ego nunc loquor de iis monachis, quorum mores & mundus deteſtatur, ſed de his, quos vulgus miratur, non vt homines, ſed vt an-

gelos. Quos ipſos tamen offendi non oportet hoc ſermone, qui vitia notat, non homines. Quod ſi boni viri ſunt, gaudeant etiam a quocunque admoneri in his, quae ad ſalutem pertinent.

Orat, ne offendantur monachi hoc ſermone.

Neque clam me eſt, inter eos eſſe plurimos, qui litteris & ingenio adiuti, ſpiritus myſteria deguſtarunt. Sed, quod ait Liuius, *fere ſit, vt maior pars vincat meliorem.* Ceterum ſi verum fateri fas eſt, nonne videmus arctiſſimum quodque monachorum genus, faſtigium religionis, aut in ceremoniis, aut in certa lege pſalmorum, aut in corporum labore ponere? Quos ſi quis excutiat atque de ſpiritalibus percontetur, vix perpaucos inuenerit, qui non in carne ambulent.

In quibus rebus falſo ponunt faſtigium religionis.

§. 45. Et hinc iſta tanta animorum infirmitas illic trepidantium, vbi timor non eſt, illic oscitantium, vbi ſummum eſt periculum. Hinc illa perpetua in Chriſto infantia, vt, ne quid dicam grauius, quod praepoſteri rerum aeſtimatores, ea facimus plurimi, quae ſola ſufficiunt, ſemper ſub paedagogis agentes, ſemper ſub iugo, nec vnquam ad libertatem ſpiritus aſpirantes, nunquam ad amplitudinem caritatis creſcentes. Cum clamet Paullus ad Galatas, *ſtate & nolite iterum iugo ſeruitutis contineri.* Atque alio loco, *itaque lex paedagogus noſter fuit in Chriſto, vt ex fide iuſtificemur. At vbi venit fides, iam non ſumus ſub paedagogo. Omnes enim filii Dei eſtis per fidem, quae eſt in Chriſto Ieſu.* Neque multo inferius, *ita & nos, cum eſſemus paruuli, ſub elementis mundi eramus ſeruientes. At vbi venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Quoniam autem eſtis filii Dei,* miſit

Incommoda carnalium ob opera carnalia monachorum

Gal. 5, 1. c. 3, 25.

Creſcendum eſt ad amplitudinem caritatis.

miſit Deus ſpiritum filii ſui in corda veſtra, clamantem, Abba pater. Itaque iam non eſt ſeruus, ſed filius. Iterum alibi, *vos enim in libertatem vocati eſtis, fratres, tantum ne libertatem in occaſionem detis carnis, ſed per caritatem ſpiritus ſeruite inuicem. Omnis enim lex in vno ſermone impletur. Diliges proximum tuum ſicut te ipſum. Quod ſi inuicem mordetis & comeditis, videte, ne ab inuicem conſumamini.* Rurſum ad Romanos: *Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum ad timorem, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus: Abba pater.* Eodem pertinet & illud, quod Timotheo ſcribens: *Exerce autem* (inquit) *teipſum ad pietatem.* Nam *corporalis exercitatio ad modicum vtilis eſt, pietas ad omnia eſt vtilis.* Et ad Corinthios: *Dominus ſpiritus eſt. Vbi autem ſpiritus, ibi libertas.*

c.5, 13. ſqq.

Rom 8,15.

1.Tim.4,8.

2.Cor.3,17.

§. 46. Sed quid nos vnum aut alterum locum referimus? Totus in hoc eſt Paullus, vt caro, quae contentioſa eſt, contemnatur, & in ſpiritu, qui caritatis & libertatis eſt auctor, nos conſtituat. Indiuiduae enim inter ſe comites ſunt caro, ſeruitus, inquietudo, contentio. Rurſum: Spiritus, pax, amor, & libertas. Haec paſſim inculcat Apoſtolus. Num meliorem religionis magiſtrum requirimus, praeſertim cum huic omnis diuina ſcriptura concinnat? Hoc erat maximum mandatum in lege Moſaica, hoc iterat ac perficit in Euangelio CHRISTVS. Ob hoc potiſſimum natus ac mortuus eſt, vt nos doceret, non iudaizare, ſed amare. Poſt coenam illam ſupremam, quam ſollicite, quanto affectu mandat Apoſtolis ſuis, non de cibo aut potu, ſed de caritate mutuo ſeruanda. Quid aliud docet, immo rogat huius ſymmyſtes, Iohannes,

Optimus religionis magiſter, Paullus.

Chriſtus non de cibo & potu, ſed de caritate vltimo nos monuit.

1. *Ioh.* 3, 11. 21. *niſi vt diligamus inuicem?* Paullus cum paſſim, ut dixi, *caritatem* commendans, tum ad Corinthios ſcribens, & *miraculis, & prophetiae, & angelorum linguis anteponit caritatem.* 1. *Cor.* 13, 1. *ſqq.*

§. 47. Ne tu mihi illico caritatem eſſe dicas, in templo frequentem eſſe, ſignis diuorum procumbere, cereolos accendere, numeratas preculas iterare. Nihil iſtis opus habet Deus. Caritatem Paullus vocat, aedificare proximum, omnes eiusdem corporis membra ducere, omnes vnum in CHRISTO putare, de fraternis commodis, perinde vt de tuis, in Domino gaudere, incommodis mederi, veluti propriis, manſuete corripere errantem, docere neſcientem, erigere lapſum, conſolari deiectum, adiuuare laborantem. Subuenire egenti, in ſumma, omnes opes tuas, omne ſtudium, omnes curas ad hoc referre, vt quam plurimis proſis in CHRISTO, vt, quemadmodum ille neque ſibi natus eſt, neque ſibi vixit, neque ſibi mortuus eſt, ſed totum ſe donauit vſibus noſtris, ita & nos fratrum commoditatibus inſeruiamus, non propriis.

Quid caritas Paullo. 1. *Cor.* 8, 1. *ſqq.*

1. *Theſſ.* 5, 14.

Ob defectum caritatis eſt vita religioſorum triſtis.

§. 48. Quod ſi fieret, nihil eſſet religioſorum vita neque laetius neque facilius, quam nunc contra triſtem fere videmus, & laborioſam, ac Iudaicis ſuperſtitionibus plenam, nec ab vllis laicorum vitiis immunem, in nonnullis contaminatiorem. Quod hominum genus, ſi nunc reuiuiſceret Auguſtinus, quo auctore vitae plerique gloriantur, profecto ne agnoſceret quidem, clamaretque, nihil ſe minus probaturum fuiſſe, quam hoc vitae genus, neque ſuperſtitionem Iudaeorum, ſed ad Apoſtolorum regulam viuendi rationem inſtituiſſe.

§. 49. Sed audio iam dudum, quid mihi reſpondeant quidam Paullo ſaniores: In minimis vigilandum, ne paullatim defluatur in maiora vitia. Audio & approbo, verum non paullo magis aduigilandum, ne ſic inhaereas minimis, vt a maximis penitus excidas. Ibi periculum euidentius, ſed hic grauius. Ita Scyllam fugito, ne in Charybdim incidas. Iſta facere ſalutare eſt, ſed eis inniti perniciosſum. Paullus non te vetat elementis vti, *ſed ſeruire non vult elementis* eum, qui liber eſt in CHRISTO. Non damnat legem factorum, ſed ſi quis ea legitime vtatur. Sine his fortaſſe pius non eris, ſed non iſta te pium faciunt. Conducent ad pietatem, ita ſiquidem in hoc vtare. Sin frui coeperis, pietatem omnem ſemel extſtinguunt. *Inhaerendum ſic minimis, ne a maximis excidas.* *Gal. 4, 9.* *Corporalia conducent ad pietatem, ſed non ſunt pietas.*

§. 50. Apoſtolus contemnit opera Abrahae, quae ſumma fuiſſe nemo neſcit, & tu tuis confidis? Deus auerſatur victimas & ſabbata, & neomenias populi ſui, quorum omnium ipſe fuerat auctor. An audebis tuas obſeruatiunculas cum diuinae legis praeceptis conferre? Audi tamen ad iſta nauſeantem ac ſtomachantem Deum, *quo mihi multitudinem victimarum veſtrarum? Plenus ſum. Holocauſta arietum, & adipem pinguium, & ſanguinem vitulorum, & agnorum & hircorum nolui. Cum veneritis ante conſpectum meum, quis quaeſiuit haec de manibus veſtris, vt ambularetis in atriis meis? Ne offeratis vltra ſacrificium fruſtra incenſum, abominatio eſt mihi. Neomeniam, & ſabbatum, & feſtiuitates alias non feram. Iniqui ſunt coetus veſtri, Calendas veſtras, & ſolennitates veſtras odiuit anima mea. Facta ſunt mihi moleſta, laboraui ſuſtinens. Et cum extenderitis manus veſtras, auertam oculos meos* *Eſa. 1, 11. 12. 13. ſqq.* *Ad legis ceremonias Deus nauſeat, magis igitur ad has humanas.*

a vobis, cum multiplicaueritis orationes veſtras, non audiam vos. Nonne cum obſeruationes & ritus ſacrorum commemorat, tum multiplicatas orationes, tanquam digito notat eos, qui religionem numero pſalmorum aut precum metiuntur?

Religionem nemo Pſalmorum numero metiatur.

§. 51. Attende & illa, quam mire diuinum faſtidium Propheta facundus exaggerat, vt iam nec auribus, nec oculis ferre potuerit. Quae tandem obſecro? Nimirum quae ipſe tanta religione ſeruanda tradiderat, quae tanta veneratione tot ſeculis fuerant a regibus ſanctis & prophetis obſeruata. Et haec deteſtatur adhuc in lege carnali, & tu tuis domi tibi natis obſeruatiunculis fidis in lege ſpiritali? Idem alio loco eundem prophetam *clamare indeſinenter, &* *Eſa.* 58, 1. *inſtar tubae vocem iubet intendere*, videlicet in re ſeria, & ari reprehenſione digna, quaeque fere non niſi magna contentione ab iſtis obtineri *v. 2. ſeqq.* queat. *Me*, inquit, *de die in diem quaerunt, & ſcire vias meas volunt, quaſi gens, quae iuſtitiam fecerit, & quae iudicium Dei ſui non dereliquerit. Rogant me iudicia iuſtitiae, & appropinquare Deo volunt. Quare ieiunauimus, & non aſpexiſti, humiliauimus animas noſtras, & neſciſti? Ecce in die ieiunii veſtri inuenitur voluntas veſtra, & omnes debitores veſtros repetitis. Ecce ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impie. Nolite ieiunare vſque ad hanc diem, vt audiatur in excelſo clamor veſter.* Nunquid *tale eſt ieiunium, quod elegi, per diem affligere hominem animam ſuam? Nunquid contorquere quaſi circulum caput ſuum, & ſaccum & cinerem ſternere? Nunquid iſtud vocabis ieiunium, & diem acceptabilem Domino?*

Ieiunium Iudaicum.

§. 52.

§. 52. Sed quid hoc eſſe dicemus? Damnat Deus, quod ipſe mandarat? Minime. Quid igitur? Sed in carne legis manere, & in re nihili confidere, id vero deteſtatur. Proinde vtroque loco, quid velit accedere, demonſtrat. *Lauamini*, inquit, *mundi eſtote, auferte malum cogitationum veſtrarum de oculis meis.* Cum audis mala cogitationum, nonne palam ſpiritum & internum hominem denotauit? Oculi Domini non vident in manifeſto, ſed in occulto, neque ſecundum viſionem oculorum iudicat, neque ſecundum auditum aurium arguit. Neſcit fatuas virgines foris expolitas, intus inanes. Non nouit eos, qui labiis dicunt, Domine, Domine. Deinde admonet vſum vitae ſpiritalis, non tam in ceremoniis, quam in proximi caritate ſitam eſſe. *Quaerite iudicium, ſubuenite oppreſſo, iudicate pupillo, defendite viduam.* Similia ſubtexuit & alteri loco *de ieiuniis: Nonne hoc eſt magis ieiunium, quod elegi? Diſſolue colligationes impietatis. Solue faſciculos deprimentes. Dimitte eos, qui confracti ſunt, liberos, & omne vnus dirumpe. Frange eſurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam. Cum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne deſpexeris.*

Ex carne legis exeundum.

Vitae ſpiritalis vſus in proximi caritate ſitus eſt.

§. 53. Quid igitur faciet Chriſtianus? Negligit eccleſiae mandata? Contemnet honeſtas maiorum traditiones? Damnabit pias conſuetudines? Immo ſi infirmus eſt, ſeruabit vt neceſſarias, ſin firmus & perfectus, tanto magis obſeruabit, ne ſua ſcientia fratem offendat infirmum, & occidat eum, pro quo mortuus eſt CHRISTVS. Haec oportet non omittere, ſed illa neceſſe eſt facere. Non damnantur opera corporalia, ſed praeferuntur inuiſibilia. Non damna-

Honeſtas maiorum traditiones ne contemnas.

damnatur cultus viſibilis, ſed non placatur Deus, niſi pietate inuiſibili. Spiritus eſt Deus, & ſpiritalibus victimis flectitur. Turpe ſit Chriſtianis ignorare, quod gentilis quidam Poëta non ignorauit, qui de pietate praecipiens.

Carmen Catonis.

Si Deus (inquit) *eſt animus, nobis vt carmina dicunt.*

Hic *tibi praecipue ſit pura mente colendus.*

Ne contemnamus auctorem, vel ethnicum, vel minutum. Sententia eſt magno etiam Theologo digna, vt & ego quidem deprehendi, tam intellecta a paucis, quam a nemine non lecta. Ea vero eſt huiusmodi. Similia ſimilibus afficiuntur. Tu Deum tauro caeſo, aut thureo vapore moueri magnopere credis, quaſi corpus eſſet. Mens eſt & quidem puriſſima, ſimpliciſſimaque.

Deus corporeis rebus non afficitur.

§. 54. Proinde potiſſimum mente pura colendus eſt. Tu cereum accenſum ſacrificium putas. At Dauid *ſacrificium (inquit) Deo ſpiritus contribulatus.* Et ſi deſpexit ſanguinem hircorum, aut vitulorum, at cor contritum & humilitatum non deſpiciet. Si facis, quod tribuitur oculis hominum, multo magis adhibe, quod requirunt oculi Dei. Religioſo cucullo tegitur corpus, quid tum, ſi mundanam veſtem gerit animus? Si niuea tunica velatur homo exterior, ſint & interioris hominis veſtimenta candida, ſicut nix. Silentium agis foris, multo magis cura, vt vacet mens intus. In templo viſibili demittis genua corporis, nihil agitur, ſi in templo pectoris ſtas erectus contra Deum. Veneraris lignum crucis, magis ſequere myſterium crucis. Ieiunium agis & abſtines

Pſ. 51, 19.

Exteris rebus intima repraeſentantur, quae illis omnibus modis ſunt praeoptanda.

ſtines ab iis, quae non coinquinant hominem, & non contines ab obſcoenis ſermonibus, qui polluunt & tuam & alienam conſcientiam? Corpori ſubducitur cibus, & anima ſiliquis porcorum ſeſe ingurgitat? Exornas aedem ſaxeam, religioni habes loca ſacra. Quid refert, ſi templum pectoris, cuius parietem perfodit Ezechiel, abominationibus Aegyptiis prophanatum eſt? Sabbatum agis foris, & intus omnia vitiorum tumultibus perſtrepunt. *Ezech.* 8, 8. *ſeqq.*

§. 55. Non moechatur corpus, ſed auarus es, iam moechus eſt animus. Pſallis lingua corporea, ſed intus auſculta, quid dicat animus. Ore benedicis, & corde maledicis. Corpore anguſta cellula contineris, & cogitatione per totum orbem vagaris. Audis verbum Dei corporis auribus. Magis audias intus. Quid enim dicit Prophetas? *Niſi audieritis intus, plorabit anima veſtra.* Quid autem legis in Euangelio? *Vt videntes non videant, & audientes non audiant.* *Luc.* 8. 10. Et rurſum Propheta: *Aure audietis, & non percipietis.* *Eſa.* 6, 10. Beati igitur, qui intus audiunt verbum Dei. Felices, quibus Dominus intus dicit verbum, & ſaluabuntur animae illorum. Hanc aurem iubetur a Dauid *inclinare filia regis, illa, cuius omnis decor ab intus in fimbriis aureis.* *Pſ.* 45, 11.

§. 56. Denique quid refert mala non facere, quae affectu concupiſcis? Quid refert bona foris agere, quibus diuerſa fiunt intus? An magnum eſt, quod corpore Hieroſolymam adis, cum intra temetipſum ſit Sodoma, ſit Aegyptus, ſit Babylon. Non magnum eſt, carneis calcaneis veſtigia calcaſſe CHRISTI, at maximum affectu ſequi veſtigia CHRISTI. Si maximum eſt contigiſſe ſepulcrum Domini, non maximum

Peregrinatio ad loca ſancta cum animo impio.

Confeſſio. mum erit expreſſiſſe myſterium ſepulturae? Accuſas apud ſacerdotem hominem tua peccata, vide, quomodo accuſes apud Deum. Nam apud illum accuſare, intus odiſſe eſt.

Deletio peccati. §. 57. Tu forte ſigillis cereis,aut pecuniola, aut peregrinatiuncula ſemel elui culpas credis? Tota erras via. Intus acceptum eſt vulnus,intus pharmacum admoueatur neceſſe eſt. Corruptus eſt affectus, amaſti, quod erat odio dignum, odiſti, quod erat amandum. Dulce tibi fuit amarum, & amarum dulce. Nihil moror, quid exhibeas foris: Sed ſi mutatis vicibus,quod modo amabas, odiſſe, fugere, horrere coeperis, ſi dulceſcit affectui, quod modo fel ſapiebat, ita demum ſanitatis argumentum accipio.

Luc. 7, 46. *Amauit multum Magdalena, & dimiſſa ſunt ei peccata multa.* Quo magis CHRISTVM amabis, hoc magis oderis tua vitia. Nam odium peccati conſequitur amorem pietatis velut vmbra corpus. Malo te ſemel mores tuos vitioſos intus ac vere odiſſe, quam decies verbotenus deteſtari apud ſacerdotem.

In omni negotio intus eſt ſpiritus. §. 58. Ergo, vt quaedam exempli gratia retulimus, in toto theatro mundi huius viſibilis, in vetere lege, in noua, in omni mandato eccleſiae, denique in te ipſo atque in omni negotio humano, foris caro quaedam eſt, intus ſpiritus. In quibus ſi non ordinem faciemus praepoſterum, ſed in his, quae videntur, non ita multum fiduciae ponentes, niſi quatenus ad meliora momenti, quod adferunt, ſemper ad ſpiritum & ea, quae caritatis ſunt, reſpiciamus,

Quae res caritatem conſequantur. euademus non triſtes, vt iſti, & imbecilles, ſemper pueri, vt prouerbio dicitur, animales, oſſa arida, vt apud Prophetam eſt, ſpiritum non habentia, lethargici, ſtupidi, rixoſi, liuidi,

ſu-

ſuſurrones, ſed excelſi in CHRISTO, ampli *Ezech.* 37, 4.
caritate, robuſti, & vtrumque fortunam ſtabiles, ad minima conniuentes, ad ſumma enitentes, pleni alacritatis, pleni ſcientiae, quam qui reiiciunt, eos reiicit & ille ſcientiarum Dominus.

§. 59. Imperitia enim, quam fere comitatur indocilitas, & quam Graeci pulcre vocant καὶ φιφιλαυτίαν, ſola facit, vt quod ait Eſaias, confidamus in rebus nihili, & loquamur vanitates. Concipiamus laborem, & pariamus iniquitatem. Semper ſeruiamus trepidi atque humiles ceremoniis Iudaicis, cuiusmodi *loquens Paullus, teſtimonium* (inquit) *perhibeo illis, quod zelum quidem Dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam.* Quid autem ignorabant? Nempe quod finis legis Chriſtus. CHRISTVS autem ſpiritus eſt, caritas eſt. Apertus autem Eſaias miſeram & inutilem iſtorum ſeruitutem in carne deſcribit. *Propterea*, inquit, *captiuus ductus eſt populus meus, quia non habuit ſcientiam. Et nobiles eius interierunt fame, & multitudo eius ſiti exaruit.*

Imperitia καὶ φιλαυτία ſunt origo omnis mali.

Rom. 10, 2.

Chriſtum eſſe finem legis ignorant impii.

Eſa. 5, 15.

§. 60. Non mirum, quod populus ſeruit elementis huius mundi, videlicet vulgus indoctum, & non niſi de alieno pectore ſapiens. Magis mirandum, quod religionis Chriſtianae quaſi primates, in eadem captiuitate, fame intereunt, & ſiti exareſcunt. Quare fame intereunt? Quia non didicerunt a CHRISTO frangere panes hordaceos. Siliquam modo aſperam circumlingunt, medullam non eruunt. Quare ſiti exareſcunt? Quia non didicerunt a Moſe, aquam de ſpiritali petra elicere. Neque hauſerunt de fluminibus, quae de ventre CHRISTI fluunt,

Fame & ſiti pereunt ſpirituali.

Exod. 17, 6.

Ioh. 7, 38.

fluunt, aquae viuae. Hoc autem dictum eſt de ſpiritu, non de carne.

Per alas amoris ad ſpiritum euolandum.

§. 61. Tu igitur, mi frater, ne triſtibus laboribus non multum promoueas, ſed mediocri exercitio, cito grandis & vegetus euadas in CHRISTO, hanc regulam diligenter amplexus, ne velis cum immundis animalibus humi reptare, ſed ſemper alis illis nitens, quas Plato putat in animis amoris calore elicitas, denuo pullulaſcere a corpore ad ſpiritum, a mundo viſibili ad inuiſibilem, a littera ad myſterium, a ſenſibilibus ad intelligibilia, a compoſitis ad ſimplicia, temet ipſum quaſi gradibus quibusdam ſcalae Iacob erige. Ita *ad ſe propinquanti, viciſſim appropinquabit Dominus.* Et ſi tu pro viribus de tua caligine ſenſuumque ſtrepitu conaberis aſſurgere, occurret ille commode, e luce ſua inacceſſibili, & ſilentio illo incogitabili, in quo non ſenſuum tantum omnis tumultus, ſed & intelligibilium omnium imagines conticeſcunt.

Iac. 4, 8.

CAP. XIIII.
CANON SEXTVS.

A vulgo quam maxime diſſentias. A Chriſto ſit pietatis exemplum.

ET quoniam ex tempore ſcribenti, aliud ex alio in mentem venit, ſubtexam & *ſextam regulam*, ſuperioribus quodammodo cognatam, tam neceſſariam ad ſalutem vniuerſis, quam a paucis curae habitam. Ea eſt, *vt animus ad CHRISTVM anhelantis, a vulgi tum factis, tum opinionibus quam maxime diſſentiat, nec aliunde quam ab vno CHRISTO, pietatis exemplum petatur.* Hoc eſt enim vnicum archetypum, vnde quisquis vel vnguem diſceſſerit, a recto diſcedit, atque extra viam currit.

Proin-

Proinde Plato grauiter profecto, vt pleraque in politia ſua negat, eum virtutem conſtanter tueri poſſe, qui de turpi atque honeſto, nullis certis opinionibus mentem imbuerit. At quanto perniciosius eſt, falſas opiniones de iis, quae ad ſalutem pertinent, animo penitus inſidere?

Optimae habeantur & certiſſimae opiniones de rebus expetendis atque fugiendis.

§. 2. Quare hoc vel in primis curandum putat, vt coſtodes illi, quos oportet omni turpitudine vacare, quam optimas opiniones de fugiendis atque expetendis, easque quam certiſſimas, tanquam leges quasdam ſanctiſſimas animo inſculpant ſuo. Quidquid enim perſuaſione penitus inhaeſit animo, id quisque moribus exprimit. Eoque praecipua Chriſtianorum cura huc intendi deberet, vt pueri iam inde ab incunabulis, inter ipſas blanditias nutricum, & parentum oſcula inter, litteratorum manus, perſuaſiones imbibant CHRISTO dignas, propterea quod nihil vel altius inſidit animo, vel haeret tenacius, quam quod rudibus, vt inquit Fabius, annis inditur.

Pueri Chriſtiani educatio.

§. 3. Procul, procul ab auriculis infantilibus amatoriae cantiunculae, quas domi forisque cantillant Chriſtiani, ſpurciores, quam vnquam ethnicorum vulgus receperit. Non audiant accepta iactura rei materculam eiulantem: Non amiſſa ſorore ſe miſeram ac deſtitutam clamitantem. Non audiant patrem ignauiam opprobrantem ei, qui iniuriam non cum foenore retulit; non admirantem eos, qui rem quocunque modo fecerunt ampliſſimam. Ingenium hominis ad vitia procliue, pernicioſum exemplum ſtatim arripit, non aliter, quam ignem vicinum naphtha. Quanquam idem hoc nulla non aetate agendum, vt omnes vulgi errores ab ipſis vsque radicibus ex animo reuellantur,

atque in eorum locum ſalutares opiniones inſerantur, adeoque roborentur, vt nullis rebus queant conuelli.

Virtus ſcientia fugiendorum atque expetendorum.

§. 4. Quod qui fecerit, is nullo negotio virtutem ſua ſponte ſequetur, & ſecus agentes miſeratione, non imitatione, dignos iudicabit. Huc enim pertinet illud a Socrate non abſurde dictum, quanquam ab Ariſtotele reprehenſum, *virtutem nihil aliud eſſe, quam ſcientiam fugiendorum atque expetendorum.* Non quod non viderit diſcrimen inter cognitionem honeſti, atque amorem, ſed quemadmodum Demoſthenes pronuntiationem primum, ſecundum ac tertium in eloquentia reſpondit eſſe, videlicet adeo praecipuam partem ſignificans, vt in ea totam eſſe duceret: itidem Socrates agens cum Prothagora, argumentis euincit, tantum in omni virtute momenti ſcientiam adferre, vt peccata non aliunde proficiſcantur, quam a falſis opinionibus.

Peccatum a falſis opinionibus.

§. 5. Etenim & qui CHRISTVM amat, & qui voluptatem, pecuniam, honorem falſum amat, nimirum vtrique dulce, bonum ac pulcrum ſequuntur. At hi labuntur inſcitia, pro dulci amplectentes, quod eſt acerbiſſimum, pro acerbo fugientes, quod eſt dulciſſimum: item pro bono ac lucro ſequentes, quod merum eſt detrimentum, pro damno timentes, quod vnicum eſt lucrum, id pulcrum iudicantes, quod eſt foedum, id pudendum opinantes, quod ſolum eſt glorioſum. Porro ſi cui penitus perſuaſum ſit, ac iam veluti cibus in animi ſubſtantiam ſit traiectus, ſolam virtutem optimam eſſe, dulciſſimam, pulcerrimam, honeſtiſſimam, vtiliſſimam; contra turpitudinem vnicum eſſe malum, cruciatum, foedum, erubeſcendum, damno-

damnoſum, atque haec non opinione populari, ſed ipſa natura rerum metiatur, fieri non poteſt, vt, ea conſtante perſuaſione, diu in malis haereat.

§. 6. Peſſimus enim iam olim tum viuendi, tum ſentiendi auctor vulgus eſt. Neque vnquam ita bene actum eſt cum rebus humanis, vt non peſſima placuerint plurimis. Caue, ſic cogites: Hoc nemo non facit. His veſtigiis maiores mei ſunt ingreſſi. Hac in ſententia eſt ille tantus philoſophus, tantus theologus. Sic viuitur a magnatibus. Hoc regium eſt inſtitutum. Hoc & epiſcopi, & pontifices ſummi factitant. Hi profecto vulgus non ſunt. Nihil te moueant ingentia nomina. Ego vulgum non loco, ſed pectore metior. Vulgus ſunt, quicunque in ſpecu illo Platonico vincti ſuis affectibus, inanes rerum imagines, pro veriſſimis rebus admirantur.

Vulgus eſt peſſimus viuendi ſentiendique auctor.

Quid Vulgus.

§. 7. Nonne praepoſtere faciat, ſi quis non lapidem regulae, ſed regulam lapidi conetur applicare? Nonne multo abſurdius, ſi quis non hominum mores ad CHRISTVM, ſed CHRISTVM ad hominum vitam laboret inflectere? Non ideo rectum puta, quia primores, quia maxima pars hominum factitat; ſed ita demum rectum eſt, quod fit, ſi quadrat ad regulam CHRISTI. Immo hoc ipſo tibi ſuſpectum quid eſſe oportet, quod plurimis placeat. Puſillus grex eſt, & erit ſemper, cui cordi eſt chriſtiana ſimplicitas, paupertas, veritas. Puſillus eſt, ſed beatus, quippe cui ſoli debetur regnum coelorum. Arcta eſt via virtutum, & a perpaucis calcata, ſed non alia ducit ad vitam.

Puſillus grex eſt bonorum.

§. 8. Prudens aedificator vtrum tandem

Probati viri ſunt imitandi, quatenus ad Chriſtum reſpondent.

ab vſitatiſſimo, an ab optimo opere petit exemplum? Pictores non,niſi optimas tabulas ſibi proponunt. Exemplum noſtrum Chriſtus eſt,in quo vno omnes inſunt beatae viuendi rationes. Hunc ſine exceptione licebit imitari. Ceterum in probatis viris eatenus vnumquodque in exemplum vocare conueniet; quatenus reſpondebit cum archetypo CHRISTI. De vulgo autem Chriſtianorum ſic exiſtima, nullum vnquam fuiſſe corruptius, ne apud ethnicos quidem, quantum ad opiniones de moribus attinet. Ceterum de fide quid ſentiant, viderint ipſi. Hoc certe indubitatiſſimum eſt, fidem ſine moribus fide dignis, adeo nihil iuuare,vt etiam in cumulum cedat damnationis. Euolue veterum annales, & confer horum temporum mores. Quando vera probitas deſpectior? Quando ſic in pretio habitae diuitiae vndecunque partae? Quo vnquam ſeculo verius illud Horatianum,

Chriſtianum vulgus corruptiſſimum hodie.

Scilicet vxorem cum dote, fidemque, & amicos,
Et genus & formam regina pecunia donat?

Et illud eiuſdem,

Nam genus & virtus, niſi cum re, vilior alga eſt.

Quis iam non ſerio legit Ironiam illam ſatyricam:

O ciues, ciues, quaerenda pecunia primum:
Virtus poſt nummos?

§. 10. Quando luxus ſolutior? Quando ſtupra, adulteria, vel latius patuerunt, vel impunitiora fuere, vel minus in probro, dum in aliis ſuis vitiis indulgent principes, & quiſque ſpecio-

ſpecioſum factu ducit, quidquid in aulicorum mores abiit? Cui non extremum malum ac probrum videtur pauperies? Olim in ſcortatores, in ſordidos, in glorioſos, in admiratores pecuniae, etiam de plauſtris famoſa ſcommata iaciebantur, in ſpectaculis gentilium, ſcite notatis vitiis, applaudebatur a vulgo, quibus nunc a Chriſtianorum proceribus male laudatis applauditur. Non tulerunt theatra Athenienſium histrionem, e tragoedia quapiam Euripidis ſaltantem, verba cuiusdam auari, vnam pecuniam reliquis humanae vitae commodis praeferentis, ac plane futurum erat, vt actorem cum tota fabula exploderent, eiicerentque, ni mox aſſurgens poëta paulisper etiam manere iuſſiſſet, ac ſpectare, quorſum admirator ille auri eſſet euaſurus.

Antiqua comoedia ſcite notatis vitiis plauſum vulgi meruit.

Euripidis comoediam agens hiſtrio quare exploſus.

§. 11. Quam multa ſunt apud illos exempla eorum, qui e bene adminiſtrata republ. praeter honeſtam opinionem nihil in tenuem familiam retulerunt, qui fidem pecunia, qui pudicitiam vita potiorem habuerunt? Qui neque proſperis rebus inſoleſcere, neque aduerſis frangi potuerunt? Qui honeſta pericula voluptatibus antepoſuerunt? Qui ſola conſcientia recti contenti, neque honores, neque opes, neque reliqua fortunae commoda deſiderabant? Et vt ne commemorem Phocionis ſanctitatem, Fabritii diuitiis potiorem paupertatem, Camilli magnanimitatem, Bruti ſeueritatem, Pythagorae pudicitiam, Socratis inexpugnabilem continentiam, Catonis integritatem, ac mille pulcerrima omnium virtutum decora, quae paſſim in Lacedaemoniorum, in Perſarum, in Athenienſium, in Romanorum annalibus leguntur, magno quidem noſtro pudore.

Priſcorum ampliſſima virtus enumeratur.

Auguſtini continentia.

§. 12. Diuus Aurelius Auguſtinus, vt ipſe de ſe in commentariis confeſſionum ſuarum teſtatur, iam multo prius, quam CHRISTVM indueret, contemſerat pecuniam, pro nihilo habebat honores, gloria non commouebatur, voluptatibus autem vsque adeo frena negarat, vt homo adoleſcens vna muliercula contentus esſet, cui & coniugii fidem ſeruabat.

§. 13. Hos animos, haec exempla, inter aulicos, inter eccleſiaſticos, addam & inter monachos, non temere quis inuenerit. Aut ſi quis huiusmodi exſtiterit, illico velut aſinus inter ſimias, oſtentui ac riſui erit, delirus, hebes, hypocrita, rerum imperitus, melancholicus, amens, omnium vna voce dicetur, ac ne homo quidem iudicabitur. Sic Chriſtiani CHRISTI doctrinam veneramur, ſic exprimimus, vt nihil vecordius, nihil abiectius, nihil magis pudendum iam vulgo habeatur, quam vere ac toto pectore eſſe Chriſtianum. Quaſi aut CHRISTVS fruſtra verſatus ſit in terra, aut alius ſit nunc, quam olim Chriſtianiſmus, aut non ex aequo pertineat ad omnes. Ab his igitur volo te toto animo diſſentire, & rerum omnium pretia, vnius CHRISTI communione, metiri.

Vulgo abiectiſſimum habetur vere eſſe Chriſtianum.

Nobilium vanitas.

§. 14. Quis vulgo non praeclaram autumat atque inter praecipua bona ponendum, claris maioribus prognatum eſſe, id quod *nobilitatem* nominant. Nihil te moueat, cum audis huius ſeculi prudentes, viros graues ſummaque auctoritate praeditos, admodum ſerio de ſtemmatum gradibus, adductis ſuperciliis, tanquam de re vehementer ardua differentes, & magno conatu magnas nugas effutientes, cum vides alios ſic auorum atque atauorum imaginibus tumentes,

tes, vt reliquos prae ſe vix homines eſſe iudicent. Sed horum errorem Democritico riſu proſequens, id, quod res eſt, reputa, *vnicam ac ſummam eſſe nobilitatem, in CHRISTO renatum eſſe, illius inſitum eſſe corpori, vnum corpus, & vnum ſpiritum fieri cum Deo.* *Summa nobilitas, eſſe in Chriſto renatum.*

§. 15. Sint alii regum filii, tibi maximum ſit, quod es & diceris filius Dei. Illi ſibi placeant, quod in aulis principum verſentur, tu elige cum *Dauid, abiectus eſſe in domo Dei.* Attende, quos elegerit CHRISTVS, infirmos, ſtultos, ignobiles ſecundum mundum. In Adam omnes ignobiles naſcimur, in CHRISTO omnes vnum ſumus. *Vera nobilitas eſt, inanem contemnere nobilitatem. Vera nobilitas eſt, ſeruum eſſe CHRISTI.* *Pſ. 84, 11.*

§. 16. Hos tibi maiores eſſe puta, quorum virtutes aemularis. Audi, quid in euangelio dixerit optimus aeſtimator nobilitatis aduerſus Iudaeos, qui ſe iactabant de generis auctore Abrahae. Quali vero auctore? Non tantum illuſtri, non ſolum opulento, non modo victore regum, ſed ob diuinas virtutes diuinis ornato praeconiis. Quis iſtud non inſigne, non gloria dignum exiſtimet? Audi, quid audierint, *vos ex patre diabolo eſtis, & opera patris veſtri facitis.* En tibi Paullus & ipſe ad magiſtri regulam generoſitatem aeſtimans: *Non enim,* inquit, *omnes, qui ex circumciſione ſunt Iſraël, hi ſunt Iſraëlitae; neque qui ſecundum ſemen ſunt Abrahae, omnes filii.* Pudenda ignobilitas, ſeruire turpitudini, cum Chriſto nullam habere cognationem, qui *non agnoſcit, niſi qui faciunt voluntatem patris ſui, qui in coelis eſt.* Turpiter ſpurius eſt, qui patrem habet diabolum: *Maiores tui ſunt, quos imitaris.* *Ioh. 8, 44.* *Matth. 7, 21. 23.*

lum: habet autem, qui illius opera facit, niſi mentitus eſt CHRISTVS. Sed non nouit mentiri veritas. Suprema generoſitas eſt, *& filium & haeredem eſſe Dei*, fratrem autem & cohaeredem eſſe CHRISTI. Illorum inſignia, quid ſibi velint, ipſi viderint. Chriſtianorum inſignia ſunt communia quidem omnibus, ſed tamen illuſtriſſima, crux, corona ſpinea, claui, lancea, *ſtigmata Domini, quae Paullus in corpore ſuo ſe geſtare gloriatur*. De nobilitate itaque vides, quanto alia te ſentire velim, quam vulgus opinatur.

Rom. 8, 17. *Inſignia verae nobilitatis.* *Gal.* 6, 17.

§. 18. Eum vero, qui plurimum auri domi congeſſit, quis non vulgo beatum diuitem ac felicem vocat? Tu ſat beatum, immo ſolum beatum iudica, qui CHRISTVM, qui ſummum bonum poſſidet. Qui *pretioſam illam margaritam* bonae mentis, vel rerum omnium, vel corporis etiam diſpendio *mercatus eſt*. Qui theſaurum inuenit *ſapientiae, cunctis opibus pretioſioris*. Qui a *CHRISTO ditiſſimo aurum emit ignitum, probatum, vt locuples fiat*. Quid igitur ſunt iſta, quae multitudo miratur, aurum, gemmae, praedia? Falſo nomine *diuitiae*, vero *ſpinae, quae ſemen diuini verbi ſuffocant*, iuxta parabolam euangelicam, ſarcinae ſunt, quibus onuſti nec poſſunt per arctam viam CHRISTVM nudum ſequi, nec per oſtium humile intrare in regnum coelorum.

Diuites non ſunt beati. *Math.* 13, 46. *Prov.* 3, 14. 15. *Apoc.* 3, 18. *Quid diuitiae.* *Luc.* 3, 14

§. 19. Ne pilo quidem temetipſum meliorem puta, ſi vel Midas vel Croeſos opibus vincas, ſed alligatiorem, impeditiorem, onuſtiorem. Abunde ſat habet, qui iſta fortiter poteſt contemnere. Satis proſpectum eſt ei, cui nihil defuturum promiſit CHRISTVS. Non eſuriet, cui ſapit Manna verbi diuini. Non erit nudus, qui CHRISTVM

TVM induit. Hoc ſolum damnum exiſtima, quoties aliquid de pietate deceſſit, & vitiis accreuit. Ingens lucrum puta, cum mens acceſſione virtutis facta eſt melior. Nihil tibi deeſſe puta, ſi eum poſſides, in quo ſunt omnia. *Damnum non eſt in amiſſis diuitiis.*

§. 20. Quid autem hoc eſt, quod miſeri *voluptatem* nominant? profecto nihil minus, quam quid dicitur. Quid igitur? mera inſania eſt, & plane, quod Graeci dicere ſolent, Aiacis riſus, dulce venenum, blanda pernicies. Vera & vnica voluptas gaudium eſt purae conſcientiae. Lautiſſimae epulae ſunt ſtudium ſanctarum ſcripturarum, iucundiſſimae cantilenae, pſalmi ſpiritus ſancti, feſtiuiſſima ſocietas, communio ſanctorum omnium, ſummae delitiae, fruitio veri. Tu modo purga oculos, purga aures, purga palatum, & incipiet tibi dulceſcere CHRISTVS. Quo vere guſtato, etiam ſi Mileſii, Sybaritae, Aſoti, Epicurei, breuiter, vniuerſi voluptatum architecti omnes ſuas illecebras in vnum conferant, prae vno illo nauſea videbuntur. *Quid voluptas.*

§. 21. Non id protinus dulce eſt, quod ſapit, ſed quod ſano ſapit. Si febrienti aqua vinum ſapit, nemo iſtud voluptatem nominat, ſed morbum. Erras, ſi non credis, piis hominibus longe iucundiores eſſe ſuas lacrimas, quam impiis riſus, cachinnos, iocoſque ſuos: Non iis dulcius eſſe ieiunium, quam his attagines, phaſides aues, perdices, accipenſeres, aut rhombos ſuos. Eorum frugales menſulas, oluſculis & leguminibus Pythagoricis inſtructas, non longe lautiores eſſe, quam horum ſumptuoſa faſtidia. Denique *vera voluptas eſt, amore CHRISTI, falſis delitiis non ſollicitari.* *Dulce eſt, non quod ſapit, ſed quod ſano ſapit.* *Vera voluptas.*

§. 22. Iam amoris & odii vocabulis, vide, quam

mundus abutatur. Cum adoleſcens inſanus puellam deceperit, id vulgus amorem appellat, cum nullum verius ſit odium. Verus amor vel ſuo diſpendio commodis alienis conſulere cupit. Ille quo niſi ad ſuam voluptatem ſpectat? Igitur non illam, ſed ſemetipſum amat, quanquam ne ſe quidem amat. Nemo enim alium amare poteſt, niſi ſe prius amarit, ſed recte. Nemo quenquam odiſſe poteſt, niſi ſe prius oderit. Verum bene amare, nonnunquam bene odiſſe eſt, & recte odiſſe, amaſſe eſt. Ergo qui ob tantillum commodum, vt putat, ſuum, puellae blanditiis, muneribus tendit inſidias, vt illi; quod habet, optimum eripiat, integritatem, pudorem, ſimplicitatem, bonam mentem, famam, vtrum hic odiſſe, an amare tibi videtur? Profecto nullum hoc odio odium atrocius.

Amor non eſt inſania illa adoleſcentium in puellas.

Sed odium euidens.

§. 23. Cum inepti parentes liberorum vitiis indulgent, vulgo aiunt, quam tenere hi ſuos amant filios? Immo quam crudeliter oderunt? Qui dum ſuis morem gerunt affectibus, liberorum ſalutem habent neglectui. Quid aliud nobis precatur hoſtis inuidentiſſimus diabolus, quam vt hic impune peccantes, in aeternum incurramus ſupplicium? Lenem magiſtrum & miſericordem principem vocant, qui ſceleribus quibusdam vel conniuet, vel etiam fauet, vt hoc peccent licentius, quo impunitius. At quid aliud minatur per prophetam Dominus iis, quos ſua miſericordia putat indignos? *Et non viſitabo,* inquit, *ſuper filias veſtras, quando fornicantur, & ſuper nurus veſtras, quando adulterantur.* Dauid vero quid promiſit? *Viſitabo*, inquit, *in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Miſericordiam autem meam non diſpergam ab eis.*

Indulgentia parentum erga filios non eſt amor.

Qui ſceleribus conniuet, non eſt lenis.

Hoſ. 4, 13.

Pſal. 89, 33. 34.

§. 24.

§. 24. Vides, vt in CHRISTO nouentur omnia & rerum vocabula permutentur. Qui ſe ipſum male amat, is capitaliter odit. Qui in ſeſe male miſericors eſt, is crudeliſſime ſaeuit. Bene curare, negligere eſt. Bene laedere, prodeſſe eſt. Bene perdere, ſeruare eſt. Ipſe tibi curae eris, ſi carnis deſideria contemſeris. Si bene ſaeuieris in vitia, hominem beneficio iuueris. Si peccatorem occideris, hominem ſeruaueris. Si perdideris, quod fecit homo, reſtitueris, quod fecit Deus.

§. 25. Age vero iam potentiam & imbecillitatem, fortitudinem & ignauiam, quid eſſe putat error popularis? Nonne potentem nominant eum, qui, quem velit, facile queat laedere? Quanquam odioſa nimium potentia eſt, nocere poſſe id, quod eſt iſtis cum Cantharidibus & Scorpiis, atque ipſo adeo diabolo commune, videlicet dare malum. Solus Deus vere potens eſt, qui nocere neç poteſt, ſi velit, nec vult, ſi poſſit, quippe cuius natura eſt benefacere. Sed potens iſte quomodo tandem laedet hominem? Eripiet pecuniam, pulſabit corpus, adimet vitam? Si pio homini id facit, beneficium pro maleficio dedit; ſin improbo, hic occaſionem quidem adminiſtrauit, ſed ille ipſe ſibi nocuit. Nemo enim niſi a ſe ipſo laeditur. Nemo alium parat laedere, niſi longe grauius ipſe ſeſe laedat prius. ***Potentia falſa.*** ***Alterum laedens ſibi nocet.***

§. 26. *Damnum pecuniae mihi dare* paras, iam tu, caritate amiſſa, damnum grauiſſimum tibi ipſi dediſti. Non potes mihi vulnus infligere, quin ipſe prius vulnus multo atrocius acceperis. Non adimes mihi vitam corporis, niſi tute tibi prius animam iugularis. *At Paullus ad* inferendam iniuriam imbecillis, ad ferendam vali-

Phil.4,13. validiſſimus nonne gloriatur, *ſeſe in CHRISTO poſſe omnia?*

§. 27. Fortem & animoſum vulgo nominant eum, qui ferox & impotentis animi ad quantumuis leuem iniuriam efferueſcit iracundia, & conuitium conuitio, maleficium maleficio retaliat. Contra qui acceptam iniuriam muſſitat, ac diſſimulat, hunc ignauum, puſillanimem, inſtrenuum appellitant. Immo quid alienius a magnitudine animi, quam verbulo dimoueri a ſtatu mentis, & adeo alienam ſtultitiam non poſſe contemnere, vt hominem te non putes eſſe, niſi maleficium maleficio ſuperaris? At quanto fortius, animo excelſo & amplo nullam iniuriam non poſſe negligere, inſuper & pro maleficio beneficium reddere? Non ego fortem dixerim, qui in hoſtem audeat, qui moenia ſuperet, qui, vita contemta, omnibus periculis obiiciat caput, id quod eſt pene gladiatoribus omnibus commune. At animum qui poſſit vincere, qui ex animo bene velle male volentibus, bene mereri de male merentibus, bene precari male precantibus, huic denique debetur cognomen fortis atque magnanimi.

Fortis quis vulgo habeatur.

Vere fortis.

§. 28. Excutiamus & illud, quid mundus gloriam, ignominiam ac pudorem nominet. Laudaris. Ob quid & a quibus? Si ob turpia, & a turpibus, iſta vero falſa eſt gloria, & vera ignominia. Vituperaris, rideris: qua gratia, & a quibus? Ob pietatem, & innocentiam, vtique a malis. Non iſta eſt ignominia, ſed nulla verior gloria. Eſto ſane, vel vniuerſus mundus explodat exſibiletque, non poteſt non eſſe glorioſum, quod approbat CHRISTVS. Etſi, quidquid eſt mortalium, applaudat atque acclamet, euge, eu-

Gloria vera eſt, a malis vituperari.

ge, non poteſt non eſſe pudendum, quod Deo diſplicet.

§. 29. Prudentiam vulgo vocant, rem parare ſtrenue, partam probe conſtabilire, & porro in poſterum proſpicere. Sic enim paſſim & ſerio loquentes audimus. Frugi homo eſt, catus, cordatus, conſultus, prouidus, de iis, qui breui rem faciunt lautiorem. Hoc mundus, qui & mendax eſt ipſe, & pater eius. At quid dicit veritas? *Stulte*, inquit, *hac nocte repetent a te animam tuam.* Expleuerat horrea meſſibus, inſtruxerat commeatu omnes apothecas, abunde multum pecuniae domi condiderat, nihil reſtare putabat, non, quod fere faciunt, vt congeſtis opibus, inops cuſtos incubaret, quemadmodum draconem vellus aureum ſeruaſſe Poëtae fabulantur, ſed vti partis frueretur, & tamen hunc ſtultum appellat euangelium. *Prudentia mundi.* *Luc. 12, 20.*

§. 30. Quid enim ſtultius, quid vecordius, quam vmbris inhiantem, res veras amittere: id quod ſolemus in cane illo Aeſopico ridere. Et in Chriſtianorum moribus non magis ridendum eſt, vel flendum potius? Incallidus mercator habeatur, quem Comicum illud fugerit, *pecuniam in loco negligere, maximum interdum eſt lucrum*: qui praeſens lucellum admittat, quod non ignoret ingens diſpendium conſecuturum. Quanto inconſultius, huic vmbraticae vitae, omnibus horis nutanti, tanta ſollicitudine proſpicere, quod tamen fuerat ſuppeditandum a Deo, & in futuram vitam nihil conſulere, quam ſemper calamitoſiſſimam exigamus oportet, niſi fuerit ingenti cura proſpectum? *Vmbris inhiantes res veras amittimus.*

§. 31. Alium errorem accipe. Solertem & rerum peritum vocant, qui rumuſculos omnes captans, nouit, toto quid fiat in orbe. Quae fortuna *Solertem & ſapientem mundus vocat.*

tuna mercatuum, quid Britannorum tyrannus moliatur, quid nouatum Romae, quid ortum in Galliis, quomodo Dacae victitent, & Scythae, quid conſultent principes. Breuiter, qui omni de negotio, apud omne genus hominum garrire calleat, eum aiunt ſapere. Quid autem incogitantius, quid inſcitius, quam quae procul fiant, & ad te nihil attinent, ea veſtigare; quae vero in tuo pectore gerantur, & vel ſola ad te pertinent, de iis ne cogitare quidem? Narras mihi tumultus Britannicos, narra magis, quid in tuo pectore tumultuentur ira, inuidia, libido, ambitio: quam prope iam iſtae ſub iugum miſſae ſint: quae ſpes victoriae: Quanta belli pars profligata: quam inſtructa ratio. In his ſi vigilans, ſi auritus pariter & oculatus, ſi ſagax, ſi circumſpectus fueris, ſolertem te pronuntiabo.

Arguit inanium rumorum curam.

Tumultus pectoris tui rimeris.

§. 32. Atque illud, quod in nos mundus ſolet iacere, in ipſum retorquebo, ***nequicquam ſapit, qui ſibi nihil ſapit.*** Ad hunc modum ſi omnes mortalium curas, gaudia, ſpes, metus, ſtudia, ſententias excuſſeris, inuenies plena erroris omnia. Dum bonum dicunt malum, & malum bonum, dum dulce faciunt amarum, amarum dulce, lucem faciunt tenebras, & tenebras lucem. Et haec quidem hominum multo maxima turba eſt.

Eſa. 5,20.

§. 33. Verum oportet hos ſimul & contemnere, ne ſimilis illorum eſſe velis, & miſereſcere, vt eos tui ſimiles fieri cupias, atque (*vt Auguſtini verbis vtar*) ***tum flere conuenit irridendos, tum irridere flendos. Noli in malis conformari huic ſeculo, ſed reformari in nouitate ſenſus tui, vt probes***, non quae mirentur homines, ſed *quae ſit voluntas Dei bona & beneplacens, & perfecta.* Periculo proximus es, planeque labaſcis, ſi circum-

Rom. 12,2.

Proba, non quae mirentur

eumſpectare coeperis, quid agant plerique, ſi captare, quid ſentiant. *Tu vitae ac lucis filius, ſepeliant ſinc mortui mortuos ſuos, coeci coecorum duces ſimul in foueam abeant.* *homines, ſed quae ſit voluntas Dei.*

§.34. Caue quoque, ab exemplari tuo CHRISTO cordis oculos dimoueas. Non errabis, veritatis ductum ſequens. Non impinges in tenebris poſt lumen ambulans. Hoc perlucente, ſi fuçata bona a veris, ſi vera mala a falſis ſecreueris, horrebis, non imitaberis coecitatem multitudinis, ad inaniſſima rerum ludibria, vicibus quibusdam affectionum, irae, inuidiae, amoris odii, ſpei, metus, gaudii, doloris, quouis Euripo inquietius aeſtuantis. Bragmani, Cynici, Stoici, mordicus ſua dogmata tueri ſolent, & reclamante mundo, explodentibus, exſibilantibus omnibus, tamen vrgent pertinaces, quod ſi ſemel perſuaſerunt. Aude & tu ſectae tuae decreta penitus in animo figere: aude ſecurus ac totus in auctoris tui ſententiam pedibus diſcedere. *Matth. 8, 22.* *Alte in animum demittas Chriſti decreta.*

Cap. XV.

OPINIONES CHRISTIANO DIGNAE.

Haec ſemper apud te conſtent veri *Chriſtianiſmi paradoxa.* Vti ne quis Chriſtianus ſe ſibi natum eſſe putet, neque ſibi velit viuere, ſed quidquid habet, aut eſt, id omne non ſibi tribuat, ſed Deo auctori ferat acceptum, omnia ſua bona omnibus exiſtimet eſſe communia. Proprietatem Chriſtiana caritas non nouit. Pios amet in CHRISTO, impios propter CHRISTVM, qui *nos adhuc inimicos ſic dilexit prior,* *Chriſtianus non eſt ſibi natus.*

vt

Amicum & inimicum amet. vt ſe totum nobis redimendis impenderit. Illos complectatur, quod boni ſint, hos nihilominus, vt bonos reddat.

1. Ioh. 4, 10. *Execretur vitia, non hominem.* §. 2. Neminem prorſus hominem oderit, non vtique magis, quam fidelis medicus odit aegrotum. *Vitiis tantum ſit inimicus.* Quo grauior eſt morbus, eo maiorem curam adhibebit pura caritas. Adulter eſt, ſacrilegus eſt, Turca eſt. Execretur adulterum, non hominem. Sacrilegium aſpernetur, non hominem. Turcam occidat, non hominem. Det operam, vt impius pereat, quem ipſe ſe fecit, ſed vt ſeruetur homo, quem fecit Deus. Omnibus ex animo bene velit, bene precetur, bene faciat. Neque noceat commeritis, & proſit immerentibus. Omnium commodis perinde vt ſuis adgratuletur. Omnium incommodis, non ſecus, quam ſuis indoleat. Nimirum hoc eſt, quod iubet Apoſtolus, *flere cum flentibus, gaudere cum gaudentibus.* *Rom. 12, 15.* Immo grauius alienum malum ferat, quam ſuum. De fraterno bono laetior ſit, quam de proprio.

Cogitare, quid mihi cum iſto, non eſt Chriſtiani. §. 3. Non eſt Chriſtiani ſic cogitare, quid mihi rei cum iſto? Albus aterue ſit neſcio, ignotus eſt, alienus eſt, nihil vnquam bene de me meritus eſt. Laeſit aliquando, nunquam profuit. Nihil horum, tantum memineris, quo merito tibi, quae praeſtiterit CHRISTVS, qui ſuam in te beneficentiam, non in ſe, ſed proximo voluit retaliari. Tantum vide, quibus egeat ille, & quid tu poſſis. Tantum hoc cogita, frater eſt in Domino, cohaeres in CHRISTO, eiusdem corporis membrum, eodem redemtus ſanguine, fidei communis ſocius, ad eandem gratiam & felicitatem futurae vitae vocatus. Quemadmodum dixit Apoſtolus, *vnum corpus, & vnus ſpiritus,* *ſicut*

His regulis amicitia Christiana conſtat. *Eph. 4, 4. ſeqq.*

ſicut vocati eſtis in vna ſpe vocationis veſtrae, vnus Dominus, & vna fides, vnum baptiſma, vnus Deus, & pater omnium, qui ſuper omnes, & per omnia, & in omnibus nobis.

§. 4. Alienus eſſe qui poteſt, qui cum tibi tam multiplex intercedit vnitatis copula? Apud gentiles momenti nonnihil adferant, vel ad beneuolentiam, vel ad maleuolentiam illae rhetorum circumſtantiae. Conciuis eſt, affinis eſt, cognatus eſt, aut contra. Familiaris, amicus, paternus, benemeritus, gratus, honeſto loco natus, opulentus, aut ſecus. In CHRISTO aut nihil ſunt, aut iuxta Paullum, vnum & idem haec omnia. Hoc vnum tibi obuerſetur ob oculos, & ſatis ſit, *caro mea eſt, frater eſt in CHRISTO. Quod in membrum confertur, nonne in vniuerſum corpus redundat, atque inde in caput?* ***Omnia momentum habent ad amicitiam, pariter ſunt in Chriſto.***

§. 5. Omnes ſumus inuicem membra. Membra cohaerentia conſtituunt corpus. Corporis caput IESVS CHRISTVS. CHRISTI caput Deus. Tibi ſit, ſingulis ſit, Chriſto ſit, Deo ſit, quidquid vni cuilibet membro ſit, ſeu bene, ſeu male. Haec omnia vnum ſunt Deus, Chriſtus, corpus & membra. Non recte inter Chriſtianos locum habet illud, *pares cum paribus;* & illud, *diſſimilitudo mater odii.* ***Diſſimilitudo, mater odii, locum non habet inter Chriſtianos.***

§. 6. Quorſum enim diſſenſionum vocabula, vbi tanta eſt vnitas? Non ſapit Chriſtianiſmum, quod vulgo aulicus oppidano, ruſticus vrbano, patricius plebeio, magiſtratus priuato, diues pauperi, clarus obſcuro, potens imbecilli, Italus Germano, Gallus Britanno, Britannus Scoto, Grammaticus Theologo, Grammatico Dialecticus, Iuriſperito medicus, doctus idiotae, eloquens infacundo, caelebs marito, iuuenis ſeni, clericus prophano, ſacerdos monacho, Minor

Coletae, Carmelita Iacobitae, & ne omnia diſcrimina referam, nugatoria in re diſſimilis diſſimili eſt iniquior. Vbi caritas, quae & hoſtem diligit, quando cognomen commutatum, quando color veſtis nonnihil diuerſus, quando cingulus, aut calceus, & ſimilia deliramenta hominum, me tibi faciunt inuiſum?

Caritas non eſt in bis, qui ob mutatum veſtitum oderunt.

§. 7. Quin potius pueriles iſtas nugas mittimus, & illud, quod ad rem pertinet, prae oculis habere conſueſcimus, quod multis locis inculcat Paullus, *omnes nos in CHRISTO capite vnius eſſe corporis membra*, eodem animata ſpiritu, ſi tamen in illo viuimus, vt neque felicioribus membris inuideamus, & imbecillioribus libenter ſubueniamus. Vt intelligamus, nos ipſos accepiſſe beneficium, cum beneficium praeſtitimus proximo, nos laeſos, cum nocitum eſt fratri.

Eph. 4, 15. 16.

Omnia ſua vsque conferat in commune.

§. 8. Neque quisquam proprie ſibi ſtudeat, ſed pro ſua virili quisque, quod accepit a Deo, in commune conferat, vt illo refluant omnia, vnde fluxerunt, puta capite. Hoc videlicet eſt, quod Paullus ſcribit Corinthiis, *ſicut enim*, inquiens, *corpus vnum eſt & membra habet multa. Omnia autem membra corporis cum ſint multa, vnum tamen corpus ſunt: ita & CHRISTVS. Etenim in vno ſpiritu omnes nos in vnum corpus baptizati ſumus, ſiue Iudaei, ſiue gentiles, ſiue ſerui, ſiue liberi, & omnes in vno ſpiritu potati ſumus. Nam & corpus non eſt vnum membrum, ſed multa. Si dixerit pes, quoniam non ſum manus, non ſum de corpore, num ideo non eſt de corpore? Et ſi dixerit auris, non ſum oculus, non ſum de corpore, num ideo non eſt de corpore? Si totum corpus oculus, vbi auditus? Si totum auditus, vbi odoratus? Nunc autem poſuit Deus membra, vnumquodque eorum in corpore, ſicut voluit. Quod ſi eſſent omnia*

1. Cor. 12, 12. ſqq.

nia vnum membrum, vbi corpus? Nunc autem multa quidem membra, vnum autem corpus. Non poteſt autem oculus dicere manui; opera tua non indigeo, aut iterum caput pedibus: non eſtis mihi neceſſarii. Sed multo magis, quae videntur membra corporis infirmiora eſſe, neceſſariora ſunt. Et quae putamus ignobiliora eſſe membra corporis, his honorem abundantiorem circumdamus. Et quae inhoneſta ſunt noſtra, abundantiorem honeſtatem habent. Honeſta autem veſtra nullius egent. Sed Deus temperauit corpus, ei, cui deerat, abundantiorem tribuendo honorem, vt non ſit ſchiſma in corpore, ſed in id ipſum pro inuicem ſollicita ſint membra. Vos autem eſtis corpus CHRISTI, & membra de membro. *Vnusquisque cuiuslibet indiget.*

§. 9. Conſimilia ſcribit Romanis, *ſicut enim* (inquit) *in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, ita multi vnum corpus ſumus in CHRISTO, ſinguli autem alter alterius membra, habentes donationes ſecundum gratiam, quae data eſt nobis differentes.* Rurſum ad Epheſios, *veritatem autem* (inquit) *facientes in caritate, creſcamus in illo per omnia, qui eſt caput CHRISTVS, ex quo totum corpus compactum & connexum, per omnem iuncturam ſubminiſtrationis, ſecundum operationem in menſuram vniuscuiusque membri augmentum corporis facit, in aedificationem ſui in caritate.* Et alibi iubet *inuicem alios aliorum onera geſtare*, quoniam ſumus inuicem membra. *Rom. 12, 4.* *Cuique ſuus eſt vſus ad omnium vtilitatem.* *Epheſ. 4, 15. 16.* *Gal. 6, 2.*

§. 10. Vide igitur, num ad hoc corpus pertineant, quos paſſim audis ad hunc modum loquentes, *mea res, mihi haereditate obuenit, iure, non fraude poſſideo.* Cur ea non meo arbitratu vtar atque abutar? Cur iisdem inde quidquam, quibus nihil debeo? Profundo, perdo, meum

eſt, quod perit, aliorum nihil intereſt. Membrum tuum ringitur inedia, & tu ructas perdicum carnes. Frater nudus horret, tibi tantum veſtium tineis & carie vitiatur. Tibi mille aureos vnius noctis alea perdidit, dum interim miſera quaepiam puella, adigente egeſtate, pudicitiam ſuam proſtituit & perit anima, pro qua Chriſtus impendit animam ſuam.

Inaequalitas fortunarum reprehenditur.

Studium ſui contra caritatem.

§. 11. Tu dicis, quid mea? Quod meum eſt, pro meo arbitrio tracto. Et poſtea iſto cum animo tibi videris Chriſtianus, qui ne homo quidem ſis? Audis in coetu multorum laedi famam huius atque illius, tu taces, aut forte arrides obtrectanti. Confutaſſem, inquis, ſi quid ad me pertinuiſſent, quae dicebantur. At nihil mihi cum illo, qui laedebatur. Ergo nihil tibi cum corpore, ſi nihil cum membro. Ne cum capite quidem aliquid, ſi nihil cum corpore.

§. 12. *Vim vi*, inquiunt, *ius eſt repellere*. Nihil moror, quid leges imperatoriae permittant, hoc demiror, vnde iſtae voces in mores Chriſtianorum peruenerint. Nocui, ſed laceſſitus. Malui dare malum, quam in me admittere. Eſto, non puniunt leges humanae, quod indulſerunt. At quid facturus eſt Chriſtus, imperator tuus, ſi ſuae legi fraudem feceris, quae exſtat, apud Matthaeum? *Ego autem dico vobis, non reſiſtere malo, ſed ſi quis te percuſſerit in dextram maxillam tuam, praebe illi & alteram, & ei, qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Et quicunque te angariauerit mille paſſus, vade cum illo & alia duo. Diligite inimicos veſtros, & benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus & calumniantibus vos, vt ſitis filii patris veſtri, qui in coelis*

Ne vindictam expetas. Matth. 5, 29. ſqq.

coelis eſt, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos.

§. 13. Reſpondes, non mihi iſta dixit. Dixit apoſtolis, dixit perfectis. Non audiſti, *vt filii patris veſtri ſitis?* Si filius Dei non cupis eſſe, nihil ad te pertinet lex. Quanquam ne bonus quidem eſt, qui perfectus eſſe nolit. Accipe & illud, ſi mercedem non deſideras, nihil ad te mandatum. Sequitur enim, *ſi diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis?* Quaſi dicat, nullam. Neque enim iſtud facere virtus eſt, ſed non facere ſcelus eſt. Neutri debetur quidquam, vbi par relatum eſt pari.

Dictum eſt omnibus Chriſtianis.

§. 14. Audi Paullum magnum Chriſtianarum legum & conſultum & interpretem, *benedicite perſequentibus vos, benedicite, & nolite maledicere. Nulli malum pro malo reddentes. Sic fieri poteſt, quod ex vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes, non vosmetipſos defendentes, cariſſimi, ſed date locum irae.* Scriptum eſt enim, *mihi vindicta, & ego retribuam, dicit Dominus. Sed ſi eſurierit inimicus tuus, ciba illum. Si ſitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres ſuper caput eius. Noli vinci a malo, ſed vince in bono malum.*

Rom 12, 14 17 ſqq.

§. 15. Quid igitur futurum eſt, inquis, ſi procacitatem alienam mea lenitate aluero, & veterem ferendo iniuriam inuitaro nouam? Si potes malum, ſine tuo malo, vel effugere vel depellere, nemo te vetat facere. Sin minus, caue dixeris, facere ſatius eſt, quam pati. Si potes, emenda, vel beneficiis obruens, vel manſuetudine vincens. Sin aliter, praeſtat alterum perire, quam vtrumque, praeſtat te patientiae lucro diteſcere, quam mutua talione mali malos ambos fieri. Ergo Chriſtianum decretum ſit, cum omnibus

Chriſtiano ſatius pati quam facere.

Chriſtianum decretum. Amore, manſuetudine, be-

neſicio certandum. nibus amore, manſuetudine, beneficio certare. Contentione, odio, obtrectatione, contumelia, iniuria; vel infimis etiam libenter cedere.

§. 16. Sed indignus eſt, cui benefiat, cui concedatur. At dignum te, vt facias, dignus Christus, ad cuius gratiam fit. Neque laedere quenquam volo, aiunt, neque laedi me patiar. Immo tu laeſus, ex animo remitte noxiam, cauens, ne quid ſit, quod quisquam tibi remittat. Tam obſeruans eſto, in vitanda culpa tua, quam facilis ad remittendam alienam.

Remittenda noxia.

§. 17. Quo maiores, hoc te magis magisque ſubmittas, vt omnibus in caritate inſeruias. Si claro genere es, non obſcurabunt, ſed decorabunt nobilitatem generis, mores Chriſto digni. Si doctus es, hoc modeſtius imperitorum inſcitiam feras & emendes. Hoc fratri plus debes, quo plus tibi creditum eſt.

Generoſus *Doctus.*

Opulentus *Luc.* 16,1. §. 18. Diues es? memineris diſpenſatorem eſſe te, non Dominum, ac ſollicitus vide, quomodo rem communem tractes. Tu credebas, ſolis monachis interdictam eſſe proprietatem? Indictam paupertatem? Erraſti, vtrumque ad omnes Chriſtianos pertinet. Lex te punit, ſi quid alieni ſuſtuleris. Non punit, ſi tuum fratri egenti ſubtraxeris. At vtrumque puniet Chriſtus.

Paupertas non monachis tantum indicta. *Chriſtus. Lex humana.*

§. 19. Si magiſtratus es, ne te faciat honor ferociorem, ſed onus ſollicitiorem. Non gero, inquis, munus eccleſiaſticum, non ſum paſtor aut epiſcopus. Demus iſtud. At num etiam Chriſtianus non es? Ipſe videris, cuias ſis, ſi eccleſiaſticus non es. Adeo Chriſtus in contemtum venit mundo, vt pulcrum exiſtiment & regium, nihil cum eo habere commercii, hoc quemque contemtiorem eſſe, quo fuerit illi copulatior.

Chriſtianus contemtus Chriſtus.

§. 20. An non andis quotidie ab iratis laicis, atrocis

atrocis conuitii loco nobis in os iaci clerici, ſacerdotis & monachi vocabula? Idque prorſus non alio animo, ac voce, quam ſi inceſtum aut ſacrilegium exprobrarent. Equidem demiror, cur non etiam baptiſmum obiiciant, cur non etiam cum Saracenis Chriſti cognomen probri vice impingant. Si malum clericum aut indignum ſacerdotem dicerent, aut monachum irreligioſum, ferendi erant, quippe qui mores hominum notarent, non virtutis profeſſionem contemnerent. Sed qui ſibi ſtupra virginum, res bello raptas, pecuniam alea vel partam vel perditam, & id genus plurima facinora gloriae ducunt; in alium vero nihil habent contemtius, aut probroſius, aut magis pudendum, quod obiectent, quam monachi aut ſacerdotis vocabulum: nimirum obſcurum non eſt, quid de Chriſto ſentiant iſti ſolo nomine Chriſtiani.

Sacerdos eſt. *Virtutis profeſſio deriſa.* *Nomine Chriſtiani.*

§. 21. Non eſt alius epiſcoporum, alius magiſtratuum ciuilium Dominus. Eiusdem vices gerunt vtrique. Eidem vtrique reddenda erit ratio. Si alio, quam ad illum reſpicis, vel ſuſcipiens magiſtratum, vel gerens, nihil refert, ſi te mundus non vocat Simoniacum, ille certe vt Simoniacum puniet. Si publicum munus ambis, non vt proſis in commune, ſed vt priuatim rei tuae conſulas, vt vlciſcaris, quibus male vis, magiſtratus tuus latrocinium eſt apud Deum. Inſequeris praedones, non vti ſuum recipiat, qui ſpoliatus eſt, ſed ne non ſit apud te, quod apud praedones eſt. Quantulum quaeſo inter te & illos intereſt? Niſi forte, quod illi quidem mercatorum, tu praedonum es praedo.

Simoniacus. *Magiſtratus latrocinium praedonum.* *Praedo.*

§. 22. In ſumma, niſi hoc animo geris magiſtratum, vt paratus ſis, non dicam rei, ſed & capitis iactura, quod iuſtum eſt tueri, non approbabit

Etiam capitis iactura tuendum, quod iuſtum eſt.

Magiſtratu dignus, qui inuitus ſuſcipit. Et prophanorum & ſacerdotum vnus Chriſtus. Velis, quod ius eſt.

Chriſtus adminiſtrationem tuam. Addam & illud ex Platonis ſententia, *neminem eſſe magiſtratu dignum, qui libenter gerit magiſtratum.*

§. 23. Si princeps, caue, ne te incantent maleficae illae aſſentatorum voces, *Dominus es, ſupra leges, liber es. Omnia tibi iuſta, omnia honeſta. Tibi licet, quidquid libet.* Nihil ad te, quae vulgo dicuntur a ſacerdotibus. Immo tu id, quod res eſt, exiſtima, vnum omnium eſſe Dominum Chriſtum Ieſum, cuius te quam ſimillimum eſſe oportet, quippe cuius vices geris. Huius diſciplina nulli praeſtanda exactius, quam tibi, a quo ſeuerius rationem exacturus, quam ab aliis. Non protinus ius eſſe putato, quod vis, ſed id tantum velis, quod ius eſt. Quod vlli mortalium turpe futurum erat, id ne tibi quidem putaris honeſtum. Immo ne illa quidem tibi permitte, quae vulgo ſolent condonari. Quod in aliis delictum, in te flagitium fore puta.

Morum honeſtas.

§. 24. Honorem, admirationem, dignitatem, gratiam, auctoritatem non opes tibi concilient plebeiis maiores, ſed mores emereantur, popularibus meliores. Non ea diſcat in te mirari vulgus, quibus illa ipſa facinora inuitantur, in quae tu quotidie animaduertis. Tolle admirationem diuitiarum, vbi fures, peculatores, ſacrilegi, praedones? Tolle admirationem voluptatum, vbi raptores atque adulteri?

§. 25. Quoties ſplendidior apud tuos videri vis, ne ſtultorum oculis opes tuas explices, cum felicior, ne luxum & voluptates oſtentes. In te primum diſcant iſta contemnere, diſcant ſuſpicere virtutem, in pretio habere frugalitatem, applaudere temperantiae, honorem habere modeſtiae. Ne quid eorum tuis in moribus appareat, quae tui faſces in populi moribus puniunt.

Optime

Optime reciderís maleficia, ſi materiam maleficiorum, diuitias & voluptates in te non viderint magni fieri. *Vita Chriſtiani principis.*

§. 26. Ne quem vel media de plebe prae te contemſeris. Commune ex aequo pretium eſt, quo vtrique eſtis redemti. A contemtu te non ſtrepitus ambitionis, non ferocitas, non arma atque ſatellites vendicent, ſed vitae integritas, ſeueritas, ac mores ab omnibus populi vitiis incorrupti. Nihil prohibet, in obeundo principatu ſummum tenere locum, & in caritate nullum diſcernere locum. Hoc principatum eſſe puta, non opibus praecedere, ſed quam plurimum omnibus prodeſſe. *Principatus Chriſtianus.*

§. 27. Non ea, quae publica ſunt, in tuum commodum verte, ſed quae tua ſunt, teque ipſum totum ad publicam vtilitatem effunde. Multa tibi debet populus, at tu illi debes omnia. Ambitioſa nomina inuicti, ſacroſancti, maieſtatis, & ſi coguntur ferre aures, animus certe non agnoſcat, ſed haec omnia in Chriſtum, cui ſoli competunt, referas. Laeſae maieſtatis crimen, quod alii tragica voce efferunt, apud te leuiſſimum ſit. Maieſtatem principis is vere laedit, qui principis nomine contra ius crudeliter, violenter, flagitioſe quid facit. *Tituli principum.* *Maieſtas principis.*

§. 28. Nullius iniuria te minus moueat, quam quae priuatim ad te pertinet. Publicam perſonam eſſe te memineris, nec oportere niſi de publico cogitare. Si cordatus es, reputa tecum, non quantus ſis, ſed quantum onus humeris ſuſtineas. Et quo maiore in periculo verſaris, hoc minus indulge tibi, non a maioribus tuis, aut aſſentatoribus formam adminiſtrandi imperii, ſed a Chriſto petens. Quid enim abſurdius, quam principem Chriſtianum Hannibalem, Alexandrum mag- *Priuata iniuſtitia.* *A Chriſto gerendi imperii petenda forma.*

 num,

num, Caeſarem, aut Pompeium ſibi proponere? In quibus ipſis,cum quaſdam virtutes nequeat aſſequi, ea potiſſimum imitabitur,quae ſola erant fugienda. Non protinus in exemplum trahatur, ſi quid approbantibus hiſtoricis fecit Caeſar, ſed ſi, quod fecit, non abhorret a doctrina Domini noſtri, aut ſi eſt eiusmodi, vt, quanquam imitandum non eſt, ad virtutis tamen ſtudium poſſit accendere.

Chriſtiani principes Ethnicos ſibi non proponant niſi cum iudicio.

§. 29. Ne totum quidem imperium tanti ſit, vt prudens velis a recto deflectere. Exue potius illud, quam exuas Chriſtum. Ne dubita, habet ille, quod tibi referat pro contemto imperio, longe melius imperium. Nihil tam decorum, tam magnificum, tam glorioſum regibus, quam ad ſummi regis IESV ſimilitudinem quam proxime accedere, qui vt erat maximus, ita & optimus erat. Sed quod maximus eſſet, id in terris diſſimulauit, quod optimus, id nos ſentire maluit, quia hoc nos maluit imitari. *Negauit, regnum ſuum de hoc mundo eſſe*, cum eſſet coeli terraeque Dominus. *Sed principes gentium dominantur eis*. Chriſtianus non exercet poteſtatem in ſuos, ſed caritatem, *& qui maximus eſt, omnium miniſtrum ſe cogitet eſſe, non Dominum.*

Phil.2,5. *Maximus.* *Optimus.* *Ioh.18,36* *Matth.20.25.ſqq.*

§. 30. Quo magis admiror poteſtatis, & *dominii* ambitioſa vocabula, ad ipſos vsque Pontifices ſummmos, & epiſcopos inuecta fuiſſe. Nec pudere theologos non minus indocte quam ambitioſe, *magiſtros* noſtros vulgo appellitari, cum vtrumque Chriſtus interdixerit ſuis, ne vel dominos, vel *magiſtros* vocari ſe ſinerent, *vnum enim eſſe tum magiſtrum, tum Dominum, qui & caput omnium noſtrum, Chriſtus Ieſus.* Apoſtolus, paſtor, epiſcopus of-

Pontifices, Epiſcopi, Theologi, Magiſtri noſtri. *Matth 23,10.*

officii ſunt vocabula, non dominatus. Papa, Abbas caritatis cognomina ſunt, non poteſtatis.

§. 31. Sed quid ego mare illud vulgarium errorum ingredior? Ad quodcunque hominum genus ſe conuerterit, multa vbique videbit homo vere ſpiritalis, quae rideat, plura, quae fleat: plurimas opiniones deprehendet deprauatiſſimas, & a Chriſti doctrina longe lateque diſſidentes, quarum bona pars inde proficiſcitur, quod etiam in Chriſtianiſmo mundum quendam induximus. Et quod apud veteres theologos de mundo legitur, hoc parum eruditi ad eos referunt, qui monachi non ſunt. Mundus in euangelio, apud Apoſtolos, apud Auguſtinum, Hieronymum dicuntur increduli, a fide alieni, *crucis Chriſti inimici*, blaſphemi in Deum. Qui huiusmodi ſunt, *ſolliciti ſunt de craſtino*, quippe qui diffidunt de Chriſto, pro opibus, pro imperio, pro voluptatibus digladiantur, vtpote qui ſenſibilium rerum praeſtigiis obcoecati, falſa bona pro veris amplectuntur.

Mundum induximus quendam in Chriſtianiſmum. *Mundus quid ſit apud veteres.* *Phil.* 3, 18. *Matth.* 6, 34.

§. 32. Hic enim *mundus Chriſtum verum lumen non cognouit. Hic totus in malo poſitus*, ſe amat, ſibi viuit, ſibi ſtudet, non enim induit Chriſtum, qui vera caritas eſt. Ab hoc ſemouit Chriſtus non ſolum apoſtolos, ſed omnes, quos ſe dignos iudicauit. Quo tandem igitur modo hunc ſemper in litteris damnatum mundum, cum Chriſtianiſmo miſcemus? Et mundi inani vocabulo noſtris vitiis blandimur?

Ioh. 1, 10. 1. *Ioh.* 5. 19.

§. 33. Augent hanc peſtem plerique doctores, *qui adulterantes verbum Dei*, vt ait Paullus, & ad temporum mores ſcripturam diuinam trahentes, cum magis conueniat, mores ad ſcripturarum regulam emendari. Nullum autem exitialius aſſentandi genus, quam cum verbis euangelicis, aut propheticis, animi morbis blan-

2. *Cor.* 4, 2. *Ad temporum mores ſcripturam trahunt.*

Rom. 13, 1. *Omnis poteſtas a Deo.* blandimur, non medemur. Audit princeps, *omnis poteſtas a Deo*, protinus ſurgunt criſtae. Cur magis tumidum te reddit ſcriptura, quam ſollicitum? Cogitas, quod Deus tradidit tibi gerendum imperium, & non cogitas, quod idem geſti imperii exiget rationem?

Luc. 16, 2. *Ne binas habeas tunicas.* c. 3, 11.

§. 34. Audit *auarus interdictum Chriſtianis, ne binas habeant tunicas.* Interpretatur theologus, alteram tunicam eſſe, quidquid neceſſitati naturae ſuperſit, & quod ad morbum cupiditatis pertineat. Bene habet, inquit Craſſus ille, mihi adhuc plurima deſunt. Audit animalis & a caritate frigidus, hunc eſſe caritatis ordinem, vt tuam pecuniam alienae, tuam vitam alienae, tuam famam alienae anteponas. Non dabo, inquit, igitur, ne forte mihi ipſi deſit. Non tuebor illius famam, ne quid maculae meae aſpergatur famae. Fratrem in periculo deſeram, ne veniam & ipſe in periculum. Breuiter, mihi viuam totus, ne quid vllius nomine ad me perueniat incommodi.

Ordo caritatis.

Quae mala ſunt, in ſanctis viris imitamur.

§. 35. Didicimus & a ſanctis viris, ſi quid non imitandum fecerunt, id ſolum in vitae exemplum trahere. Adulteri & ſanguinarii Dauid exemplo ſibi blandiuntur. Qui ſacculis inhiant, diuitem Abraham nobis obiiciunt. Principes, quibus pro ludo eſt paſſim vitiare virgines, Solomonis reginas & concubinas nobis annumerant. *Quorum Deus venter eſt, Noë ebrietatem praetexunt.* Inceſti Loth concubitum praetendunt ſuae turpitudini. Cur in iſtos a Chriſto declinamus oculos? Audeo dicere, ne in Prophetis quidem, aut Apoſtolis imitandum Chriſtianis, ſi quid a Chriſti doctrina diuaricetur.

2. Sam. 11. *Gen.* 23, 2. *1. Reg.* 11, 3. *Phil.* 3, 19. *Gen.* 9, 21. *c.* 19, 31. *ſqq.*

Nihil vs-

§. 36. Quod ſi ſanctos peccatores libet imitari, non reclamo, modo totos imitentur. Secutus

tus es Dauid adulterantem, magis ſequere poenitentem. Expreſſiſti Magdalenam peccatricem, exprime & amantem multum, exprime lacrimantem, exprime ad pedes Ieſu ſeſe abiicientem. Perſecutus es eccleſiam Dei cum Paullo, peieraſti cum Petro, fac, & ceruicem porrigas pro pietate cum Paullo, crucem ne reformides cum Petro. Ideo patitur Deus & magnos viros in quaedam vitia labi, ne nos lapſi deſperemus, ſed ita, ſi quemadmodum ſocii fuimus errantium, ita ſimus & emendantium errata. Nunc illud ipſum, quod imitandum non erat, exaggeramus, & quaedam recte ab illis facta deprauamus, aranearum inſtar, tantum ſi quid ineſt veneni, exſugentes, aut ſalutarem etiam ſuccum nobis vertentes in venenum.

quam imitandum, quod a Chriſto variat. *2. Sam. 12, 13.* *Luc. 7, 38. ſqq.* *Act. 8, 3. c. 9, 1.* *Matth. 26, 24.* *Act. 21, 13.* *Ioh. 21, 18.* *Bona etiam in malum vertimus.*

§. 37. Quid tibi cum diuite Abraham, cui numiſma numen eſt? Quod ille prouentu foeturae, Deo rem illius fortunante, ditatus eſt, idque in lege carnali, ideo ne tibi Chriſtiano liceat per fas nefasque, vndecunque Croeſi opes congerere, quas vel male profundas, vel peius domi defodias? Ille diuitiis ſponte affluentibus, quam non adiecerit animum, vel hoc argumento ſit, quod ſtatim ad iubentis Dei vocem filium vnicum mactandum produxit. Quam credis contemſiſſe boum armenta, qui contemſit & filium? Tu vero nihil aliud ſomnians, quam quaeſtum, nihil admirans, niſi pecuniam, paratus, ſimul atque inciderit exigui lucelli ſpes, vel fratrem fallere, vel Chriſtum negligere. Simile quiddam tibi putas eſſe cum Abraham?

Auarus non imitatur Abraham. *Gen. 22, 1. 3.*

§. 38. Simplices puellae filiae Loth, cum conſpicerent omnem quaquauerſum regionem incendio conflagrare, hoc vniuerſum mundum arbitantes, quod oculis patebat, neque vllum

Coniugium quorundam peius, quam

inceſtus filiarum Lotb. Gen. 19, 31. ſqq. iam vsquam mortalium ex tam vaſto incendio ſuperſtitem eſſe praeter ſeſe, non turpi, ſed pio conſilio, patris concubitum ſuffuratae ſunt, ne videlicet nullae generis humani reliquiae ſupereſſent, praeſertim cum adhuc vigeret diuinum praeceptum, *creſcite & multiplicamini.* *c. 1, 2.* Et audebis tuas prodigioſas libidines cum harum puellarum facto conferre? Immo & coniugium tuum harum inceſtui non dubitem poſthabere, ſiquidem in matrimonio non proli ſeruis, ſed tuae libidini.

§. 39. Dauid, tot egregiis pietatis exemplis *2. Sam. 11.* editis, ſemel incidit in adulterium, obiecta opportunitate, non captata. *Mala ſanctorum a noſtris exſuperantur multis modis.* An ob hoc protinus tibi licebit impune totam aetatem per alienos thalamos volutari. Petrus ſemel metu mortis abnegauit Chriſtum, pro quo poſtea fuerat moriturus, num ideo tibi quauis de cauſſa peierare fas erit? Non affectu peccauit, ſed errore lapſus eſt, admonitus ſtatim reſipuit. *Matth. 26, 70. ſqq.* Tu prudens, ſciens, videns in malis conſeneſcis, & Paulli exemplo tibi caput demulces?

1. Ioh. 21, 18. §. 40. Matthaeus verbo tantum iuſſus, nihil contatus, ſemel totum exuit telonem. *Act. 9, 4. 5. Matth. 9, 9.* Te pecuniis addictum non tot ſanctorum exempla, non toties audita euangelia, non tot conciones auellunt. *Auguſtini concubinatus excuſatur.* Dicunt mihi Epiſcopi, diuus Auguſtinus duas amicas habuiſſe legitur. Verum ille ethnicus, nos in Chriſtianiſmo educati. Ille adoleſcens, nos cani. Egregia collatio, quoniam ille iuuenis, ethnicus, ne matrimonii pedicis irretiretur, vnam mulierculam vxoris loco habuit, & non vxori, fidem tamen coniugii praeſtitit; ideo nobis Chriſtianis, ſenibus, ſacerdotibus, epiſcopis minus foedum erit, per *Perniciosiſſimum eſt, vitia* omnia libidinum volutabra conſpurcari? Actum

tum eſt de moribus, poſteaquam vitia virtutum nominibus donauimus, & ad tuendum mala noſtra argutiores, quam ad emendandum diligentiores eſſe coepimus. Maxime ſi prauas opiniones noſtras falſo patrocinio diuinarum litterarum alere, ac fulcire condidicerimus. *virtutum nominibus & ſcripturarum patrocinio cohoneſtare.*

§. 41. Tu igitur, frater ſuauiſſime, in totum contemto vulgo, cum ſuis & opinionibus & factis ſincere ac totus Chriſtianam ſectam arripe, quidquid in hac vita, vel horrendum, vel appetendum obiicitur ſenſibus, id omne pietatis amore ex aequo negligens. Vnus Chriſtus tibi ſatis ſit, vnicus auctor & recte ſentiendi, & beate viuendi. Et hanc quidem *meram ſtultitiam* amentiamque mundus exiſtimat, *ſed per hanc placuit Deo ſaluos facere credentes.* 1. Cor. 1, 21.
Feliciter deſipit, qui ſapit in Chriſto; miſere deſipit, qui Chriſtum non ſapit.

§. 42. Verum heus tu quemadmodum te volo fortiter a vulgo diſſentire, ita nolo Cynicum quiddam referentem, paſſim aliorum ſententiis, aut factis oblatrare, ſuperciliose damnare, odioſe obſtrepere omnibus, rabioſe declamitare in vitam cuiuslibet, ne duo ſimul mala tibi conſciſcas, alterum, vt in omnium odium abeas, alterum, vt inuiſus, ne queas quidem vlli prodeſſe. *Non paſſim oblatres aliorum factis.*
Eſto & *tu omnibus omnia, vt omnes Chriſto lucrifacias,* quoad licet non offenſa pietate. 1. Cor. 9, 22.
Foris omnibus temet accommoda, vt intus quidem immotum ſedeat propoſitum. Foris autem comitas, affabilitas, facilitas, commoditas alliciat fratrem, quem blande conuenit inuitari ad Chriſtum, non aſperitate deterreri. Denique quod ſentis, non tam ſaeuis intonandum verbis, quam moribus exprimendum. Neque rurſus ſic indulgendum infirmitati *Accommoda foris, vt intus immotus ſedeas.*

tati

tati vulgi, vt veritatem in loco fortiter tueri non audeas. Humanitate emendandi ſunt homines, non decipiendi.

CAP. XVI.
CANON SEPTIMVS.

Annitendum eſt etiam, ſi ſumma deſperas.

PORro ſi per infantiam & imbecillitatem animi noſtri nondum ad iſta ſpiritalia licebit aſpirare, nihilo tamen ſegnius danda erit opera, vt ſaltem in proximis conſiſtamus. Alioqui vera compendiariaque ad felicitatem via eſt, ſi ſemel totam mentem ita ad coeleſtium rerum admirationem conuerterimus, vt veluti corpus vmbram, ita amor Chriſti, amor aeternorum & honeſtorum, natura ſecum adducat, faſtidium caducorum & odium turpium. Vtrumque enim neceſſario conſequitur alterum, & alterum cum altero vel creſcit vel decreſcit.

§. 2. Quantum profeceris in amore Chriſti, tantum oderis mundum. Quo magis miraberis inuiſibilia, hoc magis vileſcent res fluxae ac momentaneae. Oportet igitur, quod in litteris ſuadet Fabius, idem & in virtutis facere diſciplina, vt ſtatim ad optima nitamur. Quod tamen, ſi noſtro vitio non continget, proximum eſt, vt vel humana quadam prudentia a magnis vitiis abſtineamus, noſque ipſos, quoad fieri poteſt, integros diuinae beneficentiae ſeruemus.

Et vel a magnis vitiis abſtineas.

§. 3. Nam vt ſaluti propius eſt corpus exhauſtum quidem illud & inane, verum noxiis humoribus liberum; ita mens capacior eſt diuini muneris, nondum grauibus culpis inquinata, tametſi

metſi vera virtute adhuc vacat. Si imbecilliores ſumus, quam vt apoſtolos, vt martyres, vt virgines imitemur, ſaltem ne committamus, vt ethnici nos in hoc ſtadio videantur praecurrere. Quorum plerique cum neque Deum noſſent, quem vererentur, neque inferos crederent, quos formidarent, tamen ipſam per ſe turpitudinem modis omnibus fugiendam eſſe homini cenſuerunt, adeo vt nonnulli maluerint famae, rei, vitae denique iacturam facere, quam ab honeſto diſcedere. *Non potes imitari ſanctos, ne ſis ethnicis inferior.*

§. 4. Si per ſe tale quiddam eſt peccatum, vt nullis commodis, aut incommodis propoſitis ſit admittendum, profecto Chriſtianum hominem, ſi non Dei vel iuſtitia deterret, vel dehortatur beneficentia, ſi non vel ſpes immortalitatis, vel aeternae poenae metus reuocat, ſi ne ipſa quidem natiua peccati turpitudo retrahit, quae potuit & gentilium animos retrahere, ſaltem mille incommoda deterreant, quae etiam in hac vita peccantem conſequuntur, infamia, diſpendium rei, egeſtas, contemtus & odium bonorum, anxietas animi, inquietudo, & ille multo miſerrimus conſciae mentis cruciatus, quem etiamſi nonnulli in praeſentiarum non ſentiunt, ſiue aetatis hebetudine obſcurati, ſiue peccati voluptate inebriati, tamen ſentient poſterius, & omnino tanto ſentient infelicius, quanto ſerius. *Incommoda peccati cogites.*

§. 5. Quare iuuenes potiſſimum ſunt admonendi, vt, hanc eſſe peccati naturam, malint tot auctoribus credere, quam infelici experientia in ſemetipſis diſcere, neque prius vitam vitiis contaminent, quam plane, quid ſit vita, cognouerint. Si tibi vilis eſt Chriſtus, cui tu tanti conſtas, ſaltem tua ipſius cauſſa tempera-

to a turpibus. Et quanquam vehementer periculoſum eſt, hoc in ſtatu, velut in triuio, quod aiunt, diutius commorari, tamen iis, qui nondum queunt ad heroicam aſſurgere virtutem, non paullo praeſtabilius eſt in politica virtute conſiſtere, quam in omne turpitudinis genus ire praecipites. Non hic eſt felicitatis meta, ſed hinc propior ad felicitatem gradus. Interim tamen ſemper orandus Deus, vt nos ad meliora dignetur arripere.

A politica virtute gradus eſt ad ſalutem.

CAP. XVII.
CANON OCTAVVS. CONTRA SATANAE INSVLTVS.

Tentatus non mox animum abiiciat.

SI crebrius ac grauius ingruet in te tentationum procella, ne protinus tibi incipias diſplicere, quaſi ob id Deo tuo vel curae, vel cordi non ſis, aut parum pius, aut etiam minus perfectus. Immo potius gratias age, quod vt futurum haeredem erudit, vt cariſſimum filium flagellat, vt amicum explorat. Maximum eſt argumentum, hominem a diuina miſericordia reiectum eſſe, cum nullis tentationibus inceſſitur.

Rom. 8, 17. *Hebr.* 12, 6. 7, *Tentatio argumentum ſalutis.*

§. 2. In mentem tibi veniat *Paullus apoſtolus, qui ad tertii coeli myſteria promeruit admitti, tamen ab angelo ſatanae colaphizatus.* Succurrat amicus Dei, Iob, ſuccurrat Hieronymus, Benedictus, Franciſcus, cumque his innumerabiles alii Patres, maximis de vitiis ſollicitati. Si cum tantis viris, ſi cum tam multis tibi commune eſt, quod pateris, quid eſt, cur

2. Cor. 12, 27.

cur animum deiicias? Magis enitere, vt cum *1. Cor. 10,*
illis vincas. Non *deſtituet te Deus, & faciet eti-* *13.*
am cum tentatione prouentum**, **vt poſſis ſuſti-
nere.

CAP. XVIII.
CANON NONVS.

QVod callidi ſolent imperatores facere, vt in tranquillis etiam rebus, tamen excubias agant, itidem tu quoque ſemper animum vigilantem ac circumſpectum ad futurum hoſtis aſſultum habeas. *Semper vigilandum.*

§. 2. Nunquam enim *ille non circuit, quaerens, quem deuoret*, quo paratior eſſe queas, vt irruentem ſtatim fortiter retundas exſibilesque, & ſtatim peſtiferi *ſerpentis caput conteras*. Nusquam enim ille vincitur vel facilius, vel perfectius. Proinde conſultiſſimum eſt paruulos Babylonis illico, vt nati ſunt, ad petram, quae Chriſtus eſt, allidere, priusquam grandescant. *1. Pet. 5, 8. Gen. 3, 15. Tentatio recens ſupprimatur. Pſ. 137, 9. 1. Cor. 10, 4.*

CAP. XVIIII.
CANON DECIMVS.

REpellitur autem maxime tentator his modis, ſi vel vehementer auerſeris animo, ſtatimque inſuggerentem velut exſpuas, aut ardenter ores, aut ad ſanctam aliquam occupationem toto pectore te conferas, aut ſi verbis e ſacris litteris petitis tentatori reſpondeas, quemadmodum ſupra admonuimus. Qua quidem in re non mediocriter profuerit aduerſus *Remedia contra tentationem. Matth. 4, 4. ſeqq.*

Quaſdam ſententias paratas habe. omne tentationis genus certas quaſdam ſententias habere paratas, eas maxime, quibus aliquando ſenſeris animum tuum vehementer commoueri.

CAP. XX.

CANON VNDECIMVS.

PIos homines duplex potiſſimum habet periculum, alterum, ne in tentatione ſuccumbant, alterum, ne poſt victoriam, in conſolatione & gaudio ſpiritali inſoleſcant. Vt igitur tutus ſis, *non ſolum a timore nocturno, ve-*
Pſ. 91, 5. 6. *rum etiam a daemonio meridiano*, facito, vt, cum hoſtis te ad turpia ſollicitat, non tuam ipſius reſpicias imbecillitatem, ſed tantum memi-
Phil.4,13. neris, *te in CHRISTO omnia poſſe*, qui non a-
Memineris, te omnia in Chriſto poſſe. poſtolis modo, ſed & tibi, ſed omnibus ſuis membris, etiam infimis dixit, *confidite, quia ego vici mundum.*

§. 2. Rurſum cum vel poſt ſuperatum inſti-
Ioh.16,33. gatorem, vel in pio quopiam opere ſenſeris
Pro vitanda ſuperbia ſpiritali. mentem tuam, intus arcana quadam voluptate perfundi, tum etiam atque etiam caueas, ne quid inde tuis meritis arroges, ſed totum gratuitae beneficentiae Dei feras acceptum. Teque ipſum protinus verbis Paulli reprimas, *quid habes, quod non accepiſti? Et ſi accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis?*

1. Cor. 4, 7. §. 3. Itaque aduerſus duplex hoc malum duplex erit remedium, ſi & in conflictu tuae virtuti diffiſus, ad Chriſtum caput tuum confugias, atq. in eius vnius beneuolentia ſpem omnem vincendi ponas, & in conſolatione ſpiritali ſtatim gratias

agas illi de ſuo beneficio, tuam indignitatem humiliter agnoſcens.

CAP. XXI.
CANON DVODECIMVS.

CVm pugnas cum hoſte, non ſatis ſit tibi, ſi ictum illius declines, aut etiam repellas, niſi fortiter arreptum telum in ipſum auctorem retorſeris, ſuomet illum gladio iugulans. Id ita fiet, ſi ad malum ſollicitatus, non ſolum non pecces, ſed hinc tibi arripias occaſionem virtutis. *Ex tentatione occaſionem virtutis arripe.*

§. 2. Et quemadmodum eleganter fingunt Poëtae, Herculem obiectis ab irata Iunone periculis, animo creuiſſe atque induruiſſe; itidem tu quoque da operam, vt hoſtis inſtigationibus, non ſolum peior non fias, ſed etiam euadas melior. Sollicitaris ad libidinem, imbecillitatem tuam agnoſce, ac pluſculum etiam tibi de licitis voluptatibus interdicito, ad caſtas & pias occupationes apponito nonnihil auctarii. Inſtigaris ad cupiditatem, ad tenacitatem, auge eleemoſynas. Incitaris ad inanem gloriam, tanto magis demitte te in omnibus.

§. 3. Ita fiet, vt vnaquaeque tentatio ſit tibi renouatio quaedam ſancti propoſiti tui, & pietatis incrementum. Neque enim prorſus alia ratio tam efficax conficiendi profligandique hoſtem noſtrum. Verebitur enim te denuo prouocare, ne, qui impietatis auctor eſſe gaudet, pietatis miniſtret occaſionem. *Tentatio ſit tibi ſancti propoſiti renouatio.*

Cap. XXII.
CANON DECIMVS TERTIVS.

In pugna credas, eam eſſe ſupremam.

SEmper autem hoc animo atque hac ſpe dimices, quaſi ea pugna ſit tibi poſtrema futura, ſi victor diſceſſeris. Fieri enim poteſt, vt & iſtud praemii tuae virtuti largiatur benignitas diuina, vt hoſtis ſemel turpiter victus nunquam poſtea te repetat, id quod legimus, piis aliquot viris contigiſſe. Nec abſurde credit Origenes, vincentibus Chriſtianis minui copias hoſtium, dum ſemel fortiter repulſus nunquam ad hominem ſollicitandum reuerti permittitur.

Semper poſt pugnam alteram expecta.

§. 2. Ergo in conflictu aude perpetuam ſperare pacem. At rurſum, vbi viceris, ſic te geras, quaſi mox in praelium rediturus. Semper enim alia poſt aliam expectanda tentatio, neque vnquam diſcedendum ab armis, nunquam relinquenda ſtatio, nunquam remittendae excubiae, donec in hoc corporis praeſidio militamus. Semper illud propheticum in pectore cuique habendum, *ſuper cuſtodiam meam ſtabo.*

Eſa 21,8
Hab.2,8.

Cap. XXIII.
CANON DECIMVS QVARTVS.

Nullum vitium ceu leue con-

MAgnopere cauendum, ne quod vitium veluti leue contemnamus. Nullus enim hoſtis vicit ſaepius, quam qui fuit contem-

temtui. Qua in re non paucos mortalium miſere falli comperio. Fallunt enim ſeipſos, dum ſibi in vno aut altero vitio conniuentes, quod pro ſuis quisque moribus veniale putat, reliqua grauiter execrantur. Bona pars eorum, quos vulgus integros & incorruptos appellat, furtum, rapinam, homicidium, adulterium, inceſtum oppido deteſtantur. At ſimplicem fornicationem, & moderatum voluptatis vſum, vt leue commiſſum, neutiquam refugiunt. *temnamus.* *Quomodò ſuis quidam vitiis blandiantur.*

§. 2. Alius ad reliqua ſat incorruptus, biboſior eſt, in luxu intemperantior. Alius linguae licentioris. Alius inanior & iactantior. Quo tandem vitio carebimus, ſi ad hunc modum ſuo quisque blandietur? Argumentum eſt, iſtos ne reliquas quidem virtutes vere poſſidere, quibus vllum vitium placet, ſed potius ſimulacra quaedam virtutum, quae vel natura, vel educatio, vel conſuetudo denique, & gentilium animis indidit.

§. 3. Atqui Chriſtiano odio vnumquodlibet vitium execratur, omnia deteſtetur, neceſſe eſt. Cuius animum ſemel vera caritas occupauit, pari deteſtatione vniuerſam malorum cohortem perſequitur, ac ne in venialibus quidem ſibi blanditur, ne a minimis ſenſim ad maxima dilabatur, &, dum in leuibus oſcitat, excidat a ſummis. Et ſi nondum forte queas vniuerſam vitiorum ſtirpem euellere, tamen quotidie malis noſtris aliquid decerpendum, bonis moribus ſemper aliquid adiiciendum. Ad eum modum decreſcet aut creſcet ingens ille cumulus Heſiodius. *Quotidie aliquid de malis decerpendum.*

CAP. XXIIII.
CANON DECIMVS QVINTVS.

Comparanda eſt moleſtia pugnae cum futura poena peccati, & voluptas peccati cum ſequente victorem voluptate

SI te territabit labor, quem oportet in conflictu tentationum ſubire, hoc erit remedium. Noli moleſtiam pugnae conferre cum voluptate peccati. Sed praeſentem amaritudinem pugnae compone cum futura amaritudine peccati, quae victum conſequitur, tum praeſentem dulcedinem culpae, quae te illectat, cum futura dulcedine victoriae & tranquillitate mentis, quae conſequitur ſtrenue pugnantem, & mox videbis, quam iniqua ſit collatio.

§. 2. Verum in hoc falluntur parum cauti, quod amaritudinem pugnae comparant cum delectamento peccati, neque reſpiciunt, quid hoc atque illud conſequatur. Conſequitur autem victum multo tum grauior, tum diuturnior moleſtia, quam vincenti fuerat in congreſſu futura, victorem item longe maior ac durabilior voluptas, quam victo fuerit, quae traxit in culpam. Id quod facile iudicabit, qui fecerit vtriusque rei periculum.

Experire, quid ſit vincere.

§. 3. Verum neminem Chriſtianum oportet vsque adeo ignauum eſſe, vt, cum quotidie ſuccumbat tentationi, non ſaltem aliquando vel curet experiri, quid ſit vincere tentationem. Quod quo fecerit frequentius, hoc fiet victoria dulcior.

CAP.

CAP. XXV.
CANON DECIMVS SEXTVS.

QVod ſi quando te contigerit letale vulnus accipere, caue, ne protinus, abiecto clypeo, relictis armis, hoſti te dedas. Id quod animaduerti non paucis accidere, quibus animus natura eſt imbecillior & muliebrior, vt ſemel proſtrati, deſinant reluctari, ſeſeque totos permittant affectibus, neque cogitent de recuperanda libertate. Nimisque periculoſa eſt iſta puſillanimitas, quae cum interdum ingeniis non peſſimis adiuncta ſit, tamen ad id, quod eſt omnium peſſimum, ſolet adducere, nempe deſperationem. *Non deſperes victus.*

§. 2. Aduerſus hanc igitur hac regula communienda mens eſt, vt lapſi in peccatum, non ſolum non deſperemus, ſed gnauos milites imitemur, quos non raro pudor ignominiae & accepti vulneris dolor non modo non coniicit in fugam, verum ad fortius, quam antea, pugnandum acuit redintegratque. Itidem nos quoque, ſimul atque in capitalem noxam fuerimus inducti, illico properemus redire ad cor, & lapſus ignominiam noua virtutis alacritate ſarcire. Facilius vni vulneri medeberis, quam multis; facilius recenti, quam inueterato iam putrique. *Ad fortius pugnandum acuit lapſus.*

§. 3. Anima temetipſum verſiculo illo notiſſimo, quem vſurpaſſe Demoſthenes legitur, *vir fugiens & denuo pugnabit.* Cogita Dauid prophetam, regem Salomonem, Petrum & Paullum apoſtolos, tanta lumina ſanctimoniae, in quae ſcelera tamen inciderint. Quos fortaſſe

vel ob hoc cadere permiſit Deus, ne tu lapſus deſperares. Erige te igitur in pedes, ſed ſtatim magnoque animo, atque in pugnam redito tum ardentior, tum cautior. Fit interim, vt capitalia commiſſa piis hominibus cedant in cumulum pietatis, dum ardentius amant, qui turpius errarunt.

CAP. XXVI.

CANON DECIMVS SEPTIMVS.

Crux Chriſti remedium aduerſus omnes aduerſitates. Superſtitioſa crucis meditatio.

SEd aduerſus alios atque alios tentatoris incurſus alia atque alia remedia ſunt accommodatiora. At vnicum, multoque omnium efficaciſſimum remedium, aduerſus omne vel aduerſitatis, vel tentationis genus eſt crux Christi, quae eadem eſt, & errantibus exemplum, & laborantibus refrigerium, & pugnantibus armatura. Haec eſt vna contra omnia tela nequiſſimi obiicienda.

Condolere tanquam indigna patienti non eſt verus crucis fructus, ſed mortificatio.

§. 2. Proinde conuenit in hac diligenter exerceri, non quidem vulgi more, quo quidam Dominicae paſſionis hiſtoriam quotidie relegunt, aut crucis imaginem adorant, aut millenis ſignis eius totum vndique corpus communiunt, aut fragmentum aliquod ſacrati ligni domi ſeruant, aut ita certis horis ſupplicium Chriſti recolunt, vt ei, tanquam homini iuſto & indigna patienti, humano affectu condoleant atque illacriment. Non hic eſt verus illius arboris fructus, verum interim ſit iſtuc lac infantium animarum.

§. 3. Tu vero aſcende in palmam, vt veros illius fructus apprehendas. Ii ſunt praecipui, ſi membra capiti, in mortificandis affectibus, quae ſunt membra noſtra ſuper terram, conformes

eſſe

eſſe curemus. Id quod nobis non ſolum amarum eſſe non debet, verum etiam vehementer optabile ac iucundum, ſi modo ſpiritus Chriſti viuit in nobis. Quis enim vere amat eum, cui quam diſſimillimus eſſe gaudeat? Verum quo maiore fructu myſterium crucis mediteris, oportebit vnumquemque ſibi rationem ac piam quandam digladiandi artem parare, & in ea diligenter exerceri, vt, ſimul atque res popoſcerit, in promtu ſit. Ea poteſt eſſe huiusmodi, vt ſingulis affectibus tuis crucifigendis eam crucis partem applices, quae potiſſimum reſpondeat. Nulla eſt enim omnino vel tentatio, vel aduerſitas, quae non ſuum ac proprium habeat remedium in ea. *Affectus hoc modo crucientur.*

§. 4. Veluti cum te titillat ambitio huius mundi, cum pudet ludibrio ac contemtui eſſe, cogita, o membrum infimum, quantus ſit Christus caput tuum, & quo ſeſe tua cauſſa deiecerit. Cum inceſſit animum inuidiae malum, memento, quam benigne, quam candide ſe totum ille noſtris vſibus impenderit, quam bonus fuerit etiam peſſimis. Cum ſollicitaris a gula, recole illum felle & aceto potatum. Cum tentaris a voluptate turpi, recordare, quam tota capitis vita ab omni abfuerit voluptate, quam omnibus incommodis, cruciatibus, aerumnis plena. Cum irritat ira, ſuccurrat ſtatim ille, *qui velut agnus coram tondente obmutuit, & non aperuit os ſuum.* Si te male vrit paupertas, aut habendi cupiditas ſollicitat, protinus in mentem veniat ille Dominus vniuerſorum, *pro te factus egenus, ita vt non haberet, vbi inclinaret caput ſuum.* *Matth. 27, 43.* *Eſa. 53, 7.* *1. Cor. 8, 9.* *Matth 8, 20.*

§. 5. Atque ad eandem rationem ſi & in reliquis tentationibus feceris, non ſolum acerbum non erit, vim attuliſſe tuis affectibus, verum

Chriſtum cogitans affectibus vim haud grauatim infert.

etiam dulce, propterea quod intelliges, iſto modo te conformari capiti tuo, eique pro ſuis immenſis doloribus, quos tua cauſſa pertulit, quaſi gratiam referre.

CAP. XXVII. CANON DECIMVS OCTAVVS.

ATque hoc quidem remedii quanquam vnum omnium longe praeſentiſſimum eſt iis, qui mediocriter in via vitae proceſſerunt: tamen infirmioribus nonnihil profuerint & illa, ſi ſollicitante ad impietatem affectu, ſtatim ob oculos mentis reuocent, quam foeda, quam execranda, quam exitialis res ſit peccatum, contra quanta hominis dignitas.

Indignitas peccati, hominis dignitas.

§. 2. In futilibus etiam negotiis pauliſper apud nos ipſos conſultamus, in hac re omnium maxima, priusquam nosmet aſſenſu, veluti chirographo, diabolo aſtringimus, non noſtro cum animo reputabimus, a quanto opifice ſimus conditi, in quam excellenti ſtatu conſtituti, quam immenſo pretio redemti, ad quantam felicitatem vocati, hominem generoſum illud eſſe animal, cuius vnius gratia mirabilem hanc mundi machinam fabricatus eſt Deus, conciuem angelorum, filium Dei, haeredem immortalitatis, membrum Chriſti, membrum eccleſiae, *corpora noſtra templa eſſe ſpiritus ſancti*, mentes ſimulacra ſimul & adyta diuinitatis; at e regione peccatum eſſe peſtem teterrimam ac tabem, tum animi, tum corporis. Vtrumque enim in natiuam ſpeciem refloreſcit innocentia, peccati vero contagio marceſcit vtrumque etiam in hoc

1. Cor. 6, 19.

ſecu-

ſeculo. Peccatum letale virus ſpurciſſimi ſerpentis, auctoramentum diaboli ac ſeruitutis non turpiſſimae modo, verum etiam miſerrimae. *Peccatum quid.*

§. 3. Haec atque huiusmodi vbi tecum expenderis, etiam atque etiam delibera, num ſatis conſultum ſit, ob fucatam, momentaneam, venenatam peccati delectatiunculam, a tanta dignitate in tantam excidere indignitatem, vnde te per teipſum non queas aſſerere.

CAP. XXVIII.

CANON VNDEVIGESIMVS.

DEinde duos illos auctores inter ſe diſſimillimos compara, Deum ac diabolum, quorum alterum peccando tibi facis inimicum, alterum conſtituis dominum. Per innocentiam & gratiam adſciſceris in numerum amicorum Dei, adoptaris in ius & haereditatem filiorum. Per peccatum vero conſtitueris & ſeruus & filius diaboli. Alter eſt aeternus ille fons, & idea ſummi pulcri, ſummae voluptatis, ſummi boni, omnibus ſeſe communicans. Alter omnium malorum, extremae turpitudinis, ſummae infelicitatis pater. *Innocentia Dei, peccato diaboli ſeruitutem obimus.*

§. 2. Alterius in te beneficia, alterius maleficia recordare. Ille qua bonitate te condidit, qua miſericordia redemit? Qua libertate locupletauit? Qua lenitate quotidie ſuſtinet delinquentem? Qua laetitia recipit reſipiſcentem? Contra haec omnia diabolus quanta inuidentia iam olim inſidiatur ſaluti tuae? In quas aerumnas te coniecit? Atque adeo quid aliud molitur quotidie, niſi vt vniuerſum hominum genus ſecum in aeternum exitium trahat? *Beneficia Dei, diaboli maleficia cogitanda.*

§. 3.

§. 3. His omnibus hinc atque hinc recte penſiculatis, ita tecum cogita, ego ne oblitus originis meae, oblitus tantorum beneficiorum, propter tantillum bolum falſae voluptatis, a tam nobili, a tam amante, a ſic merito parente deſciſcam ingratus, & me vltro turpiſſimo, crudeliſſimo domino mancipabo? Non ſaltem illi praeſtabo, quod homuncioni praeſtarem bene merenti? Non illum fugiam, qui hominem fugero malum dare cupientem?

Cap. XXIX.

CANON VIGESIMVS.

Praemium virtutis coelum. NEque vero minus inaequale praemium, quam diſſimilis auctor. Quid enim inaequalius, quam mors aeterna & vita immortalis, quam ſine fine ſummo frui bono in contubernio coeleſtium ciuium, & ſine fine extremis excruciari malis in infeliciſſimo conſortio damnatorum? Atque hac de re qui dubitat, ne homo quidem eſt, nedum Chriſtianus. Qui non cogitat, vel ipſa eſt amentia amentior.

Fructus pietatis in hac vita. §. 2. Iam vero praeter iſta, habent & in hac interim vita pietas & impietas fructus ſuos nimium diſſimiles. Ex illa enim metitur ſecura tranquillitas animi, & beatum illud gaudium purae mentis, quod quisquis ſemel deguſtarit, nihil tam pretioſum, nihil tam voluptarium mundus hic poſſidet, qui cum velit permutare. *Fructus peccati.* Hanc contra, cum mille alia mala, tum miſerrimus ille cruciatus animi ſibi male conſcii conſequitur.

Matth. 19, 29. §. 3. Illud enim eſt *centuplum ſpiritalis gaudii*, quod Chriſtus pollicitus eſt in euangelio, velut arrham quandam aeternae felicitatis. Haec

ſunt

ſunt illa apud prophetam miranda munera, *quae neque oculus vidit, neque auris audiuit, neque aſcenderunt in cor hominis, quae praeparauit Deus diligentibus ſe*, nimirum in hac vita. Cum interim *vermis impiorum non moritur*, & inferos ſuos iam apud ſuperos patiuntur. *Nec alia eſt flamma, in qua cruciatur diues ille comesſator* euangelicus. Nec alia ſupplicia inferorum, de quibus multa ſcripſere Poëtae, quam perpetua mentis anxietas, quae peccandi conſuetudinem comitatur. *Eſa. 64, 4.* *Eſa. 66, 24.* *Luc.* 16, 24.

§. 4. Tollat igitur, qui velit, futuri ſeculi tam diuerſa praemia: habet annexum ſibi virtus, propter quod abunde debeat expeti: habet adiunctum peccatum, cuius cauſſa debeat horreri.

CAP. XXX.
CANON VIGESIMVS PRIMVS.

AD haec cogita, quam aerumnoſa, quam fugax ſit vita praeſens, quam vndique imminens inſidioſa mors, quam paſſim opprimit inopinantes. Et cum nemo vel de momento vitae ſit ſecurus, quam ingens periculum, eam comperendinare vitam, in qua, ſi te mors ſubitanea (vt ſaepe accidit) deprehenderit, in aeternum periſti. *Vitae fragilitas cogitetur.*

CAP. XXXI.
CANON SECVNDVS ET VIGESIMVS.

TVm ſemper erit formidanda impoenitentia, malorum extremum, illud nimirum perpendenti, ex quam multis, quam pauci *Quod pauci plene reſipiſcunt.*

a pec-

a peccatis vere ac toto pectore reſipiſcunt, praeſertim iis, qui funiculos iniquitatis in extremum vsque vitae protraxerunt.

§. 2. Lubricus quidem & facilis in turpitudinem lapſus, ſed hinc reuocare gradum, ſuperasque euadere ad auras, hoc opus, hic labor eſt. Proinde vel hirci Aeſopici caſu admonitus, priusquam in peccati puteum deſcendas, cogita, non perinde facilem eſſe reditum.

Cap. XXXII.

REMEDIA CONTRA SPECIALIA QVAEDAM VITIA, ET PRIMVM CONTRA LIBIDINEM.

Et hactenus quidem communia aduerſum omne vitiorum genus remedia vtcunque demonſtrauimus. Nunc conabimur & ſpeciatim quaedam tradere, quibus modis cuique peccato debeas occurrere, ac primum *libidini*, quo malo nullum aliud, neque prius nos impetit, neque acrius vrget, neque latius patet, neque plures in exitium trahit. Si quando igitur foeda libido ſtimulabit animum tuum, his armis protinus memento occurrere.

Arma contra libidinem.

§. 2. Inprimis cogita, quam immunda, quam ſpurca, quam quouis etiam homine indigna ſit ea voluptas, quae nos diuinum plaſma non pecudibus modo, verum etiam ſuibus, hircis, canibus, & brutorum brutiſſimis animalibus aequet, immo quae porro infra pecudum conditionem deiiciat, qui ſumus ad angelorum conſortia, ad diuinitatis communionem deſtinati.

§. 3. Succurrat ad haec, quam eadem ſit momentanea, quam inſincera, quam ſemper plus aloës,

aloës, quam mellis habens. E diuerſo, quam generoſa res ſit anima, quam ſacra res corpus hominis, quemadmodum in ſuperioribus regulis oſtendimus. Quae, malum, igitur vecordia, ob tantillam, tam foedam voluptatis momentaneae titillationem, ſimul & animum & corpus indignis modis polluere? Profanare templum, quod Chriſtus ſibi ſanguine ſuo conſecrauit?

§. 4. Illud item reputa, blanda peſtis quantum malorum agmen ſecum trahat. Ante omnia famam, poſſeſſionem longe pretioſiſſimam, eripit. Nullius enim vitii rumor ſpurcius olet, quam libidinis: patrimonium exhaurit: corporis ſimul & vires & ſpeciem interimit: valetudinem vehementer laedit. Morbos innumerabiles parit eosque foedos. Iuuentae florem ante diem deuenuſtat. Turpem ſenectam accelerat. Ingenii vigorem tollit, mentis aciem hebetat, & quaſi pecuinam mentem inſerit. Ab omnibus honeſtis ſtudiis ſemel auocat, hominemque, quantus eſt, totum coeno immergit, vt iam nihil niſi ſordidum, humile, ſpurcum libeat cogitare. Et, quod hominis erat proprium, eripit rationis vſum: inſanam atque infamem adoleſcentiam, odioſam ac turpem, miſeramque ſenectam facit. Sapias igitur, & ſic nominatim tecum reputes, illa & illa voluptas tam male ceſſit, tantum damni, tantum dedecoris, taedii, laboris, morborum attulit, & iterum ſtultiſſimus hamum vorabo prudens? Iterum committam, cuius me denuo poeniteat? Item & aliorum exemplis temet reprime, quos cognoueris turpiter & infeliciter voluptatem eſſe ſecutos.

Incommoda libidinis.

Aliorum exemplis te reprime.

§. 5. E regione anima te ipſum ad continentiam, exemplis tot adoleſcentium, tot delicatarum virginum, & collatis circumſtantiis, tibi ipſi

ignauiam opprobrato. Qui minus tandem tu poſſis, quod illi atque illi, eo ſexu, ea aetate, ſic nati, ſic educati, potuerunt poſſuntque? Pariter ama, nec minus valebis.

§. 6. Cogita, quam honeſta, quam amoena, quam florida res ſit corporis & animi puritas. Haec nos maxime facit familiares angelis, ſpiritus ſancti capaces. Etenim a nullo prorſus vitio ſic reſilit ſpiritus ille, puritatis amator, vt impudicitiae. Nusquam aeque conquieſcit ac delitiatur, vt in mentibus virgineis.

Indecora amatoris officia.

§. 7. Propone tibi ante oculos, quam indecorum, quam totum hoc inſanum ſit amare, palleſcere, macerari, lacrimari, blandiri, ac turpiter ſupplicem eſſe ſcorto putidiſſimo: occinere ad fores nocturnas, pendere de nutu dominae, pati regnum mulierculae, expoſtulare, iraſci, rurſum redire in gratiam, & vltro te ridendum, pulſandum, mutilandum, ſpoliandum lupae praebere. Vbi quaeſo inter iſta viri nomen? Vbi barba? Vbi generoſus ille animus rebus pulcerrimis natus?

Voluptatem maxima ſeges ſcelerum comitatur.

§. 8. Conſidera & illud tecum, quantum ſcelerum gregem voluptas admiſſa ſoleat adducere. Eſt aliis vitiis fortaſſe nonnulla cum quibusdam virtutibus ſocietas; libidini nulla, ſed cum maximis plurimisque peccatis ſemper copulata eſt. Sit ſane leue ſcortari, at graue, non audire parentes, negligere amicos, prodigere rem patriam, rapere alienam, peierare, perpotare, latrocinari, maleficum fieri, depugnare, homicidium committere, blaſphemare, in quae omnia, & his grauiora, domina voluptas te transuerſum rapiet, vbi ſemel tuus eſſe deſieris, eiusque capiſtro os miſerum porrexeris.

Breuitas vitae.

§. 9. Perpende praeterea, quam ſit haec vita fumo

fumo fugacior, vmbra inanior? Quot laqueos nobis ſtruat mors, nullo non loco, nullo non tempore inſidians. Hic non mediocriter profuerit, & nominatim recolere, ſi quos ex tibi quondam notis, ex familiaribus, ex aequalibus, aut etiam natu minoribus, maxime vero ex iis, quos aliquando turpium voluptatum participes habueris, mors inopinata rapuit. Eſtoque alieno periculo cautior. Cogita, quam dulciter vixerint, ſed quam amara vita defuncti ſint, quam ſero ſapuerint, quam ſero coeperint odiſſe ſua mortifera gaudia. *Mors inopina eorum, quos noſti, voluptuarios fuiſſe, cogitetur.*

§. 10. Succurrat extremi iudicii ſeueritas, & non retractandae illius ſententiae metuendum fulmen, in ignem aeternum mittentis impios, & quod haec horaria, breuisque & exigua voluptas aeternis cruciatibus luenda ſit. Hoc loco diligenter lancibus examina, quam iniqua ſit permutatio pro turpiſſimo breuiſſimoque pruritu, & in hac vita multo dulcius praeſtantiusque animi gaudium perdere, & in futura gaudiis fraudari perennibus, inſuper nunquam finiendos dolores tam vmbratili delectatiuncula mercari. *Item extremi iudicii ſeueritas. Felicitas & aeterna poena.*

§. 11. Porro ſi durum tibi videatur, tantillum delectamenti pro CHRISTO contemnere, recordare, quos cruciatus ille tui caritate ſuſceperit, praeter communes humanae iniurias, quantum ſacroſancti ſanguinis pro te effuderit, quam ignominioſam, quam acerbam mortem pro te dependerit, & tu horum omnium immemor, *rurſum filium Dei crucifigis*, iterans inſanas voluptates, quae caput & Dominum tuum ad tam diros adegere cruciatus? Tum iuxta ſuperiorem regulam recole, quantum ille beneficiorum in te, nihil dum promeritum, accumularit, *Cruciatus Chriſti.* *Hebr. 6, 6.* *Beneficia Dei.*

larit, pro quibus omnibus, cum nulla par gratia rependi queat, tamen nullam repoſcit aliam, quam vt exemplo ipſius, a mortiferis illecebris coërceas animum, & ad ſummi boni, ſummique pulcri conuertas amorem.

Duae Veneres inter ſe comparantur. §. 12. Compone inter ſe duas illas Veneres, & duos Cupidines Platonicos, hoc eſt, honeſtum amorem, & foedum, ſanctam voluptatem & turpem, confer vtriusque diſſimilem materiam, confer naturas, confer praemia.

Angelum tui cuſtodem vereäris & Deum ipſum. §. 13. Et in omni quidem tentatione, maxime vero cum ad libidinem ſollicitaris, proponito tibi ante oculos tuos, angelum tui cuſtodem, omnium, quae vel facis vel cogitas, aſſiduum ſpectatorem ac teſtem, Deum inſpectatorem, cuius oculis omnia patent, qui ſedet ſupra coelos & intuetur abyſſos. Et rem adeo foedam, vt homuncione teſte facere pudeat, non vereberis coram angelo tibi proximo, Deo, totoque coelitum choro ſpectante & execrante facere? Puta autem id, quod res eſt, & ſi tibi oculi eſſent plus, quam Lyncei, plus quam Aquilini, tamen iſtis non clariſſima luce certius conſpexeris, quod coram te facit homo, quam omnes animi tui latebrae perſpicuae ſunt Dei & angelorum conſpectibus.

Obſtinatio prauae mentis ex libidine. §. 14. Quin & illud tuo cum animo reputa, cum libidini cedis, alterum e duobus futurum, aut vti ſemel guſtata voluptas, ſic mentem tuam excantet obſcuretque, vt de turpitudine eas in turpitudinem, donec excoecatus venias in ſenſum reprobum, & obſtinatus in malo, ne tum quidem queas voluptatem turpem relinquere, cum illa te deſeruit. Id quod pleriſque videmus euenire, vt effoeto corpore, exſtincta forma, frigente ſanguine, deficientibus viribus, caligani-

gantibus oculis, tamen adhuc pruriant ſine fine, & ſceleratius turpiloqui ſint, quam olim fuerint impudici. Qua re quid eſſe poteſt execrabilius, monſtroſiusque? Alterum, vt ſi forte contigerit, te ſingulari fauore diuino reſipiſcere, maximo animi dolore, ſummis laboribus, plurimis lacrimis breuis illa & fugitiua voluptas expianda ſit. *Semper intenditur.*

§. 15. Quanto igitur conſultius, omnino non admittere virus voluptatum carnalium, quam vel in tam deploratam induci coecitatem, vel tantillam, eamque falſam delectatiunculam, tanta moleſtia dependere? Iam vero & a perſonae tuae circumſtantiis multa licebit ſumere, quae te a voluptatibus auocare queant. *A circumſtantia perſonae ſumta, quia ſacerdos.*

§. 16. *Sacerdos* es, cogita, te totum diuinis rebus conſecratum eſſe. Quam indignum tandem flagitium ſit eo ore, quo corpus illud adorandum ſumis, putidam ſcorti carnem contingere, iisdem manibus, quibus, miniſtrantibus angelis, ineffabile illud myſterium peragis, abominandas contrectare ſordes. Quam non conueniant, idem corpus, eundem ſpiritum cum Deo fieri, & *vnum corpus fieri cum meretrice.* *1. Cor. 6, 16.*

§. 17. Si *doctus* es, tanto generoſior Deoque ſimilior animus, tanto hac contumelia indignior. Si *nobilis*, ſi *princeps*, quanto flagitium conſpectius, tanto offendiculum grauius. Si *coniugatus*, cogita, quam honeſta res ſit *thorus immaculatus*, daque operam, vt (quoad fieri poteſt) tuum coniugium imitetur ſanctiſſimas *nuptias CHRISTI & eccleſiae*, quarum gerit imaginem, id eſt, vt quam minimum habeat turpitudinis, plurimum foecunditatis. In nullo enim vitae ſtatu non turpiſſimum eſt ſeruire libidini. *Doctus. Nobilis. Coniugatus. Hebr. 13, 4. Eph. 5, 32.*

§. 18. Si *iuuenis* es, etiam atque etiam conſidera, ne florem aeui nunquam rediturum, te- *Iuuenis.*

mere polluas, ne re foediſſima perdas annos optimos, vereque aureos, qui & fugiunt perniciſſime,& recurrunt nunquam. Ne nunc per inſcitiam & incogitantiam aetatis committas, quod te in omnem vsque vitam mordeat, perſequente ſcelerum conſcientia & amariſſimis illis aculeis, quos fugiens voluptas in animis noſtris relinquit.

Mulier. *Vir.* Si *mulier*, iſtum ſexum nihil magis decet quam pudor. Si *vir*, tanto maioribus rebus dignus, & iſtis tam friuolis indignior.

Senex. §. 19. Si *ſenex*, opta tibi oculos alienos, vt videas, quam te dedeceat voluptas, quae in adoleſcentibus miſeranda quidem eſt & coërcenda, in vetulo vero portentoſa,& ipſis quoque voluptatum ſectatoribus deridicula. *In ſenem libidinoſum.* Inter omnia monſtra nullum monſtroſius ſenili libidine. O delire,& nimium oblite tui, ſaltem ad ſpeculum, canos & capitis niues, aratamque rugis frontem, cadauerique ſimillimam faciem contemplare,ac iam capulo proximus, alia annis tuis magis conſentanea cura. Saltem quod ratione decuerat facere, hoc annis admonentibus vel cogentibus potius facito. Ipſa iam te voluptas repellit, neque ego (inquiens) iam tibi decora ſum, neque tu mihi idoneus: luſiſti ſatis, ediſti ſatis atque bibiſti. Tempus *abire tibi eſt*. Quid adhuc vitae perpremis delitias, cum ipſa etiam te deſerat vita? Iam tempus eſt, vt aliquando incipiat in ſinu tuo cubare myſtica illa concubina Abiſag. Ea (*1. Reg. 1, 2. 3.*) ſancto feruore calefaciat mentem tuam, huius amplexibus frigentia membra confoue.

Cap.

CAP. XXXIII.
EPILOGVS REMEDIORVM CONTRA INCENTIVVM LIBIDINIS.

IAm vero, vt ſummatim perſtringam, haec ſunt potiſſimum, quae te a carnis illecebris tutum reddent. *Primum occaſionum omnium cauta ac diligens fuga.* Quod praeceptum quanquam in reliquis quoque conuenit obſeruari, propterea quod, *qui periculum amat, dignus eſt, qui in illo pereat;* tamen hae potiſſimum ſunt illae Sirenes, quas haud fere quisquam euaſit, niſi qui procul aufugit. *Deinde victus & ſomni moderatio. Temperantia a voluptatibus* etiam permiſſis. *Reſpectus mortis* tuae, & mortis CHRISTI contemplatio. *Occaſionum fuga.*

§. 2. Iuuabunt & illa, ſi cum caſtis & integris conuixeris, *ſi corruptorum* & mollium *colloquia*, veluti peſtem quandam, *vitaris.* Si *ſolitudinem* otioſam, & *otium* ignauum *fugeris;* ſed animum coeleſtium rerum meditatione honeſtisque ſtudiis gnauiter exercueris. Maxime vero ſi *ſacrarum litterarum veſtigationi* toto pectore te *conſecraris:* ſi & frequenter & pure *oraueris*, maxime irruente tentatione. *Otium vitetur.*

CAP. XXXIV.
ADVERSVM IRRITAMENTA AVARITIAE.

SI ſenſeris, te vel natura propenſiorem ad *Philargyriae vitium*, vel a diabolo inſtigari, recole iuxta ſuperiores regulas dignitatem

conditionis tuae, qui ad hoc tantum creatus es, in hoc redemtus, vt ſummo illo bono ſemper fruaris. Totam vero hanc mundi machinam fabricatus eſt Deus, vt omnia tuis ſeruirent vſibus. Quam ſordidum igitur, quam anguſti animi, non vti, ſed tantopere demirari res mutas & viliſſimas.

Auarus auro fruitur, non Deo.

Aurum terra rubra.

§. 2. Tolle hominum errorem, quid erit aurum & argentum, niſi terra rubra & alba? Quod nemo gentilium Philoſophorum non contemſit, hoc tu pauperis CHRISTI diſcipulus, & ad longe meliorem poſſeſſionem vocatus, vt magnum quiddam admiraberis? Non poſſidere diuitias, ſed contemnere diuitias, magnificum eſt.

Contemnere diuitias magnificum.

Neceſſitatem cauſantur auari.

Opiniones euangelicae de cura pecuniae.

§. 3. Sed reclamat mihi vulgus nomine tantum Chriſtianorum, & ſeipſum callidiſſime gaudet fallere. Ipſa, inquiunt, neceſſitas nos hortatur, vt rem faciamus, quae ſi fuerit nulla, ne viuere quidem liceat, ſi contractior, nimis incommode viuitur, ſin lautior vberiorque, plurimum adfert commoditatis. Conſulitur valetudini, proſpicitur liberis, commodatur amicis, excluditur contemtus, denique & fama melior, cum res bene habet. Ex aliquot Chriſtianorum millibus vix vnum atque alterum inuenias, qui iſta non & dicat & ſentiat.

§. 4. Verum vt iſtis ad vtrumque reſpondeam, *primum* quod cupiditatem ſuam neceſſitatis nomine praetexunt, obiiciam illis viciſſim parabolam euangelicam, *de liliis & auibus in diem viuentibus*, ad quorum imitationem nos hortatur CHRISTVS. Obiiciam, quod idem *ne peram quidem, aut ſacculum ſuis geſtandum permiſerit*. Obiiciam, quod nos reliquis omiſſis, iubet *ante omnia quaerere regnum Dei, & haec omnia nobis adiicienda promittit*. Quando vnquam non ſuppetie-

Matth. 6, 26. 28.

Luc. 10, 4

Matth. 6, 33.

petierunt victui neceſſaria iis, qui toto pectore pietati ſtuduerunt? Quantulum vero eſt illud, quod a nobis natura flagitat? Atqui tu neceſſitatem non vſibus naturae, ſed cupiditatis terminis metiris. Piis autem & illud ſatis eſt, quod naturae parum eſt.

§. 5. Quanquam equidem non ita valde miror iſtos, qui rem vniuerſam ſuam ſemel relinquunt, vt impudentius mendicent alienam. Non eſt culpa poſſidere pecuniam, ſed mirari pecuniam, cum vitio coniunctum eſt. Si affluit, fungere boni diſpenſatoris officio; Sin eripitur, ne macerare, tanquam re magna ſpoliatus, immo gaude tibi detractam ſarcinam periculoſam. Verum qui praecipuum vitae ſtudium in coaceruandis opibus conſumit, qui eas vti praeclarum quiddam & expetendum ſuſpicit, & porro in longum, inque Neſtoris vsque ſenectam recondit, is fortaſſe bonus mercator recte dicetur, bene Chriſtianum equidem non dixerim, qui totus de ſe pendeat, & de CHRISTI promiſſis diffidat. Cuius bonitas, cum paſſerculos benigne & paſcat & veſtiat, hominem pium ſibique fidentem deſtituet ſcilicet?

Non laudis eſt relictis ſuis aliena mendicare.

Seruator pecuniae bonus mercator recte dicitur, non bene Chriſtianus.

Luc. 12, 6. 7.

§. 6. Sed iam commoditatum, quas adferre creduntur, rationem ineamus. Primum etiam gentilium philoſophorum conſenſu, inter vtilia bona diuitiae poſtremum locum obtinent. Et cum iuxta Epicteti partitionem, praeter vnam animi virtutem, reliqua omnia extra hominem ſint; nihil tamen tam extra nos eſt, quam pecunia, nihil tam exiguam affert commoditatem. Etenim ſi quidquid vsquam eſt auri, quidquid gemmarum, id omne tu ſolus poſſideas; num ideo tua mens fuerit vel pilo melior, num prudentior, num doctior? num

Nihil ad virtutem diuitiae conferunt.

corporis valetudo proſperior? num valentiorem, formoſiorem, iuniorem reddet?

Ad falſas voluptates & ad inanes honores habent aliquid momenti.

§. 7. At voluptates parat. Verum, ſed mortiferas. Sed honorem conciliat. At quem tandem? nempe quem falſum tribuunt ii, qui non niſi ſtulta mirantur, & quibus placuiſſe, pene vituperari eſt. Verus honos eſt laudari a laudatis, ſummus honos eſt, placuiſſe CHRISTO. Verus honor, non opum, ſed virtutis eſt praemium. Cedit tibi, ſuſpicit te plebecula. Stulte, veſtes illi tuas mirantur, non te. Quin tu in te ipſum deſcendis, & animi tui miſeram pauperiem conſideras. Quam vulgus ſi videret, tam miſerandum te iudicaret, quam nunc beatum praedicat.

Comparant amicos, ſed falſos.

§. 8. Verum amicos res comparat. Fateor, ſed falſos, neque tibi eos comparat, ſed ſibi. Atque adeo iſto titulo, vel infeliciſſimus eſt diues, quod amicos ne dignoſcere quidem queat. Alius in ſinu odit, vt tenacem, alius inuidet vt opulentiori, alius ad ſe ſpectans aſſentatur & arridet, vt arrodat. Coram qui eſt amantiſſimus, maturam mortem precatur. Nemo tam amat, quin mortuum malit, quam viuum. Nemo tam familiaris, a quo verum audiat. Quod ſi maxime ſit, qui diuitem ſincere diligat; ille tamen non poteſt quenquam non habere ſuſpectum. Omnes vultures iudicat, cadaueri inhiantes; omnes muſcas, ad ſuum compendium aduolantes. Quidquid igitur commoditatis videntur adducere; id fere fucatum, vmbraticum, praeſtigioſumque eſt.

§. 9. At verorum malorum plurimum adferunt, verorum bonorum plurimum adimunt. Proinde ſi bene accepti atque expenſi rationem ſubduxeris, profecto reperies, nunquam tantum

tum adferre commoditatis, quin nimio plus incommodorum ſecum trahant. Quam miſeris laboribus parantur, quantis periculis, quanta ſolicitudine ſeruantur, quanto dolore amittuntur? Quibus de cauſſis, & *ſpinas* appellat Chriſtus, quod omnem animi tranquillitatem, qua nihil homini dulcius, mille curis dilaniant. Neque vnquam ſitim ſui ſedant, verum magis ac magis irritant: In omne nefas praecipites agunt. *Quare ſpinis Chriſtus confert.* *Luc.* 8, 14.

§. 10. Neque tibi fruſtra blandiare, dicens, nihil prohibet pariter & diuitem eſſe & pium. Memento, quid dixerit veritas, *facilius eſſe, camelum tranſire per foramen acus, quam diuitem intrare in regnum coelorum.* Planeque verum eſt illud apud diuum Hieronymum, *diuitem hominem iniqui aut Dominum eſſe, aut haeredem.* Ingens opulentia nunquam ſine peccato vel paratur, vel ſeruatur. Cogita, quanto melioribus opibus te ſpolient. Odit enim virtutis indolem, odit honeſtas artes, quisquis admirator eſt auri. Praeterea vnum auaritiae vitium *Idololatria* nominatur a Paullo, neque cum vllo prorſus alio minus conuenit CHRISTO. *Nec idem potes & Deo ſeruire & mammonae.* *Diuitem eſſe & pium difficile.* *Matth.* 19, 24. *Auaritia Idololatria.* *Eph.* 5, 5. *Col.* 3, 5. *Matt.* 6, 24.

§. 11. Deſines igitur mirari pecuniam, ſi vera bona cum falſis, ſi fucata commoda cum veris incommodis diligenter expenderis. *Si ſummum illud bonum* contemplari atque amare condidiceris, quod vnum, quum adeſt, etiam, ſi reliqua omnia deſuerint, abunde explet animum hominis, qui capacior eſt, quam vt vel vniuerſis huius mundi bonis queat ſatiari. Si crebro tibi reuocaris ob oculos, qualem te primum terra naſcentem exceperit, qualem item receptura ſit morientem. Si ſemper cogitationi obuerſetur tuae *ſtultus ille euangelicus*, cui dictum eſt, *Vnus Deus mentem hominis exſatiat.* *Matth.* 19, 17. *Nudus veniſti, nudus exibis vita.* *Iob.* 1, 21.

hac

Luc. 12, 20. *hac nocte repetunt a te animam tuam, & haec, quae congregaſti, cuius erunt?* Si mentem a deprauatis vulgi moribus ad Mariae, apoſtolorum, martyrum, maxime Chriſti capitis tui paupertatem flexeris, ſemperque vae illud tibi metuendum eſſe ſtatuas, quod ille diuitibus huius ſeculi minatus eſt. Luc. 6, 24.

CAP. XXXV.

CONTRA AMBITIONEM.

A ſola virtute honor.

SI quando incantamentis ſuis tentabit animum tuum *ambitio*, his remediis eum praemunies. Statim iuxta ea, quae ſuperius tradidimus, hoc mordicus teneto, ſolum eum honorem eſſe, qui a vera virtute proficiſcitur; quem ipſum tamen oportet interdum fugitare, quemadmodum & ſermone & exemplo nos docuit CHRISTVS IESVS. Vnicum autem honorem & homini Chriſtiano expetendum eſſe, non ab hominibus, ſed a Deo collaudari. Etenim *quem ille commendat*, vt inquit apoſtolus, *is demum probatus eſt*. Honor autem ſi ab homine defertur, ob rem inhoneſtam, vtique a turpibus, non honor iſte, ſed ingens eſt probrum. Si ob mediam, puta formam, vires, opes, genus, ne tum quidem honor recte dicetur. Nemo enim promeretur honorem ea re, qua non meretur laudari. Si ob honeſtam, honos quidem erit, at non appetet, qui promeretur, ipſa nimirum virtute & conſcientia recti contentus.

Matth. 11, 29. Ioh. 6, 15. Pulcrum eſt a Deo laudari. 2. Cor. 10, 18. Honor a turpibus collatus, probrum eſt.

Honor vulgi deridiculus.

§. 2. Vide igitur, quam deridiculi ſunt honores iſti, quorum cupiditate vulgus tantopere aeſtuat. Primum enim a quibus tandem dantur?

tur? nempe ab iis, quibus nullum diſcrimen honeſti atque inhoneſti. Ob quae? plerumque ob media, nonnunquam ob turpia. Cui? indigno. Quisquis igitur honorem exhibet, aut metu facit, & viciſſim eſt metuendus; aut vt profis, & ridet te; aut quia miratur res nihili, nulloque honore dignas, & miſerandus eſt; aut quia te iudicat his rebus ornatum, quibus honos debeatur: quod ſi falſo opinatur, cura, vt fias id, quod ille te putat eſſe: ſin vere, omnem honorem tuum in eum refer, cui debes & illa, quibus honos tribuitur. Tam non conuenit tibi arrogare honorem, quam non debes tibi arrogare virtutem.

§. 3. Alioqui quid amentius, quam tui pretium de homuncionum opinione metiri? Quibus in manu eſt ſimul atque collubuit, hoc ipſum honoris, quod largiuntur, rurſus auferre ac te modo honeſtatum dehoneſtare. Proinde nihil ſtultius, quam talibus honoribus vel geſtire, cum contingunt, vel ringi, cum auferuntur. Quos veros non eſſe, vel hoc intelliges argumento, quod ſunt cum peſſimis & ſceleratiſſimis communes. Immo nullis fere contingunt copioſius, quam iis, qui ſunt veris honoribus indigniſſimi. *Honores iis contingunt fere copioſius, qui ſunt veris honoribus indigni.*

§. 4. Cogita, quam beata tranquillitas modeſtae priuataeque, & ab omni ſuperbiae ſtrepitu ſemotae vitae; contra quam ſpinoſa, quam plena curarum, periculorum, dolorum vita potentium? quam difficile ſecundis in rebus, non obliuiſci ſui? quam arduum, in lubrico ſtantem non cadere? quam capitalis ex alto ruina, omnem honorem ſummo cum onere coniunctum eſſe? Quam ſeuerum iudicium ſupremi iudicis

in

in eos futurum ſit, qui hic ſeſe in honoribus vſurpandis, ceteris antepoſuerunt.

Chriſti exemplo malum ambitionis vitatur. §. 5. Etenim qui ſeſe demiſerit ei, vt puſillo ſuccurret miſericordia. Qui vero ſeſe vti ſpectatum erigit, is ſibi gratiae ſubſidium intercludit. CHRISTI capitis exemplum ſemper animo inhaereat tuo. Quid illo ſecundum ſeculum ignobilius, deſpectius, inhonoratius? *Ioh. 6, 15.* Quam fugit honores etiam oblatos, qui quouis *Matth. 21, 7.* honore maior erat? Quam deriſit aſello ſedens? Quam damnauit palla tectus & ſpinis coronatus? *c. 27, 28. 29.* Quam non glorioſam mortem elegit? Sed quem mundus contemſit, hunc glorificauit pa- *Gal. 6, 14.* ter. *Tua gloria ſit in cruce CHRISTI,* in qua & ſalus eſt tua. Quorſum tibi humani honores, ſi te reiiciat deſpiciatque Deus, execrentur angeli?

CAP. XXXVI. CONTRA ELATIONEM TVMOREMQVE ANIMI.

Cognoſce te ipſum. NOn intumeſces animo, ſi iuxta tritiſſimum illud adagium, *cognoris temetipſum*, id eſt, ſi quidquid in te magnum, quidquid pulcrum, quidquid praeclarum, id Dei munus, non tuum bonum eſſe ducas: contra quidquid humile, quidquid ſordidum, quidquid prauum, id totum ad te ſolum referas. Si memineris, quantis in ſordibus conceptus ſis, quantis natus, quam nudus, quam inops, quam brutus, quam miſerandus in hanc lucem prorepſeris: corpuſculum iſtud, quot vndique morbis, quot caſibus, quot aerumnis expoſitum ſit: Ima-

manem iſtum gigantem,& immenſo turgentem ſpiritu, quantula res poſſit repente conficere. *1. Sam. 17, 42. ſeqq.*

§. 2. Expende & illud, cuiusmodi ſit iſtud, vnde tibi places. Si medium ſtultitia eſt, ſi turpe, dementia, ſi honeſtum, ingratitudo. Memineris, nullum aliud eſſe certius ſtoliditatis inſipientiaeque documentum, quam ſi quis ſibi vehementer placeat? praeterea nullum ſtultitiae genus eſſe deploratius, ſi turgeſcit animus, quod ſe tibi ſubmittit homuncio, cogita, quanto maior, quantoque potentior tuo immineat capiti Deus, qui omnem ceruicem elatam deprimit, *& omnes colles in plana deducit*, *qui ne angelo quidem ſuperbienti pepercit.* Conducent & illa, licet leuiora, ſi te ſemper componas cum praeſtantioribus. *Vide, quare tibi placeas.* *Quod hominibus praeſis, non te erigat.* *Eſa. 40, 4.* *2. Pet. 4, 4.*

§. 3. Places tibi de forma corporis, confer te cum iis, qui te forma praecedunt. Criſtas erigit tibi doctrina, ad eos refer oculos, ad quos tu nihil didiciſſe videaris. Deinde ſi reputaris, non quantum adſit bonorum, ſed quantum deſit, & cum Paullo *oblitus eorum*, *quae a tergo ſunt*, *enitaris ad ea*, *quae a fronte reſtant*. Praeterea non inſcitum fuerit & illud, ſi, afflante ſuperbiae vento, mox noſtra ipſorum mala vertamus in remedium, quaſi venenum veneno pellentes. *Phil. 3, 13.* *Vitium conſidera.*

§. 4. Id ita fiet, vbi, ſi quod ingens corporis vitium, ſi quid inſignis incommodi nobis vel fortuna dedit, vel attulit ſtultitia, quod animum vehementer mordeat, id ante oculos ſtatuamus, & pauonis exemplo ea noſtri parte nosmetipſos potiſſimum contemplemur, qua ſumus deformatiſſimi, ita fiet, vt ſtatim ſubſidant criſtae.

§. 5. Ad haec, praeterquam quod non aliud vitium Deo inuiſius eſt, & apud homines impri- *Arrogantia inui-*

ſum vitium. primis vbique odioſa atque irriſa arrogantia; cum contra modeſtia & diuinum fauorem conciliet, & hominum beneuolentiam adglutinet. Ergo, vt ſummatim dicam, duo praecipue prohibebunt a ſuperbia, ſi conſideres, quid ipſe ſis in te, *putredo in exortu, bulla in omni vita, eſca vermium in morte*, & quid CHRISTVS factus ſit pro te.

Cap. XXXVII.

ADVERSVS IRAM ET VINDICTAE CVPIDITATEM.

Ira res eſt muliebris. CVm te vehemens animi dolor ad *vltionem* exſtimulat, memineris, nihil eſſe minus *iram*, quam quod falſo imitatur, puta fortitudinem. Nihil enim aeque muliebre, nihil tam imbecillis proiectique animi, quam vindicta laetari. Animoſus videri ſtudes, quod inultam iniuriam non pateris; ac iſtoc demum pacto prodis puerilitatem tuam, qui, quod eſt viri proprium, animo temperare non queas. *Alienam ſtultitiam contemne.* Quanto fortius, quanto generoſius alienam ſtultitiam contemnere, quam imitari.

§. 2. At nocuit, ferox eſt, inſultat. Quo turpior eſt, hoc magis caue, ne fias illi ſimilis. Quae, malum, veſania eſt, vt alienam improbitatem vlciſcaris, te fieri improbiorem? Si contemſeris contumeliam, intelligent omnes indigno factam. Sin commoueare, iam inferentis cauſſam feceris meliorem.

Si commoueris, inferentis §. 3. Deinde illud reputa, quod res eſt, ſi quod eſt acceptum incommodum, id neutiquam

quam tolli vindicta, ſed propagari. Quis enim denique finis fuerit mutuarum iniuriarum, ſi ſuum quisque dolorem perrexerit vindicta retaliare? Creſcunt vtrinque inimici, incrudeſcit dolor, qui quo inueteratior eſt, hoc nimirum inſanabilior. At lenitate tolerantiaque ſanatur nonnunquam etiam is, qui fecit iniuriam, & ad ſe reuerſus, ex *inimico fit certiſſimus amicus*. Per vltionem vero malum ipſum, quod a te cupis depellere, id in te reciprocatur, non ſine malo foenore. *cauſam facis meliorem.* *Tolerantia vincitur ſaepe iniuriis.*

§. 4. Erit & illud non inefficax irae remedium, ſi iuxta ſuperiorem rerum partitionem conſideres, hominem homini non poſſe nocere, ſi nolit, niſi in his, quae ſunt extraria bona, nec ad ipſum hominem magnopere pertinent. Nam vera animi bona ſolus Deus poteſt eripere, quod non ſolet, niſi ingratis; ſolus poteſt largiri, quod non conſueuit immitibus & ferocibus. *Nemo igitur Chriſtianus laeditur, niſi a ſemetipſo:* nulli nocet iniuria, niſi ſuo auctori. *Homo homini non multum obeſſe poteſt.*

§. 5. Adiuuant & haec, tametſi leuiora, ne dolori mentis obſequare, ſi commode collectis rhetorum circumſtantiis, pariter & tuum incommodum extenues, & alienam eleues iniuriam, his ferme modis, laeſit, ſed facile reſarcietur. Tum puer eſt, rerum imperitus, adoleſcens, mulier eſt, alieno fecit inſtinctu, imprudens, probe potus, aequum eſt ignoſcere. At contra grauiter quidem laeſit, ſed pater eſt, frater, praeceptor, amicus, vxor. Par eſt, hoc doloris, illius vel caritati, vel auctoritati condonare. Aut paria faciens iniuriam cum aliis illius in te beneficiis compenſabis, vel cum tuis in illum offenſis exaequabis. *Circumſtantiis rhetorum lenitur dolor.*

§. 6. Hic quidem laeſit, ſed alias quam ſaepe profuit? Illiberalis eſt animi, benefactorum obliuiſci, iniuriolae meminiſſe. Nunc me offendit, ſed quoties a me offenſus? ignoſcam illi, vt mihi, meo exemplo, ignoſcat & ipſe delinquenti.

§. 7. Porro multo praeſentius remedium fuerit, ſi in peccato hominis in te cogites, quae, quanta, quoties tu peccaris in Deum, quam multis nominibus illi ſis obnoxius. Quantum tu remiſeris debitori fratri, tantum tibi condonabit Deus. Hanc diſſoluendi aeris alieni rationem nos docuit creditor ipſe. Non recuſabit legem, quam ipſe ſtatuit.

Remitte debitori, & tibi remittetur culpa à Deo.
Matth. 6, 14.

§. 8. Tu, vt a culpis exſoluaris, Romam curſitas, nauigas ad diuum Iacobum, emis condonationes ampliſſimas. Equidem non damno, quod facis, ſed vt omnia facias. Nulla tamen commodior ratio, qua poſt offenſam reconcilieris Deo, quam ſi tu offenſus reconciliere fratri. Condona leuem culpam proximo, (leue enim eſt, quidquid homo peccat in hominem) vt tibi tot millia culparum condonet Chriſtus.

Rom. 5, 8.
Exemplo Chriſti animum remitte, qui tibi inimico profuit. Indigno ignoſcendum.

§. 9. At durum eſt, inquis, animum excandeſcentem comprimere. Non tibi ſuccurrit, quanto duriora pro te tulerit Chriſtus? Quid eras, cum pro te impenderet animam pretioſam? Nonne inimicus? Qua lenitate quotidie te tolerat, veteres iterantem noxias. Poſtremo, qua manſuetudine ille pertulit probra, vincula, verbera, denique mortem probroſiſſimam? Quid te iactas de capite, ſi non curas eſſe in corpore? Non eris membrum Chriſti, niſi ſequaris veſtigia Chriſti.

§. 10.

§. 10. Sed indignus eſt, cui ignoſcatur. Itane tu dignus eras, cui ignoſceret Deus? In teipſo vis experiri miſericordiam, & in fratrem vis exercere ſeueram iuſtitiam? Magnum eſt, ſi peccator ignoſcas peccatori, cum Chriſtus pro crucifixoribus ſuis orauerit Patrem? Arduum eſt, non referire fratrem, quem iuberis & amare? Durum eſt non remetiri maleficium, pro quo niſi beneficium retuleris? Non hoc eris in conſeruum tuum, quod fuit Chriſtus in ſeruum ſuum? Poſtremo ſi indignus hic, cui beneficium pro maleficio rependatur, at tu dignus, qui facias, dignus Chriſtus, pro quo fit. *Sir. 28, 3.* *Luc. 23, 24.* *Matth. 18, 27. ſqq.*

§. 11. Sed veterem ferendo iniuriam inuito nouam. Repetet iniuriam, ſi hanc abſtulerit impune. Si citra culpam potes vitare, vita; ſi mederi, medere, ſi reſarcire, reſarci; ſi ſanare furentem, ſana. Sin minus, pereat ille ſolus potius, quam tecum. Iſtum, qui ſe damnum dediſſe putat, commiſeratione, non poena dignum puta. Vis cum laude iraſci? iraſcere vitio, non homini. *Repetet iniuriam, ad te nihil attinet.*

§. 12. Sed quo natura propenſior es ad hoc vitii, tanto diligentius temet multo ante praemunito, ſemelque hoc decretum penitus animo inſculpas tuo, ne quod vnquam vel dicas, vel facias iratus. Nihil tibi credideris commoto. Suſpectum habeto, quidquid impetus ille animi dictauerit, etiamſi ſit honeſtum. Memineris, inter Phreneticum & ira bacchantem, nihilo plus intereſſe, quam inter breuem & perpetuam inſaniam. Succurrat, quam multa per iram vel dixeris, vel feceris poenitenda, quae iam fruſtra mutata cupias. *Iraſcere vitio.* *Nihil dicas iratus.*

Memineris, in ira te non eſſe ſanum.

§. 13. Proinde cum tibi bilis efferueſcit, ſi te non potes illico totum ab ira vendicare; ſaltem eatenus reſipiſce, vt te memineris ſanum non eſſe. Hoc meminiſſe, ſanitatis pars eſt nonnulla. Sic tecum cogita. Nunc quidem ita ſum affectus, at paullo poſt multo alia mente fuero. Cur ego interim dicam in amicum iratus, quod poſtea placatus, mutare non queam? Cur nunc faciam inſanus, quod mihi redditus magnopere doleam? Cur non hoc potius a me impetret ratio, cur non impetret pietas, denique cur non impetret Chriſtus, quod tempus ipſum paullo poſt impetrabit? Nemini, opinor, tantum atrae bilis addidit natura, quin ſaltem hactenus ſibi poſſit imperare.

Durandus animus contra iram.

§. 14. Optimum autem fuerit ſic inſtituto, ratione, aſſuetudine durare animum, vt omnino non commoueare. Perfectum erit, ſi vitio tantum indignatus, pro contumelia reponas officium caritatis: poſtremum & humanae temperantiae ne te totum animo permittas. Prorſum non iraſci, Deo ſimillimum eſt, eoque pulcerrimum. *Malum in bono vincere, eſt perfectam* Chriſti Ieſu caritatem aemulari. Iram premere, frenoque coërcere, hominis eſt cordati. Indulgere bili, ne hominis quidem eſt, ſed plane ferarum, idque immitium. Quod ſi iuuat cognoſcere, quam vehementer ſit indecorum homini ab ira ſuperari, fac, ſanus cum es, vultum irati contemplere, aut ipſe iratus ſpeculum adeas. Cum ſic flammantes ardent oculi, pallent genae, diſtorquetur os, ſpumant labia, tremunt membra, fremit vox, non conſtant ſibi geſtus, quis te exiſtimet hominem eſſe.

Rom. 12, 21.

Tuum irati vultum contemplare.

§. 15.

§. 15. Vides, amice ſuauiſſime, quam immenſum pateat aequor, de reliquis vitiis conſimili modo diſſerendi. Sed nos medio in curſu vela colligemus, id quod reliquum eſt, tuae ſolertiae relicturi. Neque enim propoſiti noſtri erat, & ſane quam infinitum fuerit, ita, vt coepimus, ſingula vitiorum genera ſingulis quaſi declamationibus diſſuadere, atque ad his oppoſitas virtutes adhortari. Tantum volui, quod tibi ſatis fore credebam, rationem & artem quandam nouae militiae commonſtrare, qua te poſſes aduerſus priſtinae vitae repullulantia mala communire.

§. 16. Itaque quod nos in vno atque altero *exempli cauſſa* fecimus, id te ipſum opportebit facere, cum in ſingulis, tum potiſſimum in his, ad quae cognoueris te ſiue naturae ſiue conſuetudinis vitio, peculiariter inſtigari. Aduerſus haec certa quaedam decreta in albo mentis noſtrae deſcribenda ſunt, atque ea ne deſuetudine obſoleſcant, ſubinde renouanda. Veluti contra malum obtrectationis, turpiloquii, inuidentiae, gaſtrimargiae, & id genus reliqua. Hi ſoli ſunt hoſtes militum Chriſtianorum, in quorum aſſultum, oratione, ſententiis ſapientum, dogmatibus diuinae ſcripturae, exemplis piorum hominum & maxime Chriſti, multo ante eſt praemuniendus animus. *Decreta certa inſcribantur animo aduerſus familiaria vitia.*

§. 17. Haec omnia tametſi non dubitem, quin affatim tibi ſuppeditatura ſit ſacra lectio, tamen fraterna caritas nos eſt adhortata, vt ſaltem hac extemporali ſcriptiuncula, pro mea

virili, ſanctum tuum propoſitum promouerem adiuuarèmque.

Amico haec ſcripſit maturius, ne in monachatum aliquem vanum illiceretur. §. 18. Id quod eo feci maturius, quod nonnihil metuerem, ne in ſuperſtitioſum iſtud religioſorum genus incideres, qui partim quaeſtui ſeruientes ſuo, partim *ingenti zelo, ſed non ſecundum ſcientiam, circumeunt mare & aridam* & ſicubi nacti fuerint hominem a vitiis ad meliorem vitam iam reſipiſcentem, eum illico improbiſſimis hortamentis, minaciis, blanditiis in monachatum conantur detrudere, perinde quaſi extra cucullum Chriſtianiſmus non ſit. Deinde vbi ſcrupulis meris & inextricabilibus ſpinis pectus illius expleuerint, ad humanas quaſdam traditiunculas adſtringunt, planeque in Iudaiſmum quendam praecipitant miſerum, ac trepidare docent, non amare. *Rom.* 10. 2. *Matth.* 23, 15. *Monachatus quid.* Monachatus non eſt pietas, ſed vitae genus, pro ſuo cuique corporis ingeniique habitu, vel vtile, vel inutile. Ad quod equidem vt te non adhortor, ita ne dehortor quidem.

§. 19. Hoc modo commoneo, vt pietatem neque in cibo, neque in cultu, neque in vlla re viſibili conſtituas, *ſed in iis, quae tradidimus.* In quibuscunque vero deprehenderis veram imaginem Chriſti, cum iis te copula. *Quales conuictores eligendi.* Porro vbi deſunt homines, quorum conuictus te reddat meliorem, abducito te, quantum potes, ab humano conſortio, & prophetas ſanctos, Chriſtum, Apoſtolos, in colloquium adſciſce.

Paullus legatur. §. 20. In primis autem Paullum tibi facito familiarem. Hic tibi ſemper habendus in ſinu,

nu, nocturna verſandus manu, verſandus diurna, poſtremo & ad verbum ediſcendus. In quem nos iampridem enarrationem magno ſtudio molimur. Audax quidem facinus, ſed tamen diuino auxilio freti, ſedulo dabimus operam, ne poſt Origenem, Ambroſium, Auguſtinum, ne poſt tot recentiores interpretes hunc laborem omnino vel ſine cauſſa, vel ſine fructu ſuſcepiſſe videamur. *Commentaria ſcribit in Paulum.*

§. 21. Atque vt intelligant calumniatores quidam, qui ſummam exiſtimant religionem, nihil bonarum litterarum ſcire, quod politiorem veterum litteraturam per adoleſcentiam ſumus amplexi, quod vtriusque linguae, Graecae pariter ac Latinae, mediocrem cognitionem, non ſine multis vigiliis nobis peperimus, non ad famam inanem aut puerilem animi voluptatem ſpectaſſe nos, ſed multo ante fuiſſe praemeditatos, vt dominicum templum, quod nonnulli inſcitia barbarieque ſua nimis dehoneſtarunt, exoticis opibus pro viribus exornaremus, quibus & generoſa ingenia poſſent ad diuinarum ſcripturarum amorem inflammari. *Litterae bonae ad pietatem proſunt.*

§. 22. Sed hac tanta re, pauculos dies intermiſſa, hunc laborem tua cauſſa aſſumſimus, vt tibi veluti digito viam, quae compendio ducit ad CHRISTVM, indicaremus.

§. 23. Precor autem IESVM, iſtius, vti ſpero, propoſiti parentem, vt ſalubribus tuis coeptis benignus adſpirare dignetur, immo vt ſuum in te mutando munus augeat perficiat-

que, quo cito grandeſcas in eo, & occurras in virum perfectum. In eodem bene vale, frater & amice, ſemper quidem animo dilecte meo, ac nunc multo quam ante hac tum carior, tum iucundior. Apud diui Audomari, anno a CHRISTO nato ſupra milleſimum quingenteſimo primo.

BELLVM

Digitized by Google

BELLVM AVCTORE

DES. ERASMO ROTERODAMO.

DVLCE BELLVM INEXPERTIS.

I.

ET elegans cumprimis, & multorum litteris celebratum adagium eſt, Γλυκὺς ἀπείρῳ πόλεμος, id eſt, *dulce bellum inexperto.* Sunt quaedam in rebus mortalium, quae quantum habeant diſcriminis ac malorum, non intelligas, niſi facto periculo. Dulcis inexpertis cultura potentis amici. Expertus metuit. Bella res & ſplendida videtur, inter aulicos obambulare proceres, in regiis verſari negotiis: at ſenes, quibus vſu penitus cognita res eſt, ab ea felicitate libenter abſtinent. Suaue videtur, amare puellas: ſed iis, qui nondum ſenſerunt, quantum amori inſit amari. Ad eundem item modum accommodari poterit ad quoduis negotium multo cum periculo, multisque coniunctum malis, quod nemo velit capeſſere, niſi iuuenis, & rerum imperitus. Siquidem Ariſtoteles in Rethoricis hanc adfert cauſſam, cur iuuenta ſit audacior, contra ſenecta timidior, quod illis imperitia rerum confidentiam pariat, his multorum experientia malorum timiditatem & cunctationem.

II. Quod ſi quidquam eſt in rebus mortalium, quod cunctanter aggredi conueniat, immo quod oporteat modis omnibus fugere, deprecari, propellere, certe bellum eſt, quo non alia res vel magis impia, vel calamitoſior, vel latius pernicioſa, vel haerens tenacius, vel tetrior, & in totum homine indignior,

vt ne dicam Chriſtiano. At dictu mirum, quam hodie paſſim, quam temere, quam quauis de cauſſa ſuſcipitur, quam immaniter ac barbarice geritur, non tantum ab ethnicis, verum etiam a Chriſtianis, nec profanis modo, verum etiam a ſacerdotibus & epiſcopis, nec ſolum a iuuenibus & imperitis, verum etiam a ſenibus, & toties expertis, nec a plebeiis tantum & vulgo natura mobili, ſed potiſſimum a principibus, quorum officium erat, temerarios ſtultae multitudinis motus, ſapientia, rationeque componere. Neque deſunt Iureconſulti ac Theologi, qui ad iſta tam nefaria, faces admouent, & frigidam (quod aiunt) ſuffundunt. Quibus rebus fit, vt nunc bellum adeo recepta res ſit, vt demirentur homines, eſſe cui non placeat. Adeo probata, vt impium ac bene dixerim haereticum ſit, improbaſſe rem vnam omnium, vt ſceleratiſſimam, ita miſerrimam quoque. At quanto iuſtius erat illud demirari, quis malus genius, quae peſtis, quae intemperia, quae furia primum in hominis mentem immiſerit, rem vsque adeo beluinam, vt placidum illud animal, quod natura paci beneuolentiaeque genuit, quod vnum omnium ſaluti prodidit, tam ferina veſania, tam inſanis tumultibus in mutuam rueret perniciem. Id quod magis etiam admirabitur, quisquis animum a vulgo receptis opinionibus ad ipſam rerum vim & naturam perſpiciendam conuerterit, ac ſeorſim hinc hominis imaginem, hinc belli ſimulacrum vere philoſophicis oculis aliquantiſper contempletur.

III. Primum igitur ſi quis habitum modo figuramque corporis humani conſideret, an non protinus intellecturus eſt, naturam, vel potius Deum, animal hoc non bello, ſed amicitiae; non exitio, ſed ſaluti; non iniuriae, ſed beneficentiae genuiſſe? Nam ceterorum animantium ſuis vnumquodque inſtruxit armis. Taurorum impetus armauit cornibus, leonum

num rabiem vnguibus, apris fulmineos affixit dentes, elephantos praeter cutem & molem, promuſcide quoque tutatus eſt, crocodilum cute velut laminis communiuit, delphinis teli vice pinnas addidit, hiſtricem ſpinis, raiam aculeis defendit, gallis calcar addidit. Alia teſtis, alia corio, alia cortice, communiuit. Sunt, quorum incolumitati pernicitate proſpexit, veluti columbis. Sunt rurſum, quibus venenum teli vice tribuit. Addidit his ſpeciem tetram ac beluinam, addidit oculos truces, vocis ſtridorem. Inſeuit natiua quaedam diſſidia. Solum hominem nudum produxit, imbecillem, tenerum, inermem, molliſſima carne, cute leui. Nihil vsque in membris, quod ad pugnam, aut violentiam datum videri poſſit, vt ne dicam interim, quod cetera fere, ſtatim, vt nata ſunt, ſibi ſufficiunt ad vitam tuendam, ſolus homo ſic prodit, vt multo tempore totus a ſubſidio pendeat alieno. Nec fari nouit, nec ingredi, nec cibum capere, vagitu tantum implorat opem, vt vel hic coniici poſſit, ſolum hoc animal totum amicitiae naſci, quae mutuis officiis & coit, & cohaeret potiſſimum. Proinde natura voluit hominem vitae munus, non tam ſibi, quam beneuolentiae acceptum ferre, quo videlicet intelligeret, ſeſe gratiis eſſe dicatum ac neceſſitudini. Tum ſpeciem dedit non tetram & horridam vti ceteris, ſed mitem ac placidam, amoris ac beneuolentiae notas prae ſe ferentem. Tribuit oculos amicos, & in his animi ſigna. Dedit brachiorum ſinus ad complexum. Dedit oſculi ſenſum, quo ceu copularentur, & ſeſe contingerent animi. Vni riſum attribuit, alacritatis indicium. Vni lacrimas, clementiae & miſericordiae ſymbolum. Quin & vocem dedit, non minacem & horrendam, ſicuti beluis, ſed amicam & blandam.

IV. Nec his contenta natura, ſermonis & rationis vſum vni tribuit, quae quidem res ad parandam & alen-

alendam beneuolentiam imprimis valet, ne quid omnino per vim inter homines gereretur. Inſeuit odium ſolitudinis, amorem ſodalitatis. Indidit penitus beneuolentiae ſemina. Fecit, vt, quod eſt ſaluberrimum, idem ſit & ſuauiſſimum. Quid enim amico iucundius? Ad rurſum, quid aeque neceſſarium? Proinde ſi maxime liceret abſque mutuo commercio commode vitam agere, nihil tamen iucundum videri poſſit abſque ſocio, niſi ſi quis prorſus hominem exuerit, & in beluam degenerarit. Addidit inſuper liberalium diſciplinarum ſtudium, & cognitionis ardorem, quae res, vt potiſſimum abducit hominis ingenium ab omni feritate, ita ad conciliandas neceſſitudines praecipuam vim habet. Siquidem nec affinitas, nec ſanguinis propinquitas arctioribus, aut firmioribus amicitiae vinculis aſtringit animos, quam ſocietas honeſtorum ſtudiorum. Super haec, admirabili quadam varietate, dotes tum animorum, tum corporum inter mortales partita eſt, nimirum vt ſinguli in ſingulis inuenirent, quod vel amarent, ac ſuſpicerent ob excellentiam, vel ob vſum & neceſſitatem ambirent & amplecterentur. Denique indidit diuinae mentis ſcintillulam, vt nullo etiam oſtenſo praemio, tamen per ſe iuuet benemereri de omnibus. Id enim Deo maxime proprium ac naturale, ſuo beneficio conſulere vniuerſis. Alioqui quid illud eſt, quod haud vulgarem animo ſentimus voluptatem, vbi quem per nos ſeruatum intelligimus? Proinde Deus in hoc mundo velut ſimulacrum quoddam ſui conſtituit hominem, vt ceu terrenum quoddam numen, ſaluti proſpiceret omnium. Sentiunt hoc ipſa etiam bruta, cum videamus non mitia ſolum, verum etiam pardos & leones, & his immitiores beluas, in magnis periculis ad hominis opem confugere. Hoc extremum omnibus aſylum, haec ara eſt vniuerſis. Hominis effigiem vtcunque depinximus.

V. Nunc

V. Nunc belli ſimulacrum ex aduerſo cum hac, ſi videtur, componamus. Iam igitur videre te puta, barbaras cohortes, ipſo vultu ſonoque vocis horrendas, hinc atq. hinc inſtructas ferratas acies, formidabilem armorum crepitum, ſimul & fulgorem, inamabilem tantae multitudinis fremitum, oculos minaces, rauca cornua, terrificum taratantarae cantum, bombardarum tonitrua, non minus formidoloſa, ſed magis noxia, clamorem inſanum, concurſum furioſum, immanem laniationem, cadentium & occidentium crudeles vices, congeſtas ſtrages, vndantes cruore campos, fluuios humano tinctos ſanguine. Fit interea nonnunquam, vt frater incidat in fratrem, affinis in affinem, amicus in amicum, & communi furore iam debacchante, in eius viſcera ſtringit ferrum, a quo ne verbo quidem vnquam fuerit laeſus. Denique tantum malorum habet illa tragoedia, vt a commemoratione quoque pectus humanum abhorreat. Vt interim non referam illa vulgaria prae his, leuiaque, protritas paſſim ſegetes, exuſtas villas, incenſos pagos, abacta pecora, conſtupratas virgines, tractos in captiuitatem ſenes, direpta fana, latrociniis, praedationibus, violentia plena omnia. Vtque taceam illa, quae feliciſſimum etiam ac iuſtiſſimum bellum conſequi ſolent, expilatam plebem, oneratos proceres, tot ſenes orbos, & ſimul in caede liberorum occiſos, tot anus deſtitutas, & crudelius quam ferro peremtas, tot matronas viduas, tot liberos orphanos, tot domos funeſtas, tot opulentos ad inopiam redactos. Nam de morum pernicie quid attinet loqui, cum nemo neſciat, vniuerſam vitae peſtem e bello proficiſci? Hinc pietatis contemtus, hinc legum neglectus, hinc ad quiduis audendum ſceleris promtus animus. Hoc fonte nobis tam ingens latronum, raptorum, ſacrilegorum, percuſſorum turba ſcatet. Et quod eſt omnium grauiſſimum, haec tam exitialis peſtilentia

neſcit

neſcit ſe ſuis continere ſpatiis: Sed in vno quopiam angulo nata, non ſolum finitimas regiones veluti contagio peruadit, verum etiam procul ſemotas, vel mercede, vel per affinitatis, aut foederis occaſionem in communem tumultum, ac rerum tempeſtatem pertrahit. Quin etiam bellum e bello ſeritur, e ſimulato verum, e puſillo maximum exoritur, neque raro ſolet in his accidere, quod de Lernaeo monſtro fabulis proditum eſt.

VI. Hiſce de cauſſis opinor, veteres illi poëtae, qui rerum vim ac naturam & ſagaciſſime perſpexerunt, & aptiſſimis figmentis adumbrarunt, tradidere bellum ab inferris immitti, idque furiarum miniſterio, neque quamlibet furiam ad hoc negotii conficiendum, eſſe idoneam. Deligitur omnium peſtilentiſſima, cui nomina mille, mille nocendi artes. Haec innumeris armata colubris, tartarea buccina praecinit. Pan inſano tumultu complet vniuerſa. Bellona furioſum quatit flagellum. Furor impius, ruptis omnibus vinculorum nodis, euolat horridus ore cruento. Neque non viderunt haec grammatici, quorum alii bellum *κατ' ἀντίφρασιν* dictum volunt, quod nihil habeat neque bonum, neque bellum, nec alia ratione bellum eſſe bellum, quam furias Eumenides. Alii malunt a belua deductum, quod beluarum ſit, non hominum, in mutuum exitium congredi. At mihi ſane plusquam ferinum, plusquam beluinum eſſe videtur, armis confligere. Primum enim pleraque brutorum animantium in ſuo quodque genere, concorditer & ciuiliter degunt, gregatim incedunt, ope mutua ſeſe tuentur. Ne ferae quidem omnes dimicant. Sunt enim & innoxiae, ſicut damae & lepores, ſed omnium efferatiſſimae, veluti leones, lupi, tigrides. Quanquam nec hae belligerantur inter ſeſe, quemadmodum nos. Canis caninam non eſt. Leonum inter ſe feritas non dimicat. Draconi cum dra-

dracone pax eſt. Inter venena conuenit. At homini nulla fera pernicioſior, quam homo. Rurſum illae cum pugnant, ſuis pugnant armis, nos praeter naturam arte cacodaemonum excogitatis, inſtruimur homines in hominum perniciem. Nec illae quibuslibet de cauſſis ſaeuiunt: verum vbi vel fames ſtimulat in rabiem, vel ſe peti ſentiunt, vel foetui ſuo timent. Nos Deum immortalem, quam friuolis de cauſſis, quas bellorum tragoedias excitamus? Ob inaniſſimos titulos, ob puerilem iram, ob mulierculam, ob cauſſas, his quoque multo magis ridiculas. Ad haec inter feras vni cum vna bellum eſt, idque perbreue. Et vt cruentiſſima pugna ſit, vna aut altera vulnerata diſcedit. Quando auditum eſt, id quod paſſim faciunt homines, centum millia beluarum mutuo laniatu concidiſſe? Adde, quod vt feris quibusdam naturale diſſidium eſt cum aliis diuerſi generis; ita rurſum habent, cum quibus genuina firmaque cohaerent amicitia. At homini cum homine, & cuilibet, cum quolibet, iugis pugna eſt, nec vllum ſatis firmum foedus inter vllos mortalium. Adeo quicquid a ſua deflexit natura, in peiorem degenerat ſpeciem, quam ſi natura malitiam ingenuiſſet.

VII. Vis ſcire, quam ferina, quam foeda, quam non digna homine res ſit bellum? Spectaſtine aliquando leonem cum vrſo commiſſum? Qui rictus, qui rugitus, qui fremitus, quae immanitas, quae laniatio? Inhorreſcit, qui ſpectat etiam in tuto. At quanto foedius ſpectaculum, quanto immanius, videre, hominem cum homine tot armis, tot telis inſtructum confligere? Quaeſo te, quis homines crederet, niſi conſuetudo mali ſuſtuliſſet admirationem? Ardent oculi, pallent ora, furorem praefert inceſſus, frendet vox, clamor inſanus, totus ferreus eſt, crepant arma, fulminant bombardae. Mitius erat, ſi cibi cauſſa homo hominem deuoraret, ſi ſanguinem hauriret,

quan-

quanquam huc quoque ventum eſt a quibusdam, vt id odii gratia faciant. At nunc idem fit crudelius telis veneno tinctis tartareis machinis. Nullum vsquam hominis veſtigium.

VIII. An credas hic ipſam naturam agnituram, quod condidit? Et ſi quis admoneat, an non merito huiusmodi verbis ſit admiratura? Quod nouum ſpectaculum ego video? Quis tartarus hoc nobis portentum edidit? Sunt, qui me nouercam appellent, quod in tam immenſa rerum ſumma, venena quaedam genuerim, quanquam & haec in hominis commodum ceſſura. Quot aliquot animantia parum mitia finxerim, etiam ſi nulla fera tam immitis eſt, quin arte & officiis poſſit cicurari. Hominis cura manſueſcunt leones, miteſcunt dracones, ſeruiunt vrſi. Quae tandem eſt iſta plusquam nouerca, quae nouam hanc beluam, totius mundi peſtem nobis dedit? Vnum animal totum genui beneuolentiae placidum, amicum, ſalutare. Quid accidit, vt in huiusmodi feram degenerarit? Nihil agnoſco hominis illius, quem finxi. Quis malus genius vitiauit opus meum? Quae ſaga mentem humanam excantauit & incantauit beluinam? Quae Circe natiuam vertit formam? Iuberem, vt ad ſpeculum ſeſe contemplaretur infelix, ſed quid cernant oculi, cum mens abſit. Tamen aſpice te ipſum, ſi potes, furioſe bellator, ſi quo pacto contingat reſipiſcere. Vnde tibi minax criſta verticis? Vnde fulgens galea, vnde ferrea cornua, vnde pinati cubiti? vnde ſquamae, vnde dentes aerei, vnde laminae? vnde tela letifera? vnde vox plusquam ferina? vnde vultus iſte plusquam beluinus? vnde tonitru & fulmen, ipſo Iouis fulmine, tum formidabilius, tum nocentius? Ego te diuinum quondam animal finxi, quid venit in mentem, vt teipſum in tam immanem beluam transformares, vt nulla iam belua futura ſit belua, ſi cum homine componatur? Haec atque id

genus

genus alia permulta diceret, opinor, architectrix illa rerum natura.

IX. Proinde cum ſic conditus ſit homo, quemadmodum oſtenſum eſt, cum huiusmodi res ſit bellum, quemadmodum nimium crebro ſentimus, haud mediocriter admirandum videtur, quis Deus, qui morbus, aut qui caſus, primum in humanum pectus immiſerit, vt letale ferrum in hominis ſtringeret viſcera? Multis gradibus ad tam inſignem veſaniam ventum ſit oportet. Nemo ſiquidem repente fuit turpiſſimus, vt inquit poëta Satyricus. Semperque malorum maxima ſub vmbra ac ſpecie boni ſubrepſerunt in vitam hominum. Olim igitur cum rudes illi priſcique mortales, nudi, ſine moenibus, absque tecto, vitam in ſiluis agerent, euenit aliquoties, vt a feris ac beluis offenderentur. Cum his igitur primum homini bellum ſuſceptum eſt, & vir fortis habebatur, ac dux, qui ferarum vim ab hominum genere depuliſſet. Quin & aequiſſimum videbatur, iugulare iugulantes, trucidare trucidantes, praeſertim cum nulla laceſſitae iniuria vltro nos impeterent. Ea res cum ſummae laudi duceretur: hinc enim Deus factus eſt Hercules: coepit animoſa iuuentus paſſim venari beluas, exuuium ceu trophaeum oſtentare. Deinde non contenti iugulaſſe, pellibus illarum ſeſe munierunt aduerſus rigorem hiemis. Haec erant prima homicidia, haec ſpolia.

X. Poſt haec longius progreſſi, rem auſi ſunt, quam Pythagoras vehementer impiam arbitratus eſt, & nobis poterat prodigioſa videri, niſi vetaret conſuetudo, quae tantam vbique vim habet, vt apud nationes quasdam pium fuerit habitum, parentem grandaeuum, plagis obrutum in foſſam depellere, & eripere vitam illi, per quem vitae munus contigerat. Sanctum haberetur carnibus affinium amicorum veſci; pulcrum exiſtimaretur, virginem in Veneris fano proſtare

M popu-

populo; multaque iis abſurdiora, quae ſi quis nunc referat tantum, nemo non ſit abominaturus. Adeo nihil eſt tam ſceleroſum, nihil tam atrox, quod non probetur, ſi id commendet aſſuetudo. Ergo quod auſi ſunt facinus? Non veriti ſunt veſci ferarum exſtinctarum cadaueribus, dentibus laniare carnem exanimem, haurire ſanguinem, exugere ſaniem, & viſcera, vt ait Ouidius, in viſcera condere. Id facinus, tametſi mitioribus ingeniis tam immane videretur, tamen commendauit vſus & commoditas. Proceſſum eſt longius. A noxiis feris itum eſt ad pecudes innoxias. Saeuitum eſt paſſim in oues, animal ſine fraude doloque, ſaeuitum in leporem, non ob aliud crimen, niſi quot eſculentus eſſet. Nec temperatum eſt a boue domeſtico, qui ſuo ſudore diu familiam aluerat ingratam. Nulli volucrum, nulli piſcium generi parcitum eſt, & eo proceſſit gulae tyrannis, vt nullum animal vſquam tutum eſſet ab hominis crudelitate. Verum hoc quoque perſuaſit conſuetudo, vt ſaeuitia non videretur in vllum animantis genus, modo ab hominis caede temperaretur. Sed in nobis fortaſſe ſitum eſt, vitia quemadmodum mare non admittere: verum vt admiſſo limitem praeſcribamus, id non eſt cuique in manu. Semel receptum vtrumuis, haud noſtro ducitur arbitrio, ſed ſuo fertur impetu.

XI. Poſteaquam his rudimentis eſſent ad caedem exercitati, perſuaſit ira, vt homo hominem, fuſte ſaxoue, aut pugno peteret. Siquidem iis adhuc armis tum pugnabatur, opinor, & iam occidendis pecudibus didicerant, hominem quoque minimo negotio poſſe perimi. Verum iſta crudelitas diu conſtitit intra monomachias. Ad haec nonnullam etiam aequi ſpeciem habebat ſuſtuliſſe inimicum, laudi quoque coeptum eſt dari, ſi quis violentum & peſtilentem hominem, cuiuſmodi ferunt fuiſſe Cacum & Buſyridem

dem confeciſſet, orbemque monſtris iſtiusmodi liberaſſet. Siquidem videmus, hos etiam titulos in Herculis exſtare laudibus. Deinde concurſum eſt a pluribus, vt quosque vel affinitas, vel vicinia, vel neceſſitudo coniunxerat. Et quod nunc latrocinium eſt, tum bellum erat. Saxis & ſudibus praeuſtis, etiamnum res gerebatur. Riuulus occurrens, aut rupes, aut ſimile quippiam obuium praelia dirimebat. Interea dum creſcit vſu feritas, dum gliſcunt irae, dum magis ardeſcit ambitio, furorem ſuum armant ingenio. Excogitantur arma qualiacunque, quibus ſe communirent, excogitantur tela, quibus hoſtem perderent. Iam paſſim, iam frequentiore manu, iam armati confli ctari coeperunt. Nec huic manifeſto furori ſuus defuit honos. Bellum appellarunt, & virtutem eſſe voluerunt, ſi quis ſui capitis periculo vim hoſtium, a liberis, ab vxore, a pecore, a domeſticis latebris propelleret. Atque ita paullatim vna cum rerum cultu creſcente malitia, bellum indicere coepit ciuitas ciuitati, regio regioni, regnum regno.

XII. Quanquam in re per ſe crudeliſſima tamen remanebant adhuc humanitatis priſtinae veſtigia. Repetebantur res per fecialem, citabantur teſtes ſuperi, velitatione praeludebatur ad pugnam. Telis vulgaribus, & virtute, non dolo res agebatur. Nefas erat ferire hoſtem, niſi ſigno dato: non licebat pugnare, vbi receptui cecinisſet imperator. Denique virtutis & gloriae certamen erat magis, quam occidendi cupiditas. Nec dum arma mouebantur, niſi in exteros, quos ob id hoſtes, velut hoſpites appellabant. Hinc nata ſunt imperia, quorum nullum vnquam fuit in vlla natione, quod non fuerit multo generis humani ſanguine paratum. Deinceps aſſiduae bellorum vices, dum viciſſim alius alium ab imperio depellit, & ſibi vindicat. Poſt haec cum imperia quoque ad ſceleratiſſimos mortales deueniſſent, iam in quoslibet,

pro libidine mota ſunt arma, neque male meriti, ſed bene fortunati, coeperunt maxime belli periculis eſſe obnoxii: & iam praelii ſcopus, non laus eſt, ſed ſordidum lucrum, aut hoc etiam ſceleratius aliquid. Non dubito quin haec proſpexerit ſapientiſſimus ille Pythagoras, cum philoſophico commento multitudinem hominum imperitam a laniandis pecudibus deterreret. Videbat futurum, vt qui nulla laceſſitus iniuria, pecudis innoxiae ſanguinem fundere conſueuiſſet, idem commotus ira, & iniuria prouocatus, non metueret hominem interimere.

XIII. Porro bellum quid aliud eſt, quam multorum commune homicidium? & latrocinium, hoc ſceleratius, quo latius patet? Sed ridentur haec ceu deliramenta ſcholaſticorum, a craſſis proceribus noſtri temporis. Et tamen ab his initiis huc videmus eſſe peruentum inſaniae, vt tota vita nihil aliud agatur. Belligeramur aſſidue, gens cum gente colliditur, regnum cum regno, ciuitas cum ciuitate, princeps cum principe, populus cum populo, & quod ethnici quoque fatentur impium, affinis cum affine, cognatus cum cognato, frater cum fratre, filius cum patre, denique, quod ego ſane puto iis omnibus atrocius, Chriſtianus cum homine, addam inuitus, quod eſt atrociſſimum, Chriſtianus cum Chriſtiano. Et o coecitatem mentis humanae, haec nemo miratur, nemo deteſtatur. Sunt, qui applaudant, qui vehant laudibus, qui rem pluſquam tartaream ſanctam appellent.

XIIII. Bellatur a crepitis, bellatur a ſacerdotibus, bellatur a monachis, & cum re tam diabolica CHRISTVM miſcemus. Concurrunt acies vtrique crucis inſigne praeferentes, quae vel ipſa poterat admonere, quo pacto conueniat vincere Chriſtianos. A ſacro illo coeleſti, quo perfecta illa & ineffabilis Chriſtianorum coniunctio repraeſentatur, curritur ad mutuam caedem, & rei tam impiae CHRISTVM facimus & ſpecta-

ſpectatorem & auctorem. Vbi nam diaboli regnum eſt, ſi in bello non eſt? Cur huc pertrahimus CHRISTVM, cui citius cum quouis lupanari cõueniat, quam cum bello. Indignatur Paullus apoſtolus, vllam eſſe controuerſiam inter Chriſtianos, vt iudex ſit adeundus, qui litem dirimat. Quid ſi conſpiceret nos toto orbe belligerantes, & quamlibet leui de cauſſa, immanius quam vlli bellarint Ethnici, crudelius quam vlli barbari? idque fieri auctoribus, hortatoribus, adiutoribus his, qui pacificum illum, & omnia conglutinantem pontificem repraeſentant, quique pacis omne ſalutant populum. Neque me clam eſt, quid iamdudum mihi reclament Cares iſti. Bellum ſuſcipimus inuiti, aliorum coacti malefactis. Ius noſtrum perſequimur. Quidquid malorum habet bellum, illis feratur acceptum, qui belli dedere cauſſas. Sed quieſcant interim pauliſper, & horum cauſationes ſuo loco refellemus, ac fucum hunc, quo morbum noſtrum praeteximus, detrahemus. Iam ſicut hominem cum bello, hoc enim animal placidiſſimum, cum re longe immaniſſima compoſuimus, quo magis perſpicua fieret atrocitas, ſic bellum cum pace, rem miſerrimam, pariter & ſceleratiſſimam, cum re feliciſſima, ſimul & optima comparemus, atque ita demum apparebit, quantae dementiae ſit, tanto tumultu, tantis laboribus, tanto ſumtu, tanto diſcrimine, tot calamitatibus affectari bellum, cum multo minoris emi poſſit concordia.

XV. Principio quid in rerum natura dulcius, aut melius amicitia? Nihil profecto. Atqui quid aliud eſt pax, quam multorum inter ſe amicitia? Sicuti contra bellum nihil aliud eſt, quam plurium ſimultas. Bonorum autem ea ratio eſt, vt quo latius pateant, hoc plus adferant commoditatis. Proinde cum vnius cum vno neceſſitudo res ſit adeo ſuauis & ſalutaris, quam ingens erit felicitas, ſi regnum cum regno, ſi natio

cum natione neceſſitudinis vinculo copuletur? E diuerſo, malarum rerum ea eſt natura, vt quo latius manarint, hoc magis ſint ſuo dignae vocabulo. Itaque ſi miſerum, ſi ſceleratum eſt, hominem cum homine ferro congredi, quanto calamitoſius, quantoque ſceleratius eſt, idem a tot hominum millibus fieri? Concordia res paruae creſcunt, diſcordia dilabuntur & magnae. Pax omnium bonarum rerum & parens eſt & nutrix. Bellum repente ſemelque quidquid eſt laetum, quidquid eſt pulcrum, obruit, extinguit, abolet, omniumque malorum lernam quandam in vitam mortalium effundit.

XVI. Pacis tempore, non ſecus ac ſi nouum quoddam ver rebus humanis adfulſerit, coluntur agri, vernant horti, paſcuntur laetae pecudes, aedificantur villae, exſtruuntur oppida, inſtaurantur collapſa, ornantur & augentur exſtructa, creſcunt opes, aluntur voluptates, vigent leges, floret reipublicae diſciplina, feruet religio, valet aequitas, pollet humanitas, calent artes opificum, vberior eſt quaeſtus pauperum, ſplendidior opulentia diuitum. Efflorescunt honeſtiſſimarum diſciplinarum ſtudia, eruditur iuuentus, tranquillo fruuntur otio ſenes, bonis auſpiciis nubunt virgines, laudantur filii prole puerperae. At ſimul atque belli ſaeua tempeſtas ingruerit, Deum immortalem, quam ingens malorum pelagus occupat, inundat, obruit vniuerſa. Abiguntur armenta, proteruntur ſegetes, trucidantur agricolae, exuruntur villae, tot ſeculis exſtructae florentiſſimae ciuitates vna procella ſubuertuntur. Adeo procliuius eſt laedere, quam benefacere. Ciuium opes ad execratos latrones ac ſicarios transferuntur. Moerent domus, metu, luctu & querimoniis, lamentis complentur omnia. Frigent artes opificum, pauperibus aut ieiunandum, aut ad impias confugiendum artes. Diuites aut ereptas deplorant facultates, aut timent relic-

tis,

tis, vtroque modo miſerrimi. Virginum aut nullae, aut triſtes & funeſtae nuptiae. Deſolatae matronae domi ſterileſcunt, ſilent leges, ridetur humanitas, nullum habet locum aequitas, religio ludibrio eſt, ſacri & profani nullum omnino diſcrimen. Corrumpitur omni vitiorum genere iuuentus, damnant longaeuitatem ſuam luctuoſi ſenes. Nullus honos honeſtis litterarum ſtudiis. In ſumma, plus malorum ſentimus in bello, quam vllius ſermo poſſit adſequi, nedum meus. Forte tolerari poterat, ſi bella calamitoſos modo nos facerent, non etiam nocentes & impios, ſi pax feliciores tantum redderet, non meliores quoque.

XVII. Nimium heu nimium malorum erat, quibus aſſidue velit, nolit, vexatur, atteritur, abſorbetur aerumnoſa mortalitas. Ante bis mille ferme annos, trecenta morborum nomina medicis ſunt animaduerſa, praeter ſpecies, iam & quotidie ſubnaſcentes nouas, & ſenectutem ipſam, morbum ineuitabilem. Legimus alibi, totas vrbes terrae quaſſatione ſubrutas, alibi conflagraſſe fulmine, alibi ſolidas etiam hiatu terrarum abſorptas regiones, oppida ſuffoſſione cuniculorum corruiſſe, vt ne commemorem, quantam hominum multitudinem iam ob aſſuetudinem contemti caſus adſumant, exundatio maris & fluminum, ruinae montium & aedificiorum, veuena, lapſus, ferae, cibus, potus, ſomnus. Alium hauſtus in potu lactis pilus, alium acinum vuae, alium os piſcis inhaerens gutturi praefocauit. Sunt, quos ſubitum exanimarit gaudium, nam de vehementi dolore minus eſt mirum. Adde nunc fatales peſtilentias, non raro paſſim ſaeuientes. Nulla pars orbis eſt, vnde non immineat periculum humanae vitae, alioquin per ſe quoque fugaciſſimae. Tantum vndique malorum obturbat, vt non ſine cauſſa Homerus hominem animantium miſerrimum pronuntiauerit. Verum

rum haec mala quoniam nec vitari facile poſſunt, nec noſtro accidunt vitio, calamitoſos tantum faciunt, non item facinoroſos. Quid iuuat tam innumeris obnoxios calamitatibus, vltro ſibi malum, perinde quaſi deſit, accerſere? Et accerſere non quoduis malum, ſed malum omnium multo teterrimum, tam pernicioſum, vt vnum vincat omnia, tam foecundum, vt vnum in ſe complectatur vniuerſa, tam peſtilens, vt non minus impios efficiat, quam aerumnoſos, vt miſerrimos reddat, nec tamen miſerandos.

XVIII. Adiice iam his omnibus, quod pacis commoda latiſſime ſeſe diffundunt, & ad plurimos pertinent. In bello ſi quid feliciter cecidit, quanquam, o ſuperi, quid hic poteſt dici felix? id ad paucos pertinet, & eos indignos. Alterius ſalus, alterius eſt exitium, alterius ſunt ſpolia. Huius triumphus, illius eſt luctus, vt acerba ſit infelicitas, immanis & cruenta felicitas. Quanquam plerumque fit, vt iuxta Cadmaeam, quam vocant victoriam, vtraque pars ploret. Et haud ſcio, an vnquam bellum adeo ceſſerit feliciter, vt cordatum victorem ſuſcepti non poenituerit. Ergo cum pax res ſit omnium tum optima, tum iucundiſſima, bellum contra res omnium miſerrima, ſimul & ſceleratiſſima, num hos ſanae mentis arbitrabimur, qui cum illam mediocri negotio parare queant, hoc malint ſummis etiam difficultatibus accerſere.

XVIIII. Primum quam inſuauis res primus ille belli rumor, deinde quantum inuidiae ſubeundum principi, dum crebris decimationibus expilat ſuos. Quantum negotii in adiungendis aut retinendis auxiliis, quantum in accerſendis barbaricis cohortibus, & mercenario milite. Quantum impendii, ſimul & curarum in apparandis claſſibus, in exſtruendis aut ſarciendis arcibus & praeſidiis, in adornandis tentoriis, in fabricandis & comportandis machinis, armis,

armis, telis, ſarcinis, vehiculis, commeatu. Quantum laboris exhauriendum, in compingendis vallis, in euacuandis foſſis, in ſuffodiendis cuniculis, in excubiis, in ſtationibus, in exercitamentis. Omitto iam metus, omitto pericula, (quidem non metuendum in bello?) Quis enumerare valeat incommoda vitae, quae ſtultiſſimi milites in caſtris perferunt? Victum, quem bos quoque faſtidiat Cyprius, ſomnos raros, nec hos tuo datos arbitrio. Tentorium vndique ventis peruium, ac ne tentorium quidem. Durandum ſub dio, cubitandum humi, ſtandum in armis, ferenda inedia, frigus, aeſtus, puluis, imber, ſeruiendum ducibus, vapulandum ferulis, quandoquidem nulla eſt vllius mancipii ſeruitus indignior, quam militum. Ad haec ad triſte ſignum eundum in mortem, vt aut occidas immaniter, aut cadas infeliciter. Tantum malorum ſuſcipitur, vt ad rem omnium miſerrimam liceat peruenire. Tam immenſis malis nos ipſos prius affligimus, vt alios poſſimus affligere.

XX. Quod ſi velimus rem ad calculum vocare, & veris rationibus expendere, quanti bellum conſtet, quanti pax, profecto comperiemus, hanc vel decima parte curarum, laborum, moleſtiarum, periculorum, ſumtuum, denique ſanguinis poſſe comparari, quibus bellum accerſitur. Tantam hominum turbam educis in periculum, vt oppidum aliquod euertas; at horum opera, vel citra periculum, aliud exſtrui poterat multo praeclarius oppidum. Sed nocere vis hoſti, iam hoc ipſum inhumanum. Attamen illud expende, num illi nocere non poſſis, niſi prius noceas tuis. Et furioſi videtur hominis, tantum certi mali ſumere, cum incertum ſit, quo ſit alia belli caſura.

XXI. Verum eſto, rapuerit ad hanc veſaniam ethnicos, vel ſtultitia, vel ira, vel ambitio, vel auaritia, vel

immanitas, ſiue (quod magis arbitror) ab inferis immiſſae furiae: Vnde hoc nobis in mentem venit, vt Chriſtianus in Chriſtianum cruentum ſtringat ferrum. Parricidium vocatur, ſi frater occidat fratrem. At Chriſtianus coniunctior Chriſtiano, quam vllus germanus germano, niſi firmiora ſunt naturae vincula, quam CHRISTI. Quam abſurdum eſt, eos pene continenter inter ſe belligerari, quos vna domus habet eccleſia, qui eiusdem corporis membra, communi capite gloriantur, nempe CHRISTO, communem habent patrem in coelis, communi vegetantur ſpiritu, iisdem initiati ſunt myſteriis, eodem redemti ſanguine, eodem renati fonte, iisdem aluntur ſacramentis, eidem militant imperatori, eodem veſcuntur pane, eiusdem participes ſunt calicis, communem habent hoſtem diabolum, poſtremo ad eandem omnes vocati ſunt haereditatem. Vbi ſunt tam multa perfectae concordiae ſacramenta? vbi tam innumera pacis documenta?

XXII. Vnum praeceptum CHRISTVS appellauit ſuum, nempe caritatis. Cum hac quid aeque pugnat atque bellum? Felici pacis omine ſalutat ſuos. Diſcipulis praeter pacem nihil donat, praeter pacem nihil relinquit. In ſacris illis precibus illud praecipue patrem orat, vt quemadmodum ipſe idem erat cum eo, ita & ſui, hoc eſt, Chriſtiani, idem eſſent ſecum. Iam plus audis, quam pacem, plus quam amicitiam, plus quam concordiam. CHRISTI typum habebat Solomon, quod Hebraeis pacificum ſonat: ab hoc ſibi templum exſtrui voluit. Nato CHRISTO, non bellum, neque triumphos, ſed pacem canunt angeli. De nondum nato praecinuit vates ille myſticus, & factus eſt in pace locus eius. Vniuerſam illius doctrinam excute nihil vnquam reperies, quod non ſpiret pacem,

quod

quod non ſonet amicitiam, quod non ſapiat caritatem.

XXIII. Et quoniam intelligebat pacem, aliter non poſſe conſtare, niſi penitus contemtis his, pro quibus mundus hic digladiatur, iuſſit, vt a ſe diſceremus eſſe mites. Beatos vocauit, qui diuitias pro nihilo ducerent: nam hos vocat pauperes ſpiritu. Beatos, qui voluptates huius mundi ſpernerent, quos lugentes appellat, qui ſe paterentur ſuis exturbari poſſeſſionibus, ſcientes, hic nihil aliud eſſe, quam exilium; veram patriam, veram poſſeſſionem in coelo ſitam eſſe piis. Beatos, qui benemerentes de omnibus, impune & male audirent, & malis afficerentur. Vetuit, ne quis malo reſiſteret. Breuiter, vt omnis illius doctrina tolerantiam & amorem praecipit; ita tota vita nihil aliud docet, quam manſuetudinem. Sic ille regnauit, ſic bellauit, ſic vicit, ſic triumphauit.

XXIIII. Nec aliud inculcant Apoſtoli, qui purum adhuc CHRISTI ſpiritum imbiberant, & muſto illo feliciter erant temulenti. Quid vndique ſonant omnes Paulli litterae, niſi pacem, niſi longanimitatem, niſi caritatem? Quid Iohannes loquitur, quid iterat, niſi dilectionem? Quid aliud Petrus? quid aliud omnes vere Chriſtiani? Vnde tantus bellorum tumultus inter filios pacis? An fabula eſt, quod CHRISTVS ſe vitem appellat, ſuos palmites? Quis vnquam vidit palmitem pugnare cum palmite? An vanum eſt, quod non ſemel ſcripſit Paullus, eccleſiam nihil aliud eſſe, quam vnum corpus e diuerſis membris connexum, adhaerens vni capiti, CHRISTO? Quis vidit oculum pugnare cum manu, aut ventrem cum pede? In hoc vniuerſo rerum omnium tam diſſimilium harmonia eſt. In animalis corpore pax eſt membro cum membro, quod quaeque pars dotis habet, non vni ſibi habet, ſed in com-

commune omnibus. Si quid accidit vnicuilibet,opitulatur vniuerſum corpus. An plus poteſt in perituro corpore naturae connexio, quam in myſtico & immortali copula ſpiritus? An fruſtra precamur illud ex praeſcripto CHRISTI, fiat voluntas tua, quemadmodum in coelo, ſic & in terra? In illa ciuitate ſumma concordia eſt. At CHRISTVS nihil aliud eſſe voluit ſuam eccleſiam, quam coeleſtem quendam populum in terris, ad illius imaginem, quoad fieri poteſt, viuentem, illo properantem, ab illa pendentem.

XXV. Age finge iam mihi nunc nouum aliquem hoſpitem, vel e lunaribus *illis ciuitatibus*, quas inhabitat Empedocles, vel ex vno quopiam *mundo* eorum, quos *innumerabiles fabricatus* eſt *Democritus*, in hunc noſtrum veniſſe, quid hic rerum agatur cupientem cognoſcere. Cumque de ſingulis edoctus, audierit eſſe vnum quoddam animal, mire commixtum ex corpore, quod cum brutis habeat commune; ex animo, quo diuinae mentis referat imaginem. Id adeo eſſe generoſum, vt quanquam hic exulet, tamen ceteris omnibus imperet animantibus, quod ob coeleſtem originem, ſemper ad coeleſtia nitatur, & immortalia. Quod in tantum curae fuerit aeterno numini, vt quoniam neque naturae viribus, neque philoſophiae rationibus aſſequi poterat, quod affectabat, vnicum filium ſuum huc delegarit, qui nouum doctrinae genus inuexerit. Deinde ſimul atque totam CHRISTI vitam, ac decreta perdidicerit, cupiat ex edita quapiam ſpecula videre, quod audiſſet, vbi conſpexerit cetera animantia probe in ſuo genere degere, ac naturae legibus duci, nihil appetere, niſi quod dictet natura; vnum animal inter ſe cauponari, negotiari, rixari, belligerari, nonne quoduis animal potius ſuſpicabitur hominem eſſe, de quo au-

dierit, quam ipſum hominem? Deinde admonitus ab indice, quis ſit homo, iam diſpiciat, vbi ſit grex ille Chriſtianus, qui coeleſtis illius doctoris inſtitutum ſequentes, angelicae ciuitatis ſimulacrum exhibeant, an non vbiuis potius iudicabit habitare Chriſtianos, quam in hiſce regionibus, in quibus tantam videret opulentiam, luxum, libidinem, faſtum, tyrannidem, ambitionem, fraudem, inuidiam, iracundiam, diſcordiam, rixas, pugnas, bella, tumultus, breuiter, omnium rerum, quas CHRISTVS damnat, maiorem pene lernam, quam apud illos Turcas, aut Saracenos?

XXVI. Vnde igitur peſtis haec irrepſit in populum Chriſtianum? Nimirum paullatim hoc quoque malum, ſicuti cetera pleraque, receptum eſt ab incautis. *Siquidem omne malum*, aut ſenſim obrepit in hominum vitam, aut ſub praetextu boni ſeſe inſinuat. Primum igitur irrepſit eruditio, velut idonea res ad confutandos haereticos, philoſophorum, poetarum & oratorum litteris armatos. Et initio quidem non iſta diſcebantur a Chriſtianis, ſed quibus forte contingerant ante CHRISTVM cognitum, hi, quod iam partum erat, in pios conferebant vſus. Eloquentia quoque diſſimulata magis quam ſpreta primum, deinde palam etiam comprobata. Proinde ſub praetextu profligandi haereticos ſubrepſit ambitioſa rixandi libido, quae non mediocrem eccleſiae peſtem inuexit.

XXVII. Tandem huc proceſſum eſt, vt in mediam Theologiam totus ſit receptus Ariſtoteles, & ita receptus, vt huius auctoritas pene ſanctior ſit, quam CHRISTI. Nam ſi quid ille dixit, parum accommodum ad vitam noſtram, licet interpretamento detorquere; ceterum exploditur illico, qui vel leuiter auſit Ariſtotelicis oraculis refragari. Ab hoc didicimus, non eſſe perfectam hominis felicitatem,

tem, niſi corporis & fortunae bona acceſſerint. Ab hoc didicimus, non poſſe florere rempublicam, in qua ſint omnia communia. Huius omnia decreta, cum CHRISTI doctrina conamur adglutinare, hoc *eſt aquam flammis miſcere.* Recepimus nonnihil & a Caeſareis legibus, propter aeqitatem, quam prae ſe ferunt, & quo magis conuenirent, euangelicam doctrinam ad eas, quoad licuit, detorſimus. At hae permittunt *vim vi repellere,* ſuum quemque ius perſequi probant negotiationem, recipiunt vſuram, modo moderatam, bellum ceu rem praeclaram efferunt, modo iuſtum. Denique tota iam CHRISVI doctrina dialecticorum, ſophiſtarum, mathematicorum, oratorum, poëtarum, philoſophorum, & iure conſultorum, gentilium litteris ita contaminata eſt, vt maxima pars aeui conſumenda ſit, priusquam vacet, arcanas ſcrutari litteras, ad quas vt aliquando venias, tot tamen opinionibus mundanis infectus accedas, oportet, vt CHRISTI iam decreta, aut prorſus offendant, aut ad illorum dogmata torqueantur. Atque haec res adeo non improbatur, vt nefas ſit, eum de Chriſtianis loqui litteris, qui ſeſe nugis Ariſtotelicis, vel potius ſophiſticis, totum *ad ambas vsque, quod aiunt, aures non expleuerit.* Quaſi vero CHRISTI doctrina ſit huiusmodi, vt non vel maxime poſſit eſſe communis omnium, vel vllo pacto cum philoſophorum ſapientia conſentiat.

XXVIII. Poſt haec recepimus honoris nonnihil. Quem deinde veluti debitum coepimus exigere. Id viſum eſt non iniquum. Deinde recepimus opes, ſed in pauperum ſubſidium diſtribuendas, poſt etiam in vſus noſtros. Quidni poſteaquam didicimus, hunc eſſe caritatis ordinem, vt ſibi quisque ſit proximus? Neque deerant praetextus huic malo. Pium conſulere liberis. Aequum proſpicere ventu-

rae ſenectuti. Poſtremo cur reiiciam opes, ſi citra fraudem contingant? His gradibus paullatim eo ventum eſt, vt is optimus habeatur, qui ſit locupletiſſimus, nec vnquam maior fuerit honos diuitiis apud Ethnicos, quam hodie ſit apud Chriſtianos. Quid enim eſt omnino, vel ſacrum, vel profanum, quod non harum geratur arbitrio? Videbatur his ornamentis conuenire nonnihil imperii. Neque defuit, qui voluerit cedere. Receptum eſt hoc quoque, ſed grauatim & parce. Demum ita, vt ſolo titulo contenti, rem libenter in alios reiicerent. Poſtremo pallatim huc itum eſt, vt epiſcopus ſibi non videatur epiſcopus, niſi mundanae ditionis aliquid acceſſerit. Parum honeſtus abbas, ſi nusquam poſſit, quod poſſunt tyranni. Tandem perfricta facie, pudorem omnem abſterſimus, *omnia verecundiae repagula diſcuſſimus*. Quidquid vnquam apud Ethnicos fuit auaritiae, quidquid ambitionis, quidquid luxus, quidquid faſtus, quidquid tyrannidis, id imitamur, aequamus, vincimus.

XXVIIII. Et vt de leuioribus interim ſileam, an vnquam apud Ethnicos bellatum eſt, aut aeque perpetuo, aut crudelius, quam inter Chriſtianos? Quas tempeſtates, quos *bellorum aeſtus*, quoties *diſciſſa foedera*, quas ſtrages his paucis annis conſpeximus? Quae natio, cum qua non conflictatum eſt ferro? Et poſtea Turcam execramur, quaſi poſſit vllum ſpectaculum eſſe Turcis iucundius, quam quod illis quotidie mutuis cladibus exhibemus ipſi. Inſaniebat Xerxes, cum ingentem illam multitudinem Graeciam inuaſurus educeret. An tibi *conſtitiſſe animo* videtur, qui *Atho monti minaces* ſcripſerit epiſtolas, ni cederet, qui mari Helleſponto, quod parum commodum fuiſſet nauigare volenti, plagas iuſſerit infligi? Furebat Alexander ille magnus, quis negat? Optabat ſemideus ille plures mundos, quos deuin-

deuinceret, *tanta gloriae febris* iuuenilem obſederat animum. Et tamen iſti, *quos Seneca non dubitat furioſos appellare latrones*, bellabant humanius nobis, bellabant maiore fide, nec ſimilibus machinis, nec ſimilibus artibus, nec tam friuolis titulis, quam bellamus Chriſtiani. Illi praeter gloriam nihil ambiebant. Gaudebant florentiores reddere prouincias, quas bello ſubegiſſent, populos agreſtes, ſine litteris, ſine legibus ritu ferarum viuentes, ciuilibus artibus expoliebant. Regiones incultas exſtructis oppidis reddebant celebres. Parum tuta communiebant pontibus, littoribus, aggeribus, milleque id genus commoditatibus, vitam hominum adiuuabant, vt tum expedierit deuinci. Quin in mediis etiam bellis quam multa feruntur, ab his vel dicta ſapienter vel geſta temperate? Ceterum, quae geruntur in bellis Chriſtianorum, & obſcoeniora ſunt & atrociora, quam vt ſint hic commemoranda. Proinde quod in illis erat peſſimum, id ſolum exprimimus, immo ſuperamus.

XXX. Sed iam operae pretium fuerit audire, quibus modis hanc tantam inſaniam noſtram tueamur. Si nullo, inquiunt, pacto fas eſſet bellare, Deus non fuiſſet Iudaeis auctor bellandi aduerſus hoſtes. Audio, ſed illud addas oportet, Iudaeos nunquam bellaſſe inter ſe, verum aduerſus alienigenas & impios. Nos Chriſtiani pugnamus cum Chriſtianis. Illis diuerſa religio, & non eadem numina diſſidii cauſſa fuit: nos aut puerilis ira, aut pecuniae fames, aut gloriae ſitis ſaepenumero foeda merces huc adducit. Illi iuſſu diuino pugnabant: nobis animi perturbatio ferrum dat in manum. Quanquam ſi vsque adeo placet exemplum Iudaeorum, quin eadem opera, praeputium accidimus? quin immolamus pecudes? quin abſtinemus a carne ſuilla? Cur non ducimus ſinguli plures vxores? Cum haec execremur, cur ſolum

lum bellandi placet exemplum? cur hic denique litteram ſequimur occidentem? Iudaeis permiſſum eſt bellum, ſed ita, quemadmodum & repudium, nimirum ob duritiam ingenii. At poſteaquam Chriſtus iuſſit recondi gladium; nefas eſt pugnare Chriſtianos, niſi pulcerrimum illud praelium, cum teterrimis hoſtibus eccleſiae, cum ſtudio pecuniae, cum iracundia, cum ambitione, cum metu mortis. Hi ſunt Philiſtaei noſtri, hi Nabughodonoſor, hi Moabitae, & Ammonitae, cum quibus nullas nobis inducias eſſe oportet, aſſiduae conſerendae manus, donec exciſis funditus hoſtibus ſuccedat tranquillitas; quos niſi ſubegerimus, neque cuiquam ſecum, neque cum alio vera pax conſtare poterit. Solum hoc bellum veram gignit pacem. Hic qui vicerit, cum nemine mortalium belligerare velit.

XXXI. Nihil enim me mouet, quod quidam duos gladios interpretantur vtramque poteſtatem, ſecularem & eccleſiaſtiam; cum CHRISTVS in hoc ipſum paſſus ſit Petrum errare, vt poſteaquam iuſſus eſſet gladium recondere, nemini dubium relinqueretur, quin vetitum eſſet bellum, quod antea videbatur eſſe licitum. Sed Petrus, inquiunt, pugnauit. Pugnauit, ſed Iudaeus adhuc, nondum accepto ſpiritu vere Chriſtiano. Pugnauit non pro ſuis titulis, aut praediis, vti nos, ne pro ſua quidem vita, ſed pro vita magiſtri. Denique pugnauit is, qui paullo poſt abnegauit. Si placet exemplum pugnantis, placeat & inficiantis. Et cum ſimplici laberetur affectu, tamen reprehenſus eſt. Alioqui, ſi probabat huiusmodi defenſionem CHRISTVS, ſicut quidam inſulſiſſime interpretantur, cur omnis illius & vita, & doctrina, nihil aliud, quam tolerantiam praedicat? Cur ſuos baculo tantum & pera armatos, tyrannis obiicit? Si gladius ille, quem diuenditis omnibus iubet emi CHRISTVS, eſt moderata

N aduer-

aduerſus perſecutores defenſio, quemadmodum impie quidam interpretantur; nedum inerudite, cur hac nunquam vſi ſunt martyres?

XXXII. At dictat hoc, inquiunt, ius naturae, legibus comprobatum eſt, conſuetudine receptum eſt, vt vim vi propellamus, & vitam quisque ſuam tueamur; tum & pecuniam, quandoquidem animae loco eſt, vt inquit Heſiodus. Fateor: at his omnibus efficatior gratia dictat, ne remaledicamus maledicentibus, vt de malemerentibus benemereamur, vt tollenti partem poſſeſſionum, totam concedamus, vt deprecemur pro his quoque, qui mortem intentant. Ad apoſtolos, inquiunt, iſta pertinent; immo ad vniuerſum CHRISTI populum, & corpus, vt diximus, quod totum abſolutum eſſe oportet, etiam ſi in dotibus aliud membrum alio ſit inſignius. Ad eos nihil pertineat doctrina CHRISTI, qui non ſperant praemium cum CHRISTO. Illi pro pecunia praediisque digladientur, qui rident, quod dixit CHRISTVS, beatos pauperes ſpiritu, hoc eſt, eos diuites, qui nihil in hoc mundo concupiſcerent diuitiarum. Qui felicitatis ſummam in his collocarunt opibus; dimicant pro tuenda vita; ſed ii, qui non intelligunt, hanc mortem eſſe potius, quam vitam, & piis immortalitatem eſſe paratam.

XXXIII. Iam obiiciunt nobis Romanos aliquot pontifices, qui bellandi fuerint auctores, ſimul & adiutores. Obiiciunt decreta patrum, in quibus bellum approbari videtur. Sunt quidem huiusmodi quaedam, ſed apud recentiores, CHRISTI vigore iam relangueſcente, ſed ea perpauca, cum ſint innumera apud probatae ſanctitatis ſcriptores, quae a bello deterreant. Cur haec paucula nobis potisſimum in mentem veniunt? Cur a CHRISTO ad homines deflectimus oculos, & incerta exempla, quam

quam indubitatum ſequi malumus? Romani pontifices primum homines fuerunt. *Deinde fieri poteſt, vt aut ſtulti fuerint, aut mali.* Quamquam ne in iſtis quidem comperies, hoc genus bellorum, quo nos aſſidue conflictamur, approbatum fuiſſe. Id quod clariſſimis euincerem argumentis, ni fugerem digreſſioni longius immorari. Laudauit diuus Bernardus bellatores, ſed ita laudauit, vt noſtram omnem damnet militiam. Quamquam cur me moueat potius Bernardi ſcriptum, aut Thomae diſputatio, quam CHRISTI dogma, qui in totum vetuit, ne malo reſiſtamus, nimirum eo more, quo vulgus reſiſtit?

XXXIIII. Sed licet, inquiunt, vnum maleficum afficere ſupplicio, licet igitur & ciuitatem vlciſci bello. Quid hoc loco reſponderi poſſit, prolixius eſt, quam vt ſit replicandum. Illud modo dicam, hoc intereſſe, quod in iudiciis conuictus dat poenas legibus; in bello vtraque pars alteram ream agit; illic ad eum modo redit malum, qui laeſit, exemplum ad omnes peruenit; hic maxima pars malorum in eos redundat, qui minime digni ſunt malo, nempe ad agricolas, ad ſenes, ad matronos, ad pupillos, ad virgines. Ceterum ſi ex re omnium peſſima quidquam omnino commodi poteſt colligi, id totum ad ſceleratiſſimos aliquot latrones deriuatur, ad militem mercenarium, ad ſtrenuos praedones, ad pauculos forte duces, quorum artificio bellum in hoc ipſum fuerat excitatum. Et quibuscum nunquam melius agitur, quam in ſummo reipublicae naufragio. Illic vni non parcitur, vt omnium conſulatur ſaluti; hic vt paucorum, aut vnius fortaſſis vicem vlciſcamur, tot hominum millia nihil commeritorum crudeliter affligimus. Praeſtat paucorum admiſſum impunitum omitti, quam dum vnum, aut alterum in poenam depoſcimus incertam, noſtros pa-

riter & finitimos, & innocentes hoſtes, ſic enim vocamus, in certum adducere diſcrimen. Satius eſt relinqui vulnus, cui ſine graui totius corporis pernicie mederi non queas.

XXXV. Quod ſi quis clamet iniquum, non dare poenas, qui peccarit; reſpondeo, multo eſſe iniquius, tot innocentum millia, citra meritum in extremam vocari calamitatem. Quamquam his têmporibus omne fere bellum e titulis, neſcio quibus, naſci videmus, & ex principum foederibus, dum vt vnum aliquŏd *oppidulum ſuae vindicent ditioni*, totum periclitantur imperium. Deinde hoc ipſum, quod tanto ſanguine vindicatum eſt, rurſum aut reuendunt, aut donant.

XXXVI. Dixerit aliquis, non vis igitur, principes ſuum ius perſequi? Scio, non eſſe mei ſimilium, de principum negotiis audacius diſputare, quod vt tutum ſit, prolixius tamen eſt, quam vt huic loco conueniat. Tantum illud dicam, ſi titulus qualiscunque videbitur idonea ſuſcipiendi belli cauſſa; in tantis rerum humanarum vicibus, tantis commutationibus, nulli poſſe titulum deeſſe. Quae gens non aliquando ſuis ſedibus & pulſa fuit & pepulit? Quoties aliunde demigratum eſt alio? Quoties huc & illuc, vel caſu, vel ex foedere translata imperia? Repetant ſcilicet hodie Patauini Troianum ſolum, quod Antenor olim fuerit Troianus. Repetant Africam & Hiſpaniam Romani, quod hae prouinciae quondam fuerint Romanorum. Dominium vocamus, quod eſt adminiſtratio. Non eſt idem ius in homines natura liberos & in pecudes. Hoc ipſum ius, quod habes, populi conſenſus dedit. Eiusdem autem, ni fallor, eſt tollere, qui contulit; vide, quam non magna res agitur. Non illud decertatur, vt haec, aut illa ciuitas bono principi pareat, non tyranno ſeruiat; ſed vtrum Ferdinandi cenſeatur titulo, an Sigis-

giſmundi; Philippo cenſum pendat, an Ludouico. Hoc eſt illud egregium ius, ob quod vniuerſus orbis bellis, caedibusque miſcetur.

XXXVII. Sed eſto, valet quantumlibet hoc ius, nihil interſit inter priuatum agrum, & ciuitatem, nihil inter pecudes tuo aere emtas, & homines non ſolum ingenuos, verum etiam Chriſtianos; attamen prudentis eſt expendere, num tanti ſit, vt tam immenſis tuorum malis perſequaris. Si principis animum praeſtare non potes, at ſaltem negotiatoris adhibe. Contemnit ille diſpendium, ſi perſpexerit vitari non poſſe, niſi grauiore iactura, & lucri loco ducit, quod paullulo damno cum fortuna deciderit. Saltem illum imiteris, de quo vulgo non infeſtiua *fabula celebratur*. Parum conueniebat inter duos quosdam cognatos, *de re diuidenda*. Cumque neuter alteri vellet concedere: res eo ſpectabat, vt iretur in ius, & iudicium ſententiis controuerſia finiretur. Adibantur aduocati, parabantur dicae. Res erat cum iureconſultis. Aditi iudices, conteſtata lis, coepit agi cauſſa, hoc eſt, bellum ſuſceptum. Ibi alter mature reſipiſcens, aduerſarium priuatim accerſitum his verbis alloquitur. Principio parum decorum eſt, vt, quos natura copulauit, pecunia diſſociet. Deinde incertus eſt litis euentus, haud minus, quam belli. Suscipere nobis in manu eſt, finire non eſt. De centum aureis tota lis eſt. Eius ſummae duplum in notarios, in promotores, in aduocatos, in iure conſultos, in iudices, in iudicum amicos expendetur, *ſi legibus experiamur*. His erit inſeruiendum, adulandum, dandum, vt ne dicam interim curas, ambiendi, curſitandique labores, vt maxime vincam, plus tamen eſt incommodi, quam commodi. Quin magis ipſi nobis ſapimus, quam iſtis praedonibus, & in hos male collocandam pecuniam, inter nos partimur. Concede dimidium de tuo, ego tantundem

de meo concedam. Ita & amicitiam noſtram, alioqui perituram lucrifaciemus, & tantam moleſtiam effugiemus. Quod ſi recuſas quidquam concedere, ego vel vniuerſum negotium tuo permitto arbitratui. Malo, penes amicum ſit haec pecunia, quam penes inſatiabiles illos praedones. Abunde magnum fecero lucrum, ſi & famae pepercero, & amicum ſeruauero, & tantum effugero moleſtiarum. Mouit aduerſarium tum rei veritas, tum cognati feſtiuitas. Rem inter ſe tranſegerunt, iratis aduocatis & iudicibus, quos coruos deluſerant hiantes. Vel horum igitur prudentiam in re tanto perículoſiore ſtudeas imitari. Neque ſolum ſpectes, quod velis aſſequi, ſed quanta bonarum rerum iactura, quantis periculis, quantis calamitatibus ſis aſſecuturus, vt aſſequaris.

XXXVIII. Quod ſi *ceu lancibus* hinc atque hinc expenſis, commodis & incommodis, comperis, multo potiorem eſſe pacem iniquam, quam bellum aequum, cur mauis Martis aleam experiri? Quis enim niſi demens aureo piſcetur hamo? Si vides multo plus impendii, quam lucri, etiam feliciter cadant omnia, nonne praeſtat aliquid de tuo iure concedere, quam paullulum commodi tam innumeris mercari malis? Malo, penes quemcunque ſit titulus, ſi mihi tanta Chriſtiani ſanguinis iactura vindicandus eſt. Ille, quisquis eſt, multis iam annis poſſedit. Aſſueuit habenis, agnoſcitur a ſuis, fungitur munere principis, & exorietur aliquis, qui veteri quopiam titulo ex annalibus, aut oblitteratis monumentis reperto, bene compoſitum rerum ſtatum, ſurſum ac deorſum miſceat. Praeſertim cum videamus in rebus mortalium nihil ſuo loco conſiſtere, ſed ludibrio fortunae, velut aeſtu quodam affluere ac defluere. Quorſum attinet tanto tumultu vindicare, quod mox quolibet caſu ſit alio demigraturum? Poſtremo ſi iſta tam leuicula non poſſunt contemnere

Chriſtiani, quorſum opus eſt, protinus ad arma rapi? Tot habet mundus epiſcopos graues & eruditos, tot habet venerabiles abbates, tot optimates grandaeuos, & longo rerum vſu ſapientes. Cur non potius horum arbitrio pueriles iſtiusmodi principum quaerimoniae componuntur?

XXXVIIII. Sed honeſtior eſt illorum oratio, qui praetexunt eccleſiae defenſionem, quaſi vero populus non ſit eccleſia, aut quaſi tota eccleſiae dignitas in ſacerdotum opibus ſita ſit, aut quaſi bellis ac ſtragibus orta, prouecta, conſtabilita ſit eccleſia, ac non potius ſanguine, tolerantia, vitaeque contemtu. Mihi ſane ne hoc quidem adeo probandum videtur, quod ſubinde bellum molimur in Turcas. Male profecto agitur cum religione Chriſtiana, ſi illius incolumitas a talibus pendet praeſidiis. Neque conſentaneum eſt, his initiis bonos gigni Chriſtianos. *Quod ferro paratum eſt, ferro viciſſim amittitur.* Vis Turcas ad Chriſtum adducere? ne oſtentemus opes, ne militum manum, ne vires. Videant in nobis non titulum tantum, ſed certas illas hominis Chriſtiani notas, vitam innoxiam, ſtudium benemerendi etiam de hoſtibus, *inuictam omnium iniuriarum tolerantiam*, pecuniae contemtum, gloriae neglectum, vitam vilem, audiant coeleſtem illam doctrinam, cum huiusmodi vita congruentem. His armis optime ſubiguntur Turcae. Nunc ſaepenumero mali pugnamus cum malis. Dicam aliud & vtinam audacius, quam verius, ſi titulum crucisque tollas inſigne, Turcae cum Turcis digladiamur. Si militum manu conſtituta eſt religio, ſi ferro confirmata, ſi bellis aucta, tueamur eam iisdem praeſidiis. Quod ſi diuerſis rationibus peracta ſunt omnia, cur veluti Chriſti praeſidio diffiſi, ad ethnicas confugimus ſuppetias?

XXXX. At cur non iugulem, inquiunt, eos, qui nos iugulant? Itane, putas indignum, ſi quis ſit te ſceleratior? Cur non ſpolias ſpoliantem? Cur non

conuitiaris conuitianti? Cur non odiſti,odio habentem? An Chriſtianum facinus eſſe putas, ſi trucidatis impiis quidem,ſed tamen hominibus, pro quibus ſeruandis mortuus eſtChriſtus,gratiſſimam diabolo victimam mactes,bisq. delectes hoſtem, & quod occiditur homo,& quod occidit Chriſtianus? Plerique dum volunt videri valdeChriſtiani,ſtudent Turcis quam plurimum facere mali, & quod facere non poſſunt, execrantes,imprecantur. Cum hoc ipſo argumento parumChriſtianum liceat deprehendere.Succurre Turcis,ex impiis ſi potes reddito pios,ſi non potes,opta,& agnoſcam mentem Chriſtianam. Verum hiſce de rebus omnibus aliquanto copioſius audietur, cum edemus librum,cui titulum fecimus Antipolemo, quem olimRomae vitam agentes,ad Iulium ſecundum Romanum pontificem conſcripſimus, eo tempore,quo de bello in Venetos ſuſcipiendo,conſultabatur.

XXXXI. Illud deplorandum potius quam refellendum,ſi quis exactius rem excutiat, reperiet,omnia fere Chriſtianorum bella, vel e ſtultitia, vel e malitia naſci. Nonnulli iuuenes & rerum imperiti maiorum malis exemplis,hiſtoriarum, quas de ſtultis prodidere ſtulti monumentis,ad hoc inflammati,dehinc inſtigantibus adulatorum hortatibus, exſtimulantibus iure conſultis, ac Theologis aſſentantibus, aut conniuentibus epiſcopis, fortaſſis & exigentibus, temere magis,quam malitioſe bellum ſuſcipiunt, & tanto totius orbis malo diſcunt, bellum rem eſſe modis omnibus fugiendam. Alios occultum odium, alios ambitio, alios animi feritas in bellum impellit.Quandoquidem ne noſtra quidem Ilias quidquam praeterquam ſtultorum regum & populorum continet iras. Sunt, qui non aliam ob cauſſam bellum mouent, niſi vt hac via facilius in ſuos tyrannidem exerceant. Nam pacis temporibus,ſenatus auctoritas,magiſtatuum dignitas, legum vigor,nonnihil obſtant,quo minus liceat principi, quidquid libet. At bello ſuſcepto,iam omnis rerum

rum ſumma ad paucorum libidinem deuoluta eſt. Euehuntur, quibus bene vult princeps, deiiciuntur, quibus infenſus eſt. Exigitur pecuniae quantumlibet. Quid multis? Tum demum ſentiunt, ſe vere monarchas eſſe. Colludunt interim duces, donec infelicem populum vsque ad radicem arroſerint. Hoc animo qui ſint, an eos putas grauatim arrepturos, oblatam quamcunque belli occaſionem?

XXXXII. Deinde morbum noſtrum honeſtis titulis praeteximus. Inhio Turcarum opibus; & obtendo religionis defenſionem: obſequor odio meo, & praetexo ius eccleſiae. Seruio ambitioni, ſequor iram, rapit animus ferox & impotens; & ruptum foedus, violatam amicitiam, omiſſum, neſcio quid, deſponſalium legibus, aut ſimile quidpiam cauſor. Iam dictu mirum eſt, quam non aſſequantur hoc ipſum, quod affectant, & dum ſtulte vitant hoc, aut illud malum in aliud, aut etiam in idem multo grauius incidant. Etenim ſi gloria ducuntur, non paullo magnificentius eſt ſeruare, quam perdere, multo pulcrius exſtruere ciuitatem, quam demoliri. Deinde vt proſperrimo Marte res geratur, quantula gloriae portio redibit ad principem, vnde magnam partem ſibi vindicat populus, cuius pecunia res confecta eſt? maiorem miles exterus, vt plerumque fit, & conductitius, nonnullam duces, maximam fortuna, quae cum in omni negotio, tum in bello valet plurimum, ſibi vindicat.

XXXXIII. Si ſublimitas animi ſtimulat in bellum, vide, quaeſo, quam non recte tibi conſulis iſta ratione. Dum vni non vis cedere, puta vicino principi, fortasſis affini, forſitan olim bene merito, quanto abiectius te ſupplicem facis, dum ſuppetias imploras barbarorum? Dum inceſtis, homicidis, praedonibus (per hos enim potiſſimum bellum geritur) polliceris, adularis, palparis. Et dum in aequalem feroculus eſſe ſtudes, infimae mortalium feci teipſum cogeris ſubmittere. Dumque paras qualemcunque finitimum

ſuis ſedibus deiicere, peſtilentiſſimam nebulonum colluuiem in tuas ſedes admittas oportet. Non fidis affini, & armatae multitudini credis teipſum? Quanto tutiorem poterat reddere concordia? Si lucro traheris, calculos adhibe. Placeat bellum, niſi videris non aeſtimandis diſpendiis, compendium peti, non ſolum longe minus, ſed etiam incertum. Sed conſulis reipublicae, immo non alia via citius, ac perditius pereunt respublicae, quam bello. Priusquam incipias, iam plus nocuiſti patriae, quam ſis profuturus victor. Exhauris ciuium opes, luctu funeſtas domos, omnia latronibus, furibus, ſtupratoribus imples. Has enim reliquias parit bellum. Et cum ante licuiſſet, vniuerſa frui Gallia, a multis regionibus teipſum excludis. Si vere tuos amas, quin tibi illa veniunt in mentem? Cur ego hanc tam floridam iuuentutem omnibus malis obiiciam? Cur tot matronas ſuis maritis, tot liberos ſuis orbabo parentibus? Cur titulum, neſcio quem, & anceps ius, meorum afferam ſanguine? Vidimus cum praetextu defendendae eccleſiae, bellum eſſet ſuſceptum, crebris decimationibus ſic expilari ſacerdotes, vt nullus hoſtis potuerit hoſtilius. Itaque dum ſtulte vitamus foueam, vltro nos ipſos in foueam praecipitamus. Dum leuem iniuriam pati non poſſumus, ipſi nos ſummis afficimus contumeliis. Dum pudet morigerum videri principi, ſupplices reddimur infimis. Dum libertatem imprudenter affectamus, grauiſſimæ ſeruituti noſmet irretimus. Dum paullulum venamur lucri, damnis immenſis nos ac noſtros afficimus.

XXXXIIII. Prudentis erat haec ſecum expendere, Chriſtiani, ſi modo vere Chriſtianus ſit, rem tam tartaream, tam alienam a vita ſimul & doctrina Chriſti, modis omnibus fugere, deprecari, propellere. Quod ſi vitari nullo pacto poteſt ob multorum improbitatem: vbi nihil intentatum reliqueris, poſteaquam pacis ſtudio omnem moueris lapidem, tum proximum erit dare operam, vt mala res per malos geratur, &

quam

quam minimo diſpendio humani ſanguinis conficiatur. Si demus operam, vt re ſimus id, quod audimus, hoc eſt, nihil admiremur, nihil ambiamus, quod eſt huius mundi. Nam ſi tantum hoc agimus, vt hinc quam maxime expediti euolemus, ſi toto niſu rapimur ad coeleſtia. Si felicitatis noſtrae ſummam in vno Chriſto collocamus; Si, quidquid eſt vere bonum, vere ſplendidum, vere iucundum, in hoc vno ſitum eſſe credimus; Si perſuaſum habemus, hominem pium a nemine laedi poſſe; Si perpendimus, quam inania ſint, quam fugacia rerum humanarum ludibria; Si penitus intuemur, quam ardua res ſit, hominem quodammodo transformari in Deum, & hic ita meditatione quadam indefatigabili repurgari ab huius mundi contagiis, vt mox abiecto corporis exuuio, in angelorum demigret conſortium; In ſumma, ſi praeſtamus haec tria, ſine quibus nemo Chriſtiani cognomen promeretur, innocentiam, vt puri ſimus a vitiis, caritatem, vt bene mereamur, quoad fieri poteſt, de omnibus, patientiam, vt malefacientes toleremus, & ſi liceat, iniuriam beneficiis obruamus: quaeſo, quod bellum poſſit inter nos de nugis exiſtere? Si fabula eſt Chriſtus, cur non explodimus ingenue? Cur illius titulo gloriamur? Sin is vere eſt & via, & veritas, & vita, cur omnes noſtrae rationes ab hoc exemplari tantopere diſſident? Si Chriſtum auctorem agnoſcimus, qui caritas eſt, & nihil docuit, nihil tradidit, niſi caritatem & pacem, agite non titulis & inſignibus, ſed factis hunc exprimamus & vita.

XXXXV. Amplectamur pacis ſtudium, vt CHRISTVS viciſſim agnoſcat ſuos. In hoc pontifices, in hoc principes, in hoc ciuitates conſilia ſua conferant. Satis hactenus fuſum Chriſtiani ſanguinis. Satis voluptatum exhibuimus Chriſtiani nominis hoſtibus. Quodſi quid ſuo more tumultuarit poulus, a principibus cohibeatur, quos hoc oportet eſſe in republica, quod oculus eſt in corpore, quod in anima ratio. Rurſum

ſum ſi quid turbant principes, certe pontificum eſt ſua prudentia, ſuaque auctoritate rerum motus componere. Vel tandem ſatiati bellis tam diutinis, pacis tangamur deſiderio. Trahit huc ipſa calamitas, inuitat CHRISTVS, adhortatur pontifex, ſi quiſquam alius vere maximus Leo decimus, ac vere pacifici Solomonis noſtri, vices agens. Cuius omnia vota, omnia conſilia, omnes conatus huc tendunt, vt quos communis copulat fides, eos & communis iungat concordia. Hoc molitur, vt eccleſia, non opibus, aut imperio, ſed ſuis ac propriis dotibus efflorefcat. Pulcerrimum profecto munus, ac prorſus tali dignum heroë, clariſſimis illis Medicibus prognato, quorum ciuili prudentia factum, ut inclita Florentinorum ciuitas diutina pace fuerit florentiſſima, quorum domus omnium bonarum diſciplinarum fuit praeſidium. Ipſe placidum ac mite ſortitus ingenium, a teneris, vt aiunt, vnguiculis, humanis litteris, ac manſuetioribus muſis eſt initiatus, inter eruditiſſimos viros, ac velut in muſarum gremio educatus, vitam ac famam inculpatam, & ne in liberrima quidem ciuitate Roma, vlla vnquam ſiniſtri rumoris aſperſam macula, ad ſummum pontificium attulit. Ad quod hic non ingeſſit ſeſe, ſed nihil minus quam hoc exſpectans, veluti diuina voce nominatim aſcitus eſt, quo rebus humanis longa bellorum tempeſtate feſſis, ſuccurreret. Sit penes Iulium belli gloria, habeat ille ſibi ſuas victorias, habeat ſibi magnificos triumphos. Quae quam deceant Chriſtianum pontificem, haud eſt mei ſimilium pronuntiare. Dicam hoc modo, gloriam illius, qualiſcunque fuit, cum plurimorum exitio doloreque coniunctam fuiſſe. Longe plus verae gloriae pariet Leoni noſtro pax orbi reddita, quam Iulio pepererunt, tot bella per vniuerſum orbem, vel excitata fortiter, vel geſta feliciter. Sed longius, quam par eſt, huic digreſſioni videbimur immorati iis, qui de prouerbiis, quam de pace, belloque malunt audire.

IN-

INDEX I. CAPITVM.

1.	Vigilandum eſſe in vita	2
2.	De armis militiae Chriſtianae	11
3.	Caput eſſe ſapientiae, vt temet ipſum noris, deque duplici ſapientia, falſa & vera	23
4.	De homine exteriore & interiore	28. 37
5.	De varietate affectuum	32
6.	De duabus partibus hominis ex litteris ſacris	37
7.	De tribus hominis partibus, ſpiritu, & anima, & carne	44
8.	Regulae quaedam generales veri Chriſtianiſmi	48
9.	Contra malum ignorantiae canon primus	50
10.	Canon ſecundus	52
11.	Canon tertius	55
12.	Canon quartus	60
13.	Canon quintus	66
14.	Canon ſextus	96
15.	Opiniones Chriſtiano dignae	111
16.	Canon ſeptimus	128
17.	Canon octauus contra ſatanae inſultus	130
18.	Canon nonus	131
19.	Canon decimus	ib.
20.	Canon vndecimus	132
21.	Canon duodecimus	133
22.	Canon decimus tertius	134
23.	Canon decimus quartus	ib.

24. Ca-

24. Canon decimus quintus 136
25. Canon decimus ſextus 137
26. Canon decimus ſeptimus 138
27. Canon decimus octauus 140
28. Canon vndeuigeſimus 141
29. Canon vigeſimus 142
30. Canon vigeſimus primus 143
31. Canon vigeſimus ſecundus ib.
32. Remedia contra ſpecialia quaedam vitia, & primum contra libidinem 144
33. Epilogus remediorum contra incentiuum libidinis 151
34. Aduerſum irritamenta auaritiae ib.
35. Contra ambitionem 156
36. Contra elationem tumoremque animi 158
37. Aduerſus iram & vindictae cupiditatem 160

INDEX II. RERVM.

(Paginas, aſteriſco notatas, ſiſtit Epiſtola Auctoris ad Paullum Volzium praemiſſa.)

A.

Aronis precatio 12
Abiſag concubina myſtica 150
Abſurda nonnulla in ſcriptis ſacris in ſpeciem 72
Aditus ad vitam Chriſtianam facilis 5.*
Adoleſcentia fugiat occaſionem mali 41
Adulteri exemplo Dauidis ſibi blandiuntur 124
Aetatis fugacitas quid requirat? 5.*
Affectus corporis. 28. animi. 31. Affectus ſtringendus. 42. Affectus vicini virtutibus. 35. virtutum incitabula. 33. Affectus virtutum laruis perſonati. 46. quomodo crucientur? 139. Affectuum varietas 33
Ambitio res miſera. 71. eius remedia. 156. Ambitio Clericorum. 10.* Ambitio quid impediat? 10.* Ambitionem ſapiunt plurimorum actiones 9.*
Amemus amicos & inimicos 70
Amicitia Chriſtiani 112
Amor ſapientiae 6.* Amor qui nos rapiat. 70. Amoris vocabulo mundus abutitur 105. ſq. Amoris ſpiritus & carnalis deſcriptio 48. Amoris alis euolandum ad ſpiritualia 96. Amore certandum ibid. ſq. Amor Chriſti parit contemtum mundi 128
Angelum tui cuſtodem verearis 148
Anima media eſt inter ſpiritum & corpus 44. Animae morbus vnde colligendus? 7. Animae vita Deus 8. Animae mortuae indicia 7. Animae humanae excellentia 28. Animae iuuenta,ſenecta 68. Animae & corporis collatio 70

Anti-

Antitheton 37. Antitheta varia 96
Anxietas mentis cruciatus maximus 143
Apiculae imitandae 20
Apparentia quae? 68
Aqua ſignificatur ſcientia 14. ſq.
Arma contra libidinem 144
Arma militiae Chriſtianae 11. 21. ſq.
Arrogantia inuiſum vitium 159. ſq.
Ars virtutis diſcenda 48. Artes ſtudio difficiles redditae a quibus? 6.*
Auaritia 101. quomodo depellenda 152. Auaritia & ambitio affines eccleſiaſticorum 16.*
Auarus 125. Idololatra eſt 63. non imitatur Abraham 125
Auguſtini continentia 102
Aulicorum mores 101
Aurum terra rubra 152. in myſt. ſapientiam ſignificat 32
Auctoritas Epiſcoporum quid olim valuerit. 12.*
Auctoritatibus non eſt nitendum 99
Auctoritas Ariſtotelis 189

B.

Baptiſmi Symbola 4
Bellum in turcas quale ſit 6.* Bellum ſalutare quod 37 Belli exitus incertus 7.* ſimulacrum 173. Belli incommoda 184. eius argumenta 192
Beneficia Dei cogitanda 141. 147. Beneficiis certandum 118
Bona in mala quis vertat? 125
Bonorum grex puſillus 99
Bruta corpore homini praeſtant 28

C.

Calumniae nihil non obnoxium 17.*
Carnalium incommoda 86
Carnis comites 87. opera 84
Cedendum infimis 118

Cere-

Ceremoniae corporales 80. ſqq. ſunt res mediae * 19 Vnde? * 22. Iudaicae a Deo ſpretae 89. Ceremoniis non multum tribuendum * 21
Ceſſandum nunquam eſt Chriſtiano 11
Caritas quid ſit? 84. 88. in quibus non ſit? 114. commendatur 87. 91. Caritatis ordo 124. commendatio * 9. * 14. incrementum commendatur 86. Caritati contrariatur ſtudium ſui 116. Caritatem quid ſequatur? 94
Chriſtus quid? 60. Vitae ſcopus 60. Chriſtus hodie contemtus 118. Chriſtus vnicus beate viuendi auctor 127. Chriſti bonitas 153. cruciatus. 147. Crux remedium aduerſus omnes aduerſitates 138. Chriſti decreta alte in animum demittas 111. Chriſti ad ſimilitudinem accedendum 122. Chriſti bonitas imitanda. ib. Chriſti regulae vnice reſpiciendae. 100 Chriſti doctrina plena pacis 187. Chriſti praeſentia 78. Chriſti regnum quando floreat? * 7. Chriſti imago in Euangelio expreſſa. 77. Chriſti gloriae cedunt omnia * 21. Chriſto bis vitam debemus. 4. Chriſto praeſente Apoſtoli vacillarunt. 77. Chriſtum cogitans affectibus facile vim infert. 140. Chriſtum qui neſcit, miſer eſt, 127. qui habet, habet omnia. 102. Chriſtum eſſe finem legis, ignorant impii. 95. Chriſtum pure docere non eſt tutum. * 10. Chriſtum in ſanctis imitemur 77
Chriſtianismus corruptus. 123. 125. Chriſtianismus purus ac ſimplex * 22
Chriſtianus non ſibi natus. 111. Chriſtiani titulus cuius nos moneat? 5. Chriſtianum eſſe habetur abiectiſſimum. 102. Chriſtianum non faciunt externa. 75. Chriſtiani veri quid faciant? ib. Chriſtiani craſſi & pingues. ſq. Chriſtianorum vnitas. 114. Chriſtianorum gaudium quando perfectum? 66. Chriſtianos quid deceat? 112

Ciuitas quid ſit? *22
Ciuitates Empedoclis lunares 188
Coecitas ſpiritualis 49
Coelibatus & matrimonii caſtitas idem ſunt *22
Cognitio ſui ſapientia maxima 23. 27. 62
Commoda mundi commutantur cum potioribus 58
Compendium doctrinae Chriſtianae *8
Complexionum ratio 34
Conando multa effici 36
Conatum ſequitur ſucceſſus *4
Concubina myſtica Abiſàg. 150. Concubinae Salomonis ſapientiam ſecularem denotant. 16. Concubinatus Auguſtini excuſatur 126
Conditionis collatio 6
Confeſſio 94
Coniugium quorundam peius quam inceſtus filiarum Loth 125. ſq.
Conſenſus perfectus in hac vita inutilis 41
Conſuetudines piae non contemnendae 91
Continentia Auguſtini 102
Contumeliae quando non ferantur 7
Conuictores quales eligendi 166
Conuerſandi prudentia delineata 128
Crimen laeſae maieſtatis 121
Cruciatus maximus eſt anxietes mentis 143
Crux ad quam Chriſtus vocarit. 69. Crucis meditatio ſuperſtitioſa. 138. Crucem piorum quid ſequatur? 52
Culpa protoplaſtorum quid fecerit? 49
Cultus verus diuorum 76

D.

Damnum non eſt in amiſſis diuitiis 105
Dauidis ſequamur poenitentiam non adulterium 124
Decretum Chriſtianum 117

De-

Defectio a Chriſto turpis 5
Definiendi ſingula temeritas *5
Deus quid ſit? 141. eſt vita animae. 8. Dei beneficia. 141. natura quae? 107. eius praeſentia cogitanda 148
Delicatuli 3
Deſiderata vitioſe non vitioſe poſſidentur 59
Diabolus quid? 60. 141. fruſtratur milites ſuos 58
Difficilia quae pulcra 36
Digreſſio elegans 20
Dii auxiliatrices aliis nationibus alii 64
Dilectio, vide caritas
Diligentibus Deum omnia proſpera 60
Diſcordia Theologorum quid noceat? *6
Diſcrimen amoris, carnis & ſpiritus 48. boni & mali 49. rationis & perturbationum. 36. ſq. trium partium in homine 46
Diſſenſus a vulgo praecipitur 96
Diſſidium animae & corporis 29. 38
Diſſimilitudo, mater odii, locum non habet inter Chriſtianos 113
Diues amicos dignoſcere nequit. 154. quid meminerit? 118. Diuitem & pium eſſe, difficile. 155. Diuites non ſunt beati 104
Diuitiae quid ſint? ib. ad virtutem nil conferunt. 153. Diuitiae ſpinis collatae. 155. Diuitiarum admiratio quid pariat? 120. Diuitias contemnere magnificum. 152. eas poſſidere non eſt culpa 153
Doctrinae Chriſtianae compendium *8
Doctus quid faciat? 118
Dulce eſt, quod ſano ſapit 105

E.

Eccleſia 199
Eccleſiae membra viua 75
Educatio pueri Chriſtiani 97

Elementorum transformatio * 14
Epiphonema 175
Epiſcoporum autoritas quid olim valuerit? * 12
Eraſmi Antipolemus 200
Eraſmus ob militem Chriſtianum falſe perſtrictus. * 4. eius miles Chriſtianus cur ſuſceptus? * 4
Erroris omnia plena 111
Eruditio cum pietate coniungenda * 3
Eruditio quid ſit? 189
Ethnici proponendi cum iudicio 122. eorum laus 129. eorum monita non ſunt ſpernenda 15
Euangelium quid habeat? 73. eius commendatio, * 9 illud collo ſuſpendere ſuperſtitioſum. 75
Exacerbatio noxia eſt * 14
Excuſationes caluae 54
Expugnandi Turcas ratio * 7
Externa non faciunt Chriſtianum. 75. ſq. Externorum ad interna collatio 88. 91

F.

Fabula Socratis de aurigis &c. 34. Fabula Gigantum 71
Fame ſpirituali, qui intereant? 95
Felicitas Chriſtiana in quo conſiſtat? 63
Felix, quis ſit? 104
Fides ſcripturae diuinae. 17. Fides ianua ad Chriſtum. 50. Fides ſine operibus quid iuuet? 100. eius lumen. * 11. Fidei verae ratio 51. 53
Fiducia ſui perniciofa. * 28. Fiducia a ſpe victoriae. 9. Fiducia operum 82. 84.
Fortis quis? ib.
Fortuna fugit ſequentes 59. eſt ſuſpecta. 63. Fortuna aduerſa quosdam corrigit * 4
Fructus Spiritus 81. 85

G.

Gaudium purae mentis. 68. Gaudium Chriſtianorum quando perfectum? 66. Gaudio purae mentis nihil pretioſius 293
Generoſus 118
Grex puſillus bonorum 99
Gigantum fabula 71
Gloria vera. 108. Gloria noſtra ſit in cruce Christi. 158. Gloria inanis 42
Gratia Dei dicitur lumen 68

H.

Homo duplex 38. dupliciter conſideratus 67. internus 91. exterior & interior 28. 37. vetus & nouus 84. in tres partes diuiſus a Platone 30. dotibus corporis brutis inferior 28
Homo homini non multum obeſſe poteſt. 161. Hominis partes 3. 44. ſq. dignitas. 140. Hominum ingenium 97. ſecuritas 3. effigies 170
Honeſta 61
Honor fugitandus 156. eſt onus 158. verus honor quis? 154. 156. Honores fere indigniſſimis contingunt 157
Hoſtis domeſticus. 3. Hoſtis noſter olim victus. 10. Hoſtis profligandi ratio. 133. Hoſtes varii in exitium noſtrum excubantes. 2. Hoſtium varia oppugnandi ratio 3. ſq.
Humanitate homines ſunt emendandi 128

I.

Idololatrae qui? 64
Ieiunium iudaicum. 90. Ieiunium vituperandum quod? 64

Ignominia non eſt a malis vituperari 108
Ignorantiae malum 50
Imitari ſanctos ſi nequis, modo ne ſis Ethnicis inferior. 129. Imitemur Chriſtum in ſanctis. 77. Imitandum nihil, quod a Chriſto variat. 124. Imitantes Petrum & Paullum quid faciant? 76. Imitandi 100
Imperium in hominem. 29. Imperii gerendi forma a Chriſto petenda 121
Impoenitentia formidanda 143
Inceſtus filiarum Loth 126
Incitamenta pugnandi 5. 7
Infallibilitas ſcripturae 17. ſq.
Infelicitas maxima quae? 7
Infirmi tolerandi * 14
Infirmitas quid faciat? 49
Ingenium humanum. 103. Ingenii proprietas non ſtatim eſt virtus. 47. Ingeniorum diuerſitas 33. ſq.
Inimicitia de rebus leuiſſimis 87
Inimicos amemus 112
Innocentia quid efficiat? 141
Inſcitia ſpiritualis 95
Inſidiae hoſtis infernalis 11
Internorum ad externa collatio. 92. ſqq.
Ira quomodo deponenda? 162. in ira non eſt ſanitas 164. contra iram animus eſt durandus 164
Iraſcendum vitio non homini 163
Iudaiſmus quomodo vitetur? 80
Iudicium praepoſterum de virtute & vitiis. * 29. ſq. Iudicium veri Chriſtianismi vnde faciendum? 84. ſq. iudicia animae mortuae 7
Iuramus in verba Chriſti in baptiſmo 4
Iuris peritorum ars reddita difficilis * 6
Iuſtitiae diuinae imago in quibus & quomodo eluceat? * 13

L. *La-*

L.

Labor quando vtilis? 63
Lacrimae Chriſtianorum iucundae 105
Laedens alterum ſibi nocet 107
Lapſus magnorum virorum lapſis ſolatio eſt. 125. 137
Lapſus ad fortius pugnandum acuit 137
Lectio ſine intellectu 19
Leges principum mediae ſunt *13
Lenis non eſt, ſceleribus conniuens 106
Libidinis turpitudo ſeu indignitas 144. incommoda 145. obſtinatio 148. remedia 144
Litterae Poëtarum & Philoſophorum modice attingendae 15. propter Chriſtum amandae 62. ad pietatem proſunt 167. gentilium quatenus legendae? 62
Lucrum Chriſtianorum tutum 58. damnoſum contemnendum. 62. Lucri cupiditas quid impediat? *10
Lucta inter Spiritum & Carnem 46. ſit conſtans 42
Lumen gratia Dei 68

M.

Magiſter vnus 122
Magiſtratus ſit exemplar ſubditorum 116. ſq. quomodo ſe gerat? 118. non ſuum ſed publicum commodum quaerat. 121. Magiſtratus, latrocinium. 119.
Magiſtratu qui digni ſint? 120
Maior pars vincit meliorem 86
Maioribus non gloriandum 103
Mali non ſunt imitandi 50. quatenus malis parendum? *23
Malum cognoſcendum & odio habendum 49

Manna quid adumbret? 14. ſq.
Media ſeu res mediae 6
Medicorum ars reddita difficilis *6
Mens diuina fol. 67. eſt vitiis deturpata 68
Miles quod efficiat? * 4. Miles impauidus. 20. Miles Chriſtianus Eraſmi cur ſuſceptus. * 3. Militum Chriſtianorum praemia. 5. Militandi incitamenta 6
Militia mundana a ſpirituali diſcrepat. 57. Militiae Chriſtianae arma 11
Modeſtia beneuolentiam parit 160
Monachi mundaniſſimi * 22. eorum vitia * 16. quid Monachatus ſit? 166
Monarchia in homine 29
Monere vix tutum. * 17. Moneri neminem pudeat 86
Monita Ethnicorum non ſunt ſpernenda 15
Morbus animae vnde colligendus? 7. Morbus animi dote compenſatur 35
Mores Cynici taxantur. 127. Mores aulicorum. 101. Mores Chriſto digni. 120. Morum honeſtas. 116. Moribus quotidie aliquid adiiciendum. 135. Moribus non veſtibus commendari ſtudeamus. * 19 Moribus exprimamus, quod ſentimus. 127. Mori mundo paucis cognitum 55
Mors quid agat? 7. Mors corporis & animae 7. 9. inopina 147. quae deprecanda. 65. Mors felix quando contingat? 69. Mortis collatio. 5. Meditatio mortis Philoſophia eſt 33
Moſis ſcientia 12
Mulier blanda & illex quid in myſticis? 45
Multiloquium abſit a precibus 12
Mundus quid ſit apud veteres? 123. quos videat. 63. Mundi prudentia. 109. ſtultitia. ib. Mundi vocabulum quid denotet? 54. Mundi commoda commutantur cum potioribus. 58. Mundi duo, intelligibilis & viſibilis. 67.
Mutatio in melius 94

Myſte-

Myſterium in litteris omnibus ſpectetur. 70. Myſteria arte tractanda 72

N.

Natura ad homines 180
Naturae rebellio nemini imputanda 34
Negotiorum ſecularium catena incidenda 52
Nobilitas ſumma. 103. Nobilitatis verae inſignia. 104
Nobilium vanitas 102
Noctis myſtica perpenſio 68
Nomina diuerſa eaſdem res ſignificant 37
Nomina ingentia te non moueant 68

O.

Occaſionum fuga 151
Odii mater diſſimilitudo. 113. Odii vocabulo mundus abutitur 105. ſq.
Officia mutua. 114. ſq. Officia trium partium in homine 45. ſq.
Omnia ſimus omnibus 127
Operum fiducia. 80. ſq. Operum carnalium incomda 86
Opes optimae quae? 59. Opibus congeſtis vti non audere, miſerrimum 71
Opiniones Chriſtiano dignae. 111. Opiniones optimae & certiſſimae imbibendae 97
Optimates qui? 30
Ordo rerum triplex 61

P.

Papa quale nomen? 121
Parentum amor naturalis. 46. Eorum indulgentia erga filios non eſt amor 106

Pars maior vincit meliorem 86
Paſtores quales ſint? *8. Paſtorum vituperium *9.
Paullus legendus eſt 166
Pax ſummum bonum Philoſophis. 24. ſcopus ſtudii Chriſtiani. 23. Pax cum vitiis bellum deterrimum. 3. cauendum, ne quem pacis ſpecies fallat 11
Pacis tempus 182
Peccare affectu & labi errore contradiſtinguantur 59. ſq.
Peccatum u[illegible]? 98. Peccati auctor non eſt Deus. 111. Peccati originalis reliquiae tres. 137. Peccati amaritudo. 136. indignitas. 140. Stipendium. 5. Peccati incommoda cogitanda. 129. Peccati odium quid ſequatur? 94
Pecunia quomodo adminiſtranda? 62. Pecunia virtuti anteposita 100
Periculum piorum duplex 132
Perſeuerandum in bono. 50
Philautia origo omnis mali 95
Philiſtaei noſtrorum temporum. *10.
Philoſophia Chriſtiana reddenda eſt facilis *6.
Philoſophi Platonici ſunt ſequendi. 16
Pietas impia 65. Pietas perfecta in nulla re corporali. 79. A Chriſto petitur. 66. 77. 96. quando male habeat pietas. *23. Pietatis regulae. 47. Pietatis materia ſeu occaſio res omnes ſunt Chriſtianis 66. ſq. 69. ſq. Pietatis gradus. *14. ſq. *19. Fructus in hac vita. 142. Ad pietatem proſunt bonae litterae. 167. Pietate inuiſibili placatur Deus. 91. ſq.
Piis nihil deeſt 105
Plebs quae? *23.
Pocula Circes. ib.
Poëſis Homeri & Virgilii allegorica. 16. Poëtae Deorum figuli. 21. quomodo legendi? 16.

Poten-

Potentia falſa 107
Poteſtas omnis a DEO 124
Praemium datur laboranti. 54. Praemium virtutis coelum. 142. Praemia victorum. 6. Praemiorum collatio. 5
Praerogatiua quaeuam optima? 121
Preces aperiunt arcana coeleſtia. 20. ſunt arma Chriſtianorum optima 12. ſq.
Principatus Chriſtianus. 121. Principis Chriſtiani vita. ib. Principes mali tolerandi. *13. Quatenus Chriſto ſeruiant? *12 Principum tituli. 121. Eorum vitia communia *16.
Probati viri imitandi. 100
Promiſſa diabolica fallacia 58
Properandum eſt ad regnum DEI 52
Protoplaſtorum culpa quid fecerit? 137
Prudentia conuerſandi. 127. Prudentia mundi 109
Puellae optimum quid? 106
Pueri Chriſtiani educatio. 97
Pugna victoriam antecedat. 10.ſq. Pugnandi incitamenta 5
Pulcra difficilia 36

Q.

Quaeſtus turpis *11.

R.

Ratio in cerebro. 31. In homine regis vice fungitur. 30. 32. ſq. Ratione viuendum non affectu. 32. Ratio reddenda omnibus 119
Redemtionis pretium commune 121
Regnum DEI ante omnia quaerendum. 152. quibus contingat? 52

Regula

Regula Chriſti vnice reſpicienda. 100. Regula pietatis 47. Regulae generales veri Chriſtianiſmi. 48
Regum dotes. 32
Religio praepoſtera 77. Religionis Magiſter optimus quis? 87. Religionis faſtigium, in quo ponant Monachi? 86. Religionem nemo numero Pſalmorum metiatur. 90. Religioſiores parum tribuunt ceremoniis *19.
Remedia contra ambitionem. 156. contra auaritiam. 155. Contra incentiuum libidinis. 152. Contra libidinem, 144. contra ſuperbiam ſpiritus 137
Remittenda noxa 118
Reſipiſcentia. 94. pauci vere reſipiſcant 143
Reſpiciendum non eſt 52
Reſpondendi ratio. *11 Reſponderi nequit certo ad ſingula *11
Rex vni legi paret 30
Rhetorum circumſtantiae nihil momenti habent ad amicitiam Chriſtianam 112
Rideri ab improbis pene laudari eſt 25
Rumorum cura inanis 111.ſq.

S.

Sacerdotes terrenis ſe non immiſceant *12 quot annos habeant, priuſquam ſacerdotium adeant? 21* eorum officium *12
Salomonis concubinae ſapientiam ſecularem denotant 16
Sanctos qui nequit imitari, Ethnicis modo ne ſit inferior 129
Sano quod ſapit, dulce eſt 105
Sapientia Chriſtiana. 26. coeleſtis per manna adumbrata. 17. maxima cognitio ſui. 23. 27. 62. terrena eſt

eſt dediſcenda. 25. Sapientia ſummum bonum. 24
Sapientiae animalis gradatio elegans 26
Scientia refertur inter arma Chriſtianorum 12. ſq.
Scopus vnicus quis? *15. 23
Scriptura S. magnifacienda. 50. ſq. quomodo tractanda. 17. eſt Silenus Alcibiadis. 71. Scripturae S. infallibilis veritas. 17. 50. ſq. Vis & efficacia 51. difficultas.* 8. Sermo. 18. Scripturarum Studium quid? 105
Securitas vetatur. 134. Securitas reprehenſa 2. ſq.
Senectus felix 41
Senſus vitae ſignum 8
Sententiae quaedam in promptu habendae 132
Sermones Chriſtiano indigni 120. 124
Seruiendum Domino vni 53
Similis ſimili gaudet 29
Simoniacus 119
Socrates Philoſophus 69
Sol 67
Solatium 43
Solliciti de craſtino qui ſint? 123
Spe dimicemus. 134
Speciei corporis & animae collatio 68
Spiritus quid ſit? 83. Spiritus homo interior. 38. in omni negotio intus eſt 94. Spiritus fructus. 81. Spiritus comites. 87. Spiritus & carnis collatio. 74. Spiritualis ſcripturae cognitio 19
Stoliditatis ducumentum 157. ſq.
Studium ſui contra caritatem. 116. Studiorum humaniorum laus 15
Stultitia Deo placita quae? 63. 127. Stultitia mundi 110. eſt ſummum malum Philoſophis. 24. Stultitiam alienam contemne. 160. Stultorum omnia plena. *20
Summularii Pharmacopolarum ſimiles *5
Superbia ſpiritualis quomodo reprimenda 132

Super-

Superſtitio gentium inualuit 65
Symbola baptiſmi 4

T.

Temeritas definiendi ſingula *5
Tentatio, argumentum ſalutis. 130. quid proſit. 41. occaſionem virtutis praebere poteſt. 133. tentatio recens ſupprimatur. 131. eius remedia. 139
Tentatus non mox animum abiiciat. 130
Theologi interpretes 18. negligunt allegorias. 72. veteres ſunt euoluendi. 18. eorum diſcordia quid noceat? *6 nonnullorum peruerſa expoſitio verborum Pauli 82
Theologia vera quae? *7
Tituli principum 121
Tranquillitas ſequitur mentes ſtrenue pugnantes 136
Tumor animi 158
Turpia 61
Turpitudo 99

V.

Vanitas nobilium 102
Velle qui dedit, dabit etiam perficere 1
Verba vitae 9
Verbi diuini infallibilitas 17
Verae res quomodo amittantur? 109
Veritas Chriſtiana eſt efficax. 12. in loco fortiter tuenda 127
Via arcta ineunda 55. Via ſalutis acriter ineunda. 52. Via virtutis aſpera. 55. Sed ſuauis Chriſtianis 57. Via Chriſti commodiſſima. 55. Via pietatis leuior via mundi 57. Viae duae tantum ſunt 53

Victi non deſperent 137
Victoria Chriſtianorum. 10. Victoriae dulcedo. 136
Victoriae ſpiritualis ſpes. 10. eam ſequitur tranquillitas 4
Victorum praemia 6.42
Vigilantia requiritur. 2. & commendatur 131
Viri iniquitas melior quam mulier benefaciens. 46.
Viri probati imitandi 100
Virtus quid ſit? 98. virtus vera quae? 46. ſq. Virtus priſcorum. 101. Virtutis profeſſio deriſa. 102. Virtutis occaſio ex tentatione 133. Virtutis via 101. eſt initio ardua.36. Virtutis praemium coelum.142. Virtutibus vicini affectus. 35
Vis concupiſcibilis 31
Viſibilibus non multum fidendum. 94
Vita haec militia eſt. 2. Vita animae Deus 8. Vita hominum & mundi aerumnoſa 56. aulicorum miſera. 56. coniugalis moleſta. 56. improborum aerumnoſa. 57. mercatorum moleſta. 56. potentum plena curarum. 157. Vita ſpiritualis ac perfecta. 69. Vita pro Chriſto vilipendenda. 52. Vita interna. 69. Vita moderna multum diſtat a priſtina. 88. Vita Principis Chriſtiani. 121. Vita vitioſa eſt Aegyptus. 1. Vita pura terra promiſſionis. 1. Vitae modeſtae tranquillitas. Vitae bonae aditus procliuis. *5. Vitae genus nullum eſt reprehendendum. *23. Vitae malae & ſecurae deſcriptio. 50. Vitae ſcopus Chriſtus. 60. Vitae ſpiritualis praecepta. 60. 83. Vitae fragilitas cogitetur. 143. 146. Vitam ſimplicem ac puram Chriſtus requirit *7.
Vitium nullum ceu leue contemnendum. 134. Vitia varia. 85. Vitia moderna. 100. Vitia quotidie minuenda. 135. Vitia virtutum nominibus palliata 126. Vitia execremur, non hominem. 112. aduerſus

uerſus familiaria vitia certa decreta inſcribenda ſunt animo 165. Vitia a Chriſto reprehenſa. *13. Vitia virtutum nomine palliata. 35. Vitia ſexui & aetati propria. 35. Vitia, quae periculoſiſſima. 79. nonnulla perſtringuntur. *7. Vitia gentilitia & naturalia. 34. Vitia conſidera. 159. Vitiorum ſeptem capitalium allegoriae. 12. Vitiis nihil turbulentius. 58. Vitiis ſuis quidam blandiuntur 135
Volumina ingentia *5.
Voluptas quid? 105. Voluptatum admiratio quid pariat? 120. Voluptatibus temporalibus quid paretur? 52
Votum in baptiſmo nuncupatum ſeruandum *23.
Vulgus quid ſit? 99. eſt peſſimus viuendi ſentiendique auctor. ib. Vulgus ad Chriſti corpus pertinet. *14. Vulgus Chriſtianorum. 100

FINIS.

005679088

Digitized by Google

